

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

TURAR KOCOMBERDİYEV’İN “KÖLÇÜKTÖĞÜ AY” ADLI
ESERİNDEKİ ŞİİRLERİN DİL VE ÜSLUP BAKIMINDAN
İNCELENMESİ
(İNCELEME-DİZİN-METİN-AKTARMA)

Cansu Taptap

Zonguldak 2017

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

TURAR KOCOMBERDİYEV’İN “KÖLÇÜKTÖĞÜ AY” ADLI
ESERİNDEKİ ŞİİRLERİN DİL VE ÜSLUP BAKIMINDAN
İNCELENMESİ
(İNCELEME-DİZİN-METİN-AKTARMA)

Hazırlayan
Cansu Taptap

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Gül Banu Duman

Zonguldak 2017

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım dönem projesinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

29.09.2017

Cansu Taptap

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 155282110003 numaralı Cansu Taptap'ın hazırladığı “Turar Kocomberdiyev'in ‘Kölçüktöğü Ay’ Adlı Eserdeki Şiirlerin Dil ve Üslup Bakımından İncelenmesi” konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 13/09/2017 Çarşamba günü saat 12:00’de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda, tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

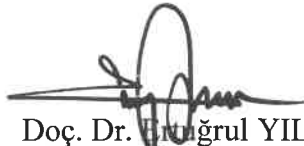
Başkan
Yrd. Doç. Dr. Gül Banu DUMAN (Danışman)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Berna A YAZ

Üye
Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kürşad KOCA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../..../2017

Doç. Dr. Fatma YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Tez Başlığı	: Turar Kocomberdiyev'in "Kölçüktöğü Ay" Adlı Eserindeki Şiirlerin Dil ve Üslup Bakımından İncelenmesi (İnceleme-Dizin-Metin-Aktarma)
Tez Yazarı	: Cansu Taptap
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Gül Banu Duman
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2017
Sayfa Adedi	: 367

Bir eser oluşturulurken kullanılan kelimeler, anlatımın niteliğine dair ipuçları vermektedir. Müelliflerin eserlerinden yola çıkarak onların kelime dünyası üzerine yapılan çalışmalar neticesinde, birçok şair ve yazarın kelime dağarcığı ve sözcük kullanma yetisi verilerle gözler önüne serilmektedir. Sözcüklere hakimiyetin yanı sıra onların kullanım şekilleri de önem taşımaktadır. Bir müellifin sözcükleri kullanma biçimi, onun üslubunu göstermektedir. Dil ve üslup birbirinden bağımsız düşünülemeyen ve birbirini tamamlayan çalışma alanlarıdır. Üslupbilim çalışmaları, dil bilim alanına hizmet etmektedir.

Bir eserde yer alan kelimelerin türleri ve cümleler içerisinde kullanılan kelime grupları, eserin dil özelliklerini meydana getiren unsurlardandır. Eseri kaleme alan müellif olduğuna göre eserin dili, aslında müellifin dilidir. Müelliflerin kullandıkları kelimeler aynı olsa dahi yüklenen anlamlar farklılık göstermektedir. Etkili bir anlatım, dili kullanma becerisiyle birleştiğinde nitelikli eserler meydana gelmektedir. Bu çalışmada Kırgız edebiyatı içerisinde yazdığı çocuk şiirleriyle bir ekol olarak görülen Turar Kocomberdiyev'in "Kölçüktöğü Ay" isimli şiir kitabı üzerine bir kelime dünyası çalışması yapılmıştır. Şiirlerde geçen kelimeler, kelime türleri ve sıklıkları, kelime gruplarının dağılımı incelenmiştir.

Çalışmanın amacı, Kırgız Çocuk edebiyatı şairlerinden biri olan Turar Kocomberdiyev'in "Kölçüktöğü Ay" eserinde yer alan şiirlerin dil ve üslup bakımından incelenerek yazarın dil ve üslup özelliklerinin belirlenmesinin yanında Kırgız edebiyatının bu değerli şairi ve onun "Kölçüktöğü Ay" isimli kitabının tanıtılmasıdır. Tez çalışması şairin "Kölçüktöğü Ay" isimli kitabını kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turar Kocomberdiyev, Üslup, Kelime Dünyası, Sıklık, Kelime Türleri.

ABSTRACT

Institution	: BEU Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
Title	: The Analyse Of The Poems In Turar Kocomberdiyev's Work Named "Kölçüktögü Ay" In Terms Of Language And Style Of Writing. (Analysis-Index-Text-Transfer)
Author	: Cansu Taptap
Adviser	: Asst. Prof. Dr. Gül Banu Duman
Type of Thesis, Year	: MSc. Thesis, 2017
Total Number of Pages	: 367

The words used in a written work give hint on the nature of the narrative. The vocabulary and competence in wording of many poets and authors are revealed by the data obtained by the results of the studies made on the vocabulary in the writers' works. Not only having mastery of words but also the wording is important. The wording characteristics reveals the style of a writer. The language and the style cannot be considered separately, they are complementary aspects of each other. The studies on stylistics contribute to linguistics.

The types of the words and the phrases used in the sentences in a work are among the elements which constitute the characteristics of the work. Since it is written by the writer, the wording of the work is the wording of its writer. Even if they use the same words, different meanings are assigned to them. Effective narrative combined competency in wording results in effective works. In this study, the vocabulary of "Kölçüktögü Ay" that was written by Turar Kocomberdiyev, who is considered to be a school with his children's poetry in Kyrgyz literature, has been examined. The words, types of the words, their frequencies and the distribution of the word groups have been examined.

The aim of the study is to examine the wording and the style characteristics of the poet by examining the poems in "Kölçüktögü Ay" by Turar Kocomberdiyev, one of the Kyrgyz children's literature poets and also the promotion of this distinguished poet of Kyrgyz literature and his book, "Kölçüktögü Ay". The thesis examines the poet's book named "Kölçüktögü Ay".

Key Words: Turar Kocomberdiyev, Style, World of Word, Frequency, Word Kinds.

ÖN SÖZ

Dil, seslerle örölü bir sistemdir. Bir durumu, duyguyu yahut olayı karşılamak üzere belirli bir diziliş esası içerisinde kurulan cümleler, bir dilin söz dizimi hakkında bilgi veren kıymetli göstergelerdir. Her dilin kendine has gramer özellikleri vardır. Fakat aralarında köken bakımından hiçbir bağ bulunmadığı kabul edilen diller arasında dahi birtakım ortak özellikler görölmektedir. Söz dizimi, sözcüklerin belirli kurallar çerçevesinde dizilmesiyle meydana gelmektedir. Her dil, birbirinden az ya da çok miktarda değişiklik gösteren söz dizimi yapısına sahiptir. Bir söz dizimi esası içerisinde kullanılan her kelime, aslında şairin yahut yazarın fikir aleminden kopup gelmiştir. Eser içerisinde kullanılan kelimeler, müellifin düşünce dünyasına ve yaşam çizgisine dair birer ipucu özelliği taşımaktadır. Müellifin eserinde yer verdiği kelimelerden yola çıkarak onun üslubu hakkında çıkarımlar yapılabilir. Bir müellifin kelime dünyası, eserini oluşturan kelimelerin sıklığı ve çeşitliliğinden yola çıkılarak tespit edilmektedir.

Bu çalışmada Kırgız edebiyatının özellikle çocuk edebiyatı içerisinde ayrı bir yeri olan Turar Kocomberdiyev'in "Kölçüktöğü Ay" adlı eserinde yer alan şiirler dil ve üslup bakımından incelenmiştir. Kocomberdiyev, Kırgız edebiyatının savaş sonrası döneminden bağımsızlık yıllarına kadarki sürecine tekamül eden 1950-1990 yılları arasında eser vermiş, yetenekli şairlerden biridir. Milli özellikleri ve kültürel değerleri ustalıkla yansıttığı çocuk şiirleriyle, kendisinden sonra gelen şair ve yazarlara tesir etmiş ve kendi dönemi içerisinde de "en iyi lirik şair" unvanını kazanmıştır.

Çalışmada, kelime grupları için Prof. Dr. Leyla Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eseri esas alınmış ve eserde görölen kelime grupları bu referansa göre sınıflandırılmıştır. Eserde yer alan kelimelerin tespiti ve bu kelimelerin kullanım sıklığı için Osman Arıcan'ın "Süyünbay Eraliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası" adlı çalışmadan yararlanılmıştır. Tezin giriş bölümünde incelenen eser ve yapılan çalışma hakkında bilgi verilmiş, sınırlılıkları belirtilmiştir. Bunun dışında tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, "Turar Kocomberdiyev'in hayatı ve edebi kişiliği" hakkında bilgiler verilmiştir. "İnceleme" bölümünde, "Kocomberdiyev'in eserinde geçen kelimeler, kelime türleri ve sıklıkları, kelime

grupları” yer almaktadır. “Dizin” bölümünde; eserde geçen kelimeler alfabetik sıraya göre dizilmiş, çekim eklerine ayrılmış ve anlamları verilmiştir. Bir sözcüğün nerede, kaç defa geçtiği belirtilmiştir. “Metin ve Aktarma” olarak adlandırılan son bölümde ise Kiril alfabesi ile yazılan şiirlerin Latin harfleriyle transkripsiyonlu metni ve metnin Türkiye Türkçesine aktarımı mevcuttur.

Tezin hazırlanması sürecinde her daim desteğini ve tecrübelerini esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Gül Banu DUMAN’a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
TEZ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1
1. TURAR KOCOMBERDİYEV’İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	7
1.1. Turar Kocomberdiyev’in Hayatı (1941-1989)	7
1.2. Edebi Kişiliği	8
2. İNCELEME.....	17
2.1. Kocomberdiyev’in “Kölçüktöğü Ay” Adlı Eserindeki Kelimeler	17
2.1.1. Sayılar ve Sayısal İfadeler ile İlgili Kelimeler	20
2.1.2. Renkler ile İlgili Kelimeler.....	22
2.1.3. Aile, Akriba ve Unvan ile İlgili Kelimeler	23
2.1.4. Eşya, Araç-Gereç ile İlgili Kelimeler	25
2.1.5. Coğrafya ile İlgili Kelimeler	26
2.1.6. Hayvanlar ile İlgili Kelimeler	29
2.1.7. Vücut ile İlgili Kelimeler	30
2.1.8. Yiyecek-İçecek ile İlgili Kelimeler.....	33
2.1.9. Zaman ve Yön Bildiren İfadeler ile İlgili Kelimeler	34
2.1.10. Yer Adları ile İlgili Kelimeler	36
2.1.10.1. Özel Yer Adları	38
2.1.11. Oyun Adları ile İlgili Kelimeler.....	38
2.2. Kelime Türleri ve Sıklıkları	40
2.2.1. İsimler.....	41
2.2.1.1. Özel İsimler.....	43
2.2.1.1.1. Kişi İsimleri.....	44

2.2.1.1.2. Hayvanlara Verilen Özel İsimler	45
2.2.1.1.3. Özel Yer isimleri	45
2.2.2. Zamirler	46
2.2.2.1. Şahıs Zamirleri.....	46
2.2.2.2. İşaret Zamirleri	47
2.2.2.3. Belgisiz Zamirler	48
2.2.2.4. Soru Zamirleri.....	49
2.2.2.5. Dönüşlülük Zamirleri.....	49
2.2.3. Sıfatlar	51
2.2.3.1. Niteleme Sıfatları.....	52
2.2.3.2. Belirtme Sıfatları.....	53
2.2.3.2.1. İşaret Sıfatları	53
2.2.3.2.2. Belgisiz Sıfatlar.....	54
2.2.3.2.3. Sayı Sıfatları.....	55
2.2.3.2.3.1. Asıl Sayı Sıfatları	55
2.2.3.2.3.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	56
2.2.3.2.4. Soru Sıfatları	57
2.2.4. Zarflar	58
2.2.4.1. Durum Zarfları.....	59
2.2.4.2. Zaman Zarfları	60
2.2.4.3. Soru Zarfları.....	61
2.2.4.4. Miktar Zarfları	62
2.2.4.5. Yer-Yön Zarfları	63
2.2.5. Edatlar.....	64
2.2.6. Bağlaçlar.....	66
2.2.7. Ünlemler	67
2.2.8. İkilemeler.....	69
2.2.9. Taklidi Kelimeler.....	70
2.2.9.1. Taklidi İsimler.....	71
2.2.9.2. Taklidi Fiiller	71
2.2.10. Fiiller	76
2.2.10.1. İsim-Fiil	80
2.2.10.2. Sıfat-Fiil	81

2.2.10.3. Zarf-Fiil.....	83
2.3. Eserde 10 Kez ve Üzeri Kullanılan Kelimeler	84
2.4. Söz Sanatları	88
2.4.1. Teşbih (Benzetme).....	88
2.4.2. Teşhis (Kişileştirme).....	89
2.4.3. İstifham (Soru sorma sanatı).....	90
2.4.4. Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması).....	90
2.4.5. Mübalağa (Abartma).....	90
2.4.6. Tecahül-i Arif (Bilmezlikten gelme)	91
2.4.7. İntak (Konuşturma).....	92
2.5. Kelime Grupları	92
2.5.1. İsim Tamlamaları.....	93
2.5.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları	94
2.5.1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlamaları	94
2.5.1.1.2. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları.....	96
2.5.1.1.3. Tamlayanı Zamir Olan Belirtili İsim Tamlamaları	97
2.5.1.1.4. Tamlayanı Zamir Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	97
2.5.1.1.5. Tamlayanı Özel İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları	97
2.5.1.2. En Az Bir Unsuru Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları	98
2.5.1.2.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları.....	98
2.5.1.2.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması ...	98
2.5.2. Sıfat Tamlamaları	99
2.5.2.1. Niteleme Sıfatıyla Kurulan Sıfat Tamlamaları	100
2.5.2.2. Belirtme Sıfatıyla Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	101
2.5.2.3. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Olan Sıfat Tamlamaları	103
2.5.2.4. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	104
2.5.2.5. Sıfat Unsuru Zarfla Derecelendirilmiş Olan Sıfat Tamlamaları ..	104
2.5.2.6. Her İki Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Kelime Grubu	104
2.5.3. Fiilimsi Grupları	105
2.5.3.1. İsim-Fiil Grubu	105
2.5.3.2. Sıfat-Fiil Grubu.....	105
2.5.3.3. Zarf-Fiil Grubu	106
2.5.4. Tekrar Grupları	109

2.5.4.1. Aynı Kelimenin Tekrarlanmasıyla Oluşan Tekrar Grubu	109
2.5.4.2. Zıt Anlamli Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu.....	110
2.5.4.3. Taklidi Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu.....	110
2.5.5. Edat Grubu.....	110
2.5.5.1. Yalın Halle Bağlanan Çekim Edatları	111
2.5.5.1.1. “Boydon” (gibi, olarak) Edatıyla Kurulan Edat Grubu.....	111
2.5.5.1.2. “Boyu” (boyu) Edatıyla Kurulan Edat Grubu.....	111
2.5.5.1.3. “Dep” (diye, için) Edatıyla Kurulan Edat Grubu	111
2.5.5.1.4. “Menen” (ile) Edatıyla Kurulan Edat Grubu	111
2.5.5.1.5. “Öndüü” (gibi) Edatıyla Kurulan Edat Grubu	112
2.5.5.1.6. “Sayın” (her) Edatıyla Kurulan Edat Grubu	112
2.5.5.2. Çıkma Haliyle Bağlanan Çekim Edatları.....	112
2.5.5.2.1. “Berı” (-dan beri) Edatıyla Kurulan Edat Grubu	112
2.5.5.2.2. “Kiyin” (sonra) Edatıyla Kurulan Edat Grubu.....	112
2.5.6. Bağlama Grubu.....	112
2.5.6.1. “Antkeni” (çünkü) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu	113
2.5.6.2. “Cana” (ve) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	113
2.5.6.3. “Ce” (ya da) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	113
2.5.6.4. “Da” (da/de) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu	113
2.5.6.5. “Dagi” (da/de, dahi, ve) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu	113
2.5.7. Ünlem Grubu	114
2.5.8. Birleşik Fiil Grubu.....	114
2.5.8.1. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu.....	115
2.5.8.1.1. bol- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	115
2.5.8.1.2. et- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	115
2.5.8.1.3. kıl- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu.....	116
2.5.8.2. Zarf-Fiil + Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fiil Grubu.....	116
2.5.8.2.1. bar- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	116
2.5.8.2.2. başta- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu.....	117
2.5.8.2.3. ber- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	117
2.5.8.2.4. cat- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu.....	117
2.5.8.2.5. cür -Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	117
2.5.8.2.6. çık -Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	118

2.5.8.2.7. kal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	118
2.5.8.2.8. kel- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	119
2.5.8.2.9. ket- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	120
2.5.8.2.10. koy- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu	120
2.5.8.2.11. sal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu.....	121
2.5.8.2.12. tur- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu.....	121
2.5.8.2.13. tüş- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu.....	121
2.5.9. Kısaltma Grupları	122
3. DİZİN.....	123
4. METİN VE AKTARMA	232
4.1. Kiril Harfli Metin	232
4.2. Latin Harfli Metin	275
4.3. Türkiye Türkçesine Aktarma	318
SONUÇ	361
KAYNAKÇA.....	364
ÖZGEÇMİŞ	367

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 2.1. Kelime Gruplarının Kullanım Sıklığı.....	40
Grafik 2.2. Kelime Türlerinin Dağılımı.....	41
Grafik 2.3. Zamirlerin Dağılımı.....	50
Grafik 2.4. Sıfatların Dağılımı.....	52
Grafik 2.5. Sıfatların Kullanım Sıklığı	58
Grafik 2.6. Zarfların Kullanım Sıklığı.....	64
Grafik 2.7. Şiirlerde Kullanılan Fiilimsi Çeşitlerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Dağılımı	80
Grafik 2.8. İsim-Fiillerin Dağılımı	81
Grafik 2.9. Sıfat-Fiillerin Dağılımı	82
Grafik 2.10. Zarf Fiillerin Dağılımı	84
Grafik 2.11. İsim Tamlamalarının Dağılımı	99
Grafik 2.12. Sıfat Tamlamalarının Dağılımı.....	105
Grafik 2.13. Tekrar Grubunun Dağılımı.....	110
Grafik 2.14. Edat Grubunun Dağılımı	112
Grafik 2.15. Bağlama Grubunun Dağılımı	114
Grafik 2.16. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiillerin Dağılımı	116
Grafik 2.17. Zarf+Fiil+Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fillerin Dağılımı	121

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Sayılar ve Sayısal İfadeler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	20
Tablo 2.2. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Renkler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	22
Tablo 2.3. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Aile, Akıaba ve Unvan ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	24
Tablo 2.4. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Eşya, Araç-Gereç ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	25
Tablo 2.5. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Coğrafya ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	27
Tablo 2.6. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Hayvanlar ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	29
Tablo 2.7. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Vücut ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	31
Tablo 2.8. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Yiyecek-İçecek ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	33
Tablo 2.9. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Zaman ve Yön Bildiren İfadeler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	35
Tablo 2.10. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Yer Adları ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	37
Tablo 2.11. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Özel Yer Adları ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	38
Tablo 2.12. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Oyun Adları ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	39
Tablo 2.13. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kelime Türleri ve Sıklık Dereceleri	41
Tablo 2.14. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı İsimler ve Sıklık Dereceleri	42
Tablo 2.15. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Kişi İsimleri ve Sıklık Dereceleri	45
Tablo 2.16. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Hayvanlara Verilen Özel İsimler ve Sıklık Dereceleri	45
Tablo 2.17. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Şahıs Zamirleri ve Sıklık Dereceleri	46

Tablo 2.18. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı İşaret Zamirleri ve Sıklık Dereceleri	47
Tablo 2.19. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Belgisiz Zamirler ve Sıklık Dereceleri.....	48
Tablo 2.20. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Soru Zamirleri ve Sıklık Dereceleri	49
Tablo 2.21. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Dönüşlülük Zamirleri ve Sıklık Dereceleri	50
Tablo 3.22. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Niteleme Sıfatları ve Sıklık Dereceleri.....	52
Tablo 3.23. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı İşaret Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	54
Tablo 2.24. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Belgisiz Sıfatlar ve Sıklık Dereceleri.....	54
Tablo 2.25. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Asıl Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri.....	56
Tablo 2.26. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Sıra Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri.....	57
Tablo 2.27. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Soru Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	57
Tablo 3.28. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Durum Zarfları ve Sıklık Dereceleri	59
Tablo 2.29. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Zaman Zarfları ve Sıklık Dereceleri	60
Tablo 2.30. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Soru Zarfları ve Sıklık Dereceleri	61
Tablo 2.31. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Miktar Zarfları ve Sıklık Dereceleri	62
Tablo 2.32. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Yer-Yön Zarfları ve Sıklık Dereceleri.....	63
Tablo 2.33. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Edatlar ve Sıklık Dereceleri	65
Tablo 2.34. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Bağlaçlar ve Sıklık Dereceleri	66
Tablo 2.35. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Ünlemler ve Sıklık Dereceleri	67

Tablo 2.36. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Ünlem Yerini Tutan Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	68
Tablo 2.37. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı İkilemeler ve Sıklık Dereceleri	69
Tablo 2.38. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Taklidi Sese Dayanan İkilemeler ve Sıklık Dereceleri	70
Tablo 2.39. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Fiil ve Fiil Soylu Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	76
Tablo 2.40. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde 10 Kez ve Üzeri Kullanılan Kelimeler.....	85

KISALTMALAR LİSTESİ

is. : isim

zm. : zamir

zf. : zarf

sf. : sıfat

e. : edat

bağ. : bağlaç

ünl. : ünlem

GİRİŞ

Bir edebi eserin anlaşılabilmesi için yazıldığı dönemin şartlarının ve müellifinin düşünce dünyasının iyi bilinmesi gerekir. Her edebi eser, bir zihniyetin ürünüdür. Türlü tecrübe ve birikimlere sahip olan sanatçı bunlar sonucunda şekillenen dünya görüşünü, felsefesini ve inançlarını eserine yansıtır. Hiçbir eser müellifinden bağımsız düşünülemez.

Müellif, dış dünyayı kendi hayal gücü ve dili kullanma kabiliyeti dahilinde yeniden şekillendirir. Onun dış dünya ile bağlantılı fakat ondan bir hayli farklı bir iç dünyası vardır. Eserinde kullandığı bütün kavramlar ve objeler bu farklılığa bürünür. Her eser, müellifinin iç dünyasına yapılan yolculuğun bir biletidir aslında.

Herkesin baktığı veya gördüğü sıradan objeler, müellifin kelime dünyası ve hayal gücüyle birleşerek yorumlandığında etkileyici bir hal alır. Bu etkileycilik onun gözlemleri, eğitim düzeyi, sanat anlayışı, eserini kaleme aldığı dönemin siyasi, sosyal, ekonomik durumu vb. etkenlerle birleştiğinde üslubuna dair önemli bileşenleri gözler önüne serer. Çünkü metinde geçen her kelime, müellifin düşünce alemindeki şekliyle esere yansır.

Müellifin eserde kullandığı kelimeler ve bu kelimelerin kullanım sıklığı onun dili ve üslubu hakkında önemli bilgiler verir. Bir eserin söz varlığı, yaratıcısının dile olan hakimiyetini ve dili kullanma becerisini gösterir. Duygu ve düşünceleri dil aracılığıyla bir başka insana aktarmak kadar yapılan aktarımın şekli de önem taşır. Bu aktarımın şekli, kişinin üslubunun ta kendisidir. Dolayısıyla dil ve üslup birbirine sıkı sıkıya bağlı bulunan, birbirini bütünleyen özellikler gösteren birer araştırma malzemesidir.

Her müellifin kelime dünyasının boyutları, anlam derinliği ve kelime tekrarları birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar, onların üslubuna dair belirgin özellikleri yansıtır. Esere hakim olan konu dışında, konuyu tasvir eden kelimeler ve bu kelimelerin kullanım tarzı üslupbilim için bir inceleme alanı yaratır.

Teknolojinin meydana getirdiği elverişli ortam ve çağın bir getirisi olarak şiddetlenen insanın insanı anlama arzusu üslup çalışmalarına ciddi bir boyut kazandırmıştır. Kelime analiz yöntemiyle incelenen kelimeler, müellifinin edebi

karakterini, duygu dünyasının eserine olan yansımasını ve onu hazırlayan dönemin şartlarını belli bir sistem içinde somutlaştırmaktadır. 20. yy'da teknolojik gelişmelerin hazırladığı elverişli ortam ile şairlerin ve yazarların gizli kalmış düşünce alemlerine yapılan yolculukların sayısı artmaktadır. Kelime analiz yönteminin bilgisayar ile desteklenmesiyle üslupbilim çalışmaları eskiye oranla hız kazanmış durumdadır.

Üslupbilim, şekil bilgisiyle ilgilidir. Kelime ve kelime grupları üzerine yapılan çalışmalar üslupbilimin sınırları içerisine girer. Ülkemizde genellikle Türkçe eğitimi, dilbilim gibi alanlarda yapılan kelime grubu çalışmalarının son yıllarda lehçeler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak ve bu engin deryada bir zerre olabilmek arzusuyla hazırlanan tezde, döneminin en dikkat çekici isimleri arasında yer alan Kırgız şair Turar Kocomberdiyev'in çağdaşları arasından hızla sıyrılarak öne çıkmasını sağlayan eseri “Kölçüktöğü Ay” üzerine bir dil ve üslup incelemesi yapılmıştır.

Çalışma “Giriş” ve “Sonuç” bölümlerinin dışında dört ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar; “Turar Kocomberdiyev’ in Hayatı ve Edebi Kişiliği”, “İnceleme”, “Dizin”, “Metin ve Aktarma” bölümleridir.

Tezin birinci bölümünde Turar Kocomberdiyev'in hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgilere yer verilmiştir. “İnceleme” olarak adlandırılan ikinci bölüm, “Kocomberdiyev'in Eserinde Geçen Kelimeler, Kelime Türleri ve Sıklıkları, Kelime Grupları” alt başlıklarından oluşmaktadır. “Dizin” bölümünde eserde geçen sözcükler alfabetik sıraya göre dizilmiş, kelimelerin anlamları yazılarak eklerine ayrılmıştır. Bir sözcüğün nerede, kaç defa geçtiği belirtilmiştir. “Metin ve Aktarma” olarak adlandırılan dördüncü bölüm ise Kiril alfabesi ile yazılan şiirlerin Latin harfleriyle transkripsiyonlu metninden ve metnin Türkiye Türkçesine aktarılmasından meydana gelmektedir. “Metin ve Aktarma” bölümünde bugünkü yazı dilimizde bulunmayan harflerden biri olan “ñ” kullanılmıştır. “Aktarma” bölümünde şiirin ölçüsüne ve söz dizimine olabildiğince dikkat edilmiştir. İzaha gerek duyulan sözcükler dipnot şeklinde sayfanın altında belirtilmiştir.

“Sonuç” bölümünde ise yapılan çalışma sonucunda elde edilen bilgiler kısaca değerlendirilmiştir.

İncelenen eser 37 sayfadan oluşmaktadır. 1977 yılı, Frunze-Mektep 2. baskısıdır. Kiril alfabesi ile yazılmıştır.

Eser 1961 yılında yayınlanmış, 1977 yılında 2. baskısı yapılmıştır. Eserde yer alan şiirler, her biri ayrı ayrı adlandırılmış 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “Böböktördün Suroosu” (Bebeklerin Sorusu) adı ile 14 şiirden, ikinci bölüm “Cükön” (Cükön) adı ile 10 şiirden, üçüncü bölüm “Sugalak Mışık” (Obur Kedi) adı ile 14 şiirden, dördüncü bölüm ise “Kalptar” (Yalanlar) adı ile 12 şiirden oluşmaktadır.

Şiirlerde nazım birimi olarak çoğunlukla dörtlük ve bent kullanılmıştır. Yalnız “Koñuz Çegilgen Çana” ve “Kumurska Körgön Too” adlı iki şiirde ikilik kullanılmıştır. Dörtlük ile yazılan şiirlerden “Cartı Baş”ın yalnız bir bölümü beş mısradan oluşmaktadır. “Cükön ile Enesi” adlı şiirin ilk birimi beş mısradan, ikinci birimi dörtlük ve üçüncü birimi yine beş mısradan oluşmaktadır. Bent ile yazılan şiirlerde kullanılan mısra sayısı değişkenlik göstermektedir. Örneğin, “Sugalak Mışık” şiiri beş mısradan oluşurken “Korkpos KoyonEkter” şiiri yirmi dokuz mısradan oluşmaktadır. Şiirlerde ölçü olarak ise hece ölçüsü kullanılmıştır. “Menin Küçüğüm Akcoltoy”, “Kazıkça”, “Korkkongo Koş Körünöt” gibi şiirlerde 7’li hece ölçüsü, “Tün Ortosunda” şiirinde 11’li hece ölçüsünü kullanılmıştır. “Baarı Bir” gibi bazı şiirlerde 6’li ve 7’li; “Malabay”, “Cartı Baş” gibi şiirlerde 7’li ve 8’li hece ölçüsü birlikte kullanılmıştır. Şiirlerde ortak bir hece ölçüsüne sadık kalmaya çalışılsa da birçoğunda hece sayılarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Örneğin 7’li hece ölçüsüyle yazılan bir şiirin mısralarında 6’lı ve 8’li hece sayılarına sahip mısraların bulunması gibi.

Eserde yer alan şiirler incelenirken şairin imlâ ve noktalama üzerine gösterdiği titizlik yadsınamayacak boyuttadır. Bu, şairin diline duyduğu saygıyı ve verdiği değeri göstermektedir. Öyle ki dil, bir milletin varlığını koruma ve devamlılığını sağlamadaki en önemli göstergelerden biridir. Okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, cümle içerisindeki vurguyu yansıtarak okuyucunun metne daha kolay adapte olmasını sağlamak adına yazım kuralları ve noktalama işaretlerine bağlı kalmak önem taşımaktadır. Etkili bir yazı dili, imlâ ve noktalama işaretleriyle desteklendiğinde metnin kalıcılığı artmaktadır.

“KÖLÇÜKTÖGÜ AY” adlı eserde bulunan şiirler şunlardır:

1. Kölçüktöğü Ay (Gölcükteki Ay)
2. Tün Ortosunda (Gece Yarısı)
3. Böböktördün Suroosu (Bebeklerin Sorusu)
4. Aydın Balası (Aydın Yavrusu)
5. Menin İnım Erkebek (Erkek Kardeşim Erkebek)
6. Aydın Teñin Karasan Atka Kakçu Takaday! (Aydın Yarısına Baksan Ata Çakılan Nal Gibi!)
7. Cazgı Nöşördö (İlkbahar Sağanağında)
8. Menin Küçügüm Akcoltoy (Benim Maskot Eniğim)
9. Taş Kiyimdüü Taş Baka (Taş Giysili Kaplumbağa)
10. Berdi Cakşı Balabı? (Berdi İyi Çocuk Mu?)
11. Bul Kılıgı Tuurabı? (Bu Davranışı Doğru Mu?)
12. Çoñmunbu Ce... (Büyük Müyüm? Yoksa...)
13. Kün Kayakta (Güneş Nerede?)
14. Bul Çındıkpı? (Bu Hakikat Mi?)
15. Ermektin Emgegi (Ermek’in Emeği)
16. Cükön (Cükön)
17. Kazıkça (Kazıkçık)
18. Korkkongo Koş Körünöt (Korkana Çift Görünüyor)
19. Malabay (Malabay)
20. Cartı Baş (Yarım Baş)

21. Cükön Menen Enesi (Cükön ile Annesi)
22. Baarı Bir... (Hepsi Bir...)
23. Tamaşa (Şaka)
24. Kiçinekey Anaş (Küçücük Anaş)
25. Caşınbak (Saklambaç)
26. İnisine Agası (Erkek Kardeşine Ağabeği)
27. Küçügüm (Eniğim)
28. Sugalak Mışık (Obur Kedi)
29. Calakay Cantay (Sabırsız Cantay)
30. Muzda (Buzda)
31. Aşım Kubaganda (Aşım Sevindiğinde)
32. Kumurska Körgön Too (Karıncı Dağ Gördüğünde)
33. Tentek Ulak (Haylaz Oğlak)
34. Çıçkandar (Fareler)
35. Minip Cürüp Atın İzdegen... (Bindiği Atı Arayan...)
36. Beke, Meke, Keke, Cana Müyüzdüü Teke (Beke, Meke, Keke ve Boynuzlu Teke)
37. Konok Bolgon Çökö Taan (Misafir Olan Alaca Karga)
38. Tarınçaak (Alınan)
39. Köl Betinde (Göl Üstünde)
40. Minip Alıp Köpölök (Kelebeğe Binip)
41. Esimde (Aklımda)

42. ırkey Menen Töö (Sivrisinek ile Deve)
43. Koñuz egilgen ana (Böceğın ektiğı Kızak)
44. Dayım Caraym Kerekke (Hep İşe Yararım)
45. Ay Menen Kün (Ay ile Güneş)
46. Caraluu Töö (Yaralı Deve)
47. Tüşümdö (Düşümde)
48. Bizdin Marat (Bizim Marat)
49. Bizdin Küçük Kumalak (Bizim Enik Kumalak)
50. Korkpos Koyonekter (Korkmayan Tavşancıklar)

1. TURAR KOCOMBERDİYEV’İN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Turar Kocomberdiyev’in Hayatı (1941-1989)

XX. yüzyıl Kırgız edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan Turar Kocomberdiyev, 15 Ekim 1941 yılında Kali ilçesine bağlı bir köy olan Sarı Bulak’ta doğmuştur. (Kocomberdiyeva, 2010: 6).

Çoban bir aileye mensup olan şair, annesi Gülnaz’ı küçük yaşta kaybedince onu ablası Uulça büyütmüştür. Zorluklarla başlayan hayatın karamsarlığına kapılmadan eğitim hayatını başarı ile sürdürmüştür.

Kocomberdiyev, 1959 yılında “5. A.S. Puşkin Okulu”nu bitirerek iş hayatına atılmış, Kırgızistan Gazetesi’nde bir süre çalıştıktan sonra Kırgızistan Basımevi’nde editörlük yapmıştır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010).

İlk şiir kitabı olan “Kölçüktöğü Ay”ın (Gölcükteki Ay) 1961 yılında basılmasıyla büyük bir üne kavuşarak, en iyi lirik şair unvanını almıştır. O dönem içerisinde şairin şiirleri, halk tarafından bestelenerek dilden dile dolaşmaya başlamıştır.

1966 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü’nü bitirip aynı yıl “Kırgız Yazarları Birimi”ne üye olmuştur. 1969 yılında “Kızıl Alma” (Kırmızı Elma) ve “Tañkı Simfoniya” (Sabah Semfonisi) adlı şiir kitabı için “Cumhuriyet Lenin Komsomol Ödülü”ne layık görülmüştür. 1976’dan sonra ise Kırgız Kültür Bakanlığı’nda çalışmaya başlamıştır.

Şairin eserleri yalnız ülke sınırları içinde kalmamış Rusça ve Kazakça olarak da yayımlanmıştır. Şair kimliğinin yanında iyi bir mütercim olan Kocomberdiyev, birçok şairin şiir külliyatlarını başarı ile tercüme etmiştir.

Turar Kocomberdiyev, 1989 yılında henüz 48 yaşında iken hayata gözlerini yuman, kısa ömrüne rağmen kalıcı eserler bırakmayı başaran yetenekli bir şairdir.

Şairin; “Biz Turgan Cer Biyik Too” (Bizim Kaldığımız Yer Yüksek Dağ), “Kızıl Alma” (Kızıl Elma), “Too Üstündöğü Kün” (Dağ Üstündeki Güneş), “Tañkı Simfoniya” (Sabah Semfonisi), “Kün, Cer, Cürök” (Güneş, Yer, Yürek), “Ot

Öçpögön Kolomto” (Ateşi Sönmeyen Ocak), “Ay Tiygen Too” (Aynın Değdiği Dağ), “Bazarlık” (Pazarlık), “İr Bulak” (Şiir Kaynağı), “Kalptar” (Yalanlar), “Nurluu Tereze” (Nurlu Pencere), “Kızgıltım Keç” (Kızılımsı Akşam), “Toktogul Gesi” (Toktogul Hesi), “Tañkı Cıldız” (Şafaktaki Yıldız), “Kıl Çokular” (Yüksek Tepeler) adlı kitapları da bulunmaktadır.

1.2. Edebi Kişiliği

Kocomberdiyev, edebiyata 1959 yılında bir gazetede yayımladığı “Mugalimge” (Öğretmene) adlı şiiriyle başlamıştır. Lakin onun tanınmasını sağlayan 1961 yılında yayımlanan “Kölçüktöğü Ay” adlı şiir kitabı olmuştur. Bu şiir kitabı sayesinde Kırgız edebiyatı içerisinde önemli bir yer edinmiş, Kırgız çocuk edebiyatı içinde ise bir devrim etkisi yaratmıştır. Şiirlerinde Kırgız kültürünü, çizdiği çocuk modelleriyle başarılı bir şekilde işlemiştir. Kültürün önemli aktarıcılarında biri olan edebiyatı ve kültürün en canlı alıcısı olarak kabul edilebilecek olan çocuğu birleştirmiştir. Onların kaygı ve sevinçlerini tamamen bir çocuğun penceresinden, onların dünyaya bakışına uygun biçimde, sade ve içten bir anlatımla kaleme almıştır. Şiirlerinin, son derece akılda kalıcı ve tekerlemelerdeki uyumu andıran kafiye şemalarıyla çocuklar tarafından kolayca benimsenmesini sağlamıştır.

Günlük hayatın sıradan nesnelerini öylesine etkileyici bir hava ile şiirine dahil etmiştir ki yalnızca çocukları değil büyük okurlarını ve hatta diğer şairleri de tesiri altında bırakmıştır. Tekrara, yapmacıklığa düşmeden usta bir çocuk edebiyatı şairi edasıyla yazdığı şiirleri büyük bir yankı uyandırmıştır.

Çoñmunbu Ce... “Büyük Müyüm? Yoksa...” adlı şiirinde adeta bir çocuğun iç sesinin yankıları duyulur:

ÇOÑMUNBU CE...

Böbögümdü ıylatsam,

Apam meni “çoñsuñ”, -deyt.

Kiçüülörün ıylatkan,

Kantip cakşı bolsun deyt.

BÜYÜK MÜYÜM? YOKSA...

Bebeğimi ağlatsam,

Annem bana “büyüksün”, -diyor.

Küçüklerini ağlatan,

Nasıl iyi olsun diyor.

A çoñ bolsom emnege, Büyüksem neden,
Maalim agay “caşsıñ”, -dep Hoca “küçüksün”, -diye
Albay koydu mektepke Geri gönderdi okuldan
Cetiden caşsıñ aşsın dep? Yaşın yediyi geçsin deyip?
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

Bu şiir, çocuğu günlük hayatın seyri içerisinde belirli bir davranışa yönlendirme amacıyla kullanılan “Sen daha küçüksün.”, “Sen büyüksün.” gibi kalıp sözlerin onları sevk ettiği karmaşık düşünceleri masum bir şekilde yansıtmaktadır. Şiirde şair, olayları onların anlayış ve hayatı algılayış tarzına uygun bir şekilde dile getirmektedir. Görüldüğü üzere bir çocuğun içtenliği satır satır okunur Kocomberdiyev’de.

Kısacık ömründe önemli birimlerde yer alarak sürekli edebiyatla iç içe bulunmuş, Kırgız halkının manevi dünyasına sürekli bir hizmette bulunmuştur. O, adeta bir şiirinin mürekkebi kurumadan diğer şiirini kaleme almaya başlamıştır.

Döneminde yaşanan gerek siyasi gerek sosyal olaylara tanıklık etmesi onun kalemini kuvvetlendirmiş, geçmişine ve geleneğine bağlı bir edebi kişilik oluşturmaya zemin hazırlamıştır.

“Kısaca özetlemek gerekirse, Turar Kocomberdiyev çocuk edebiyatını profesyonel seviyeye yükseltmenin yanı sıra onun Halk edebiyatı ilişkisini ihmal etmiyor. Zaten onun şiir anlayışında dün ile bugünün birleşimi söz konusudur. Ulusal özerkliği, ulusal değerleri ve aynı zamanda Sovyet havasını yansıtan şiirleri, abartılan şenlik ve neşeden, aşırı derecede tasvir ve didaktizmden, natüralizm ve olay odaklılıktan uzaktır. Şiirin tam anlamıyla şiir olmasındaki başlıca gereklilik budur. Bu özellik onun bütün edebî yaşamına/ yaratıcılığına özgüdür.” (Akmataliyev, 2002: 644-645).

Köldön bizdin Kumalak

Bizim Kumalak gölden

Koyon tişteyt kubalap.

Tavşan kovalayıp yakalar.

Komuz çertip ırdasa,

Kopuz çalıp şarkı söylese,

Ukkan baldar kubanat.

Dinleyen çocuklar sevinir.

(Kocomberdiyev, 1977: 34)

Eserin dördüncü bölümüne adını veren “Kalptar” kısmında yer alan “Bizdin Küçük Kumalak” (Bizim Enik Kumalak) adlı şiirden alınan yukarıdaki dörtlüğe bakıldığında şairin, halk edebiyatı unsurları ile çocuk edebiyatını ustaca birleştirdiği görülmektedir.

Şiirde “Kumalak” adı verilen köpeğin “komuz” (kopuz) çalarak şarkı söylemesinin çocukları sevindireceği belirtilmiştir. Türk tarihi ve folkloru içerisinde önemli bir yere sahip olan hatta “milli çalgı” olarak da anılan kopuz, müzikal varlığının yanı sıra önemli bir kültürel unsurdur. Şair, çocuklara hem bu çalgıyı şiirin büyümlü havası içinde hatırlatmış hem de köpek üzerinden kültürüne bağlı bir nesle olan arzusunu ifade etmiştir. Ayrıca şairin “kalp” (yalan) olarak adlandırılan abartıya dayalı halk edebiyatı ürününü, çocuk edebiyatı içerisinde ustaca kullandığı görülmektedir. “Kumalak” adındaki köpeğin anlatıldığı bu şiirde köpeğin gölden tavşan avladığı, ustaca kopuz çaldığı tasvir edilmektedir. Bu türden abartıya dayalı ve gerçekte olamayacak olayların anlatıldığı halk edebiyatı ürünü olan kalpların, eserde yer alan birçok şiirde şair tarafından başarıyla kullanıldığı görülmektedir.

Nitekim Kırgız çocuk edebiyatı, sözlü edebiyat ürünleriyle beslenmiştir. Sovyet döneminin bir getirisi olarak diğer eserlerde olduğu gibi incelenen eser içerisinde de birden fazla edebi türe yer verilmeye çalışılmıştır. Öyle ki eserde Kırgız edebiyatında sıkça kullanılan bir tür adı olan “kalp”lara ek bir bölüm ayrılmıştır. Kırgız çocuk edebiyatı, halk edebiyatının samimi atmosferi içerisinde oluşmuş, modern bir edebiyattır. Turar Kocomberdiyev ise bu modern edebiyata renk katmış özgün bir şairdir.

Onun şiirlerinde Kırgız hayatının canlı bir şekilde işlendiği görülmektedir. Kırgız dağlarını, göllerini, bahçelerini, ulusal değerlerini adeta bir tablo

çizermişçesine okuyucuya resmeder. Çocukluğunun buralarda geçmiş olması onun kültürüyle sıkı sıkıya bağlı şiirler kaleme almasına vesile olmuştur. Şair, şiirlerinde işlediği coğrafyaya yabancı değildir. Suyunu içtiği derelerin şırıltısı, sürdüğü atların tıkırtısı onun mısralarında duyulmaktadır. Yapaylık, şiirlerine uzak bir kavramdır. Onun şiirleri kendi hayatından izler taşımaktadır. Yaşam çizgisini yansıttığı şiirlerinde, onun kendi yaşamına dair keşfedilmeyi bekleyen gizler de bulunmaktadır. Örneğin “Berdi Cakşı Balabı?” (Berdi İyi Çocuk Mu?) adlı şiiri, “Berdi” adında bir erkek kardeşi olduğu bilinen şairin, kardeşiyle ilgili bir anısından yola çıkarak kaleme aldığını düşündürmektedir.

BERDİ CAKŞI BALABI?

Berdi çurkap kubanat,
Kök eçkini kubalap.
Çurkap ketip baratsa,
Artınan çañ çubalat.

Eçki kaçat akaktap,
Berdi kuup takıktap,
Al baykuşka çıbıgı
Tiyip catat şakıldap.

-Aydap keldim eçkini, -
Deyt körgöndö enesin. -
-Cakşı bala bolomun,
Apa, kiyin körösün.

- Eçkilerdi sabasañ,
Caman eken debeybi.
Cakşı bala urbastan,
Aga cem, çöp berbeybi.
(Kocomberdiyev, 1977: 8-9)

BERDİ İYİ ÇOCUK MU?

Berdi koşup seviniyor,
Gök renkli keçiyi kovalayıp.
Koşarak giderse,
Ardından toz sürükleniyor.

Keçi kaçıyor soluyup ,
Berdi kovalayıp aceleyle,
O zavallıya değnekle
Vurarak gidiyor.

-Sürüp buraya getirdim keçiyi, -
Diyor görünce annesini.-
-İyi olacağım,
Anne, bundan sonra görsen.

-Keçileri pataklarsan,
Kötü imiş demezler mi?
İyi çocuk vurmadañ,
Ona ot, yem vermez mi?

Şiirde köy hayatının hüküm sürdüğü görülmektedir. Nitekim şairin kardeşi Berdi, keçileri kovalayarak eğlenmektedir. Berdi’nin elindeki değnekle keçilere

vurması üzerine annesi ona nasihat etmiş, o da iyi bir çocuk olacağını söylemiştir. Dikte etmekten, didaktik meraktan uzakça kendi hatasını yine kendisi farkederek çocuğa annesinin soru yoluyla farkındalık kazandırma amaçlı yaklaşımı, onu doğru yola sevk eden ılımlı bir yaklaşımdır. Aslında bu yaklaşım, şairin kendi yaklaşımıdır. Eserinde didaktik unsurları, şiirlerin tılsımını zedelemekten örtük bir biçimde kullanmıştır. Diğer türlü bir tavırda çocuğun gözünde inandırıcılığını kaybedebilir. Şiirlerde kendi silüetinden izler bulan çocuk, eseri sıkılmadan keyif içinde takip edecektir.

Bunun yanında şiirde işlenen canlı bir köy hayatı vardır. Çoban bir ailede yetişen şairin, şiirlerinde bu izlere rastlamak yadırganamayacak bir zenginliktir. O, geldiği yeri unutmamış ve anılarını mısralara bir inci edasıyla işleyerek ölümsüzleştirmeyi başarmıştır. Şiirlere olaydan ziyade duyguları yerleştirmeye gayret eden şair, bu yönüyle dönemindeki şair ve yazarlardan ayrılmaktadır. Onun kalemi duygusallığın geniş deryasına batırılmış gibidir. Kocomberdiyev, düşünce ve duygularını sözcükleriyle resmeden, lirik bir şairdir.

Şairin şiirlerinde belagat ve diyaloglar önemli bir yer tutmaktadır. Şiirin ahengine uygun şekilde karşılıklı konuşmalar yapılır. Kullanılan objelerin doğallığı konuşmalara da yansımıştır. “Aydın Balası” (Aydın Yavrusu) adlı şiirde:

AYDIN BALASI

Eşke çıkıp külümsüröyt
Kanatbektin babası.
- Beri çıkçı, tentek çürpöm,
Ay tuuptur karaçı!
- Körsöt, ata kana aydın
Kiçinekey balası?

(Kocomberdiyev, 1977: 5)

AYIN YAVRUSU

Dışarı çıkıp gülümseyerek
Kanatbek’in babası.
- Buraya çıksana, afacan yavrum,
Ay doğmuş baksana!
-Göster, baba hani ayın
Küçücük yavrusu?

baba ile oğlunun arasında geçen diyalog, derinlerde saklı kalan bir lirizme temas etmektedir. Okuyucuya bir an için de olsa o küçük yaşlarda sahip olunan masumiyetin güzelliğini düşündürmektedir. Bir çocuğun ilk heyecanlarını, telaşlarını ve meraklarını içtenlikle yansıtan bir şairdir Kocomberdiyev.

Şair, eserini 1961 yılında yayımlamıştır. Eserin tabiidir ki bir hazırlık ve oluşum süreci vardır. Bu süreç, 1950’lerden itibaren ülkenin içinde bulunduğu savaş halinin ve savaşın yıkıcı etkilerinin biraz da olsa hafiflemeye başladığı, şair ve yazarların bilhassa çocuklara yönelik eser vermelerinin teşvik edildiği verimli bir süreçtir.

“Çocuk edebiyatı açısından değerlendirecek olursak 1950’li yıllar, çocuk edebiyatının hiç olmadığı kadar büyük bir sıçrayış gösterdiği döneme denk gelmektedir. Bu yıllarda çocuk edebiyatını geliştirmek, canlandırmak amacıyla bir fiil toplantılar düzenlenmiş, bildiriler yayımlanmış, çocuk eserleri yazma yarışmaları düzenlenmiş, bu eserlerin basımını kolaylaştırmak için matbaalar kurulup süreli yayınlar çıkarılmaya başlanmıştır.” (Duman, 2016: 57-61)

Teşvik çalışmaları 1950-1990 dönemi süresince son hızla sürdürülmüştür. Bu dönemde devletin desteğiyle şair ve yazarlar çok sayıda çocuklara yönelik eser kaleme almışlardır. Bu dönemde daha önceki yıllarda ilgi gösterilmeyen hatta küçümsenen çocuk edebiyatına ilgi artmıştır. Aşikâr ki bu durum, olumlu olduğu gibi birtakım olumsuz sonuçlara da yol açmıştır. Devletin desteğini alabilmek amacıyla sonradan sonraya çocuk edebiyatı yazarlığına soyunan şairler, kendi fikirlerine paralel bireyler yetiştirmek çabası içinde tek tip çocuk kahramanlar yaratmışlardır. Bu çocuk kahramanlar, şiirlerin sayfalarında onlara yüklenen misyon el verdiğince koşup oynarken subliminal biçimde de okuyucu kitle için bir rol-model teşkil etmişlerdir. Bu süreç içinde kaleme alınan eserlerde, diğer birçok çocuk edebiyatı eserinde olduğu gibi kurulmak istenen yeni düzenle uyumlu, kolhoz yaşantısını öven çocuk tipi yerini almıştır. “Kolhoz”, “emek”, “mektep”, “kitap”, “teknoloji” gibi belirli birer ideolojisi olan kelimeler eserlerde sıkça kullanılmıştır.

Öyle ki “emek” temasını işleyen bir şiir de incelenen eserde yer alan “Ermektin Emgegi” (Ermek’in Emeği) adlı şiirdir.

-Baarın kantip apkeldin?

İi, seketim, Ermegim!

Enesine arnadı

Eñ birinçi emgegin.

(Kocomberdiyev, 1977: 13)

-Onların hepsini nasıl alıp geldin?

Ah, yavrum, Ermek’im!

Annesine ithaf etti

İlk emeğini.

Şiirden alınan bu dörtlükte bir çocuğun emeğinden, çabasından bahsedilmektedir. Oluşturulmaya çalışılan rol-model, yapılan en büyük reform hareketlerinden biri olan kolhoz yaşantısını sürdürebilmek için gereksinim duyulan temel kavrama “emeğe” vurgu yapmaktadır. Sovyetler Birliği’nin ilk yıllarından itibaren edebiyatta kendini sıkça göstermeye başlayan emek teması, görüldüğü üzere bu dönemde de kullanılmıştır.

Sovyet döneminde sınıf ayrımını ortadan kaldırmak maksadıyla halka ait araziler ellerinden alınmış, “kolhoz” adı verilen geniş çiftlikler kurulmuştur. Kurulan bu çiftliklerin varlığını sürdürebilmesi için insana, kolhoz çarkının teklemekten dönebilmesi için de insan emeğine ihtiyaç duyulmuştur.

Savaş sonrası döneme denk gelen 1961 yılında yayımlanan eserde, epik tarzda şiirlere yer verilmemiştir. Şiirler daha çok çocuklardaki edebi zevki temellendirmeye yönelik bir yandan eğlendirirken bir yandan da onları eğiten şiirlerdir.

MENİN İNİM ERKEBEK

Çaka menen suu alıp,
Almalardı sugarıp,
Cürsöm, körüp çoñ atam
- Azamat, - Deyt kubanıp.
Meni tuurap Erkebek
Küçüğünün üstünö,
Suudan kuyat entelep,
- Çoñoysun, - Dep ertelep.

(Kocomberdiyev, 1977: 6)

ERKEK KARDEŞİM ERKEBEK

Kova ile su alıp,
Elmaları sulayıp,
Çalışırken, dedem görüp
- Aferin, -diyor sevinip.
Beni taklit edip Erkebek
Eniğin üstüne,
Su döküyor telaşla,
-Büyüsün, - diye çarçabuk.

“Menin İnım Erkebek” (Erkek Kardeşim Erkebek) şiirindeki kafiye örgüsü bir çocuğun gözüyle bakıldığında ritmik bir hava taşımaktadır. Zaten Kocomberdiyev’in şiirlerinde bu özellik dikkati çekmektedir. Şairin, bestelenerek

şarkı edasıyla halk arasında söylenen şiirleri olduğu düşünüldüğünde sözcükleri enfes bir uyum içerisinde kullandığı anlaşılmaktadır.

Şiirde eğlence verici bir şaşkınlık konu edinilmiştir. Bu şiir, olduğu gibi bir çocuğun bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Çocukların olaylara yaklaşımındaki o masum ve yalın hava şiirin daha ilk okunuşunda sezilmektedir. Şiirin dili, çocuğun ruh alemine son derece yakın, çocukça bir söyleyişe ve düşünüşe sahiptir.

Şair, şiirlerinde ağırlıklı olarak tabiat unsurlarına yer vermiş, pastoral tarzda denemeler yapmıştır. Eserin içerisinde çokça hayvan ismi geçmektedir. At, keçi, fare, kedi, kuş, oğlak, kurbağa, kaplumbağa... Bu, çocukların söz varlığını zenginleştirici, öğretici bir yaklaşımdır.

ÇIÇKANDAR

Nayza casayt çıçkandar

Mışkıttardın cününön.

Cüröktörü carılat

Mıyoologon ününön.

Mışkıttardın erdigin

Colborstorgo teñeşet.

Tün içinde çoğulup,

Özdörünçö keñeşet:

(Kocomberdiyev, 1977:25-26)

FARELER

Mızrak yapıyor fareler

Kedilerin tüyüyle.

Ödleri patlıyor

Miyavlayan sesinden.

Kedilerin cesaretini

Kaplanlarla denk görüyor.

Geceleyin toplanıp,

Kendilerince istişare ediyorlar:

“Çıçkandar” şiirinden alının iki dörtlükte toplam üç farklı hayvan adı geçmektedir. Şair, çocuğun hayvanlara sempati duymasını sağlamanın yanında onu doğaya yönlendirmektedir. Doğada her şey bir düzen içerisinde. Büyük balık her daim küçük balığı yutmaktadır. Fakat şiirde tezatlıklar kullanılarak değişik dengelerden bahsedilmektedir. Kedilerin tüyleriyle mızrak yapan fareler, kaplanlarla cesareti denk görülen kediler vb. bunlar çocuğun şaşkınlık ve merak duygularını harekete geçirmek için kullanılan imgelerdir.

Eserde yer alan şiirler genel itibariyle, çocuğun dikkatini çekmeye ve ondaki merak duygusunu uyandırmaya yöneliktir. Bu merak ögesi, coğrafi unsurların ağırlıkta olduğu bir tablo içerisinde eğlendirici ve düşündürücü birtakım olaylarla pekiştirilerek verilmektedir. Çocuğu eğlendirirken eğiten, güldürürken düşündüren olaylar zinciri, şairin akıcı ve sade üslubuyla bütünleşmiştir. Görüldüğü üzere Kocomberdiyev, pastoral tarzda denemelerin yanında geçmişine ve kültürüne bağlı şiirler de kaleme almıştır. Kültürel unsurları, şiirlerine büyük bir titizlikle işlemiştir.

2. İNCELEME

2.1. Kocomberdiyev'in “Kölçüktöğü Ay” Adlı Eserindeki Kelimeler

Kelimeler, bir eserin yapı taşlarıdır. Ortaya konulan her eser, bu yapı taşlarının belli bir amaç ve hedef doğrultusunda birbiriyle ilişkili biçimde kullanılmasıyla oluşmaktadır. Kelime kullanımının yanında kelimenin kullanım şekli de önem taşımaktadır. Çünkü kelimeler, müelliflerin kullanım yerlerine göre yeni anlamlar kazanmaktadır. Eseri kaleme alan şair yahut yazarın dünya görüşü, bakış açısı, iç dünyası eserini oluşturan kelimelerden anlaşılabilir. Şüphesiz ki her müellifin üslûbu ve zihniyeti birbirinden farklıdır. Her müellif eserine kendi yaklaşım tarzını yansıtır. Bu açıdan oluşturulan eserler, müellifine ait belirgin çizgiler taşımaktadır. Her sanatçının yaşam biçimi, tecrübe ve birikimleri, kendini ifade etme şekli ve kelime hazinesi farklılık göstermektedir. Müelliflerin eserlerinde kullandıkları kelimeler ve bu kelimelerin kullanım tarzları onların edebi kişiliği hakkında çıkarımlarda bulunulmasına büyük katkı sağlamaktadır. Müellifin eserine kattığı her kelime, onun kelime dünyasını ve dili kullanmadaki becerisini göstermesi bakımından çok önemlidir.

“Gerçek anlamda üslup sahibi olan sanatçıların eserleri incelendiğinde, onların dile hâkimiyetleri, dilin ifade imkânlarını çok iyi kullandıkları hemen göze çarpacaktır. Çünkü duygu değerlerini, kelime dünyalarını, kavram yapılarını, sıradan ya da sıra dışı bağdaştırmalarını bu tür kelime dünyası (leksikoloji) araştırmalarıyla ortaya koyabiliriz.” (Arıcan, 2007: 13)

Müelliflerin iç dünyasına yolculuk yapılmasına imkân veren kelime dünyası araştırmaları sayesinde müellifin üslûbunun belirlenmesi, izlediği anlatım yolunun değerlendirilmesi, dile olan hakimiyetinin anlaşılabilmesi kolaylaşmaktadır. Bir eserin okuyucu tarafından içselleştirilmesi için öncelikle iyi anlaşılması gerekir.

Müellif, eserini belli bir zihniyet çerçevesinde oluşturur. Fakat bu zihniyetin şekillenmesinde duygu değerleri, yaşama biçimi, çeşitli kültürel öğeler, inanç sistemleri, dönemin siyasi, sosyolojik ve ekonomik yapısı gibi unsurlar etkili olmaktadır. Müellifin hayal gücü, gözlem yeteneği ve sanat anlayışı bu etkilerin ışığında şekillenir ve esere yansır. Bu sebeple eserlerde kullanılan kelimeler, bu

kelimelerin birbirleriyle olan ilişkileri ve kullanım sıklıkları müelliflerin düşünce yapısını ve sözvarlığını belirlemede kullanılabilecek en somut araçlardır.

Müellif, kasıtlı yahut herhangi bir kasıt gözetmeden bazı kelimeleri defalarca bazı kelimeleri ise yalnızca bir kez kullanabilmektedir. Bu sayısal veriler; eserin çözümlenmesinde ve müellifinin dış dünyayı algılayış biçiminin gözler önüne serilmesinde leksikoloji çalışmaları sırasında başvuru alan önemli dil malzemelerindendir. Onun kullandığı her kelime, kendi dünyasında anlamlandırdığı şekliyle esere geçmektedir. Böylece her eser, müellifinin kelime dünyasının zenginliği neticesinde şekillenerek okuyucuya ulaşmaktadır.

Turar Kocoberdiyev'in "Kölçüktöğü Ay" adlı eserinin dil ve üslup incelemesine yönelik olarak eserde geçen bütün kelimeler ayrı ayrı sayılmıştır. Eserde toplam 50 adet şiir yer almaktadır. Şiirlerde geçen kelimelerin temel anlamları esas alınarak çekim eklerine ayrılmıştır. Yan ve mecaz anlamlara değinilmemiştir. Şiirlerde kullanılan toplam sözcük sayısı 2533'tür. Farklı sözcük sayısı ise 845'dir. Kocoberdiyev'in toplam sözcük sayısını oluşturan farklı sözcüklerin ortalama yoğunluğu 2,99'dur. Yani Turar Kocoberdiyev, eserinde bir kelimeyi ortalama 2,99 defa kullanmıştır. Şairin kelime yoğunluğu düşüktür. Bunun nedeni, şairin kelime hazinesinin zenginliğidir. Eserde tekrar eden kelime sayısı, kullanılan farklı kelime sayısından azdır. Şairin hedef kitlesinin çocuklar olduğu düşünüldüğünde fazla kelime kullanmaması normaldir. Eserde çocukların sahip olduğu kelime hazinesine uygun bir sözcük sayısı mevcuttur. Onun üslubu kelime sayısı ile değil canlı anlatım tarzıyla şekillenmiştir. Şair, kullandığı her kelimeyi şiirine nakış nakış büyük bir titizlik içinde işlemiştir.

Eserde yer alan kelimelerin tespitinde şu yöntem izlenmiştir:

a) "kazık" (direk), "kazıkçık" (direkçik); "köz" (göz), "közdüü" (gözlü); "ayrı-" (ayırma), "ayrıl-" (ayrılma); "eerçi-" (birinin peşinden gitmek), "eerçit-" (kendinin peşinden götürmek); "ene" (anne), "enekele-" (anne diye seslenmek); "kış" (kış), "kışta-" (kışı geçirmek); "çoñ ata" (büyük baba), "çoñ atala-" (büyük baba diye seslenmek) gibi aynı köke sahip olmalarına rağmen yapım eki alarak anlamca ve türce yeni bir kelime haline gelen kelimelerin her biri ayrı ayrı sayılmıştır.

b) Şiirler içerisinde “çaşınbak” (saklambaç), “çaşınmak” (saklambaç); “suu” (su), “su” (su) gibi bazı kelimelerin farklı yazım şekillerine rastlanmıştır. Bu farklılığın sebebi; basım hatası, yazım yanlışlığı yahut kişisel bir tercih olabilir. Yazım farklılığına rağmen aynı kelime olduğu düşünülen bazı kelimeler bu sayımda birlikte değerlendirilmiştir.

c) Yazılıştaki aynı kelime gibi görünmelerine rağmen anlamları farklı olan “caş” (göz yaşı), “caş” (genç), “caş” (yaş); “ot” (ot), “ot” (ateş); “til” (dil), “til” (söz) gibi kelimeler de ayrı kelime olarak değerlendirilmiştir.

d) “men” (ben), “maga” (bana); “biz” (biz), “bizge” (bize) zamirleri aynı kelime olduğu için bunlar da birlikte değerlendirilmiştir.

e) Aynı anlama sahip olan “ene” (anne), “apa” (anne); “ece” (abla), “eceke” (abla) gibi sözcükler yazılışları farklı olduğu için ayrı değerlendirilmiştir.

Eser içerisinde geçen her kelimenin kullanım sıklığı tespit edilmiştir. Bu kelimeler, kullanım amacına yönelik olarak gruplara ayrılmış ve kullanım sıklıkları ile birlikte tabloda gösterilmiştir. Gruplandırma şu başlıklar altında yapılmıştır:

Sayılar ve sayısal veriler ile ilgili kelimeler

Renk ile ilgili kelimeler

Aile, akraba ve unvan ile ilgili kelimeler

Eşya, araç-gereç ile ilgili kelimeler

Coğrafya ile ilgili kelimeler

Yiyecek-içecek ile ilgili kelimeler

Zaman ve yönlerle ilgili kelimeler

Vücut ile ilgili kelimeler

Yer ile ilgili kelimeler

Oyun ile ilgili kelimeler

2.1.1. Sayılar ve Sayısal İfadeler ile İlgili Kelimeler

Sayılar; miktar, sıra, üleştirme bildiren kelimelerdir. Söz ustası olan şair ve yazarlar, bunun dışına çıkarak sayılar aracılığıyla birçok duygu ve düşünceyi ifade edebilirler. Her eserde kaçınılmaz olarak kullanılan sayılar, kimi zaman bir miktar bildirirken kimi zaman da bir vurgu belirtir.

Tablo 2.1. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Sayılar ve Sayısal İfadeler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bir (bir)	21
2	eki (iki)	7
3	ekinçi (ikinci)	3
4	üç (üç)	2
5	toguz (dokuz), birinçi (birinci), altı cüz (altı yüz), ceti (yedi), altı (altı)	1

Kocomberdiyev, şiirlerinde toplamda 9 farklı sayı ismini 38 kez kullanmıştır. Şairin en çok kullandığı sayı “bir” olmuştur. Bu sayı, bazen bir miktarın bazen bir belirsizliğin bazen de bir durumun ifadesidir. “Bir” sayısını kullanım sıklığı olarak “eki” sayısı takip etmektedir. Şair, “eki” sayısını yalnızca miktar bildirmek için kullanmıştır. Şiirlerde “bir” ve “eki” sayıları sıra bildirmek amacıyla da kullanılmıştır.

Iylatasıñ Buruştu,

Sen süyösüñ uruştu.

Alma menen **bir** koygon

“Azamat” de Cunuştu.

(Kocomberdiyev, 1977: 18)

Ağlattın Buruş’u,

Seviyorsun dövüşü.

Elma ile **bir** vurmuş

“Aferin” de Cunuş’ a.

Bir top baldar ır ırdap

Bir kezderde Cantaybek

Catıp kaldı çalkalap,

Enekelep bakırıp,

Eki butun kalkalap.

(Kocomberdiyev, 1977: 22)

Birçok çocuk şarkı söyleyip

Bir anda Cantaybek

Yatıverdi, yayılıp,

Anneciğim diye bağırıp,

İki ayağını örtüp.

-Baarın kantip apkeldin?

İi, seketim, Ermegim!

Enesine arnadı

Eñ **birinçi** emgegin.

(Kocomberdiyev, 1977: 13)

-Onların hepsini nasıl alıp geldin?

Ah, yavrum, Ermek'im!

Annesine ithaf etti

İlk emeğini.

Eki közü alaktap,

Eçki çurkayt şalaktap.

Kelse külöt ulagı

Koñguroosu şaraktap.

(Kocomberdiyev, 1977: 24)

Korkuyla etrafa bakıp,

Keçi koşuyor takırdayıp

Gelse gülüyor oğlağı.

Çanı gürleyip.

Kulak salgın akılga

Kur-bekerdan bakırba.

Bolbos ele işterge

Ekinçi iret çakırba.

(Kocomberdiyev, 1977: 23)

-Kulak ver öğüde,

Boşu boşuna bağırma.

Olur olmaz işlere

İkinci defa çağırma.

Kocomberdiyev'in kullandığı sayılara bakıldığında çeşitliliğin fazla olmadığı görülmektedir. Genellikle tek basamaklı sayılara yer veren şair, yalnızca iki basamaklı olarak "altı cüz"ü (altı yüz) kullanmıştır. Sayılar arasında en çok kullanılan "bir" olmuştur.

2.1.2. Renkler ile İlgili Kelimeler

Renklerin insanlar üzerinde birtakım etkileri olduğu bilinmektedir. Nitekim insanlar da renkleri kendi zevkleri ve tercihleri doğrultusunda seçerler. İnsanların giyim kuşamlarında tercih ettiği renklerin onların ruh halini yansıtır. Bu durum şair ve yazarlar için de geçerlidir. Eserlerine dahil ettikleri renkler, onların iç dünyasının sözcüklere yansımaları gibidir.

Kocomberdiyev, şiirlerinde çoğunlukla “kök” adı verilen mavi ve yeşile karşılık gelen rengi kullanmıştır. Bir doğa aşığı olan şairin mavi ve yeşili kullanmasına şaşırılmamalıdır. Doğaya hakim olan “kök” rengi; Kırgız hayatına büyük renk katan göllerin yeşilini, uçsuz bucaksız gökyüzünü saran maviliği anımsatmaktadır. Şairin gözlem yeteneği, doğadaki objelere dayanarak kullandığı tabiat renklerinden de anlaşılmaktadır.

Tablo 2.2. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Renkler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECESİ
1	kök (mavi, yeşil)	6
2	kara (koyu, siyah), appak (bembeyaz), ak (beyaz)	2
3	akça (beyazımsı), kızıl (kırmızı), sarı (sarı)	1

Şair, şiirlerinde toplamda 7 farklı renk ismini 15 kez kullanmıştır. Kocomberdiyev, eserinde renk yelpazesini geniş tutmamıştır. Genel olarak ana renkleri tercih etmiştir. Şairin tercih ettiği renk adlarına baktığımızda “ak, kara, kızıl, kök, sarı” gibi Türkçe kökenli renk adlarını kullandığını görürüz.

Kıştın künü kol üşüyt,

Kıymılđoogo carabay.

Kök eşiktin tutkasın

Calap alıp Malabay.

(Kocomberdiyev, 1977: 14)

Kış günü el üşüyor,

Kımıldıyor hoşuna gidiyor.

Mavi kapının sapını

Yalayıp Malabay.

Berdi urkap kubanat,

Kök ekmini kubalap.

urkap ketip baratsa,

Artınan añ ubalat.

(Kocomberdiyev, 1977: 8)

Berdi koşup seviniyor,

Gök renkli keçiyi kovalayıp.

Koşarak giderse,

Ardından toz sürükleniyor.

Apam cañı törölüp,

Ak beşikke bölönüp,

Iylaganda soorotkon

Atam atka öñörüp.

(Kocomberdiyev, 1977: 31)

Annem yeni doğup,

Beyaz beşiğe kundaklayıp,

Ağlarken teselli etti.

Babam ata bindirip.

2.1.3. Aile, Akraba ve Unvan ile İlgili Kelimeler

Toplumun en küçük birimini oluşturan aile, şüphesiz ki her ne kadar farkı kültürlerle ve yaşam tarzlarına sahip olsa da her millet için çok önemli bir kavramdır. Aile, toplumun en temel yapı taşlarından birini oluşturur. Çünkü aile, bireye ilk bilgileri veren ve onu topluma hazırlayan bir okul vazifesi üstlenir. Vatan, millet, inanç gibi değerlere bağlılık duygusu burada şekillenir. Bu anlamda çocukların ilk öğretmenleri olarak adlandırılabileceğimiz anne ve babalar, çocuğun sosyal gelişiminde oldukça etkilidir. Bireyin kimlik kazanmasında büyük bir paydayı alan aile, bireyin topluma adaptasyonunu sağlıklı hale getirir. Aile içi ilişkileri sağlıklı ve kuvvetli olan birey, iletişim hususunda toplumla da çatışma yaşamayacaktır.

İnsan hayatında bu derece etkili bir yere sahip olan aile kavramı ile, şair ve yazarların eserlerinde de karşılaşılmaktadır. Her edebi eserin bir yazılış gayesi olduğu düşünüldüğünde bu eserin, bireyi bazı düşüncelere sevk etmek amacıyla kullanılabilecek etkili araçlardan olduğu anlaşılmaktadır. Hayatının büyük bir bölümünü aile ile etkileşim halinde geçiren birey, aile içinde edindiği değerleri toplumsal olgularla birleştirerek türlü çıkarımlar yapar. Fakat küçük yaş gruplarına dahil olan çocuklar, yoğrulmaya müsait bir hamur gibidir. Ancak bilinçli ellerde şekillendikçe, kendilerini bulabileceklerdir. Bu sebeple çocuklara yönelik ele alınan eserlerde keşfedilmeyi bekleyen çeşitli edinimler gizlidir.

Tablo 2.3. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Aile, Akraba ve Unvan ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	ene (anne)	15
2	baldar (çocuk)	11
3	apa (anne)	9
4	çoñ ata (dede),	8
5	bala (yavru), böbök (bebek)	7
6	seket (sevgili)	6
7	ata (baba), ini (erkek kardeş)	4
8	aga (ağabey), ece (abla)	3
9	çoñ ene (nine), baykuş (zavallı), akcoltoy (maskot), tuugan (kardeş)	2
10	uul (oğul), baba (baba), çürpö (yavru, piliç), kiçüü (küçük), agay (hoca), kartañ ene (ihtiyar anne), çeçe (anne), çaldar (yaşlı), bayke (ağabey), dos (dost)	1

Şair, şiirlerinde 28 farklı aile, akraba ve unvan ile ilgili kelime kullanmıştır. Bu kelimeler toplamda 96 kez kullanılmıştır. Turar Kocomberdiyev, aile bütünlüğünü yakalayamamış, kendisini büyüten ablası her ne kadar şefkatle sarıp sarmalamışsa da bir yanı hep eksik kalmış belki de bu yüzden şiirlerinde lirizmi eksik etmemiş, duygulu bir şairdir. Eserin şairin hayatından izler taşıdığı bir gerçektir. Nitekim incelenen eserde aileye ait kavramların büyük bir kısmına rastlanmaktadır. Aile bireylerini temsil eden terimleri oldukça çeşitlendirerek kullanmaya özen göstermiştir.

Bilhassa anne anlamına gelen “apa”, “apake”, “ene”, “çeçe” gibi kelimeleri dört farklı şekilde de ustaca kullanmıştır. Annesine olan özlemini gözler önüne sererken bir yandan da çocukların zihninde şekillenen aile kavramına katkıda bulunmuştur.

Enekelep çakırdı,
“Oy, öldüm!” -dep bakırdı.
Ene kelip koybodu,
“Kalp aytat”, -dep oyloodu.
(Kocomberdiyev, 1977: 25)

Anne diye çağırdı,
“Oy öldüm!”- diye bağırdı.
Annesi gelmedi,
“Yalan söylüyor”- diye düşündü.

Baldı baçım berbeyt dep,
Çoñ eneme taarınıp.
Catıp kaldım bük tüşüp,
Sarı tondu camınıp.
(Kocomberdiyev, 1977: 28)

Balı hemen vermiyor diye,
Büyük anneme darılarak.
Yatıverdim üzüntüye kapılarak.
Sarı kürkü örtünerek.

Kartañ ene Külayım
Mınday dedi Cüköngö:
-Tuz apkelçi, çıragım,
Çurkap barıp düköngö.
(Kocomberdiyev, 1977: 13)

İhtiyar anne Külayım
Böyle dedi Cükön' e:
-Tuz alıp gelsen, nurum,
Koşarak gidip dükkâna.

Çurkap bardı **baldarga**
Cılañaylak, cılañ baş.
Anda **baldar** kıykırdı:
-Ey, cartı baş, cartı baş!
Karga menen kık talaş!
(Kocomberdiyev, 1977: 15)

Koşup gitti **çocuklara**
Yalın ayak, açık baş.
O anda bir **çocuk** haykırdı:
-Ey, yarım baş, yarım baş!
Karga ile tezek için dalaş!

2.1.4. Eşya, Araç-Gereç ile İlgili Kelimeler

Günlük hayatın seyri içerisinde kullanılan eşya, araç ve gereçler hayatı kolaylaştırmaktadır. Bazen doğan bir ihtiyaç sonucu bazen de kişisel tercih sebebiyle kullanılan eşyalar, kişinin duygu ve düşünce alemine dair ipuçları vermektedir.

Tablo 2.4. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Eşya, Araç-Gereç ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	koñguroo (çan)	6
2	çana (kızak)	4
3	altın (altın), kiyim (giysi)	3
4	taka (nal), çırag (lamba), kazıkçık (direkçik), kepiç (ayakkabı), köynök (gömlek), top (top), beşik (beşik)	2
5	orok (orak), çaka (kova), çıbık (değnek), kazık (kazık), şım (pantolon), tutka (sap), kitep (kitap), konki(çen) (patenli), topçu (düğme), tayak (baston), şıñgırak (çingirak), tondu (kürklü), upçu (emzik), çaynek (çaydanlık), elek (elek), komuz (kopuz)	1

Şair, şiirlerinde 27 farklı eşya, araç-gereç bildiren kelimeyi toplamda 46 kez kullanmıştır.

-Tentektenip aşınba, Oyno üydün kaşında. Koñguroonu şıñgırat, Korkunuç tüşsö başıña. (Kocomberdiyev, 1977: 23)	-Fazla yaramazlık yapma, Oyna evin önünde. Çanını şıkırdat, Bir tehlike gelse başına.
---	---

Kolottorgo cetpesten, Üydön uzak ketpesten, Koñguroosu “şañk” etti Az ubakıt ötpöstön. (Kocomberdiyev, 1977: 23)	Çukurlara varmadan, Evden uzaklaşmadan, Çanı “şank” etti Çok vakit geçmeden.
---	--

Koñuz çekip çanaga , Cönöp kaldım talaaga. (Kocomberdiyev, 1977: 32)	Böceği çekip kızağa , Vadiye gittim.
---	--

-Cibek kiyip kök baka Bara catsa kıştakka, Cırtılıptır büt kiyimi Cetken kezde taştakka. (Kocomberdiyev, 1977: 7)	-İpek giyip gök renkli kurbaga Gitse kışlağa, Çatırdamış bütün giysisi , O anda taşlıkta.
--	---

2.1.5. Coğrafya ile İlgili Kelimeler

Canlı bir köy hayatı içinde büyüdüğünü bilinen şairin, şiirleri tabiattan büyük izler taşımaktadır. Sıkı sıkıya bağlı olduğu Kırgız geleneği, yaşadığı köy hayatı ve içselleştirdiği tabiat sevgisi onun şiirlerinin mısralarına yoğun hislerle yansımıştır. Kendini bildiği andan itibaren eyer üzerinde at süren, çobanlık yapan Kocomberdiyev, at üzerinde gördüğü manzaraları şiirine samimiyetle geçirmeyi başarmıştır. Şiirlerinde kır-köy hayatına dair güzel bir tablo resmeden şair, çocuğu doğaya yönlendirmektedir. Çevresine daha dikkatle, daha sevgiyle bakmasını sağlamaya çalışmaktadır. Ona bir parçası olduğu evreni dağlarla, göllerle, yağmurlarla, rüzgarlarla, güneşlerle anlatmaya çalışmaktadır.

Bilindiği üzere çocuklar doğayı, diğer çocukları veya türlü hayvanları içine alan eserlere karşı merak ve heyecan duyarlar. Kocomberdiyev, bu noktada çocuklara istediğini vermeyi başaran bir şairdir.

Tablo 2.5. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Coğrafya ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	ay (ay)	20
2	kün (güneş)	15
3	kölçük (gölcük), taş (taş)	7
4	suu (su), too (dağ)	6
5	camgır (yağmur), asman (gökyüzü), cer (yeryüzü)	5
6	çöp (ot), şamal (rüzgar), köl (göl)	4
7	kar (kar), bulut (bulut), muz (buz) , çañ (toz)	3
8	nur (ışık), kölökö (gölge), calbırak (yaprak), terek (kavak), kanat (kanat), kolot (çukur)	2
9	cel (rüzgar), kök (gök), nöşör (sağanak), köö (is), küü (hava), kuuray (bitki), ot (ateş), temir (demir), tezek (tezek), şak (dal), bag (bahçe), butak (dal), aska (kaya), badal (çalılık), cıluu (ılık), caan (yağmur), tokoy (orman), condu (dağ sırtı), talaa (vadi), adır (tepe)	1

Şair, coğrafya ile ilgili 42 farklı kelimeyi toplamda 132 kez kullanmıştır. Eserin bütününe bakıldığında doğaya ait birçok terimin kullanıldığını görülmektedir. Şair, bu terimlerle çocuğun kelime haznesini genişletmekte, doğaya karşı ilgisini arttırmakta ve hayal gücünü zenginleştirmektedir. Kelime haznesini genişleten çocuk Kırgız dilini ustaca kullanabilecek, doğaya ilgisini arttıran çocuk ona daha korumacı ve yapıcı bir tutum sergileyecek ve hayal gücünü zenginleştiren çocuk sabit bir noktaya takılan dar görüşlü bir birey olmaktan çıkacaktır. Görüldüğü üzere bu eserler, çocuk eseri deyip geçilemeyecek kadar önemli olumlamalara vesile olmaktadır. Her çocuk eseri, bu olumlama zincirinin bir halkasını oluşturmaktadır. Çocuğu ahlaki, sosyal ve psikolojik açıdan hayata hazırlayan çocuk eserleri onların yaşama bakışını ve yaşama bağlılığını etkilemektedir.

“Ay” kelimesi ele alınan şiirlerde 20 kez tekrar edilerek en çok tekrar edilen kelime olmuştur. Bunun sebebi, adından da anlaşılacağı üzere “Kölçüktöğü Ay”ın (Gölcükteki Ay) “ay” teması üzerine yazılmış bir şiir kitabı olmasıdır.

Eşke çıksam ukmuş, apa,
Arı-beri kaltırap,
Çoñ **kölçüktün** ortosunda
Ay catıptır caltırap.
(Kocomberdiyev, 1977:5)

Dışarı çıksam muhteşem, anne,
İleri geri titreyip,
Ulu **gölcüğün** ortasında
Ay yatmış parlayıp.

“Ay” ve “güneş” sözcükleri birbirleriyle bir tezat içindedir. Biri geceyi biri gündüzü temsil etmektedir. İkinci olarak en çok tekrar edilen kelimenin de “kün” (güneş) olması dikkat çekici bir noktadır. Şair bunu özellikle yapmış, çocuklara hem gecenin hem de gündüzün güzelliklerini göstermek istemiştir.

Kündün barbı tünögü?
Kurtun barbı cürögü?
Kubanganda bizçilep
Küçüktör da külöbü?..
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Güneşin var mı evi?
Solucanın var mı yüreği?
Sevindiklerinde bizim gibi
Enikler de güler mi?

Uçup kelip külük **ay**
Cerge konot zirildep.
Tün içinde cark etip,
Kün körünöt külündöp.
(Kocomberdiyev, 1977: 10)

Uçarak yürük at **ayda**
Yere konuyor ürperip.
Geceleyin ansızın parlayıp,
Güneş görünüyor gülümseyerek.

Arkı-terki boylodu
Too eken dep oylodu...
(Kocomberdiyev, 1977: 23)

İleri geri yürüdü
Dağ imiş diye düşündü...

-**Kün** ketkenin kördün go
Tigi **toonun** artına,
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

-**Güneş** gittiğinde gördün
Öteki **dağın** arkasına,

2.1.6. Hayvanlar ile İlgili Kelimeler

Kocomberdiyev'in şiirlerinde 30 farklı hayvan ismi kullanılmaktadır. Toplamda 112 kez hayvan ismi geçmektedir. Çocukları hedef olan bu eserde, çocukların ahlaki gelişimi açısından önemli bir yere sahip olan hayvanların bu sıklıkla kullanılması doğaldır. Çocuğun paylaşma, fedakârlık, hoşgörü gibi duygularını besleyen hayvan sevgisi, onu bencillikten uzaklaştırmaktadır. Kendisi gibi nefes alan fakat kendisinden farklı olan bir canlıya duyacağı sevgi ve merhamet onun toplumsal yönünü zengin kılacaktır. Yalnızca kendi varlığını değerli bulmayacak, başka canlıların da en az kendi varlığı kadar değerli olduğunu anlayarak onlara zarar vermekten sakınacaktır. Çocuk hayvanlarla kurduğu sevgi bağını ne kadar güçlendirebilirse diğer canlılarla kuracağı arkadaşlık, dostluk gibi manevi bağları da o derece güçlü tutabilecektir.

Tablo 2.6. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Hayvanlar ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	koyon (tavşan)	11
2	mışık (kedi)	10
3	küçük (enik)	9
4	ulak (oğlak), karışkır (kurt)	8
5	eçki (keçi), at (at)	7
6	töö (deve)	6
7	baka (kurbağa)	5
8	çıçkan (sıçan), köpölök (kelebek), çırkey (sivrisinek)	4
9	balık (balık), taş baka (kaplumbağa), taan (karga), koñuz (böcek)	3
10	külük at (yarış atı), kumurska (karınca), çımın (sinek)	2
11	çımçık (serçe), ayuu (ayı), karga (karga), ördök (ördek), kekilik (keklik), colbors (kaplan), arştan (arslan), çökö taan (alaca karga), kozu (kuzu), kulun (tay), kurt (solucan)	1

Şair, eserinde hayvan kahramanlar da kullanmıştır. Bununla amaç, çocuğu tabiat ile tanıştırmaktır. Tabiat ile tanışıklık edinen çocuk, insani özellikler yüklenen hayvanlara ilgi duyacaktır. Kendisi gibi konuşan, düşünen, haylazlıklar

yapan hayvanlar ona keyif verecektir. Bu da çocuğun esere olan ilgisini ve heyecanını canlı tutacak, onu eğlendirirken farkında olmadan verilmek istenen mesaja ulaştıracaktır.

Aydı cipke baylattım,
Koyondorddu sayrattım.
Çaynegime suu kuyup,
Küngö koyup kaynattım.
(Kocomberdiyev, 1977: 32)

Ayı iple bağladım,
Tavşanları öttürdüm.
Çaydanlığıma su koyup,
Güneşe koyup kaynattım.

1-**Koyon-Karışkır**dan cüz ese
Arbın bizdin sanıbiz.
2-**Koyon-Birimdiktin** cogunan
Börülördün nanıbiz.
3-**Koyon-Karışkır** emi
kelgende
Kaçırallı baarıbiz.
(Kocomberdiyev, 1977: 35)

1.**Tavşan-Kurt**tan yüz kat
Bizim sayımız daha fazla.
2.**Tavşan**-Koalisyonun çoğunluğuyla
Kurtların ekmeğiiz.
3.**Tavşan-Kurt** şuan
gelse
hepimizi kaçırır.

Nayza casayt **çıkkandar**
Mışkıtardın cününön.
Cüröktörü carılat
Mıyoologon ününön.
(Kocomberdiyev, 1977: 25-26)

Mızrak yapıyor **fare**ler
Kedilerin tüyüyle.
Ödleri patlıyor
Miyavlayan sesinden.

Meni tuurap Erkebek
Küçüğünün üstünö,
Suudan kuyat entelep,
-Çoñoysun, -Dep ertelep.
(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Beni taklit edip Erkebek
Eniğin üstüne,
Su döküp telaşla,
-Büyüsün, diye çarçabuk.

2.1.7. Vücut ile İlgili Kelimeler

Kocomberdiyev'in şiirlerinde vücutla ilgili 28 farklı kelime kullanılmıştır. Bu kelimeler içerisinde en çok; 15 kez ile "baş" (kafa), 11 kez ile "but" (ayak) ve 9 kez

ile “köz” (göz) geçmektedir. Şair, şiirlerinde “kulak”, “köz”, “ooz”, “til” gibi hemen hemen vücudun bütün duyu organlarına yer vermiştir.

Çocuklar, sürekli bir hareket halinde bulunurlar. Onları hayata adapte eden, keyiflendiren ve özgürlük hissi veren yürümek, koşmak gibi eylemler bulunmaktadır. Ayakları üzerinde durmaya alışan çocuk özgüvenli bir şekilde büyüyecektir. Vücudün üst bölümünde bulunan baş, göz, kulak gibi uzuvlar, kişinin çevreye karşı farkındalık kazanmasına yardım eden mekanizmanın önemli parçalarındandır. Şair, somuttan yola çıkarak çocuğu soyuta ulaştırmaya çalışmaktadır. Ona göre, beş duyu organıyla algılayabildiği şeylerin ötesinde keşfedilmeyi bekleyen “sevgi”, “milli kültür”, “emek” gibi kavramlar bulunmaktadır.

Tablo 2.7. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Vücut ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELE	SIKLIK DERECELERİ
1	baş (kafa)	15
2	but (ayak)	11
3	köz (göz)	9
4	kol (kol, el)	8
5	kulak (kulak)	5
6	bet (yüz), çaş (gözyaşı)	4
7	ooz (ağız), cıñaylak-cılañaylak (yalın ayak, pabuçsuz), müyüzdüü (boynuzlu)	3
8	conduu (sırtlı), kuyruk (kuyruk), tiş (diş), moyun (boyun), kursak (mide, kursak)	2
9	til (dil), çaç (saç), boor (bağır), muruttuu (bıyıklı), kıl (kıl), salaa (parmak), koyun (koyn), tuyak (toynak), cün (tüy), ter (ter), cambaş (kalça kemiği), cürök (yürek)	1

Eserde geçen organlardan, çocuklara ait olanlar hiçbir olağanüstülük taşımamaktadır. Hayvanlara ait organlar ise çocuğun gözünden bakıldığında birtakım olağanüstülükler taşımaktadır. Örneğin, gölden çıkan ayının ağzıyla ateş saçması, birden fazla ağzının olması gibi. Şairin gerçeküstüne yönelen şiirlerinde organlardan faydalanması, çocuğu düşünmeye teşvik ederek onun hayal aleminin zenginliğini sınamaktadır.

-Uruşpay cön cürböysüñ,
Körüngöndü tildeysiñ.
Alma menen urganda
Baş oorurun bilbeysiñ.
(Kocomberdiyev, 1977: 16)

-Dövüşmeden duramıyorsun,
Gördüğünü azarlıyorsun.
Elma ile vurduğunda
Baş ağrısını bilmiyorsun.

Oynoo tentek ubagiñ.
Til albasañ, çunagım,
Karışkırđın **oozunda**
Kalat **başıñ, kulagiñ.**
(Kocomberdiyev, 1977: 23)

Oyun vaktin haylaz.
Söz dinlemezsın, kesik kulaklım,
Kurtun **ağzında**
Kalır **başın, kulağın**

Köp balıktar kuduñdap,
Kıykırışat çuruldap.
Al baldardın **butunan**
Çañ bızgıdı buruldap.
(Kocomberdiyev, 1977: 31)

Birçok balık sevinip,
Bağrışırılar gürültü yapıp.
O çocukların **ayağından**
Toz yükselir dönerek.

Enesi:
-Ot cak desem **butum** dep,
Catıp kaldıñ, oylosoñ!
Oorubaybı **buttarıñ,**
Oropoy teep oynosoñ?
(Kocomberdiyev, 1977: 15)

Annesi:
-Ateş yak desem **ayağım** diye,
Yatıyorsun, düşünsen!
Hastalanmaz mı **ayakların,**
Orompoy oynarsan?

Közümdön ot çağılıp,
Közümön çaş agılıp,
Iylap catsam köp baldar
Maga külöt cabılıp.
(Kocomberdiyev, 1977: 16)

Gözümden ateş yansıyıp,
Gözümden yaşlar akın akın
Ağlasam çocuklar
Bana hep birlikte gülüyor

2.1.8. Yiyecek-İçecek ile İlgili Kelimeler

Eserlerde geçen yiyecek ve içecek isimleri, kültürler hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bir toplumun yiyecek-içecekleri onların kültürel ortamlarına ışık tutmaktadır.

Tablo 2.8. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Yiyecek-İçecek ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	alma (elma)	9
2	bal (bal)	3
3	tamak (yiyecek), kumşeker (toz şeker)	2
4	nan (ekmek), cem (yem), cemiş (yemiş), tuz (tuz), buuday (buğday)	1

Şair, şiirlerinde 9 farklı yiyecek- içecek ile ilgili kelimeyi toplamda 21 kez kullanmıştır. Sarı Bulak köyünde dünyaya gelen Kocomberdiyev'in şiirlerinde “nan”, “bal”, “tuz” gibi doğallığı yansıtan yiyeceklere rastlanmaktadır. Buğday ektikleri tarlalardan elde edilen ekmekler, uçsuz bucaksız vadilerde gezinen arıların doldurduğu kovanlardaki ballar, ağaçların yemiş ve çoğunlukla elma dolu dalları, hayvanlara verilen yemler ve bilhassa atlara yedirilen toz şekerler onun şiirlerinde görülmektedir. Eserin geneline bakıldığında yiyecekler ile ilgili kelimeler çok büyük bir paydayı oluşturmasa da onun şiirleri, yaşadığı kültürden böylesine derin izler taşımaktadır. Hafızasının derinliklerinde dolu dizgin yaşadığı köy hayatı yerini korumaktadır. Aslının bir köylü olmasından dolayı köyü ve köylüyü çok iyi çözümlemiştir. Onların beslenme şekillerini deneyimlediği için çok iyi bilmekte ve şiirlerine samimiyetle aktarmaktadır.

Şairin şiirlerinde içecek isimlerine rastlanmamaktadır. İçecek olarak adlandırabileceğimiz “suu” kelimesi gölcüğün suyu, yağmur suyu olarak kullanıldığı için bu bölümde ele alınmamıştır.

Uşul maalda közün açıp Toktorbek
Apasınan **alma** ber dep suradı.
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

O sırada gözünü açıp Toktorbek
Annesinden **elma** istedi.

Almaların taştadı,
Askar közün çaştadı.
Apalagan dobuşu
Ulam küçöy baştadı.
(Kocomberdiyev, 1977: 16)

Elmalarını attı,
Askar gözyaşı döktü.
Annesini çağıran sesi
Gittikçe şiddetlenmeye başladı.

Aytkan tildi ukpay,
Bekin moynun buradı.
Azdan kiyin, -maga
Tamak ber, -dep suradı.
(Kocomberdiyev, 1977: 16)

Söylenen sözü dinlemiyor,
Bekin boynunu kokladı.
O sırada bana,
Yiyecek ver, -dedi.

Kar üstündö soyloodu.
Burtuldatıp oynodu.
Kardan çoñ-çoñ sugundu,
Kumşeker dep oylodu...
(Kocomberdiyev, 1977: 7)

Kar üstünde yuvarlandı.
Kişneyerek oynadı.
Kardan büyük-büyük yuttu.
Toz şeker diye düşündü...

2.1.9. Zaman ve Yön Bildiren İfadeler ile İlgili Kelimeler

Zaman, insanın geçmişe ve geleceğe olan uzaklığını belirten ölçülebilir bir kavramdır. Geçmiş, içinde bulunulan ve gelecek olarak adlandırabilen zamanın üç boyutu vardır. İnsan, geçmişine müdahale edemez. Geçmişte yaşadığı hiçbir olayı geriye dönüp değiştiremez. Ancak geleceğini arzularına göre şekillendirebilmek amacıyla içinde bulunduğu zamana yön verebilir. Zaman geriye yahut ileriye alınamayan, tek bir saniyesinin dahi tekrarı olmayan bir olgudur. Bu yüzden zaman çok kıymetlidir. İnsan ömrünün de sınırlı olduğu düşünüldüğünde zamanın ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. İnsan hayatı için bu denli önem arz eden zaman, eser oluşturulurken de öteden beri dikkat edilen bir husus olmaktadır.

Eserde, durum yahut olayların geçtiği mekân ve yaşandığı zaman okuyucuya aktarılır. Çünkü nasıl ki edebi eserler onu hazırlayan şekillendiren dönem ile birlikte düşünülmekteyse her olay ya da durum da kendisine tanıklık edilen zaman içerisinde değerlendirilmektedir. Okuyucu değerlendirmesini bu zamana göre

yaptığında mekân-olay/ durum-zaman senteziyle eserin vermek istediği mesaja daha anlamlı yorumlarla varacaktır.

Tablo 2.9. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Zaman ve Yön Bildiren İfadeler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	kez (an)	15
2	tün (gece)	11
3	dayım (her zaman)	6
4	emi (şimdi)	5
5	kiyin (sonra), erten (yarın, sabah), kün (gün)	4
6	keçinde (akşamleyin)	3
7	tün ortosu (gece yarısı), ubak (vakit), ubakit (vakit), anda (o anda), bugün (bugün), ar (her), baçım (hemen)	2
8	küz (güz), azır (şimdi), cazgı (ilkbahar), bol (çabuk), arı-beri (ileri-geri), ertelep (ertelemekten), eñ birinci (ilk), kış (kış), ele (artık), keçee (dün), ilgerten (eskiden), tüş (öğle), keede (bazen), ali (henüz), cıl (yıl), cañı (yeni, henüz), tük (hiç), kündö (her gün)	1

Şair, 35 farklı zaman ve yön ile ilgili kelimeyi toplamda 84 kez kullanmıştır. Kocomberdiyev’in eserlerinde zaman, durdurulamayan bir unsurdur. Şair, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmuştur. Geleceğini geçmişiyle beslemiştir. Şiirlerinden yaşadığı köy hayatına olan bağlılığı ve derin özlemi anlaşılmaktadır. Fakat ne yazık ki zamanı geriye alabilme şansı yoktur.

Eserde zaman/vakit manasına gelen “kez” sözcüğü 15 defa kullanılmıştır. Bu da şairin zaman kavramına verdiği önemi göstermektedir. Onun şiirlerinde zaman, sürekli değişkenlik gösteren olaylarla aynı doğrultuda seyretmektedir. Şiirlerdeki canlılık ve hareketlilik şairin zaman kavramını doğru bir üslupla kullanmasıyla da ilgilidir. Şiiri okuyan çocuk, kendini zamanın heyecan verici yönlendirmeleri sayesinde olayın bir parçası gibi hissetmektedir. Zamanın belirli ve şiirlerdeki hareketliliği artırıcı şekilde verilmesi çocuktaki okuma zevkini üst noktalara taşımaktadır.

“Tün” (gece), “keçinde” (akşamleyin), “tüş” (öğle) gibi günün belirli dilimlerine; “kış”, “küz” (güz), “cazgı” (ilkbahar) gibi mevsimlerin bölümlerine; “keede” (bazen), “tük” (hiç) gibi zamanın sıklığına vurgu yapan kelimeleri şiirlerinde aktif olarak kullanmıştır.

“İlgerten” (eskiden), “keçee” (dün), “bügün” (bugün), “erten” (yarın) gibi kelimeler ile zamanın çokyönlülüğüne vurgu yapmaktadır.

Zamanı belirten kavramlar kadar sıklıkla kullanmasa da şiirlerinde yön ile ilgili kelimelere de yer vermiştir

Bir **kez**de artın karasa,
Özü menen canaşa
Aç karışkır turuptur,
Mına kızık tamaşa.
(Kocomberdiyev, 1977: 24)

O **anda** arkasına baksa,
Kendi ile yan yana
Aç kurt durmuş.
İşte ilginç şaka.

Uşul **kez**de koyondor
Cıgap çaşap cürüşöt.
(Kocomberdiyev, 1977: 35)

O **sırada** tavşanlar
Refah içinde yaşayıp gittiler.

Körgön **kez**de bulardı,
Akcoltoyum kubandı.
Şıypañdatıp kuyrugun
Ünün bors-bors çıgardı.
(Kocomberdiyev, 1977: 7)

Bunu gördüğü **anda**
Maskotum sevindi.
Sallayıp kuyruğunu
Hav hav ses çıkardı.

Ar **tün** sayın uşintip
Özdörünçö keñeşet.
Mışıktardın aybatın
Arstandarga teñeşet.
(Kocomberdiyev, 1977:25-26)

Her **gece** böylece
Kendilerince istişare ediyorlar.
Kedilerin heybetini
Arslanlarla denk görüyorlar.

Tün ortosu. Öčkön üydün çıragı,
Aylananın uktap catkan ubağı.
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Gece yarısı. Söndüğünde evin ışığı,
Çevrenin uyuduğu vakitte.

Eki balban tireşip,
Emi kirdi küröşüp...
(Kocomberdiyev, 1977: 32)

İki pehlivan bastırıp,
Şimdi güreşe tutuşup...

2.1.10. Yer Adları ile İlgili Kelimeler

Her eser farklı derecelerde de olsa müellifinden izler taşımaktadır. Şair ve yazarlar, gezip gördüğü ya da görmek istediği yerlere dair duygu ve düşüncelerini eserlerinde etkili bir şekilde ifade ederler.

Şair, köyde dünyaya gelmiştir. Doğayla iç içe geçen bir hayatı vardır. O, bir köy sevdalısıdır. Doğup büyüdüğü coğrafyaya bağlıdır. Şiirlerinde kullandığı kelimelere bakıldığında bu durum kolayca anlaşılmaktadır. Zor şartlar altında büyüyen şair, çok fazla seyahat edememiştir. Yaşamını Kırgızistan içinde şekillendirmiştir.

Tablo 2.10. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Yer Adları ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECESİ
1	üy (ev)	15
2	mektep (okul)	3
3	tam (dam), taştak (taşlık), kıştak (kışlak), dükön (dükkan), köçö (sokak)	2
4	tünök (geceleme yeri), çöp üygönü (ot yığını), kolhoz (çiftlik)	1

Kocomberdiyev’in şiirlerinde kullandığı yer bildiren kelimeleri “genel yer adları” ve “özel yer adları” olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Şiirlerinde 10 farklı genel yer adı geçerken yalnızca 1 farklı özel yer adı bulunmaktadır. Bu yer adları toplamda 31 kez kullanılmıştır.

Şairin şiirlerinde en çok geçen yer adlarından biri “üy” (ev) kelimesidir. Şairin bu kelimeyi fazla kullanmasının sebebi, düzenli bir aile hayatına duyduğu özlemi ifade etme isteğidir. Bunun yanı sıra eserin çocuklara hitap ettiği düşünüldüğünde ev, çocuğun ilk karşılaştığı sosyal çevre olması açısından önem taşımaktadır. Evin fiziksel bir obje olmaktan öte bağlılığı pekiştiren bir misyonu vardır. Ortak bir çatı altında yaşayan bireyler, yaşanmışlıkları ve deneyimleri neticesinde manevi olarak bir bağlılık içine girerler. Yakın çevrede başlayan etkileşim ilerleyen dönemlerde dışarıya doğru genişler. Çocuğun toplumla olan etkileşimine zemin hazırlayan ev, onun hayatında önemli bir yere sahiptir.

Bul sözdü ugup Sayradan,
Nurdan, Güldön, Aynadan,
Kalkalap başın Sadırbay
Üyünö kaçtı kayradan.
(Kocomberdiyev, 1977: 15)

Bu sözü duyup Sayra’dan,
Nur’dan, Gül’dön, Ayna’dan,
Örterek başını Sadırbay
Evine kaçtı yeniden.

Körçü, uulum, üydün içi karañğı, -Baksana, oğlum, evin içi karanlık,
Uşul kezde oygoo cürgön kaldıbı? Bu vakitte, uyanık gezen kaldı mı?
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Kitebiñdi **mektepke** Kitabını **okula**
Kötöpüşüp barayın. Götüreyim.
(Kocomberdiyev, 1977: 21)

-Alma berip catat deyt, -Elma veriyor diyor,
Bargandarga **düköndö**. Varanlara **dükkanda**.
(Kocomberdiyev, 1977: 13)

2.1.10.1. Özel Yer Adları

Şair, özel yer adı olarak sadece “Afrika”yı kullanmıştır.

Tablo 2.11. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Özel Yer Adları ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Afrika	1

Salamat bol degendey Selametle derken
Közün irmep calpıga. Hepsine gözünü çektiğinde.
Nurun çaçat al emi, Işığını saçar o şimdi,
Afrika kalkına. **Afrika** halkına.
(Kocomberdiyev, 1977: 10)

2.1.11. Oyun Adları ile İlgili Kelimeler

Oyun, çocuğun hayatında büyük bir öneme sahiptir. Onun sosyal ve duygusal gelişiminde oldukça etkilidir. Oyun, çocukta yaşamı boyunca ihtiyaç duyacağı olumlu birtakım davranış biçimlerinin temellendirildiği bir eğlencedir. Problem çözme, iş birliği yapma, vücudunun koordinasyonunu sağlama, empati kurma gibi davranışları pekiştirmektedir. Çocuğun en önemli öğrenme ve uygulama alanıdır. Onun yaratıcılığını geliştirirken aynı zamanda kendini keşfetmesini sağlamaktadır.

Tablo 2.12. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Oyun Adları ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Caşınbak (saklambaç)	2
2	Oropoy (tek ayak üzerinde oynanan oyun), futbol	1

Futbol, tek ayak üzerinde üzerinde zıplamak, ip atlamak, saklambaç vb. oyunlar çocuğun aktif olarak hareket etmesini sağlamakta ve fiziksel gelişimini desteklemektedir. İnce ve kaba motor becerilerinin gelişimini hızlandırmaktadır. Bu oyunlar, çocuğun enerjisini dışarı atmasına, yaşama sevincinin artmasına ve kaslarının güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Kocomberdiyev, şiirleri içerisinde “futbol”, “oropoy” ve “saklambaç” oyunlara yer vermiştir. Şair, 3 farklı oyun ile ilgili kelimeyi toplamda 4 kez kullanmıştır. Görüldüğü üzere şairin kullandığı oyun adları, çocukların severek oynadığı oyunlardan birkaçıdır. Çocukları fiziksel ve sosyal açıdan geliştirmeye yönelik olup keyif verici oyunlardır.

Oynogondo **caşınmak**
Cakşı köröt kuugandı.
Men caşınaar kezekte
Bilbeyt közün cumgandı.
(Kocomberdiyev, 1977: 21)

Oynadığında **saklambaç**
İyi görüyor kovalayanı.
Saklanacağım anda
Bilmiyor gözünü yummayı.

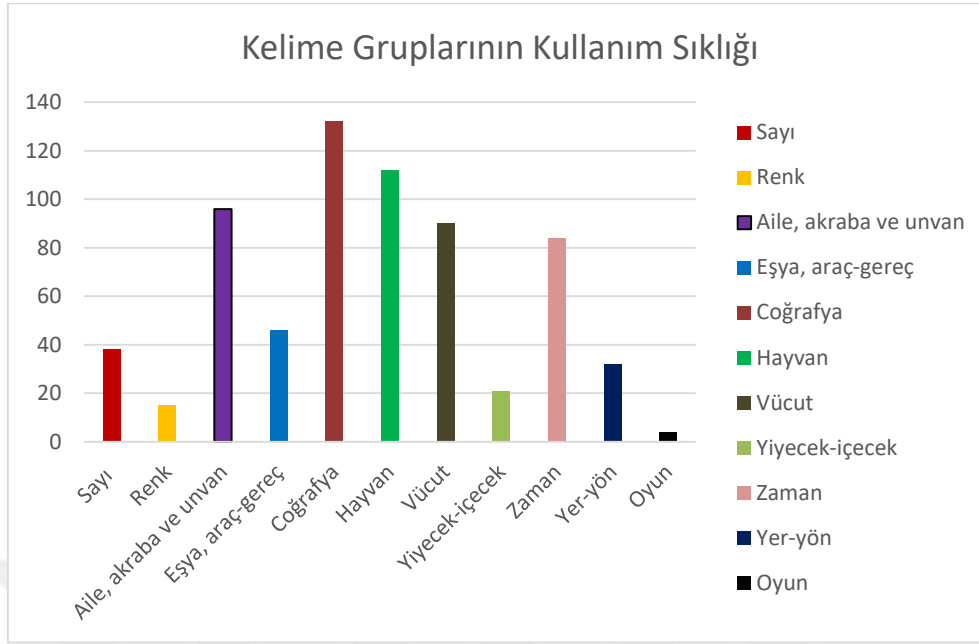
Enesi:
-Ot cak desem butum dep,
Catıp kaldıñ, oylosoñ!
Oorubaybı buttarıñ,
Oropoy teep oynosoñ?
(Kocomberdiyev, 1977: 15)

Annesi:
-Ateş yak desem ayağım diye,
Yatıyorsun, düşünsen!
Hastalanmaz mı ayakların,
Orompoy oynarsan?

Toptu ortogo alışıp,
Keede toktoy kalışıp,
Köl betinde köp baldar
Futbol oynoyt carışıp.
(Kocomberdiyev, 1977: 31)

Topu ortaya alarak,
Bazen durup kalarak
Gölün üstünde birçok çocuk
Futbol oynar yarışarak.

Grafik 2.1. Kelime Gruplarının Kullanım Sıklığı

2.2. Kelime Türleri ve Sıklıkları

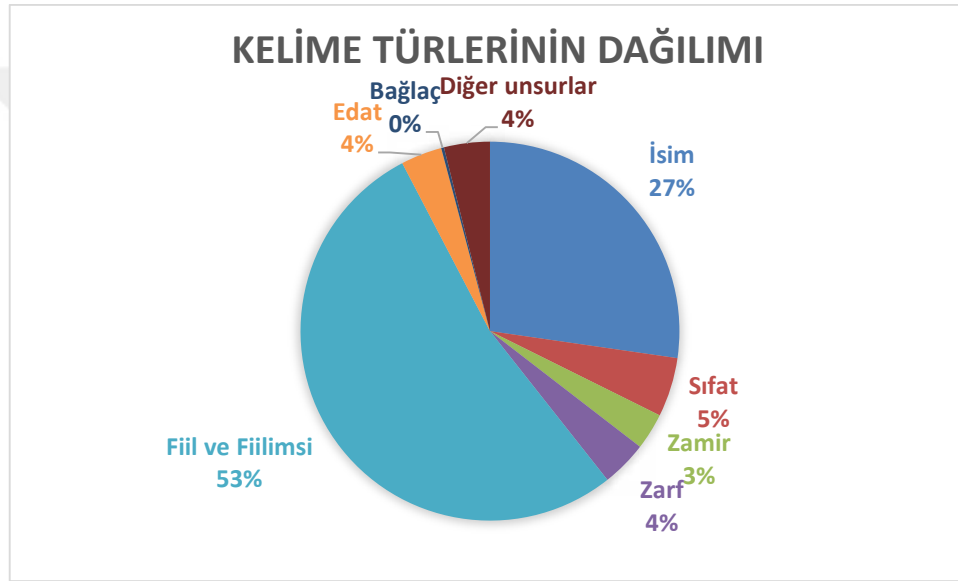
Çalışmanın bu bölümünde Turar Kocomberdiyev'in şiirlerinde geçen kelime türleri sınıflandırılarak sıklıkları belirtilmiştir. İsim, sıfat, zamir, zarf, fiil ve fiilimsi, edat, bağlaç gibi kelime türlerinin yanında ikilemeler, taklidi kelimeler ve ünlemlere de yer verilmiştir. İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiilden oluşan fiilimsiler başlığı, fiillerin içerisinde oluşturulan alt başlıklarda incelenmiştir. Her kelime türü kendi içinde gruplandırılmıştır.

Turar Kocomberdiyev, eserde yer alan şiirlerinde 848 farklı kelimeyi toplamda 2533 defa kullanmıştır. Kullanım sıklığı; isimlerde 691, sıfatlarda 128, zamirlerde 79, zarflarda 99, fiil ve fiilimsilerde 1342, edatlarda 89, bağlaçlarda 6 ve diğer unsurlarda (ünlem, ikileme, taklidi kelimeler) 99 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2.13. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kelime Türleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİME TÜRLERİ	SIKLIK DERECELERİ
1	İsim	691
2	Sıfat	128
3	Zamir	79
4	Zarf	99
5	Fiil ve fiilimsi	1342
6	Edat	89
7	Bağlaç	6
8	Diğer (ünlem, ikileme, taklidi kelimeler)	99

Grafik 2.2. Kelime Türlerinin Dağılımı

2.2.1. İsimler

Kırgız Türkçesinde isim sözcüğünü karşılamak amacıyla “zat atooçtor” terimi kullanılır. Türkiye Türkçesinde varlıkları karşılayan, onları nitelikleri açısından özel-cins, tekil- çoğul, soyut-somut olarak bildiren sözcüklere “isim” denilmektedir.

Bir metinde kullanılan isimler, yazarın duyu organlarıyla algıladığı düşünce yolculuğunda yeniden yapılandığı kavramları tespit etmek amacıyla kullanılacak en önemli dil malzemelerinden biridir. Varlıkların yanında bir işin, oluşun veya durumun adı olarak da kullanılan bu sözcük türü, yazarın hayatı algılayış ve yorumlayış tarzının keşfedilmesinde büyük katkı sağlayacaktır.

Kocomberdiyev, şiirlerinde toplam 265 farklı ismi toplamda 691 kez kullanmıştır. Eserin genelinde kullanılan kelimelere bakıldığında bu rakam oldukça yüksektir. Kullanılan isimler incelendiğinde tabiatla ilgili kelimelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Şairin kullandığı isimler ve bunların kullanım sayıları şöyledir:

Tablo 2.14. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı İsimler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	ay (ay)	20
2	kez (vakit, zaman), baş (kafa), kün (güneş,gün), üy (ev)	15
3	ene (anne)	13
4	koyon (tavşan), but (ayak), baldar(çocuklar), tün (gece)	11
5	mışık (kedi)	10
6	alma (elma), küçük (enik), köz (göz), apa (anne)	9
7	kol (el, kol), ulak (oğlak), karışkır (kurt), taş (taş)	8
8	kölçük (gölet), böbök (bebek), ečki (keçi), bala (çocuk, yavru) , at (at)	7
9	art (art, geri), suu (su), seket (sevgili, aziz), too (dağ), koñguroo (çan), töö (deve)	6
10	kulak (kulak), orto (orta), camgır (yağmur), asman (gök yüzü), cer (yer), baka (kurbağa)	5
11	ini (küçük kardeş), ün (ses), tamaşa (şaka), çöp (ot), şamal (rüzgar), çunak (kesik kulak), çana (kızak), çıçkan (fare), akıl (akıl), köl (göl), boyu (boyunca), az (az), köpölök (kelebek), çirkey (sivrisinek), es (akıl), tüş (düş), bet (yüz, yüzey), ata (baba), caş (gözyaşı), ece (abla)	4
12	teñ (yarı, eşit), el (halk, memleket), iç (iç), bulut (bulut), kiyim (giysi), çañ (toz), kar (kar), koñuz (böcek), ooz (ağız), aga (ağabey), mektep (okul), muz (buz), taş baka (kaplumbağa), balık (balık), taan (karga), bal (bal), kızık (komik)	3
13	beşik (beşik), terek (kavak), ubara (zahmet), tamak (yiyecek), kursak (mide), calpı (genel), cön (yön), çındık (hakikat), emgek (emek), dükön (dükkan), kazıkça (direkcik), kepiç (ayakkabı), tiş (diş), kanat (kanat), külük (yarış atı), kum şeker (toz şeker), dubal (duvar), akcoltoy (maskot), bereke (bereket), taka (nal), nur (ışık), üst (üst), çırag (mum, kandil), ubakıt (vakit), suroo (soru), kölökö (gölge), conduu (sırtlı), çoñ ene (büyük anne), calbırak (yaprak), tam (dam), kuyruk (kuyruk), köynök (gömlek), kıştak (kışlak), taştak (taşlık), köçö (sokak), birimdik (koalisyon, birlik), kolot (çukur), çımın (sinek), iş (iş), söz (söz), top (top), moyın (boyun), ıret (defa), kumurska (karınca), konok (misafir), baykuş (zavallı), üç (üç), talaa (sahra), altın (altın), ot (ateş), can (yan)	2

14	kalp (yalan), bar (var), tüş (öğle), kazık (direk), boy (vücut), çökö taan (alaca karga), aylana (etraf, civar), maal (an, esna), uul (oğul), tünök (tünek, geceleme yeri), kış (kış), kurt (kurt, solucan), baba (baba), çürpö (piliç, mec. çocuk), çaka (kova), orok (orak), cel (yel), çağ (çağ, yaş), cazgı (ilkbahar), nōşör (sağanak), küç (güç), küçtör (güçlü), küz (güz), buuday (buğday), kiyimdüü (giyimli), çapan (kaftan), cibek (ipek), kök (gök yüzü), şayı (ipek kumaş), çıbık (değnek), cem (yem), kılık (davranış), tuura (doğru), at (isim), çet (kenar), köö (is, lamba isi), agay (hoca), kalk (halk), şumduk (masal), çımçık (serçe), küü (hava, nağme), kuuray (çalı, bitki), tuz (tuz), şım (pantolon), caşar (yaşındaki, akran), meyil (istek), temir (demir), tutka (sap), çaç (saç), kir (kir), karga (karga), kık (tezek), cemiş (yemiş), şak (dal), kolhoz (kolektif çiftlik), bag (bahçe), dobuş (ses), butak (budak, dal), cindi (deli), barış (yön, yürüyüş), küñö (günah), oyun (oyun), ördök (ördek), sala (parmak), sala (vadi), boor (bağır), çolok (çolak), cok (yok), kitep (kitap), kezek (zaman, an), konkiçen (patenli), cumuş (iş, görev), muruttuu (bıyıklı), topçu (düğme), aska (kayalık), түb (uç, alt), kekilik (keklik), badal (çalı), oynoo (oyun), tayak (baston), koyun (koyn), şıñgırak (çingirak), nayza (mızrak), cün (tüy), erdik (cesaret), colbors (kaplan), sayın (her), aybat (heybet), arstan (aslan), cılkı (at), ter (ter), ceke (ayrı, farklı), caan (yağmur), oynoš (oynaş), erk (kuvvet), tokoy (orman), şar (akın, cereyan), condu (dağ sırtı), tondu (kürklü), kozu (kuzu), ara (aralık, dönem), upçu (emzik), balban (pehlivan), cip (ip), çal (ihtiyar), çaynek (çaydanlık), elek (elek), cambaş (kalça kemiği), kaygı (keder), komuz (kopuz), çoñduk (büyüklük), korduk (küçümseme), ese (hisse), san (sayı), börü (kurt), nan (ekmek), kayrat (gayret), mıkaaçı (yamyam, barbar), uç (uç), cañılık (yenilik), ayuu (ayı), tentektik (kaçıklık), kulun (tay), kaş(yanında), ıylaak (çok ağlayan), tarınçaak (alınan), ukmuş (harika, keramet), cakşı (iyi, güzel), sugalak (obur), karañgı (karanlık), öçkön (sönük), caman (kötü), boş (zayıf), at (isim), kiçüü (küçük), adır (bayır), cıl (yıl), ooru (ağrı), cürök (yürek), col (yol), til (söz/dil), caş (yaş)	1
----	---	---

2.2.1.1. Özel İsimler

Kullanılan özel isimlere bakıldığında büyük bir çoğunluğu şahıslara ve hayvanlara verilen adlar oluşturmaktadır. Bunun dışında yalnızca bir tane ülke ismine yer vermiştir.

Şair şiirlerinde 54 farklı özel ismi, toplamda 118 defa kullanmıştır. Bu isimler ve frekansları şöyledir:

Şahıs ismi: 51 isim-111 defa

Hayvanlara verilen özel isimler: 2 isim-6 defa

Yer ismi: 1 isim-1 defa

Bazı özel isimlerin ilk harfi küçük harfle yazılmıştır. Bu husus şaire ait bir tercih olabileceği gibi şairle ilgisi olmayan bir yazım özelliği de olabilir.

Kullanılan özel isimlere bakıldığında şahıs ve hayvanlara verilen isimlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Çocuklara yönelik bir kitap olması sebebiyle, çocuk kahramanların ve onların dikkat çekmedeki yardımcıları rolünü üstlenen hayvanların isimlerinin çoğunlukta olması doğaldır. Çocukları kimi zaman güldüren kimi zaman düşünmeye sevk eden şiirler, çocukların diliyle kaleme alınmıştır. Şair, eserinde vermek istediği mesajları farklı isimlerle adlandırdığı birçok çocuk kahraman aracılığıyla yine asıl hedefi çocuk olan kitlelere ulaştırmayı amaçlamıştır. Bedensel olarak hayvani, zihinsel olarak insani özellikler gösteren bu hayvanlar, çocuklara ulaşmada önemli bir yere sahiptir. Duygu, düşünce ve tutum olarak insanları temsil etmektedirler. Olaylara hayvanlar ve şahıslar aracılığıyla hareket kazandırılması çocuğun algılamasını zevkli ve kolay bir hale getirmektedir. Yardımseverlik, emek, özveri gibi soyut kavramlar seçilen temsili kahramanlarla somutlaştırılmaktadır. Bu bağlamda ne kadar çok isim yani kahraman kullanılırsa olaylar çocuğun zihinsel aleminde o kadar zenginleşecektir.

İncelenen kitapta şairin kullandığı özel isimlerin türleri ve kullanım sıklıkları ise şöyledir:

2.2.1.1.1. Kişi İsimleri

Şiirler incelendiğinde toplam 51 farklı şahıs ismini toplamda 111 kez kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan özel isimlerden “+bek” eki getirilerek kökeni ne olursa olsun sonu Türkçe ile bitirilen isimler dikkati çekmektedir. Bunun yanında akrabalık, sevgi ve küçültme işlevinde adlar türeten “+tay” eki ile birleştirilen isimler olduğu görülmektedir. Yine “Malakeñ” isminin sonunda kullanılan nazal n, sahiplik anlamı katarak bir sevgiye işaret etmektedir.

Tablo 2.15. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Kişi İsimleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Aşım (Erkek)	7
2	Cükön (Erkek)	6
3	Sayra (Kız), Cunuş (Erkek), Malabay (Erkek), Beke, Meke, Keke	5
4	Askar (Erkek)	4
5	Erkebek (Erkek), Berdi (Erkek), Çoro, Ermek (Erkek), Cantay (Erkek)	3
6	Zarlık (Erkek), Külayım (Kız), Bükön (Erkek), Bekin (Erkek), Buruş (Kız), Anaş (Kız), Kasım (Erkek), Sadırbay, Muñduk (Erkek), Kara-Kız (Kız), Cantaybek (Erkek), Marat (Erkek)	2
7	Tölöke (Erkek), Toktorbek (Erkek), Kanatbek (Erkek), Keki (Erkek), Beki (Erkek), Üsöyün (Erkek), Medeke (Erkek), Azat-Kız (Kız), Üsön (Erkek), Tölöndü (Erkek), Gülü (Kız), Sadırbay (Erkek), Nur (Kız), Gül (Kız), Ayna (Kız), Bekintay (Erkek), Tokon (Erkek), Taşın, Cayna (Kız), Mayra (Kız), Malakeñ (Erkek), Kemelbek (Erkek), Anaş, Aşımahun, Gülay (Kız)	1

2.2.1.1.2. Hayvanlara Verilen Özel İsimler

Şairin, aşılama çalıştığı hayvan sevgisine paralel olarak 2 özel isim toplamda 6 defa kullanılmıştır. Şair, hayvanlara birer özel isim tayin ederek çocuğu insan dışındaki diğer canlılara da yaklaştırmayı amaçlamaktadır. Bu adlandırma ile çocuk, kendine benzemeyen bu canlılara karşı bir saygı besleyecektir.

Tablo 2.16. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Hayvanlara Verilen Özel İsimler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Kumalak	4
2	Adıl	2

2.2.1.1.3. Özel Yer isimleri

Şair, eserde yer alan 50 adet şiir içerisinde yer ismi olarak, yalnızca “Afrika”yı kullanmıştır. Afrika, şiirler içerisinde yalnızca bir yerde geçmektedir.

Başka yer, ülke, şehir vb. isimlere bu denli az miktarda yer vermesi şirin kendi memleketine olan bağlılığının bir göstergesidir.

2.2.2. Zamirler

Kırgız Türkçesinde zamirler, “at atooçtor” terimi ile ifade edilmektedir. Zamirler, kişi yahut nesnelerin isimlerini geçici olarak temsil görevi üstelenen kelimelerdir. İsimlerin yerini şahıs, dönüşlülük, işaret, soru ve belgisizlik bildirmek suretiyle beş maksada uygun olarak tutarlar.

Kocomberdiyev’in kullandığı zamirler ve türleri şunlardır:

2.2.2.1. Şahıs Zamirleri

Kocomberdiyev şiirlerinde “men” (ben) zamirini 17 kez, “sen” zamirini 5 kez, “al” (o) zamirini 8 kez, “biz” zamirini toplamda 9 kez kullanmıştır. Bu zamirlerin hal ve çokluk eki elmiş şekilleri ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.17. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Şahıs Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bizdin (bizim), men (ben)	7
2	meni (beni)	5
3	al (o)	4
4	aga (ona), maga (bana), sen (sen)	3
5	menin (benim)	2
6	alar (onlar), saga (sana), senin (senin), bizge (bize), bizçilep (bizim)	1

Meni tuurap Erkebek
Küçüğünün üstünö,
Suudan kuyat entelep,
-Çoñoysun, -Dep ertelep.
(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Beni taklit edip Erkebek
Eniğin üstüne,
Su döküp telaşla,
-Büyüsün, -diye çarçabuk.

Bizdin küçük Kumalak
Tük toybogon sugalak.
Minip alıp kulundu,
Kündü karmayt kubalap.
(Kocomberdiyev, 1977: 34)

Bizim enik Kumalak
Hiç doymayan obur.
Taya binip,
Güneşi kovalayıp yakalar.

Kele catsa Kasım
Çıgarıp başın:
-**Men** bul cerde cokmun, - deyt
Kiçinekey Aşım.
(Kocomberdiyev, 1977: 21)

Gelse Kasım
Başını çıkarıp:
-**Ben** burada yokum, -diyor
Küçücük Aşım.

Salamat bol degendey
Közün ırmep calpıga.
Nurun çaçat **al** emi,
Afrika kalkına.
(Kocomberdiyev, 1977: 10)

Selametle derken
Hepsine gözünü çektiğinde.
Işığını saçar **o** şimdi,
Afrika halkına.

2.2.2.2. İşaret Zamirleri

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan zamirlere “işaret zamiri” denir.

Kocomberdiyev, işaret zamiri olarak “bul” (bu), “bular” (bunlar) kelimelerini kullanmıştır.

Tablo 2.18. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı İşaret Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bular (bunlar), bul (bu)	2
2	tıyak (diğer taraf), bıyak (bu taraf)	1

Kıykırışıp süylöştü
Men ukpagan şumduktu.
-Ukkulaçı, böböktör!
Mına **bular** çındıkpı?
(Kocomberdiyev, 1977: 10)

Seslenerek konuştu
Masal işitmeyen.
-Bebekler dinlesin!
İşte **bunlar** gerçek mi?

Tosup alıp Kara-Kız:

-Altın emes **bul** cuu, -deit,

Mına, ata, karañız.

(Kocomberdiyev, 1977: 6-7)

Karşılayıp Kara- Kız:

-Altın değil **bu** yaklaş, -diyor,

-İşte, baba, bakınız.

2.2.2.3. Belgisiz Zamirler

Varlıkların yerini belirsiz bir şekilde tutan zamirlere “belgisiz zamir” denilmektedir. Tek sözcükten oluşabildiği gibi birden fazla sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan belgisiz zamirler de kullanılmaktadır.

Kocomberdiyev’in, şiirlerinde kullandığı belgisiz zamirler ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.19. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Belgisiz Zamirler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	mına (işte)	6
2	bardığı (hepsi)	4
3	baarın (hepsini)	3
4	baarı (hepsi)	2
5	baarıbz (hepimiz), biröö (birisi), biri-birin (birbirini), biri birinen (birbirleriyle), mınakey (işte)	1

Ukta, seket, enekendi kıynabay,
Uktap kaldı almaların **bardığı**.
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Uyu, yavrum, anneciğini kahretme,
Uyuyakaldı elmaların **hepsi**.

Bardığın tuşadım
Buluttan üzüp.
(Kocomberdiyev, 1977: 33)

Hepsini köstekledim
Buluttan koparıp.

Tüş bolgondo Malabay
Cılıklardı sanasa,
Biröö cetpeyt karasa,
Mına kızık tamaşa!
(Kocomberdiyev, 1977: 26)

Öğle olduğunda Malabay
Atları saysa,
Biri eksik baksa,
İşte tuhaf şaka!

2.2.2.4. Soru Zamirleri

Kişilerin yahut objelerin yerini soru yoluyla tutan zamirlere “soru zamiri” denilmektedir.

Kocomberdiyev’in, şiirlerinde az sayıda soru zamiri örneğine rastlanmıştır. Şairin kullandığı soru zamirleri ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.20. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Soru Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	kana (hani, nerede), kayakta (nerede), kaçabız (kaçımız), kaçankıga (nereye), kim (kim), kaydan (nereden)	1

- Körsöt, ata **kana** aydın
Kiçinekey balası?
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

-Göster, baba **nerede** ayın
Küçücük yavrusu?

-Tün kirgende, ıya ata,
Kün **kayakka** çaşındı?
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

-Evet dede! gece olduğunda,
Güneş **nereye** saklandı?

Kim uruptur mındaydı.
Ooruganda toptu kuup
(Kocomberdiyev, 1977: 15)

Kim vurmuş bunlara?
Hastalandığında top kovalayıp

2.2.2.5. Dönüşlülük Zamirleri

Kişi zamirlerinin anlamca kuvvetlenmesi ve işi yapan kişinin yaptığı işten etkilenmesiyle meydana gelen zamirlere “dönüşlülük zamiri” adı verilmektedir.

Kırğız Türkçesindeki karşılığı “anıktama at atooç” olan dönüşlülük zamiri, şiirlerde toplamda 7 kez kullanılmıştır. Şiirlerde dönüşlülük zamiri olarak kullanılan “öz” kelimesinin yalın ve ek almış biçimlerine rastlanmaktadır.

Tablo 2.21. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Dönüşlülük Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECESİ
1	öz (kendi)	3
2	özü (kendisi), özdörünçö (kendilerince)	2

Ermek ulam cıgılat
Öz butuna çalınıp,
 (Kocomberdiyev, 1977: 13)

Ermek sürekli düşer,
Kendi ayağına takılıp,

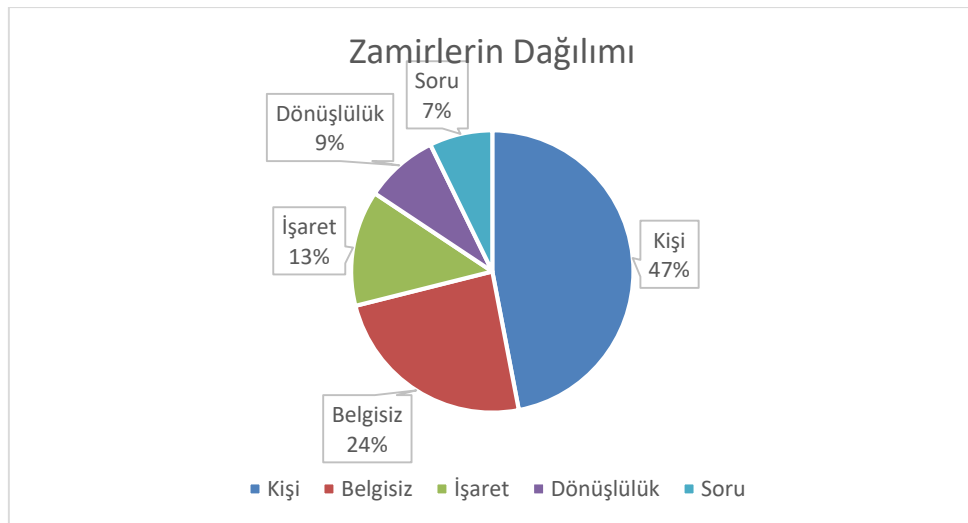
Özü bilbeyt künöösün,
 Askardı urup külösün.
 Kaçankığa uşintip,
 Tentek kılıp cürösün?
 (Kocomberdiyev, 1977: 17)

Kendi günahını bilmiyor,
 Askar' ı vurup gülüyorsun.
 Böyle haylazca,
 Nereye gidiyorsun?

Mışkırtardın erdiğin
 Colborstorgo teñeşet.
 Tün içinde çoğulup,
Özdörünçö keñeşet:
 (Kocomberdiyev, 1977:25)

Kedilerin cesaretini
 Kaplanlarla denk görüyor.
 Geceleyin toplanıp,
Kendilerince istişare ediyorlar:

Grafik 2.3. Zamirlerin Dağılımı

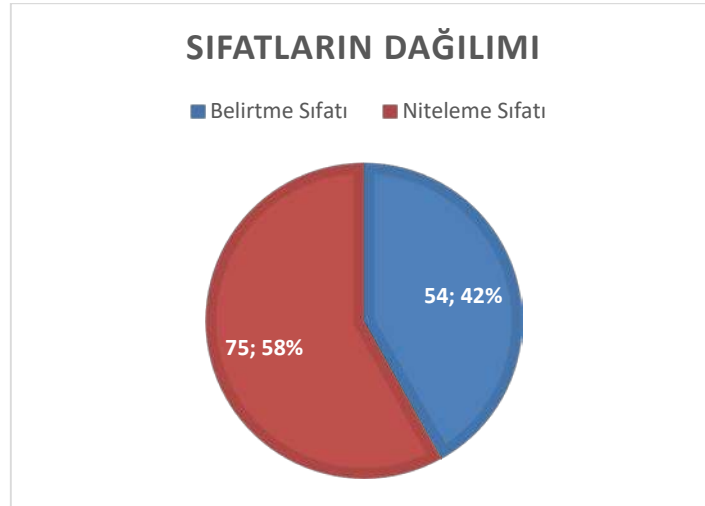
2.2.3. Sıfatlar

Türkiye Türkçesinde isimleri çeşitli yönlerden niteleyen yahut belirten sözcüklere “sıfat” denmektedir. Sıfat kelimesinin eş anlamlısı olarak “ön ad” terimi kullanılmaktadır. Sıfatlara, ön ad da denmesinin sebebi, isimlerden önce gelmesi ve kendisinden önce gelen sözcükle bir anlam ilgisi kurmalarıdır. Sıfatlar, isimlerin niteliğini bildirirler. Bu sebeple bir edebi metnin kelime havuzunu genişletmek, anlatımını zenginleştirmek, varlıkların daimi sesletimleri olan isimlere taze bir soluk getirmek amacıyla kullanılabilecek en dikkat çekici sözcük türlerinden biridir. İnsanın ifade ihtiyacından doğan kelimelerin önüne kişinin hayatı algılayış yahut yorumlayış tarzını yansıtabilecek şekilde eklenen sıfatlar, anlatımı sıradanlıktan çıkarırlar. Şair, eserinde duygu odaklı şiirlere yer vermiştir. Bu şiirler, şairin verdiği duygulardan beslenerek kurgulanmış, birbirini canlı bir şekilde takip eden olaylardan meydana gelmektedir. Olaylara bu canlılığı veren isimler dolayısıyla da isimleri belirten yahut niteleyen sıfatlardır. Turar Kocomberdiyev, kelimelerin gücüne hayal gücünü de ekleyerek etkili bir anlatıma ulaşmıştır. Duygu ve düşünce dünyası gelişmiş, kendine yeni pencereler edinmiş ve kalemi zaman içinde güçlenmiş olan şair, isimlere yeni renkler kazandırmak için farklı türde sıfatlara yer vermiştir.

Kırgız Türkçesinde “sın atooçtor” olarak ifade edilen sıfatlar, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ikiye ayrılmaktadır. Bunlar ismin renk, durum, biçim gibi niteliklerini gösteren “niteleme sıfatları” ile ismi işaret, sayı, soru gibi yönlerden belirten “belirtme sıfatları”dır.

Kocomberdiyev, şiirlerinde toplam 145 farklı sıfat kullanmıştır. Bu sıfatların 75’i niteleme, 45’i belirtme sıfatıdır. İncelenen şiirlerde 40 farklı niteleme sıfatı toplamda 75 kez geçmekte ve bunun 13’ünü renk adları oluşturmaktadır.

Grafik 2.4. Sıfatların Dağılımı

2.2.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerden önce gelerek onların niteliğini tasvir eden sıfatlara “niteleme sıfatı” denilmektedir. Bir ismin rengini, durumunu, biçimini niteleyen sıfatlardır.

Şairin, şiirlerinde kullandığı niteleme sıfatları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 3.22. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Niteleme Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECESİ
1	çoñ (büyük, ulu)	11
2	kök (mavi, yeşil), kiçinekey (küçük)	5
3	sugalak (obur), tentek (afacan, haylaz), müyüzdü (boynuzlu), cakşı (iyi), cartı (yarım), altın (altın)	3
4	cıñaylak-cılañaylak (yalın ayak), kara (koyu, siyah), ak (beyaz), kartañ (ihtiyar)	2
5	appak (bembeyaz), karañğı (karanlık), iymekey (kavisli), kıl (kıl), aç (aç), kara (acı, keder), maalim (bilinen, muayyen), carım (yarım), danduu (tanesi dolgun), kümüz (gümüş), cañı (yeni), cıluu (ılık), cukkan (bulaşık), bölök (başka, farklı), koş (çift), akça (beyazımsı), cılañ (açık), calakay (sabırsız), kızıl (kızıl, kırmızı), uzun (uzun), sarı (sarı), tattuu (tatlı), caraluu (yaralı), zor (zor), sopsoo (sapasağlam), balapan (yavru)	1

Çoñ **butaktın** başına
Çıgıp catsam şaşıla,
Cunuş alma ırgıttı,
Tars dep tiydi başıma.
(Kocomberdiyev, 1977: 16)

Büyük dalın üzerine
Çıksam aceleyle
Cunuş elma fırlattı,
Tak diye değdi başına.

Kiçinekey taandı
Çoro baktı.
(Kocomberdiyev, 1977: 27)

Küçücük kargayı
Çoro besledi.

Adıl külüp kubanat:
-Eey! Bayke, karasañ,
Tigi mışık **sugalak**
Öz kuyrugun çıçkan dep,
Tegerenet kubalap.
(Kocomberdiyev, 1977: 22)

Adıl gülüp seviniyor:
-Hey! Ağabey, baksana,
Öteki **obur** kedi
Kuyruğunu fare diye
Yuvarlanıyor kovalayıp.

-Eçkilerdi sabasañ,
Caman eken debeybi.
Cakşı bala urbastan,
Aga cem, çöp berbeybi.
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

-Keçileri pataklarsan,
Kötü imiş demezler mi?
İyi çocuk vurmadañ,
Ona ot, yem vermez mi?

Kölökösü kölçüktö-
Altın conduu bakaday.
(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Gölgesi gölcükte-
Altın sırtlı kurbağa gibi.

2.2.3.2. Belirtme Sıfatları

Varlıkların özelliklerini geçici surette bildiren sıfatlara “belirtme sıfatı” adı verilmektedir. Belirtme sıfatları; “işaret” (gösterme), “belgisiz” (belirsizlik gösterme), “sayı” (sayı verme) ve “soru” (soru sorma) sıfatları olarak dört grupta incelenmektedir.

Şair, şiirlerinde belirtme sıfatının dört şekline de örnekler vermiştir.

2.2.3.2.1. İşaret Sıfatları

İsimleri işaret yoluyla belirten sıfatlara “belirtme sıfatı” denilmektedir. İsmiñ önüne onu gösterme maksadıyla aslı zamir olan “bu”, “şu”, “o” sözcükleri getirilerek oluşturulmaktadır.

Şairin, şiirlerinde kullandığı işaret sıfatları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 3.23. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı İşaret Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bul (bu)	4
2	uşul (bu)	3
3	tigi (öteki)	2
4	tetigil (o), tigil (öteki)	1

-**Bul** camgırdın küçünön,
Küz bolsunçu, Kara-Kız,
Altın danduu buudaydı
Toodoy cıyıp alabız.
(Kocomberdiyev, 1977: 7)

-**Bu** yağmurun gücüyle,
Güz olsun, Kara Kız,
Dolgun taneli altın buğdayı
Dağ kadar yığıp alırsız.

Körçü, uulum, üydün içi karañgı,
Uşul kezde oygoo cürgön kaldıbı?
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

-Baksana, oğlum, evin içi karanlık,
Bu vakitte, uyanık gezen kaldı mı?

-Kün ketkenin kördüñ go
Tigi toonun artına,
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

-Güneş gittiğinde gördün
Öteki dağın arkasına,

2.2.3.2.2. Belgisiz Sıfatlar

İsimleri net bir şekilde karşılamayan, belirsizlik bildiren sıfatlara “belgisiz sıfat” adı verilmektedir. Belgisiz sıfatlar, ismi kesinlikten uzaklaştırıp yaklaşık bir değeri ifade ederler.

Şairin, şiirlerinde kullandığı belgisiz sıfatlar ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.24. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Belgisiz Sıfatlar ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	büt (bütün), köp (çok, birçok)	3
2	bir top (birçok)	1

Şayı kiyin kök baka
Bara catsa kıştakka,
Cırtılıptır **büt** kiyimi
Cetken kezde taştakka.

(Kocomberdiyev, 1977: 7)

Şayı giyip gök renkli kurbağa
Gitse kışlağa
Çatırdamış **bütün** giysisi
O anda taşlıkta.

Toptu ortogo alışıp,
Keede toktoy kalışıp,
Köl betinde **köp** baldar
Futbol oynoyt carışıp.

(Kocomberdiyev, 1977: 31)

Topu ortaya alarak,
Bazen durup kalarak
Gölün üstünde **birçok** çocuk
Futbol oynar yarışarak.

Çöp üygönü barattık
Bir top baldar ır ırdap

(Kocomberdiyev, 1977: 22)

Ot yığınınna vardık
Birçok çocuk şarkı söyleyip

2.2.3.2.3. Sayı Sıfatları

İsimlerin önüne gelerek, onalrı sayı yönünden belirten sıfatlara “sayı sıfatı” denilmektedir. Sayı sıfatları; “asıl sayı sıfatı”, “sıra sayı sıfatı”, “üleştirme sıfatı” ve “kesir sayı sıfatı” olmak üzere dört grupta toplanmaktadır.

Şairin, şiirlerinde kullandığı sayı sıfatlarına bakıldığında dört grubun tamamını karşılayacak örnekler vermediği görülmektedir. Şair, yalnızca “asıl sayı” ve “sıra sayı sıfatları”nı kullanmıştır.

Kocomberdiyev, 6’sı asıl sayı, 2’si sıra sayı olmak üzere toplamda 8 farklı sayı sıfatı kullanmıştır. Şiirlerinde asıl sayı sıfatları toplamda 30 kez, sıra sayı sıfatları ise toplamda 4 kez geçmektedir. Sayı sıfatlarının kullanım sıklığı 34’tür.

2.2.3.2.3.1. Asıl Sayı Sıfatları

İsimlerin sayısını bildiren sıfatlara “asıl sayı sıfatı” denilmektedir.

Şairin, şiirlerinde kullandığı asıl sayı sıfatları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.25. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Asıl Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bir (bir)	19
2	eki (iki)	7
3	altı (altı), ceti (yedi), altı cüz (altı yüz), toguz (dokuz)	1

Görüldüğü üzere şair, 6 farklı asıl sayı sıfatını toplamda 30 kez kullanmıştır.

Enekelep bakırıp,

Eki butun kalkalap.

(Kocomberdiyev, 1977: 22)

Anneciğim diye bağırıp,

İki ayağını örtüp.

Emne ekenin karabay,

Altı caşar Malabay,

Meyli, taştı, temirdi

Cön cürö albayt calabay.

(Kocomberdiyev, 1977: 14)

Ne olduğuna bakmıyor

Altı yaşında Malabay,

İstediği, taşı, demiri

Sade yalamıyor

Andan beri aradan

Altı cüz cıl ötölek.

(Kocomberdiyev, 1977: 31)

O zamandan beri aradan

Altı yüz yıl henüz geçmedi.

2.2.3.2.3.2. Sıra Sayı Sıfatları

İsmin önüne gelerek onun sırasını bildiren sıfatlara “sıra sayı sıfatı” denilmektedir. Sıra sayı sıfatı olarak adlandırılan kelimeler, asıl sayı sıfatlarına getirilen “-IncI/-UncU” ekiyle türetilmektedir.

Şairin, şiirlerinde kullandığı sıra sayı sıfatları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.26. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Sıra Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Ekinçi (ikinci)	3
2	Birinçi (birinci)	1

Kulak salgın akılga
Kur-bekerden bakırba.
Bolbos ele işterge
Ekinçi iret çakırba.
(Kocomberdiyev, 1977: 23)

Kulak ver öğüde,
Boşu boşuna bağırma.
Olur olmaz işlere
İkinci defa çağırma.

-Baarın kantip apkeldin?
İi, seketim, Ermegim!
Enesine arnadı
Eñ **birinçi** emgegin.
(Kocomberdiyev, 1977: 13)

-Onların hepsini nasıl alıp geldin?
Ah, yavrum, Ermek'im!
Annesine ithaf etti
İlk emeğini.

2.2.3.2.4. Soru Sıfatları

İsmi soru yoluyla belirten sözcüklere “soru sıfatı” adı verilmektedir.

Şair, şiirlerinde kullandığı soru sıfatları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.27. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Soru Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	kanday (nasıl)	2

Tüşünbögön aytkandı
Deği **kanday** balasın?
(Kocomberdiyev, 1977: 21)

Düşünmeden söyledi
Sen **nasıl** çocuksun?

Enesi:

-Mina **kanday** cañılık,

Kim uruptur mındaydı.

Ooruganda toptu kuup

Oynoş kerek turbaybı.

(Kocomberdiyev, 1977: 15)

Annesi:

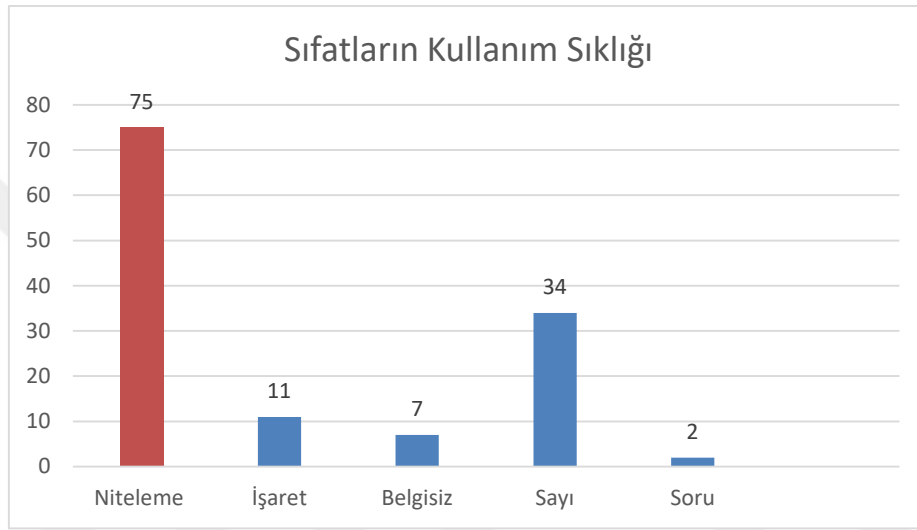
-İşte **nasıl** yeni,

Kim vurmuş bunlara?

Hastalandığında top kovalayıp

Oynamak gerek değil mi?

Grafik 2.5. Sıfatların Kullanım Sıklığı

2.2.4. Zarflar

Cümle içerisinde sıfatların, fiillerin, fiilimsilerin ve kendi türünden olan zarfların anlamlarını yer-yön, ölçü, durum, soru gibi çeşitli yönlerden sınırlandıran sözcüklere “zarf” denilmektedir. Zarflar, çoğunlukla fiillerin önüne gelerek kullanılan sözcük türleridir. Nasıl ki sıfatlar isimlerin önlerine gelerek onların özelliklerine işaret eder, zarflar da aynı şekilde kendisinden sonra gelen fiillerin anlatım özelliklerini güçlendirirler. Sıfatlar ve zarflar cümle içerisinde var olabilmek için isim, fiil gibi tamamlayacakları sözcüklere ihtiyaç duyarlar.

Kırgız Türkçesinde işlek olarak kullanılan sözcük türlerinden biri olan zarflar, “taktooçtor” terimi ile ifade edilmektedir.

Şairin şiirleri incelendiğinde kullanılan kelime türleri arasında en fazla fiil ve fiilimsilerin kullanıldığı görülmektedir. Durum böyleyken ağırlıklı olarak fiil ve fiilimsilerin özelliklerini belirtmek için kullanılan zarflar sayesinde, şairin işaret etmek veya vurgulamak istediği noktaya kolaylıkla ulaşılabilir. mümkündür.

Kocomberdiyev' in en çok kullandığı zarflar şunlardır:

2.2.4.1. Durum Zarfları

Fiillerin gerçekleşme şeklini ifade eden zarflara “durum zarfı” denilmektedir. Durum zarfı, “hâl” yahut “tarz” zarfı olarak da adlandırılmaktadır. Fiile sorulan “nasıl” sorusuna yanıt verirler.

Şairin, şiirlerinde kullandığı durum zarfları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 3.28. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Durum Zarfları ve Sıklık Dereceleeri

	KELİMELEER	SIKLİK DERECELEERİ
1	kayra (tekrar, yine), mınday (böyle)	5
2	ulam (gittikçe)	4
3	kayradan (yeniden), go (sanırım)	3
4	beker (boşuna), akırın (yavaşça), bat (çabuk), baçım (çabucak), uşintip (böyle), cakşı (iyi)	2
5	biyik (büyük), tegiz (düzgün), bol (çabuk), talıkpay (yorulmadan), iri (büyük), canaşa (yan yana), çoquu (beraber), kurç (keskin), oygoo (uyanık), tattuu (tatlı), appak (bembeyaz)	1

Şair, 22 farklı durum zarfını toplamda 43 kez kullanmıştır.

Iza bolup cıñaylak

Kayra üyünö barıptır.

Büt kiyimin **kayradan**

Taştan casap alıptır.

(Kocomberdiyev, 1977: 7)

Kızarak yalın ayak

Geri evine gitmiş.

Bütün giysisini **yeniden**

Taştan yapmış.

Karmap kelip ulagın,

Sılap, ööp kulagın

Mınday deçü enesi:

-Ey, seketim çunagım,

(Kocomberdiyev, 1977: 23)

Yakalayıp oğlağın,

Okşayıp, ööp kulağın

Böyle demiş annesi:

-Ah, yavrum, kesik kulaklım,

Almaların taştadı,
Askar közün çaştadı.
Apalagan dobuşu
Ulam küçöy baştadı.

(Kocomberdiyev, 1977: 16)

Elmalarını attı,
Askar gözyaşı döktü.
Annesini çağırın sesi
Gittikçe şiddetlenmeye başladı.

Basıp barıp **akırın**
Kolum sunup batıraak,
Cañı karmap alarımda
Sınıp kaldı çaçırıp.

(Kocomberdiyev, 1977 :5)

Basıp **usulca** varıp
Elimi batırıp,
Onu yakaladığım anda
Kırıldı paramparça olup.

Cep koymok **go** karmasa,
Cetpey kaldı kaçkanda.
(Kocomberdiyev, 1977: 14)

Yiyecekti **sanırım** yakalasa,
Yetişemedi kaçınca.

2.2.4.2. Zaman Zarfları

Fiileri ve fiilimsileri zaman bakımından sınırlandıran zarflara “zaman zarfları” denilmektedir. Fiile sorulan “ne zaman” sorusuna yanıt verirler.

Şair, 20 farklı zaman zarfını toplamda 43 kez kullanmıştır. Şairin, şiirlerinde kullandığı zaman zarfları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.29. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Zaman Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	dayım (her zaman)	6
2	emi (şimdi)	5
3	erteñ (yarın, sabah)	4
4	bir kezderde (bir zamanlar), andan (o zaman), keçinde (akşamleyin)	3
5	anda (o anda), azdan kiyin (o sırada), bir kezderde (bir anda), cañı (yeni), bugün (bugün)	2
6	alda (önceden), ertelep (erken, ertelemeden), oşondon (ondan itibaren), azır (şimdi), ayta (bir lahzede), ilgerten (eskiden), keçee (dün), kee (bazen), ali (henüz)	1

Dayım ketpey esimde,
Törölölek kezimde,
Kozulardı kaytarıp,
Üygö kelsem keçinde.
(Kocomberdiyev, 1977: 31)

Her zaman aklımda durur,
Henüz doğduğum zaman,
Büyük annemi yürütüp,
Peşimden götürdüğüm akşamda.

-Sen ketesiñ mektepke,
A men üydö ar **dayım**.
(Kocomberdiyev, 1977: 21)

-Sen okula gidiyorsun,
Ben **her zaman** evdeyim.

Küçtöndü **emi**
Balapan taan.
(Kocomberdiyev, 1977: 27)

Güçlendi **şimdi**
Yavru karga.

Erteñ menen oygonup,
Ooruyt go dep akırın
(Kocomberdiyev, 1977: 23)

Sabahleyin uyanıp,
Ağrıyor deyip usulca,

Bir kezderde Cantaybek
Catıp kaldı çalkalap,
(Kocomberdiyev, 1977: 22)

O sırada Cantaybek
Yatıverdi, yayılıp,

2.2.4.3. Soru Zarfları

Fiileri, fiilimsileri ve diğer zarfları soru yoluyla belirten zarflara “soru zarfı” denilmektedir.

Şairin, şiirlerinde kullandığı soru zarfları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.30. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Soru Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	kantip (nasıl)	2
2	emnege (niçin), emnelikten (neden), emne eken (nedir ki), kaçan (ne zaman)	1

Kiçüülörün ıylatkan,
Kantip cakşı bolsun deyt.
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

Küçüklerini ağlatan,
Nasıl iyi olsun diyor.

A çoñ bolsom **emnege**,
Maalim agay “caşsıñ”, -dep
Albay koydu mektepke
Cetiden caşsıñ aşsın dep?
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

Büyüksem **neden**,
Hoca “küçüksün”, -diye
Geri gönderdi okuldan.
Yaşın yediyi geçsin diyerek?

Emnelikten, apake
Taştan köynök, çapanı?
(Kocomberdiyev, 1977: 7)

Neden, anne
Gömleği, kaftanı taştan?

Emne ekenin karabay,
Altı caşar Malabay,
Meyli, taştı, temirdi
Cön cürö albayt calabay.
(Kocomberdiyev, 1977: 14)

Ne olduğuna bakmıyor
Altı yaşında Malabay,
İstediği, taş, demiri
Sade yalamıyor

2.2.4.4. Miktar Zarfları

Fiileri, fiilimsileri ve başka zarfları azlık-çokluk yönünden belirten, miktar bildiren zarflara “miktar zarfı” adı verilmektedir.

Şair 5 farklı miktar zarfını toplamda 7 kez kullanmıştır. Şairin, şiirlerinde kullandığı miktar zarfları ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.31. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Miktar Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	az (biraz), arbın (çok)	2
2	ayabay (oldukça, pek), tük (hiç), eñ (en)	1

Mışıktarday bizge da
Küçtör **arbin** tolsoçu.
Mışıktarday bizdin da
Tişibiz kurç bolsoçu...
(Kocomberdiyev, 1977:25-26)

Kediler gibi bize de
Güçler **çok** dolsaydı.
Kediler gibi bizim de
Dişimiz keskin olsaydı.

Kolottorgo cetpesten,
Üydön uzap ketpesten,
Koñguroosu “şañk” etti
Az ubakıt ötpöstön.
(Kocomberdiyev, 1977: 23)

Çukurlara varmadan,
Evden uzaklaşmadan,
Çanı “şank” etti
Çok vakit geçmeden.

Muzga cılındım
Ayabay üşüp.
(Kocomberdiyev, 1977: 33)

Buzda ısındım
Bir hayli üşüyüp.

Bizdin küçük Kumalak
Tük toybogon sugalak.
Minip alıp kulundu,
Kündü karmayt kubalap.
(Kocomberdiyev, 1977: 34)

Bizim enik Kumalak
Hiç doymayan obur,
Göge çıkıp koştı,
Gölgesini kovalayıp...

2.2.4.5. Yer-Yön Zarfları

Fiil ve fiil soylu sözcüklerin bildirdiği iş, hareket veya durumun yerini-yönünü bildiren zarflara “yer-yön zarfları” denir.

Tablo 2.32. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Yer-Yön Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	arı-beri, arkı-terki, beri	1

Eşke çıksam ukmuş, apa,
Arı-beri kaltırıp,
Çoñ kölcüktün ortasında
Ay catıptır caltırıp.
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Dışarı çıksam muhteşem, anne,
İleri geri titreyip,
Ulu gölcüğün ortasında
Ay yatmış parlayıp.

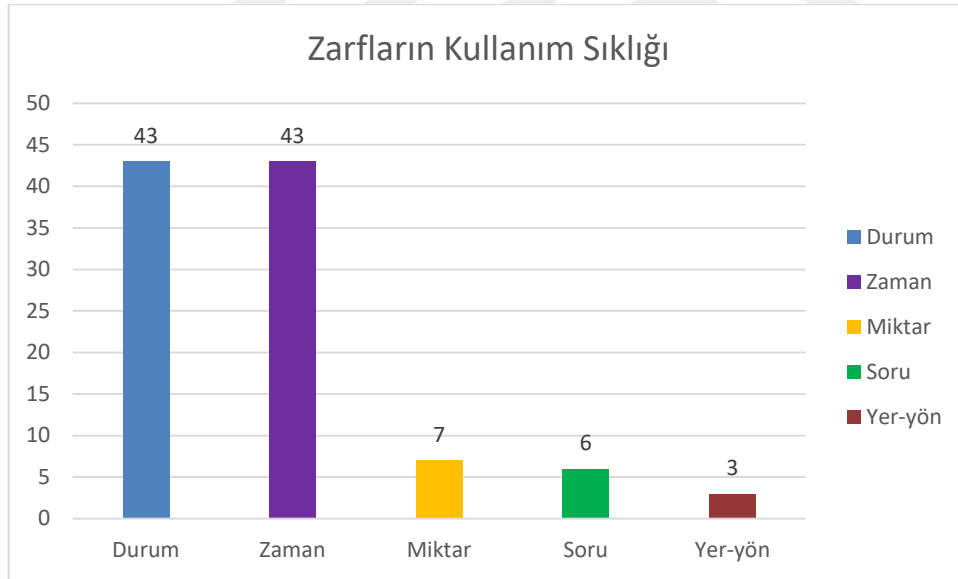
Arkı-terki boylodu
Too eken dep oylodu...
(Kocomberdiyev, 1977: 23)

İleri geri yürüdü
Dağ imiş diye düşündü...

-**Beri** çıkçı, tentek çürpöm,
Ay tuuptur karaçı!
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

- **Buraya** çıksana, afacan yavrum.
Ay doğmuş baksana!

Grafik 2.6. Zarfların Kullanım Sıklığı

2.2.5. Edatlar

“Edatlar yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlelerin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir.” (Korkmaz, 2009: 1052).

Edatlar, Kırgız Türkçesinde “candooçtor” terimi ile ifade edilir. Bunlar bağlama, pekiştirme ve soru amaçlı olarak, cümle içerisinde yer alan diğer kelimelerle geçici suretle beraberlik, benzerlik, miktar, sebep, zaman gibi anlam ilişkileri kurarlar.

Şair, 14 farklı edatı toplamda 89 kez kullanmıştır. Kocomberdiyev’in kullandığı edatlar ve sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.33. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Edatlar ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	dep (diye)	39
2	menen (ile)	16
3	bı (mı?)	13
4	-dey (diye, gibi), kiyin (sonra)	4
5	cana (ve), dağı (ve), boyu (boyunca), col (kez, defa)	2
6	degi (da/de), öñdöö (gibi), boydon (gibi), beri (beri), mu (mı)	1

Çaka **menen** suu alıp,
Almalardı sugarıp,
(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Kova **ile** su alıp,
Elmaları sulayıp,

Çurkap bardı baldarga
Cılañaylak, cılañ baş.
Anda baldar kıykırdı:
-Ey, cartı baş, cartı baş!
Karga **menen** kık talaş!
(Kocomberdiyev, 1977: 15)

Koşup gitti çocuklara
Yalın ayak, açık baş.
O anda bir çocuk haykırdı:
-Ey, yarım baş, yarım baş!
Karga **ile** tezek için dalaş!

Kündün bar**bı** tünögü?
Kurtun bar**bı** cürögü?
Kubanganda bizçilep
Küçüktör da külö**bü**?..
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Güneşin var **mı** evi?
Solucanın var **mı** yüreği?
Sevindiklerinde bizim gibi
Enikler de güler **mi**?

Aydın teñi asmanda
Atka kakçu takaday.
Kölökösü kölçüktö-
Altın conduu bakaday.

(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Aydın yarısı gökyüzünde
Ata çakılan nal gibi.
Gölgesi gölcükte-
Altın sırtlı kurbağa gibi.

2.2.6. Bağlaçlar

Bağlaçlar, Kırgız Türkçesinde “candooçtor” içerisinde bağlama edatları olarak yer alır. Bağlaçlar cümle içerisinde birbiriyle ilişki içinde bulunan kelimeleri, kelime gruplarını ve bunların yanı sıra cümleleri, paragrafları birbirine bağlayarak anlam bütünlüğünün oluşmasına katkıda bulunan önemli dil öğeleridir.

Kocomberdiyev 3 farklı bağlacı toplamda 6 kez kullanmıştır. Şairin kullandığı bağlaçlar ve sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.34. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Bağlaçlar ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	da (da/de)	3
2	ce (ya da)	2
3	antkeni (o yüzden)	1

Al **antkeni** “baykuştun”

Butun çirkey çağıptır.

(Kocomberdiyev, 1977: 33)

Çünkü o “zavallının”

Ayağını sivrisinek sokmuş.

-Mışkırtaday çarçabas

Külük bolup alsakçı.

Ce alar menen ilgerten

Dos boluşup kalsakçı.

(Kocomberdiyev, 1977: 26)

-Kediler gibi yorulmaz

Yarış atı olup hızlı olsaydık.

Ya da onlar ile eskiden

Dost olsaydık.

Çoñ askanın túbündö,
Çöptön salgan üyündö
Kartañ eçki çaşaptır
Künündö **da**, tünündö.

(Kocomberdiyev, 1977: 23)

Büyük kayanın dibinde,
Ottan yapılan evinde
İhtiyar keçi yaşarmış
Gündüz **de** gece de.

2.2.7. Ünlemler

Ünlemler; sevinç, korku, beğeni, acıma, şaşırma, üzüntü gibi duyguların ifade edilmesine imkân sağlayan kelimelerdir. Çağırma, seslenme gibi iletişim hususlarında da özel birer kelime tayin ederek duyguların cümlelere etkili biçimde geçirilmesini sağlarlar. Ünlemler, duygu ve hislerin cümle içerisinde somutlaşmış halidir.

Kocomberdiyev'in kullandığı ünlemler şunlardır:

Tablo 2.35. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Ünlemler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	ey (ey, hey)	4
2	eey (ey)	2
3	a (memnuniyetsizlik edası, hey),	3
4	ii (i; e?), iy (memnuniyetsizlik nidası, ey), oy (oy), mobu (işte+bu), ıya (ha)	1

Men askardı tildedim:

-Tamaşanı bilbediñ,

Eey! Ey! Iylaak, ekinçi

Meni menen cürböğün.

Karmap kelip ulagın,

Sılap, ööp kulagın

Mınday deçü enesi:

-**Ey**, seketim çunagım,

(Kocomberdiyev, 1977: 23)

Askar'ı azarladım:

-Şakayı bilmiyorsun,

Eey! Ey! Sulu göz, ikinci

Benimle olmayan.

Yakalayıp oğlağını,

Okşayıp, ööp kulağını

Böyle demiş annesi:

-**Ah**, yavrum, kesik kulaklım,

Ünlem yerini tutan kelime ve kelime grupları:

Tablo 2.36. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Ünlem Yerini Tutan Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	seket (sevgili, aziz)	6
2	çunak (kesik kulak)	4
3	azamat (aferin, bravo)	3
4	aniy (mec.çoc. istemiyorum, istemez), berekem (yavrum), mıktı (çok iyi)	1

Şair, bu ünlem çeşitlerinin dışında birçok kelimeyi de ünlem olarak kullanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Ay tuuptur karaçı! (Kocomberdiyev, 1977: 5) (Ay doğmuş baksana!)

- Tögül altın! Tögül! - (Kocomberdiyev, 1977: 6) (-Dökül altın! Dökül!-)

Tögül elge bereke! (Kocomberdiyev, 1977: 7) (Dökül halka bereket!)

-Ukkulaçı, böböktör! (Kocomberdiyev, 1977: 10) (-Dinlesin bebekler!)

İi, seketim, Ermegim! (Kocomberdiyev, 1977: 13) (Yavrum, Ermek'im!)

-Ey, cartı baş, cartı baş! (Kocomberdiyev, 1977: 15) (-Hey, açık baş, açık baş!)

Karga menen kık talaş! (Kocomberdiyev, 1977:15) (Karga ile tezek için dalaş!)

Catıp kaldıñ, oylosoñ! (Kocomberdiyev, 1977: 15) (Yatıyorsun, düşünsen!)

-Köynögüñ kiy, Bekintay! - (Kocomberdiyev, 1977: 16) (-Gömleğini giy, Bekintay!)-

“Oy, öldüm!” -dep bakırdı. (Kocomberdiyev, 1977: 25) (“Oy, öldüm!” -diye bağırdı.)

Mına kızık tamaşa! (Kocomberdiyev, 1977: 24) (İşte eğlenceli şaka!)

Kızık eken Malabay! (Kocomberdiyev, 1977: 27) (Komik imiş Malabay!)

Sen da kelseñ, sadaga! (Kocomberdiyev, 1977: 32) (Sen de gelsene canım!)

-Ey! Azamat, çaşa! -dep, (Kocomberdiyev, 1977: 34) (-Ey! Azamat, çaşa! -diye,)

2.3.8. İkilemeler

İkilemeler, anlamı kuvvetlendirmek amacıyla yakın, eş, zıt anlamlı kelimelerin yahut aynı kelimenin tekrarlanmasıyla oluşan kelime ve kelime gruplarıdır.

Şiirin doğasında etkileyici bir hava olduğu düşünüldüğünde anlamı kuvvetlendiren ikilemelerin, şairler için önemi anlaşılmaktadır.

Kocomberdiyev'in şiirlerinde kullandığı ikilemeler şunlardır:

Tablo 2.37. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı İkilemeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECESİ
1	arı-beri (sağa sola), üy-üylerdey (ev-evlerdeki), çoñ-çoñ (büyük büyük), arkı-terki (yukarı aşağı), ulam ulam (boyuna boyuna), andan-mından (öteden beriden), tuş-tuş (her taraf)	1

Ukpay aytkan akıldı,
Ulam-ulam bakırdı,
Tamaşalap enesin,
Toguz colu çakırdı.

Dinlemeyip verilen öğüdü,
Tekrar tekrar bağırdı,
Şaka yapıp annesine
Dokuz kez çağırdı.

Kar üstündö soyloodu.
Burtuldatıp oynodu.
Kardan **çoñ-çoñ** sugundu,
Kumşeker dep oylodu...
(Kocomberdiyev, 1977: 7)

Kar üstünde yuvarlandı.
Kişneyerek oynadı.
Kardan **büyük-büyük** yuttu.
Toz şeker diye düşündü...

Eşke çıksam ukmuş, apa,
Arı-beri kaltırap,
Çoñ kölçüktün ortasında
Ay catıptır caltırap.
(Kocomberdiyev, 1977:5)

Dışarı çıksam muhteşem, anne,
İleri geri titreyip,
Ulu gölcüğün ortasında
Ay yatmış parlayıp.

Kaçıp ketti mıkaaçı,
Koyondordon talanıp.
Kalç-kalç etip titirep,
Kılçak-kılçak karanıp.
(Kocomberdiyev, 1977: 35)

Kaçıp gitti yamyam,
Tavşanlardan savrulup.
Tir tir edip titreyip,
Gerisin geri bakarak.

Kızıl közdüü karışkır
“**Kürs-kürs**” etip cötölüp,
Tiştep alıp ulaktı
Alıp ketti kötörüp.
(Kocomberdiyev, 1977: 25)

Kızıl gözlü kurt
“**Küt-küt**” edip öksürüp,
Isırıp oğlağı
Alıp gitti kaldırıp.

Kocomberdiyev’in şiirlerinde kullandığı ikilemeler arasında taklidi seslerle kurulanlar da vardır:

Tablo 2.38. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Taklidi Sese Dayanan İkilemeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bors bors (at sesi), kürs-kürs (kurt sesi), kalç kalç (tir tir)	1

Körgön kezde bulardı,
Akcoltoyum kubandı.
Şıypañdatıp kuyrugun
Ünün **bors-bors** çıgardı.
(Kocomberdiyev, 1977: 7)

Bunu gördüğü anda
Maskotum sevindi.
Sallayıp kuyruğunu
Hav hav ses çıkardı.

2.2.9. Taklidi Kelimeler

Tabiata ait, canlı yahut cansız varlıklar tarafından çıkarılan seslerin taklit esasına dayanarak adlandırılmasıyla oluşur. Bu yansılama, okuyucunun dikkatini canlı tutmasına imkan sağlayarak anlatılmak istenen durumu veya olayı anlamlandırmasına katkıda bulunmaktadır.

Kocomberdiyev’in eserinde kullandığı taklidi kelimeler; taklidi isimler ve fiiller olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

2.2.9.1. Taklidi İsimler

Tars: Tak. (1)

“Tars dep tiydi başıma.” (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Tak diye değdi başıma.”

Küp: Güm. (1)

“Küp dey tüştü Tölöndü” (Kocomberdiyev, 1977: 13-14) “Güm diye düştü Tölöndü”

Bors: At sesi. (2)

“Ünün bors-bors çıgardı.” (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Kişnedi”

Kürs: Kurt sesi. (2)

“Kürs-kürs’ etip cötölüp,” (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Küt küt öksürüp,”

Kalç: Tir tir. (2)

“Kalç-kalç etip titirep,” (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Tir tir titreyip”

2.2.9.2. Taklidi Fiiller

Turar Kocomberdiyev, tabiatla iç içe büyümüş bir şairdir. Bu durum, doğallığını ve gözlem becerisini etkili bir şekilde yansıttığı şiirlerinden de anlaşılmaktadır. Fiil sayısının fazla olduğu “Kölçüktöğü Ay” adlı eserde taklidi seslerle kurulan fiillere de yer verilmiştir.

Eserde 41 farklı taklidi fiil, toplamda 59 kez kullanılmıştır. Şair, doğa tasvirleri yaptığı şiirlerinde seslerin etkileyeciliğini hareket unsuru ile birleştirmiştir.

Bakır-: böğürmek, bağırmak (6)

“Oy, öldüm!” -dep bakırdı. (Kocomberdiyev, 1977: 25) “ ‘Oy, öldüm!’ -diye bağırdı.”

Kürüldö-: gürlemek (2)

Ayuu çıktı kürüldöp. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Ayı çıktı gürleyip.”

Apala-: anne diye seslenmek (2)

Çıday albay “apalap” (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Dayanamayıp ‘anne’ diye”

Çoñ atala-: büyük baba diye seslenmek (1)

“Çoñ atalap” kıykırıp, (Kocomberdiyev, 1977: 14) “ ‘Büyük baba diye’ haykırıp,”

Şaňk et-: şaňk diye ses çıkarmak (2)

Koňguroosu “şaňk” etti (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Çanı ‘şank’ etti”

Şarakta-: gürlemek (2)

Koňguroosu şaraktap. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Çanı gürleyip.”

Cırtıl-: yırtılmak (2)

Cırtılıptır büt kiyimi (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Çatırdamış bütün giysisi”

Caltıra-: parlamak (1)

Ay catıptır caltırap. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Ay parlayarak bulunuyormuş.”

Şabıra-: hışırdamak (1)

Calbıraktar şabırap, (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Yapraklar hışırdayıp,”

Dabıra-: gümbürdemek (1)

Camgır kuydu dabırap. (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Yağmur döküldü gümbürdeyip.”

Şıypañdat-: şıypañ-'tan; kuyruk sallamak (1)

Şıypañdatıp kuyruğun (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Sallayıp kuyruğunu”

Burtuldat-: burtulda-'tan; gürllemek (1)

Burtuldatıp oynodu. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Kişneyerek oynadı.”

Şakılda-: şaklamak, şakıldamak (1)

Tiyp catat şakıldap. (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Vurarak gidiyor.”

Şalakta-: hızlıca ve canlıca koşmak (1)

Eçki çurkayt şalaktap. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Keçi koşuyor hızlıca.”

Çarda-: vıraklamak, bağırarak (1)

Baka çardayt kölçüktö- (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Kurbağa vıraklıyor gölcükte-”

Şalpakta-: şalp etmek (1)

Çurkay albay şalpaktap, (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Koşamadı şıpırdayarak,”

Şıbır-: hışıldamak (1)

Calbırakka şıbırıp, (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Yapraklar hışıldayıp,”

Dıbıra-: sepelemek (1)

Camgır septi dıbırıp. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Yağmur gümbürdeyerek döküldü.”

Cıltılta-: parıldamak (1)

Cıltıldagan şıñgırak (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Parıldayan çingırak”

Şıñgıra-: şıkırdamak (1)

Koñguroonu şıñgırat, (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Çanını şıkırdat,”

Carıl-: patlamak (1)

Cüröktörü carılat. (Kocomberdiyev, 1977:25) “Ödleri patlıyor.”

Mıyoolo-: miyavlamak (1)

Mıyoologon ününön. (Kocomberdiyev, 1977:25) “Miyavlayan sesle.”

Burulda-: çatırtı ile fırlamak (1)

Çañ bızgıdı buruldap. (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Toz fırladı dönerek.”

İngaala-: inga diye ağlamak (1)

İngaalasa enekem (Kocomberdiyev, 1977: 31) “İnga diye ağlasa anneciğim”

Topuldat-: şakırdayan boğuk ses çıkarmak (1)

Topuldatıp tebişti. (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Boğuk ses çıkarıp tepişti.”

Üylö-: üflemek (1)

Üylöp catıp asmandan (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Üfleyiverip gök yüzünden”

Kalkılda-: kımıldamak (1)

Aydın teñi kalkıldayt (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Ayın yarısı kımıldıyor”

Saba-: pataklamak (1)

-Eçkilerdi sabasañ, (Kocomberdiyev, 1977: 9) “-Keçileri pataklarsan,”

İrıl-da-: hırlamak (1)

Küçük çıktı ırıldap. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Enik çıktı hırlayıp.”

Katkır-: kahkaha atmak (1)

Katkırat Meke, (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Kahkaha attı Meke,”

Dırıl-da-: titreyen ses çıkarmak (2)

Şamal cetpey dırıldap... (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Rüzgarda titreyen sesle...”

Zırıl-da-: hızla koşmak (1)

Koñuz uçtu zırıldap, (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Böcek uçtu zangırdarak,”

Balakta-: değnekle vururcasına ses çıkarmak (1)

Eçki çurkayt balaktap. (Kocomberdiyev, 1977: 25)

Enekele-: annecik diye seslenmek. (2)

Enekelep bakırıp, (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Annecik diye bağırıp,”

Ziril-de-: titremek (2)

Cerge konot zirildep. (Kocomberdiyev, 1977: 10) “Yere konuyor ürperip.”

Kıykır-: haykırmak (4)

El kıykırdı “mıktı” dep, (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Halk bağırdı ‘çok iyi’ diye,”

Kıykırış-: karşılıklıca seslenmek (2)

Kıykırışat çuruldap. (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Bağırışlar gürültü yapıp.”

Bırıl-da-: burnunu çekmek. (1)

Cantay cattı bırıldap. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Cantay yattı burnunu çekip.”

Bışkır-: aksırmak (1)

Bışkırat Keke. (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Aksırıyor Keke.”

Çıñır-: çığlık atmak (1)

Çıñırdı Keke, (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Çığlık attı Keke,”

Taytayla-: yürütmek (1)

Çoñ apamdı taytaylap, (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Büyükannemi yürütüp,”

2.2.10. Fiiller

“Gerçek veya itibari varlıklarla niteliklerle bağlanmak şartıyla bir eylem zaman içinde vuku bulup bulmamasıyla ilgili haber yahut dileği veya -eylem söz konusu edilmeksizin- gerçek ve itibari varlıklarla nitelikler hakkında verilen hükmü ifade eden kelimeler fiil adını alır.” (Bilgegil, 2009: 253)

Fiiller, cümle içerisinde diğer kelimelerle etkileşime girdikleri için kip, zaman ve şahıs ekleri alarak çekimli halde kullanılırlar. Ancak fiil kök ve gövdelerine getirilen eklerle türetilen, bir yargı bildirmeksizin kullanılan ve çekime girmeyen fiilimsiler de fiil niteliği taşımaktadır. Cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf göreviyle kullanılan bu fiil şekilleri de fiiller başlığı altında incelenmiştir.

Turar Kocomberdiyev’in şiirleri incelendiğinde en çok kullanılan sözcüklerin başında fiiller gelmektedir. Şairin eserinde geçen toplam fiil ve fiil soylu sözcük sayısı 1342’dir. Şair, çekimli fiillerin yanı sıra zarf-fiilleri ve sıfat-fiilleri de işlek olarak kullanmıştır.

Tablo 2.39. Turar Kocomberdiyev’in Şiirlerinde Kullandığı Fiil ve Fiil Soylu Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELE	SIKLIK DERECERİ
1	kal- (kalmak)	27
2	kel- (gelmek), ket- (gitmek, ayrılmak)	24
3	bol- (olmak)	21
4	de- (söylemek)	19
5	cat- (yatmak, olmak, bulunmak), cür- (hareket etmek, gitmek, çalışmak)	17
6	bar- (gitmek), kör- (görmek), al- (almak)	16
7	çurka- (koşmak), koy- (çarpmak)	13
8	tur- (durmak, kalmak), kara- (bakmak)	12
9	kül- (gülmek)	10
10	kuban- (sevinmek), kaç- (kaçmak), cet- (gitmek), çık- (çıkma, yükselmek)	9
11	oyno- (oynamak), min- (binmek), karma- (yakalamak, tutmak),	8

Tablo 2.39. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Fiil ve Fiil Soylu Kelimeler ve Sıklık Dereceleri (devamı)

12	ooru- (hastalanmak), bil- (bilmek), ber- (vermek), kubala- (kovalamak), ur- (vurmak), cıgıl- (yığılmak, düşmek), ayt- (söylemek)	7
13	izde- (aramak), kiy- (giymek), bakır- (bağırmaq), sal- (yapmak, koymak)	6
14	çakır- (çağırmak), öt- (geçmek), uç- (uçmak), körün- (görünmek)	5
15	tilde- (azarlamak), kon- (konmak), kıl- (yapmak), ukta- (uyumak), kuu- (kovalamak), ce- (yemek), kork- (korkmak), kir- (içeri girmek), oylo- (düşünmek), tüş- (düşmek)	4
16	kuy- (koymak), taşt- (atmak), başta- (başlamak), cala- (yalamak), ıylat- (ağlatmak), sura- (sormak), çıgar- (çıkarmak), apkel- (alıp gelmek), bas- (basmak), sura- (istemek, sormak), kuy- (dökmek), tök- (dökmek), tögül- (dökülmek), cetele- (yedeğe almak), alakta- (korkarak etrafa bakmak), şaşıl- (acele etmek), çaşın- (gizlenmek), tişte- (dişlemek), çaşa- (yaşamak), taarın- (darılmak), töröl- (doğmak), sana- (saymak), mint- (öyle yapmak), cara- (uygun/münasip olmak), çaşa- (yaşamak), toy- (doymak), ıyla- (ağlamak)	3
17	çogul- (toplanmak), kaçır- (kaçırmak), sekir- (atlamak), alış- (birbirinden almak), cadaş- (usanmak), karakter kadaş- (mec.göz dikmek), adaş- (yolu şaşırmak), uza- (uzaklaşmak), kulak sal- (söz dinlemek), kötör- (kaldırmak), casa- (yapmak), teñeş- (boy ölçüşmek), çogul- (toplanmak), keñeş- (istişare etmek), kula- (yuvarlanmak), kalış- (kal- 'tan), öñör- (birisini önde giden atın üzerinde götürmek), cal- (çekmek), cügür- (koşmak), çalın- (çalkalanmak, sarınmak), oygon- (uyanmak), sıla- (okşamak), üşü- (üşümek), basıl- (basılmak), kalkala- (örtmek), tol- (dolmak), çaşt- (ağlamak), kılış- (yapmak), kalış- (kalmak), car- (yarmak), kula- (düşmek, yıkılmak), külüñdö- (neşelice gülümsemek), tıñşa- (dinlemek), tiy- (değmek), kaçır- (kaçırmak), çaç- (saçmak), aşın- (artmak), cügür- (koşmak), entele- (şaşkın bir hale düşmek), kak- (vurmak, çarpmak), süz- (yüzmek), aç- (açmak), oynot- (oynatmak), cönö- (yönelmek), korkut- (korkutmak), külüñdö- (gülümsemek), bışakta- (sık sık burundan solumak, hıçkırmak), eerçi- (takip etmek), tosüp al- (karşılama, görüşme), teb- (tepmek), eşke çık- (dışarıya çıkmak), col kara- (yol gözlemek), til al- (söz dinlemek), cak- (beğenmek, yakmak)	2

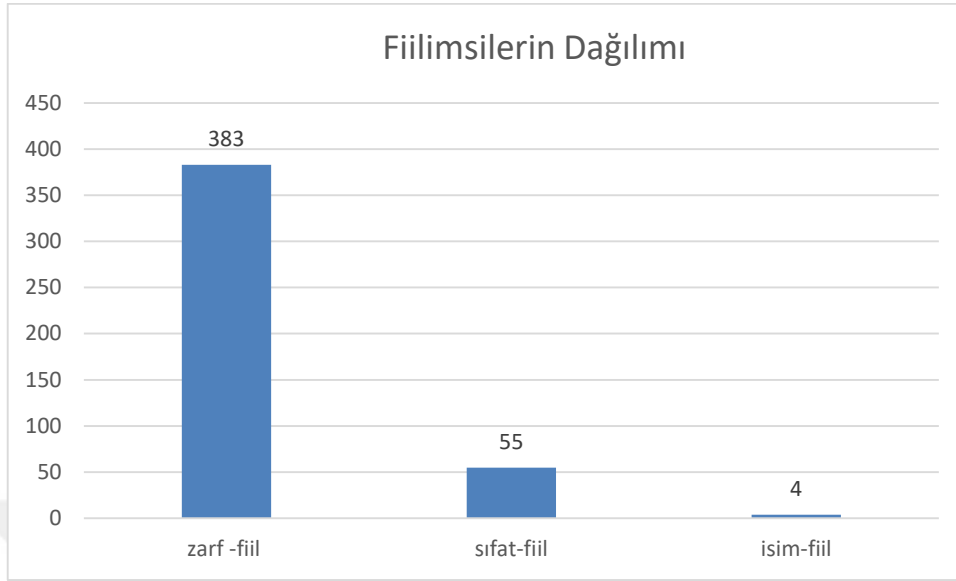
Tablo 2.39. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde Kullandığı Fiil ve Fiil Soylu Kelimeler ve Sıklık Dereceleri (devamı)

18	sun- (uzatmak), kaltıra- (titirmek) , batır- (batırmak), sın- (kırılmak), sız- (süzülerek gitmek), çaçıra- (paramparça olmak), kıyna (kahretmek, işkence yapmak), kubandır- (sevindirmek), külümsürö- (gülümsemek), karan- (bakınmak), karat- (baktırmak, istikamet vermek), körsöt- (göstermek) ,çek- (çekmek), çekil- (çekilmek), üşü- (üşümek), sugar- (sulamak), tuura- (taklit etmek), çoñoy- (büyümek), kalk- (yüzeye çıkmak), cılmay- (gülümsemek), korot- (eksiltmek), termet- (sallandırmak), cabıra- (konuşmak), cölö- (desteklemek, arka olmak), cuu- (yaklaşmak), cıy- (yığmak), sagın- (özlemek), köndür- (alıştırmak), caa- (yağmak), üz- (koparmak), boyo- (boyamak), soylo- (sürünmek, yayılıp yatmak), sugun- (yutmak), tañ kal- (şaşırmak), ıza bol- (kızgın olmak), çubal- (sürüklenmek), akakta- (dilini çıkararak sık sık solumak), akıkta- (acele ettirmek), aydap kel- (sürüp beriye getirmek), maktan- (övünmek), körgöz- (göstermek), kötöpüş- (götürmek), caz- (yazmak), çiy- (çizmek), albay koy- (geri çevirmek), şaştır- (acele ettirmek), can kirgiz- (can vermek), salamat bol- (selamette), köz irme- (göz kırmak, yummak), çaçır- (çalkalanmak), şıbıra- (fısıldamak), çaşır- (gizlemek), uçur- (uçurmak), dırkıra- (bağırıp çağırarak), çaşınış- (saklanmak), dürüldö- (ürpermek), çaş- (aşmak, geçmek), çırkıra- (yaygara etmek), bırkıra- (kırılıp bin parça olmak), zırkıra- (hızlıca koşmak), cark et- (ansızın parlamak), süylöş- (konuşmak, sohbet etmek), uk- (işitmek), tap- (bulmak), calbar- (yalvarmak), çabıl- (kesilmek), edireñde- (hareketlerinde Edirekey'e benzemek), arna- (adamak), sıltı- (hafifçe aksamak), ayrıl- (ikiye bölünmek), suor- (çekip çıkarmak), kayrıl- (kıvrılmak, dönmek) ,süy- (sürüklemek), kidiñde- (hareketlerinde cüceye benzemek), eleñde- (başını süratle çevirerek bakınmak), atal- (denilmek), oylon- (düşünmek), süylö- (söylemek), cabış- (yapışmak), kıymılda- (kıymıldamak), aldır- (aldırmak), oro- (sarmak), orompoy tee- (orompoy oynamak), cuu- (yıkamak), bura- (koklamak), iç- (yemek yememek), küçö- (artırmak), ırgıt- (fırlatmak), agıl- (kalabalık halinde yürümek), çağıl- (yansımak), cabıl- (birlikte hareket etmek), tırış- (kıvrınmak), kücöldöş- (hararetilce hepsini söylemek), süyö- (desteklemek), kuruş- (kurmak), koyuş- (koymak), enteñde- (acele ve şaşkın hareketler yapmak), kızart- (kızartmak), üşüt- (üşütmek), kıs- (bastırmak), cılıt- (ısıtmak), közün cum- (gözlerini yummak), tegeren- (yuvarlanmak), talık- (yorulmak), ır ırda- (şarkı söylemek), çalkala- (yayılarak oturmak), çağ- (sokmak), otur- (oturmak), talkala- (hezimete uğramak), taygalan- (kaymak), sorokto- (sivrilip durmak, yukarıya doğru çıkık durmak), tebiş- (tepişmek), çıda- (dayanmak), iy- (çevirmek), kelat- (geliş/yaklaşma sürecinde olmak), boylo- (boyunu ölçmek), bekin- (saklanmak), ööp- (öpmek), tak- (takmak),	1
----	---	---

tentekten- (yaramazlık yapmak), ak- (akmak), tamaşala- (alaya almak), cılın- (ısınmak), �l- (�lmek), kalp ayt- (yalan söylemek), c�t�l- (�ks�rmek), �arca- (yorulmak), ��d�- (haydamak, atı yürümeye teşvik etmek), temin- (atı sürmek için onun b���rlerine vurmak), ��m�l- (batmak), m��k�- (sıçramak), ırgı- (atılmak), cuk- (yapışmak), bak- (bakmak), k��t�n- (kuvvetlenmek), korkut- (korkutmak), kaala- (istemek), kol bulga- (el sallamak), arala- (dolaşmak), kağıl- (�arpmak), ayrı- (bölmek), carış- (yarişmak), kışta- (kışı geçirmek), camın- (�rt�nmek), calın- (yakarmak, yalvarmak), tokto- (durmak), kudu�da- (aşırı derecede sevinmek), �urulda- (gürültü yapmak), k�k�l�- (göklere çıkarmak, şahlanmak), türü- (doğurmak), kaytar- (yaymak), b�l�n- (�ocu�u kundaklamak), soorot- (avutmak), termel- (sallanmak, termeldir-; sallandırmak), erkelet- (okşamak), b�p�l�- (yetiştirmek, eğitmek), tireş- (direnmek), k�r�ş- (güreşmek), �al- (sarsmak), cık- (yıkamak), baylat- (ba�lamak), sayrat- (�tt�rmek), kaynat- (kaynatmak), bat- (batmak), tuşa- (pranga vurmak), kulan- (yuvarlanmak), tarat-(dağıtmak), makta- (�vmek), �ert- (acemice �almak), kanaattan- (yetinmek), beriş- (yenilmek), kamsız kıl- (temin eylemek), ce�iş- (yarişmak), talan- (savrulmak), titire- (titirmek), kılçak kılçak kara- (başını çevirerek arkaya bakmak), cırğa- (lezzetlenmek, haz duymak), c�r�ş- (gitmek), b�r�ş- (b�z�lmek), toroş- (engel olmak), esteş- (hatırlamak), k�l�ş- (gülüşmek), kağın- (silkelenmek), talaş- (dalaşmak), silkin- (silkinmek), �aşırıl- (saklanmak), aş- (aşmak, bir şeyin üzerinden geçmek), barat- (yapmak), boluş- (olmak), eerçit- (birini peşinden götürmek), �y- (küme halinde yı�mak), �r- (�rmek), uruş- (dövüşmek), tüşün- (düşünmek), tuu- (do�mak), takıkta- (acele ettirmek), sına- (denemek), sep- (�iselemek), koş- (uçmak), ırda- (söylemek), ızgı- (fırlamak), korkunu� t�ş- (tehlike gelmek), c�r��� carıl- (�d� patlamak), et c�r��� �abıl- (vücudu y�re�i kesilmek), dos bol- (dost olmak)	
--	--

ş irlerde kullanılan fiilimsi çeşitlerinin kullanım sıklıklarına göre dağılımı şu şekildedir:

Grafik 2.7. Şiirlerde Kullanılan Fiilimsi Çeşitlerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Dağılımı

2.2.10.1. İsim-Fiil

“Ad-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana ve bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır.” (Korkmaz, 2009: 864)

İsim-fiiller, Kırgız gramerinde “kıymıl atooç müçölörü” olarak adlandırılmaktadır.

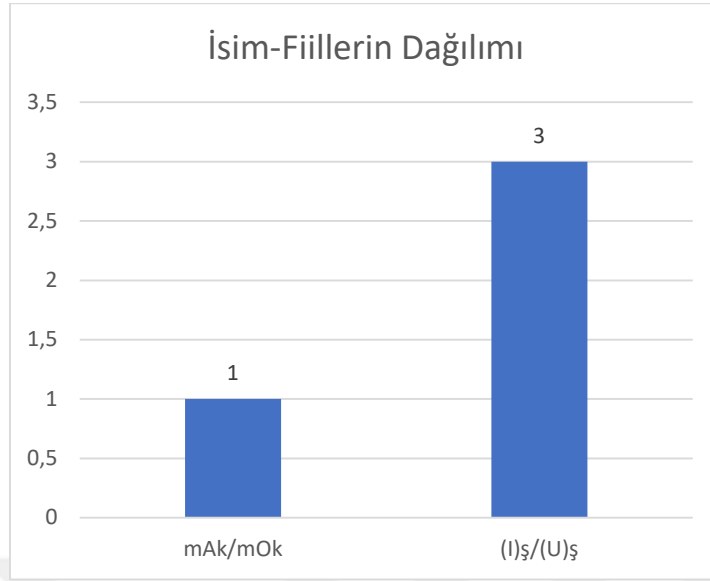
Cümle içerisinde isim olarak kullanılan isim-fiiller, fiil soylu sözcüklere “-mA/-mO, -mAk/-mOk, -(I)ş/-(U)ş, -OO/-UU” ekleri getirilerek yapılır. Bu ekler, Kırgız yazı dilinde ses uyumlarına bağlı olarak düz ya da yuvarlak ünlülü halleriyle kullanılmaktadır.

Turar Kocomberdiyev’in şiirlerinde geçen toplam isim-fiil sayısı 4’tür. Şair, şiirlerinde isim türündeki kelimelerin sayısının fazla olmasından dolayı isim-fiili fazla kullanmamıştır.

Toodoy eken tişteri
Oozdorun akçanda.
Uçup ketip cıgıldım,
Oozunan ot çaçkanda.
Cep **koymok** go karmasa,
Cetpey kaldı kaçkanda.
(Kocomberdiyev, 1977: 14)

Dağ gibiymiş dişleri
Ağzını açtığında.
Uçarak yere serildim,
Ağzından ateş saçtığında.
Yiyecekti sanırım yakalasa,
Yetişemedi kaçınca.

Grafik 2.8. İsim-Fiillerin Dağılımı

2.2.10.2.Sıfat-Fiil

“Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla kendilerinde var olan zaman ve hareket kavramlarını ad oldukları sığata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırılar.” (Korkmaz, 2009: 909)

Sıfat-fiiller, Kırgız gramerinde “atooçtuk formalar” olarak adlandırılmaktadır.

Kırgız Türkçesinde “-(A)r/-(O)r, -BAş/-BOş, -GAñ/-GOn, -Gİş/-GUş, -mAkçI/-mOkçU, -OOçU/-UUçU” sıfat-fiil ekleri, ses uyumlarına bağılı olarak düz ya da yuvarlak ünlülü halleriyle kullanılmaktadır.

Turar Kocomberdiyev’in şiirlerinde geçen toplam sıfat-fiil sayısı 55’dir. Bu sıfat-fiiller içerisinde “-GAñ/-GOn” eki işlek olarak kullanılmıştır.

Kündün barbı tünögü?

Kurtun barbı cürögü?

Kubanganda bizçilep

Küçüktör da külöbü?..

(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Güneşin var mı evi?

Solucanın var mı yüreğı?

Sevindiklerinde bizim gibi

Enikler de güler mi?

Kıykırışıp süylöştü
Men **ukpagan** şumduktu.
-Ukkulaçı, böböktör!
Mına bular çındıkpı?
(Kocomberdiyev, 1977: 10)

Seslenerek konuştu
Masal **işitmeyen**.
-Bebekler dinlesin!
İşte bunlar gerçek mi?

-Mına kaday cañılık,
Kim uruptur mındaydı.
Ooruganda toptu kuup
Oynoş kerek turbaybı.
(Kocomberdiyev, 1977: 16)

-İşte ne yeni,
Kim vurmuş bunlara?
Hastalandığında top kovalayıp
Oynamak gerek değil mi?

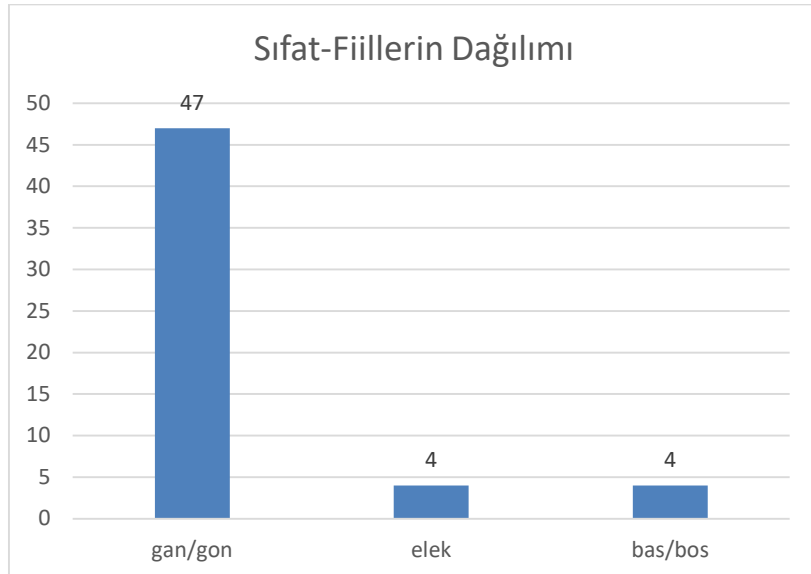
Tayak berip koluna
Çöptön salıp koynuna,
Cıltıldagan şıñgırak
Koñguroo taktı moynuna.
(Kocomberdiyev, 1977: 24)

Değnek verip koluna
Ottan sokup koynuna,
Parıldayan çingırak
Çan taktı boynuna.

Caşırılğan altın kün
Cark dep cüzün karattı.
(Kocomberdiyev, 1977: 34)

Gizlenen altın güneş
Hop deyip yüzünü çevirdi.

Grafik 2.9. Sıfat-Fiillerin Dağılımı

2.2.10.3. Zarf-Fiil

Cümle içerisinde geçici suretle zarf görevi yapan zarf-fiiller, fiillerden farklı olarak çekimsiz halde kullanılırlar.

Zarf-fiiller, Kırgız gramerinde “çakçıl formalar” olarak adlandırılmaktadır.

Kırgız Türkçesinde “-A/-O/-y, -(A)rdA/-(O)rdO, -BAstAn/-BOstOn, -GAñçA/-GOnçO, -GAndA/-GOnđO, -GAndAy/-GOnđOy, -GIçA/-GUçO, -(I)p, -mAyInçA/-mOyUnçO” zarf-fiil ekleri, ses uyumlarına bağlı olarak düz ya da yuvarlak ünlü halleriyle kullanılmaktadır.

Şiirlere bakıldığında büyük bir çoğunluğun kafiyesinin zarf-fiillerle oluşturulduğu görülmektedir. Bu, Kocomberdiyev’in şiirlerini oldukça canlı ve dinamik bir üslûpla kaleme aldığını göstermektedir. Şairin şiirlerinde süreklilik taşıyan bir hareket söz konusudur. Şiirlerde geçen toplam zarf-fiil sayısı 350’dir. Bu zarf-fiillerin büyük bir çoğunluğu “-(I)p” ekiyle oluşturulmuştur.

Üy-üylerdey böböktör

Çurkap çıktı **cabırap**.

(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Evlerdeki bebekler

Konuşarak koştu.

Eşke çıktı **kidiñdep**,

Aydı **körüp** kelem dep.

(Kocomberdiyev, 1977: 14)

Cüce gibi davranıp dışarıya çıktı,

Ayı **görüp** geleyim diye.

Çaka menen suu **alıp**,

Almalardı **sugarıp**,

Cürsöm, **körüp** çoñ atam

-Azamat, -Deyt **kubanıp**.

(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Kova ile su **alıp**,

Elmaları **sulayıp**,

Çalışırken, dedem **görüp**

- Aferin, diyor **sevinip**.

-Tuz apkelçi, çiragım,

Çurkap barıp düköngö.

(Kocomberdiyev, 1977: 13)

-Tuz **alıp** gelsen, nurum,

Koşarak gidip dükkâna.

Minip alıp köpölök
Böbögümdü öñörüp,
Ayga bargam kökölöp.

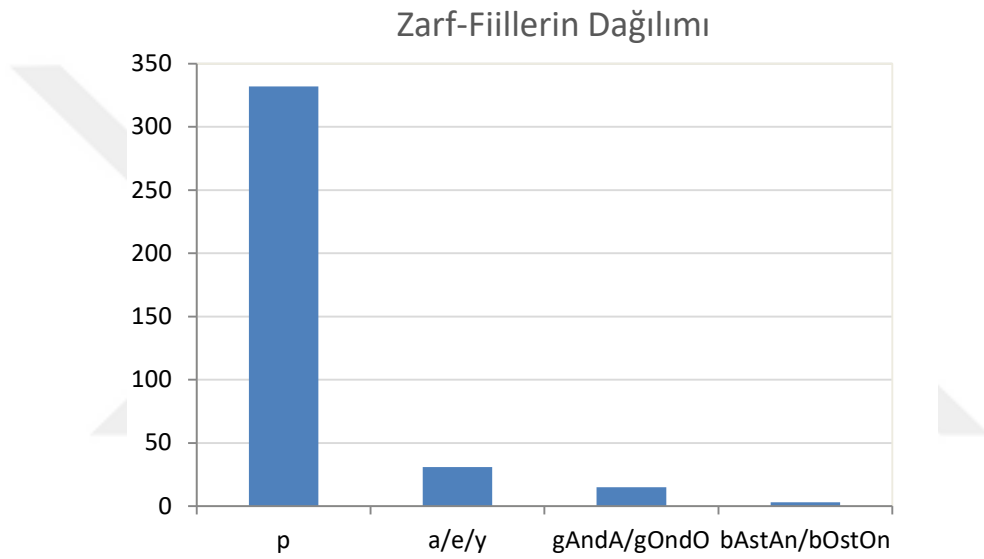
(Kocomberdiyev, 1977: 31)

Kelebeğe **binip**,
Bebeğimi **üzerinde götürüp**,
Aya çıksam **şahlanıp**.

Koñuz uçu **zırıldap**,
Şamal cetpey **dırıldap**...
(Kocomberdiyev, 1977: 32)

Böcek uçu **zangırdayarak**,
Rüzgârda **titreten** sesle...

Grafik 2.10. Zarf Fiillerin Dağılımı

2.3. Eserde 10 Kez ve Üzeri Kullanılan Kelimeler

Şairin şiirlerinde en az 10 kez ve üzeri kullandığı kelimeler ve sıklıkları şöyledir:

Tablo 2.40. Turar Kocomberdiyev'in Şiirlerinde 10 Kez ve Üzeri Kullanılan Kelimeler

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	dep (diye)	34
2	kal- (kalmak)	27
3	al- (almak)	25
4	ket- (gitmek, ayrılmak, uzaklaşmak)	24
5	bol- (olmak)	21
6	çoñ (büyük, ulu), bir (bir)	21
7	kel- (gelmek), ay (ay)	20
8	bar- (gitmek)	19
9	cat- (yatmak, bulunmak), cür- (hareket etmek, gitmek)	17
10	menen (ile), kün (güneş, gün), kör- (görmek)	16
11	kez (an, zaman), baş (kafa), kara- (bakmak), üy (ev)	15
12	bı (mı?)	14
13	çurka- (koşmak), koy- (çarpmak), ene (anne)	13
14	tur- (durmak, kalmak)	12
15	baldar (çocuklar), but (ayak), koyon (tavşan)	11
16	köz (göz), kül- (gölmek), mışık (kedi)	10

Şairin kelime dünyasına bakıldığında en sık kullanılan kelime “dep” (diye) edatıdır. “Dep” çekim edatı, cümle içerisinde sebep ve amaç bildirmek için kullanılmaktadır. Şiirlerin muhtevasında birbirini takip eden olaylar yahut durumlar bulunmaktadır. Şair, bu edatı sıklıkla kullanarak önceki ve sonraki kelimeler arasında olayların akışını kuvvetlendirici anlam ilgileri kurmuştur. Toplamda 34 defa kullanılmıştır. Ayrıca en çok kullanılan ilk yirmi kelime dikkate alındığında çoğunluk fiillere aittir. Bu da şiirlerdeki canlılığın ve hareketliliğin en net göstergesidir. Şiirler durağan değil dinamik bir özellik göstermektedir.

Şiirde sıkça kullanılan bir diğer kelime ise, “kal-” (kalmak) fiilidir. Şiirde toplam 26 defa kullanılmıştır. Birleşik fiil olarak kullanılan “kal-” fiili, cümle içinde bitmişlik ve süreklilik bildirmektedir. Şair de bu fiili, çoğu kez süreklilik bildirmek için kullanmıştır.

Cañı karmap alarımda
Sınıp **kaldı** çaçırap.
(Kocomberdiyev, 1977:5)

Onu yakaladığım anda
Kırıldı paramparça olup.

Ukta, seket, enekendi kıynabay,
Uktap **kaldı** almaların bardığı.
(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Uyu, yavrum, anneciğini kahretme,
Uyuyakaldı elmaların hepsi.

- Ot cak desem butum dep,
Catıp **kaldıñ**, oylosoñ!
(Kocomberdiyev, 1977: 15)

- Ateş yak desem ayağım diye,
Yatıyorsun, düşünsen!

Şairin en sık kullandığı üçüncü kelimeye bakıldığında, bu sıralamada iki ayrı fiil olduğu görülmektedir. “Bol-” ve “ket-” fiilleri şiirler içerisinde toplam 45 defa kullanılmıştır. “Bol-” yardımcı fiili, isim+fiil şeklinde oluşturulmuş; “ket-” fiili ise iki fiilin zarf fiil ekiyle birbirine bağlanması esasıyla oluşturulmuş yardımcı bir fiildir. “Ket-” fiili, cümle içinde bitmişlik ve tezlik bildirmekte ve asıl fiili tasvir etmektedir. Kırgız Türkçesinde bu yapıdaki birleşik fiillerin sayısı oldukça fazladır.

Kiçüülörün ıylatkan,
Kantıp cakşı **bolsun** deyt.
(Kocomberdiyev, 1977: 9)

Küçüklerini ağlatan,
Nasıl iyi **olsun** diyor.

Mışkırtaday bizdin da
Tışibiz kurç **bolsoçu**...
(Kocomberdiyev, 1977: 26)

Kediler gibi bizim de
Dışımız keskin **olsaydı**.

- Çımın konso butuma
Oorup **ketti** tuyagım.
(Kocomberdiyev, 1977: 23-25)

-Sinek konsa ayağıma
Ağrıyor toynağım.

Ötüp **ketti** bizderge
Karışkırdın çoñdugu.
(Kocomberdiyev, 1977: 35)

Uğramadan **geçti** bizlere
Kurdun büyüğü.

Sıklık derecesi göz önüne alındığında, şairin en çok kullandığı sözcüklerden biri de “ay” (ay) kelimesidir. Çoğunluğunu fiillerin oluşturduğu sıklık tablosunda en çok kullanılan isim, “ay” sözcüğü olmuştur. Elbette ki bu kullanım bir tesadüf değildir. Şairin, doğayla iç içe olan yaşamı, doğaya olan sevgisi ve gözlem yeteneği göz önüne alındığında bu coğrafi terimin yüksek oranda kullanılması hususu açıklığa kavuşmaktadır. Çocuğu doğa ile tanıştırmak için atılan ilk adımda, onun günlük hayatında rastlayabileceği nesnelerden başlamak doğru bir yaklaşımdır. Ay, çocuğun akşam vakitlerinde başını her kaldırdığında rahatlıkla görebileceği bir objedir. Bunun yanı sıra ay, karanlık gökyüzü üzerinde parıltılı yapısıyla çocukların dikkatini kolaylıkla çekebilecek bir gök cisimidir.

Ay tuuptur karaçı!

- Körsöt, ata kana aydın

(Kocomberdiyev, 1977: 5)

Ay doğmuş baksana!

-Göster, baba hani ayın

Kalkıp süzöt asmanda

Ay iymekey, oroktoy.

(Kocomberdiyev, 1977: 6)

Yüzeyinde yüzer gökyüzünün

Ay kavisli, orak gibi.

Ay asmanda tün boyu.

Kün asmanda kün boyu.

(Kocomberdiyev, 1977: 33)

Ay gökyüzünde gece boyu.

Güneş gökyüzünde gün boyu.

Ayrıca şairin kullandığı kelimelere bakıldığında coğrafi konum ve siyasi etkileşimler sebebiyle içerisinde Rusça’ya ait bazı kelimelere de rastlanmaktadır.

-Turup tepsem baarı bir

Cıgılam dep kayra-

Oturup alıp muz tebet

Tompoñdogoh Sayra.

(Kocomberdiyev, 1977: 23)

-Ne yapsam da her türlü

Düşerim diye yeniden-

Oturup buz üzerinde kayıyor

Pofuduk Sayra.

Bir kezde artın karasa,	O anda arkasına baksa,
Özü menen canaşa	Kendi ile yan yana
Aç karışkır turuptur,	Aç kurt durmuş.
Mına kızık tamaşa.	İşte ilginç şaka.

(Kocomberdiyev, 1977: 25)

2.4. Söz Sanatları

Şairler, anlatımı etkileyici hale getirmek amacıyla söz sanatlarından faydalanmaktadır. Söz sanatları, şairin kendine has üslûbuyla birleştiğinde şiirlere büyük oranda bir canlılık kazandırmaktadır. Kullanılan söz sanatları, her şairin kaleminde yeni bir soluk bulmaktadır.

Turar Kocomberdiyev'in anlatım tarzı, hareket ve dinamik öğelerle olan ilişkisinin yanında söz sanatlarıyla da etkileyiciliğini arttırmaktadır.

2.4.1. Teşbih (Benzetme)

Teşbih sanatı; aralarında herhangi bir yönden ortaklık bulunan iki unsurdan, zayıf olan unsurun güçlü olan unsura benzetilmesiyle yapılmaktadır.

“Ay kavisli, orak gibi.” (Kocomberdiyev, 1977: 6) (Ay kavisli, orak gibi.)

Ayın hilal şekli orağa benzetilmiştir.

“Altın conduu bakaday.” (Kocomberdiyev, 1977: 6) (Altın sırtlı kurbağa gibi.)

Kurbağanın sırtındaki sarı çizgi altına benzetilmiştir.

“Caşın tögüp camgırday” (Kocomberdiyev, 1977: 15) (Yağmur gibi gözyaşı döküp)

Gözyaşı yağmura benzetilmiştir.

“Caşı köldöy agıptır.” (Kocomberdiyev, 1977: 33) (Gözyaşı sel gibi akmış.)

Şair, gözyaşını sele benzetmiştir.

“Kaçıp ketti mikaacı,” (Kocomberdiyev, 1977: 35) (Kaçıverdi yamyam,)

Kurt, yamyama benzetilmiştir.

2.4.2. Teşhis (Kişileştirme)

Teşhis sanatı, insana özgü özelliklerin diğer canlılara yahut cansız varlıklara verilmesidir.

“Uktap kaldı almaların bardığı.” (Kocomberdiyev, 1977: 5) (Uyuyakaldı elmaların hepsi.)

Uyumak, canlılara ait bir özelliktir. Bu özellik “elmalar” için kullanılarak teşhis sanatı yapılmıştır.

“Kubanganda bizçilep/ Küçüktör da külöbü?..” (Kocomberdiyev, 1977: 5) (Sevindiklerinde bizim gibi/ Enikler de güler mi?..)

Eniklerin de insanlar gibi sevinip güldüğü söylenerek kişileştirme yapılmıştır.

“Ay kavisli, orak gibi. / Appak nurunu gülümseyerek,” (Kocomberdiyev, 1977: 6) (Gülümseyerek bembeyaz ışığını,)

Gülümsemek eylemi, ay için kullanıldığından kişileştirme yapılmıştır.

“İza bolup cıñaylak/ Kayra üyünö barıptır.” (Kocomberdiyev, 1977: 7) (Kızarak yalın ayak/ Geri evine gitmiş.)

Kurbağanın sinirlenip evine gittiği söylenerek kişileştirme yapılmıştır.

“Kün kayakka çaşındı?” (Kocomberdiyev, 1977: 9) (Güneş nereye saklandı?)

Güneşin batmasını saklanmak olarak nitelendiren şair, kişileştirme yapmıştır.

“Karmap kelip ulagın, / Sılap, ööp kulağın/ Mınday deçü enesi: / -Ey, seketim çunagım,” (Görüp oğlağını, / Okşayıp, öperek kulağını/ Böyle demiş annesi : / -Ah, yavrum, tek kulaklım,) (Kocomberdiyev, 1977: 23)

Konuşmak, insanlara ait bir özelliktir. Annesinin oğlakla yaptığı karşılıklı konuşma bir kişileştirme örneğidir.

“Köp balıktar kuduñdap,” (Kocomberdiyev, 1977: 31) (Birçok balık sevinip,)

Balıkların sevindiği ifade edilerek kişileştirme yapılmıştır.

“Kün col karayt kün boyu.” (Kocomberdiyev, 1977: 33) (Güneş yola bakıyor gün boyu.)

Şair, güneşin gün boyunca yola baktığını ifade ederek kişileştirme yapmıştır.

2.4.3. İstifham (Soru sorma sanatı)

İstifham sanatı, şairlerin cevap alma gayesi taşımadan anlatımı güçlendirmek için kullandığı bir söz sanatıdır. Amaç cevap almak değil, şiirin etkileyiciliğini arttıran bir soru yöneltmektir.

“Kündün barbı tünöğü?” (Kocomberdiyev, 1977: 5) (Güneşin var mı evi?)

“Kurtun barbı cüröğü?” (Kocomberdiyev, 1977: 5) (Kurtun var mı yüreği?)

“Mına bular çındıkçı?” (Kocomberdiyev, 1977: 10) (İşte bunlar gerçek mi?)

“Baarın kantip apkeldin?” (Kocomberdiyev, 1977: 13) (Onların hepsini nasıl alıp geldin?)

“Emi kaçan kalasın?” (Kocomberdiyev, 1977: 21) (Ne zaman kalacaksın?)

2.4.4. Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması)

Mecaz-ı Mürsel sanatı, bir sözcüğün herhangi bir benzetme gayesi taşımaksızın ilgili olduğu başka bir sözcüğün yerine kullanılmasıyla yapılmaktadır.

“Aylananın uktap catkan ubağı.” (Kocomberdiyev, 1977: 5) (Çevrenin uyuduğu vakitte.)

Şiirden alınan bu dizede çevrenin uyuduğu söylenmektedir. Burada çevre olarak kullanılan “aylana” sözcüğüyle yakınlarda bulunan insanlar kastedilmektedir.

2.4.5. Mübalağa (Abartma)

Mübalağa sanatı, bir durumu yahut kavramı olduğundan daha az veya olduğundan daha fazla göstererek sözün okuyucu üzerindeki tesirini arttırmak amacıyla kullanılır.

“Uçup kelip külük ay.” (Kocomberdiyev, 1977: 10) (Uçarak yürük at ayda.)

Atın aya uçarak geldiği ifade edilerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

“Toodoy eken tişteri” (Kocomberdiyev, 1977: 14) (Dağ kadar imiş dişleri)

Ayının dişlerinin dağ kadar olduğu söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

“Oozunan ot çaçkanda.” (Kocomberdiyev, 1977: 14) (Ağzıyla ateş saçtığında.)

Ayının ağzıyla ateş saçtığı ifade edilerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

“Nayza casayt çıçkandar” (Kocomberdiyev, 1977:25) (Mızrak yapıyor fareler)

Farelerin kedilerin tüyüyle mızrak yaptığı söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

“Minip alıp köpölök” (Kocomberdiyev, 1977: 31) (Kelebeğe binip)

Şair, kelebeğin üzerine bindiğini ifade ederek mübalağa sanatı yapmıştır.

“Çirkey töönü cıktı dep.” (Kocomberdiyev, 1977: 32) (Sivrisinek deveyi yıktı diye.)

Şair, sivrisineğin deveyle güreşerek onu yendiğini ifade ederek mübalağa sanatı yapmıştır.

“Aydı cipke baylattım,” (Kocomberdiyev, 1977: 32) (Ayı iple bağladım,)

Şair, ayı iple bağladığını ifade ederek mübalağa sanatı yapmıştır.

“Üylöp catıp asmandan/Buluttardı tarattı...” (Kocomberdiyev, 1977: 34) (Üfleyiverip gökyüzünden/ Bulutları dağıttı...)

Şair, çocuğun üfleyerek bulutları dağıttığını ifade ederek mübalağa sanatı yapmıştır.

2.4.6. Tecahül-i Arif (Bilmezlikten gelme)

Tecahül-i Arif sanatı, şairin herkesçe bilinen bir gerçeği bilmezlikten gelerek okuyucuya aktarmasıdır. Bu aktarım şekli, anlatıma bir incelik kazandırmaktadır.

“Eçkilerdi sabasañ, /Caman eken debeybi.” (Kocomberdiyev, 1977: 9)
(Keçileri pataklarsan/Kötü imiş demezler mi?)

Şair, çocuğa bu davranışın yanlış olduğunu kabul ettirmek amacıyla cevabını bildiği bir soruyu yöneltmiştir.

“Oorubaybı buttariñ, /Oropoy teep oynosoñ?” (Kocomberdiyev, 1977: 15)
(Ağrımaz mı ayakların, oropoy oynarsan?)

Şair, çocuğa ayağının ağrıyacağını bildiği halde yine de ağrımaz mı diye sormaktadır.

2.4.7. İntak (Konuşturma)

İntak sanatı, şiirlerde insan dışındaki varlıkların konuşturulmasıyla yapılmaktadır.

“-Mışkırtaday çarçabas/ Külük bolup alsakçı.” (Kocomberdiyev, 1977:25) (-
Kediler gibi yorulmaz/Hızlı olsaydık.)

Şair, fareleri insanlar gibi konuşturarak intak sanatı yapmıştır.

“Kañabızdı cese da, / Kanaattanıp toydubu. / Dep çoğuldu koyondor : / -Öttü
anın kordugu.” (Kocomberdiyev, 1977:35 (Kaçımızı yediyse de, /Tatmin olup
doydu mu? / Diye toplandı tavşanlar : / -Onun küçümsemesi yetti.)

Şair, tavşanları konuşturarak intak sanatı yapmıştır.

2.5. Kelime Grupları

Bir dilin söz varlığını oluşturan kelimeler, cümle içerisinde çeşitli görevlerle kullanılırlar. Kimi zaman tek bir kelime ile karşılanamayan nesne veya kavramlar bir kelime topluluğu olarak adlandırabilen kelime gruplarıyla karşılanabilmektedir.

“Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.” (Karahan, 2011:39)

Kelime grupları, dil bilimin alt dallarından biri olan cümle bilgisinin belli başlı inceleme alanlarından biridir. Çünkü Türkiye Türkçesi söz diziminin en belirgin özelliklerini veren cümle, bir yargı bildiren kelimeler ve kelime gruplarından oluşmaktadır. O halde bir dilin söz dizimine dair en geçerli bilgilerin temini için kullanılan kelime gruplarının incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Her dilin kendine ait bir söz dizimi bulunmasına karşın diller arasında sözdizimi açısından belli başlı benzerlikler ve farklılıklar bulunabilmektedir. Köken birliği bulunan dillerin yanı sıra hiçbir ilişki içinde bulunmayan diller arasında dahi birtakım benzerlikler görülebilmektedir.

Her iki dilde kullanılan kelime grubu tasnifi ve yaklaşımına bakıldığında, Kırgız Türkçesi grameri ile Türkiye Türkçesi grameri arasında birtakım ayrılıklar olduğunu göstermektedir. Örneğin, Türkiye Türkçesi gramerinde kullanılan kelime grubu tasniflerinde edat grubu yer alırken Kırgız Türkçesi gramerinde edat unsurunun bulunduğu kelime topluluğu kelime grubu olarak kabul edilmez.

Kelime grupları, Kırgız gramerinde “söz aykaşı/söz tizmegi” olarak adlandırılmaktadır.

Bu bölümde Turar Kocomberdiyev’in “Kölçüktöğü Ay” adlı eserinde kullanılan başlıca kelime grupları tespit edilmiştir. Eserde yer alan kelime grupları şu şekildedir:

2.5.1. İsim Tamlamaları

“İsim tamlaması iki veya daha çok ismin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim tamlamaları bir ismin anlamının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır.” (Vural ve Böler, 2012: 186)

İsim tamlamaları, bir tamlayan ve bir tamlanan öğeden oluşur. Tamlayan unsur, tamlanan unsurdan önce gelir. Tamlanan unsorda daima iyelik eki bulunmaktadır. İsim tamlamaları, tamlayan unsurun ek alıp almamasına dayanarak belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki gruba ayrılır. Tamlayan unsurun ek aldığı tamlamaya “belirtili isim tamlaması” denir. Tamlayan unsurun ek almadan kurduğu tamlamaya ise “belirtisiz isim tamlaması” denir.

Kırgız Türkçesinde isim tamlamalarını karşılayan bir terim bulunmamaktadır.

Kocomberdiyev, “Kölçüktöğü Ay” adlı eserinde yer alan şiirlerinde çeşitli kullanım şekilleriyle belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarına yer vermiştir. Şiirlerinde kullandığı isim tamlamalarının toplam sayısı 41’dir.

2.5.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları

İsim tamlamasını meydana getiren unsurların birer kelimedenden oluştuğu tamlamadır.

2.5.1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Böböktördün(ty) Suroosu(tn), (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Bebeklerin Sorusu”

Öçkön üydün(ty) çıragı(tn), (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Söndüğünde evin ışığı,”

Körçü, uulum, üydün(ty) içi(tn) karañğı, (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Baksana, oğlum, evin içi karanlık,”

Uktap kaldı almalardın(ty) bardığı(tn). (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Uyuyuverdi elmaların hepsi.”

Kündün(ty) barbı tünögü(tn)? /Kurtun(ty) barbı cürögü(tn)? (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Güneşin var mı tüneği? /Kurtun var mı yüreği”

Aydın(ty) Balası(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Aydın Yavrusu”

Küçüğünün(ty) üstünö(tn), (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Eniğinin üstüne”

Aydın(ty) teñi(tn) asmanda (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Aydın yarısı gök yüzünde”

Aydın(ty) teñi asmanda/ Atka kakçu takaday./ Kölökösü(tn) kölçüktö- (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Aydın yarısı gök yüzünde/ Ata çakılan nal gibi./ Gölgesi gölcükte-”

Senin dağı Betiñe? (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Senin de yüzüne?”

Kanatımdın(ty) küüsünön(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 10) “Kanadımın rüzgarıyla”

Çoñ atanın(ty) kepiçin(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Büyük babasının ayakkabısını”

Oozdorun(ty) akçanda(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Ağızlarının beyazında”

Mışkırtydın(ty) aybatın(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Kedilerin heybeti”

Karışkırdın(ty) oozunda(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Kurtun ağzında”

Oyno üydün(ty) kaşında(tn). (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Oyna evin yanında.”

Mışkırtydın(ty) cününön(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Kedilerin tüyüyle”

Mışkırtydın(ty) erdiğin(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Kedilerin cesareti”

Mışkırtydın(ty) aybatın(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 26) “Kedilerin heybeti”

Baldın(ty) baarın(tn) cep koydu. (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Balın hepsini yiyyiverdi.”

Taarıngandın(ty) tamağı(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Alınganın yiyeceği”

Karışkırdın(ty) çoñdugu(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Kurdun büyüğü”

2-Koyon—Birimdiktin(ty) cogunan(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 35) “2. Tavşan-Koalisyonun çoğunluğuyla”

Börülördün(ty) nanıbiz(tn). (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Kurtların ekmeğiyiz.”

Türkiye Türkçesinde isim tamlaması oluşturulurken tamlanan öge her zaman iyelik eki alır. Tamlayan öge ise belirtli isim tamlamalarında “-In/-Un, -nIn/-nUn”

ilgi eklerini alır. Kırgız Türkçesinde de durum böyledir. Genel Türkçedeki ilgi eklerine ilave olarak Kırgız gramerinde ilgi eki olarak “-dIn/-dUn” ekleri de kullanılmaktadır.

Hatta bazı örneklerde ilgi hali isimler üzerinde eksiz olarak bulunmaktadır.

Kölçük(ty) suusun(tn) termetip, (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Gölcüğün suyunu”

Cürüp kolhoz(ty) bağında(tn). (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Çiftliğin bahçesinde”

Köl Betinde (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Gölün Üstünde”

Köl(ty) betinde(tn) köp baldar (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Gölün üstünde birçok çocuk”

2.5.1.1.2. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Tün(ty) Ortosunda(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Gece Yarısında”

Tün(ty) ortosu(tn). (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Gece yarısı.”

Cazgı(ty) Nöşördö(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 7) “İlkbahar Sağanağında”

Kar(ty) üstündö(tn) soyloğu. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Kar üstünde yuvarlandı.”

Camgır(ty) suusun(tn) koluna (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Yağmur suyunu koluna”

Afrika kalkına. (Kocomberdiyev, 1977: 10) “Afrika halkına”

Tün içinde cark etip, (Kocomberdiyev, 1977: 13) “Gece içinde cark edip,”

Kıştın(ty) күнү(tn) kol üşıyt, (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Kış günü kol üşıyor,”

Baş(ty) oorurun(tn) bilbeysiñ. (Kocomberdiyev, 1977: 17) “Baş ağrısını bilmiyorsun.”

Oynoo tentek ubagiñ. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Oyun vaktin haylaz.”

2.5.1.1.3. Tamlayanı Zamir Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Menin(ty) inin(tn) Erkebek (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Benim erkek kardeşim Erkebek”

Menin(ty) küçüğüm(tn) akcoltoy (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Benim maskot eniğim”

Bizdin(ty) Marat(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Bizim Marat”

Bizdin(ty) küçük(tn) Kumalak (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Bizim enik Kumalak”

-Öttü anın(ty) kordugu(tn). (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Yetti onun küçümsemesi.”

2.5.1.1.4. Tamlayanı Zamir Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Öz(ty) butuna(tn) çalınıp, (Kocomberdiyev, 1977: 13) “Kendi ayağına dolanıp,”

Özü(ty) bilbeyt küñöösün(tn), (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Kendi günahını bilmiyor,”

Öz(ty) kuyruğun(tn) çıçkan dep, (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Kendi kuyruğunu fare diye,”

Öz(ty) erkiñ(tn) boş, -dep, (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Senin gücün zayıf, -diye”

2.5.1.1.5. Tamlayanı Özel İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Kanatbektin(ty) babası(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Kanatbek’in babası”

Ermeğin(ty) emgegi(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 13) “Ermeğin emeği”

Çoronun(ty) üyü(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Çoro’nun evi”

2.5.1.2. En Az Bir Unsuru Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları

2.5.1.2.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Çoñ kölçüktün(ty)/ ortosunda(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Büyük gölcüğün ortasında”

Tigil(ty) aydın carımı(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Aydın öteki yarısı”

- Bul camgırdın(ty)/ küçünön(tn), (Kocomberdiyev, 1977: 7) “-Bu yağmurun gücüyle”

Ak dubaldın(ty)/ çetine(tn). (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Beyaz duvarın kenarına”

Tigi toonun(ty) artına(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Öteki dağın arkasına”

Kök eşiktin(ty)/ tutkasın(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Mavi kapının sapını”

Çoñ butaktın(ty)/ başına(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 17) “Büyük dalın üzerine”

Mobu ördöktün(ty) balasın(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 18) “İşte bu ördeğin yavrusunu”

Çoñ askanın(ty)/ tübündö(tn), (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Büyük kayanın dibinde”

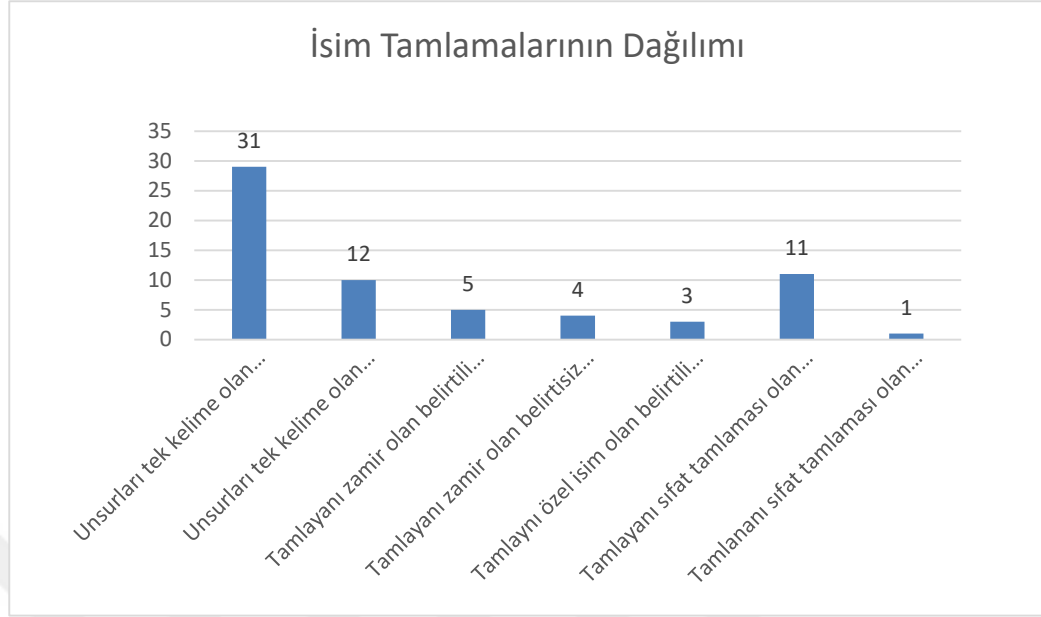
Al baldardın(ty) butunan(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 31) “O çocukların ayağından”

Al antkeni “baykuştun”(ty) / Butun(tn) çirkey çağıptır. (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Çünkü o zavallının ayağını sivrisinek sokmuş.”

2.5.1.2.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Körsöt, ata kana ayın(ty), /Kiçinekey balası(tn)? (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Göster, baba hani ayın/ Küçücük yavrusu?”

Grafik 2.11. İsim Tamlamalarının Dağılımı

2.5.2. Sıfat Tamlamaları

“Kölçüktöğü Ay” adlı eser sıfat tamlamaları açısından oldukça zengindir. Bu da şairin kelimeleri kullanmaktaki başarısını gözler önüne sermektedir. İsimlere yüklediği yeni ve özgün anlamlar ile sanatına estetik unsurları da dahil etmektedir. Kullandığı sıfat tamlamaları, cümle içerisindeki sözcüklere kuvvetli bağlarla bağlanmıştır. Şiir içerisinde anlam derinliğini arttıran, şiirin geneline canlı tasvirler yayan bu tamlamalar şairin ifade gücünü arttırmıştır.

Şair, ağırlıklı olarak niteleme sıfatlarını kullanmıştır. Çocuk edebiyatında devrim niteliği taşıyan bu şiirlerde niteleme sıfatlarının fazlaca kullanılması yadırganacak bir durum değildir. İsimleri renk, durum, biçim açısından niteleyen sözcüklerin ağırlıklı olması, çocuğun bu kavramları ya da nesneleri zihninde daha kolay şekillendirmesine, bir portre şeklinde somutlaştırmasına yardım edecektir. Çocuk, anlamlandırabildiği sürece şiirin zevkine varacaktır.

Turar Kocomberdiyev’in şiirlerinde kullandığı sıfat tamlamalarının toplam sayısı 93’tür.

2.5.2.1. Niteleme Sıfatıyla Kurulan Sıfat Tamlamaları

-Berî çıkçı, tentek çürpöm, (Kocomberdiyev, 1977: 5) “-Buraya gel, afacan yavrum,”

Ay iymekey, oroktoy. (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Ay kavisli, orak gibi.”

Appak nurun cılmayıp, (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Bembeyaz ışığını eksiltmeyip,”

Çoñ kölçüktö catpaybı (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Büyük gölcükte bulunmuyor mu”

Kiçinekey çağınan. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Küçük yaşıyla.”

Bügün cañı kar caadı (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Bugün yeni kar yağdı”

Taştan köynök, çapanı? (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Gömleği, kaftanı taştan?”

Kök eçkini kubalap. (Kocomberdiyev, 1977: 8) “Gök (renkli) keçiyi kovalayıp.”

Cakşı bala urbastan, (Kocomberdiyev, 1977: 9) “İyi çocuk vurmadañ,”

Karañgı cerdi çaşırdı. (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Karanlık yeri gizledi.”

Cıluu şamal basıldı. (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Ilık rüzgar dindi.”

Uçup kelip külük ay (Kocomberdiyev, 1977: 13) “Uçuverip yarış atı ay”

Kartañ ene Külayım (Kocomberdiyev, 1977: 13) “Yaşlı anne Külayım”

Cartı Baş (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Yarım Baş”

Cılañaylak, cılañ baş. (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Yalın ayak, açık baş.”

-Ey, cartı baş, cartı baş! (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Hey, yarım baş, yarım baş!”

Kızık oyun kuruştı. (Kocomberdiyev, 1977: 18) “Komik oyun kurdu.”

Kiçinekey Anaş (Kocomberdiyev, 1977: 21) “Küçücük Anaş”

Sugalak Mışık (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Obur kedi”

Kiçinekey Aşım. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Küçücük Aşım.”

Calakay Cantay (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Sabırsız Cantay”

Tentek ulak (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Haylaz oğlak”

Kartañ ečki çaşaptır (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Yaşlı keçi yaşarmış”

Tompoñdogoh Sayra. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Pofuduk Sayra.”

Cıltıldagan şıñgırak (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Pırlıtlı çingırak”

Aç karışkır turuptur, (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Aç kurt dururmuş,”

Kara terge çömülüp. (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Kara tere batıp.”

Çoñ kursak Beke, (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Büyük karın Beke,”

Uzun but Keke, (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Uzun bacak Keke,”

Müyüzdüü teke (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Boynuzlu teke”

Kiçinekey taandı (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Küçücük kargayı”

Balapan taan. (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Yavru karga.”

Sarı tondu camınıp. (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Sarı kürkü örtünüp.”

Ak beşikke bölönüp, (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Beyaz beşiğe kundaklayıp,”

Zor kaygıga batıptır. (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Büyük derde düşmüş.”

2.5.2.2. Belirtme Sıfatıyla Kurulan Sıfat Tamlamaları

Kölçüktöğü Ay (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Gölcükteki Ay”

Tetigil taş bakanı. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Bu kaplumbağanın”

Çırtılıptır büt kiyimi (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Yırtılmış bütün giysisi”

Al baykuşka çıbıgı (Kocomberdiyev, 1977: 8) “O zavallıya değneği”

Bul Kılıgı Tuurabı? (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Bu davranışı doğru mu?”

Eki kuuray kolunda (Kocomberdiyev, 1977: 13) “İki kuuray elinde”

Bölök baldar cığılaar (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Birçok çocuk bağırıp”

Eki közüün çaştadı. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “İki gözünden yaş aktı.”

Iylap catsam köp baldar (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Ağlasam birçok çocuk”

Altı çaşar Malabay, (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Altı yaşında Malabay,”

Bul sözdü ugup Sayradan, (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Bu sözü duyup Sayra’dan,”

Bir top baldar ır ırdap (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Birçok çocuk şarkı söyleyip”

-Men bul cerde cokmun, - deyt (Kocomberdiyev, 1977: 22) “-Ben bu yerde yokum, -diyor”

Degi kanday balasıñ? (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Sen nasıl çocuksun?”

Eki butun kalkalap. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “İki ayağımı örtüp.”

Bir konkiçen soroktop, (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Bir patenli sivrilip duran,”

Ekinçi iret çakırba. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “İkinci defa çağırma.”

Toguz colu çakırdı. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Dokuz kez çağırdı.”

Köl betinde köp baldar (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Göl üstünde birçok çocuk”

Köp balıktar kuduñdap, (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Birçok balık sevinip,”

Altı cüz cıl ötülek. (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Altı yüz yıl geçmeden.”

Eki balban tireşip, (Kocomberdiyev, 1977: 32) “İki pehlivan direnip,”

Al antkeni ‘baykuştun’ (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Çünkü o zavallının”

Tündö bir kızık: (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Geceleyin bir acayıplik:”

1-Koyon—Karışkırdan cüz ese (Kocomberdiyev, 1977: 35) “1.Koyun-Kurtlardan yüz hisse”

2.5.2.3. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Olan Sıfat Tamlamaları

Aylananın/ uktap catkan ubağı. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Çevrenin uyuduğu vakitte”

Atka kakçu/ takaday. (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Ata çakılan nal gibi”

Men ukpagan şumduktu. /-Ukkulaçı, böböktör! (Kocomberdiyev, 1977: 10) “Masal işitmeyen bebekler”

Cukkan çañdı kagınıp. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Yapışan tozu silkinip.”

Cemiş tolgon/ şagında (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Yemiş dolan dalında”

Aytkan tildi ukpay, (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Söylenen sözü dinlemiyor,”

Kumurska Körgön Töö (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Karınca Gören Deve”

Çöptön salgan/ üyündö (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Ottan yapılmış evinde”

Ukpay aytkan akıldı, (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Dinlemiyor verilen aklı,”

Mıyoologon ününön (Kocomberdiyev, 1977:25) “Mıyavlayan sesle”

Minip cürgön atıñdı? (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Bindiğin atı?”

Mingen atın sanabay... (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Bindiği atı saymıyor...”

Konok Bolgon Çökö Taan (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Misafir Olan Alaca Karga”

Koñuz Çegilgen Çana (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Böcek Çeken Kızak”

Caşırılğan/ altın kün (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Saklanan altın güneş”

Tük toybogon /sugalak. (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Hiç doymayan obur”

Ukkan baldar kubanat. (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Dinleyen çocuklar sevinir.”

“Koyon” -degen söz uksa, (Kocomberdiyev, 1977: 35) “-Tavşan”- diyen söz duysa,”

Korkpos Koyonekter (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Korkmayan tavşancıklar”

2.5.2.4. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Altın conduu(ty)/ baka(tn)day. (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Altın sırtlı kurbağa gibi.”

Kümüş c’onduu(ty)/ balık(tn)tay. (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Gümüş sırtlı balık gibi”

Taş kiyimdüü(ty)/ taş baka(tn) (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Taş giysili kaplumbağa”

2.5.2.5. Sıfat Unsuru Zarfla Derecelendirilmiş Olan Sıfat Tamlamaları

Eñ birinci/ emgegin. (Kocomberdiyev, 1977: 13) “En birinci emeğini”.

2.5.2.6. Her İki Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Kelime Grubu

Altın danduu buuday (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Dolgun (taneli) altın buğday”

Tigi mışık sugalak (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Öteki obur kedi”

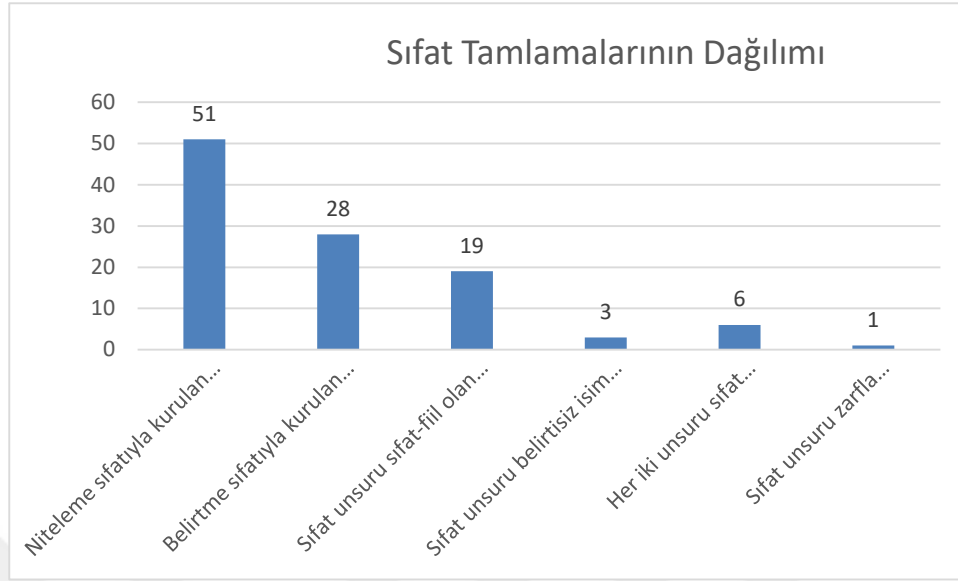
Kıl murutttuu kumurska (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Kıl bıyıklı karınca”

Mına kızık tamaşa. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “İşte eğlenceli şaka.”

Kızıl közdüü karışkır (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Kızıl gözlü kurt”

Koş kara kanat, (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Çift siyah kanat,”

Grafik 2.12. Sıfat Tamlamalarının Dağılımı

2.5.3. Fiilimsi Grupları

Şair, şiirlerinde farklı fiilimsi grupları oluşturmuştur. Fakat zarf-fiil ekleriyle kurulan fiilimsi grupları ağırlıktadır. Şiirlerde isim-fiil ve sıfat-fiil ile kurulan fiilimsi gruplarına da rastlanmaktadır.

Bunlardan bazıları şu şekildedir:

2.5.3.1. İsim-Fiil Grubu

İsim-fiiller, cümle içerisinde bir fiilin isim gibi kullanılmasını sağlarlar. Ana unsuru bir hareket ismi olan kelime grubudur.

İncelenen eserde isim-fiil ile kurulan yalnızca bir tane kelime grubuna rastlanmaktadır.

Cep koymok go karmasa (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Ya yemek niyetiyle yakalasa”

2.5.3.2. Sıfat-Fiil Grubu

Sıfat-fiil grubu ise ana unsuru bir sıfat-fiil olup buna bağlı olarak kurulan kelime grubudur.

İncelenen eserde çoğunlukla “-GAn/-GOn” eki ile kurulan sıfat-fiil gruplarına rastlanmaktadır. Nadir olarak “-elek” sıfat-fiil ekiyle kurulan kelime grupları da vardır.

Aylananın uktap catkan ubağı. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Çevrenin uyuduğu vakitte.”

Uşul kezde oygoo cürgön kaldı? (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Bu saatte uyumayan kaldı mı?”

Öčkön üydün cıragı. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Söndüğünde evin ışığı”

Kubanganda bizçilep (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Sevindiklerinde bizim gibi”

Körgön kezde bulardı, (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Gördüğünde bunları”

Cetken kezde taştakka. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “O sırada taşlığa.”

Kıçüülörün ıylatkan. (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Küçüklerini ağlatan”

Kün ketkenin kördün go (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Güneşin gittiğini gördün”

Aytan tildi ukpay, (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Söylenen sözü dinlemiyor,”

Apalagan dobuşu (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Anne diye bağırın sesi”

Çöptön salgan üyündö (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Çöpten yapılan evinde”

Bolbos ele işterge (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Olur olmaz işlere”

Ukpay aytcan akıldı. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Dinlemiyor verilen akı,”

Mingen atın sanabay. (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Bindiği atı saymıyor.”

2.5.3.3. Zarf-Fiil Grubu

Zarf-fiil grubu ana unsuru bir zarf-fiil olup buna bağlı olarak kurulan kelime grubudur.

İncelenen eserde ağırlıklı olarak “-(İ)p” eki ile kurulan zarf-fiil gruplarının yanı sıra “-BAstAn/-BOstOn, -AAk, -gAndA/-gOndO, -bAs/-bOs” ekleri ile kurulan zarf-fiil grupları da mevcuttur.

Arı-beri kaltırap, (Kocomberdiyev, 1977: 5) “İleri geri titreyip”

Ay catıptır caltırap, (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Ay parlayarak bulunmuş.”

Kolum sunup batıraak, (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Kolumu uzatıp,”

Cañı karmap alarımda (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Onu yakaladığım anda”

Askardı urup külösüñ, (Kocomberdiyev, 1977: 17) “Askar’ı vurup gülüyorsun.

Eške cıgıp külümsüröyt (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Dışarıya çıkıp gülümsüyot”

Çaka menen suu alıp, (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Kova ile su alıp,”

Meni tuurap Erkebek (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Beni taklit edip Erkebek”

Appak nurun cılmayıp, (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Bembeyaz ışığını eksiltmeyip,”

Kölçük suusun termetip, (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Gölcük suyunu dalgalandırıp,”

Calbıraktar şabırap, (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Yapraklar hışırdayıp,”

Toodoy cıyıp alabız. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Dağ gibi yığıp alırız.”

Appak kılıp tamdardı. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Bembeyaz yapıp çatıları.

Sıypañdatıp kuyruğun (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Sallandırıp kuyruğunu”

Kök eçkini kubalap, (Kocomberdiyev, 1977: 8) “Gök (renkli) keçiyi kovalayıp.”

Minip alıp buluttu (Kocomberdiyev, 1977: 10) “Binip buluta”

Çurkap barıp düköngö. (Kocomberdiyev, 1977: 13) “Koşarak varıp dükkana”

Ene körüp calbarat (Kocomberdiyev, 1977: 13) “Annesi görüp yalvarıyor”

Üygö kelip bışaktap. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Eve gelip hıçkırarak,”

Kalkalap başın Sadırbay (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Örtüp başını”

Çıkpastan ünü. (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Çıkmadan sesi,”

Eki közü alaktap. (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Gözleri fırlayıp,”

Cılañaylak kızartıp (Kocomberdiyev, 1977: 18) “Yalın ayak kızartıp”

Kündö ele eerçip alasıñ, (Kocomberdiyev, 1977: 21) “Her gün takip ediyorsun,”

Kolottorgo cetpesten. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Çukurlara gitmeden,”

Üydön uzap ketpesten. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Evden uzaklaşmadan,”

Az ubakıt ötpöstön. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Biraz zaman geçmeden.”

Topçunu alıp koluma (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Düğmeyi koyup koluma”

Taştan-taşka sekirip. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Taştan taş a atlayıp,”

Koñguroosu şaraktap. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Çanı gürleyip.”

Dos boluşup kalsakçı. (Kocomberdiyev, 1977:25) “Dost olsaydık.”

Sarı tondu camınıp. (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Sarı kürkü örtünüp.”

Toptu ortogo alışıp. (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Topu ortaya alıp,”

Böbögümdü öñörüp. (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Bebeğimi ata bindirip,”

Çaynegime suu kuyup. (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Çaydanlığıma su koyup,”

Komuz çertip ırdasa, (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Kopuz çalıp şarkı söylese,”

Kölökösün kubalap. (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Gölgesini kovalayıp.”

Koyondordon talanıp. (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Tavşanlardan savrulup.”

Kılçak-kılçak karanıp. (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Gerisin geri bakınıp.”

-Mışkırtaday çarçabas (Kocomberdiyev, 1977:25-26) “-Kediler gibi yorulmaz”

Cakşı bala urbastan, (Kocomberdiyev, 1977: 9) “İyi çocuk vurmadañ,”

2.5.4. Tekrar Grupları

“Türkçenin en eski ürünlerinden beri görülen ve bugün de güçlü bir eğilim olarak beliren bir özellik, anlatımda çeşitli ikilemelere başvurmaktadır. Dilekte hendiadyoin adını alan ve günlük hayatta ev bark, yol yordam, yarım yamalak gibi sık kullanılan örnekleri en başta hatırlanabilecek olan bu ikilemeler çeşitli türleriyle anlatıma güç kazandırma amacına yönelir.” (Aksan, 1998: 58)

Tekrar grupları, Türkçenin sözcükte içerisinde önemli bir yere sahip olan ikilemelerin kurduğu kelime grubudur. Kırgız Türkçesinde “koş sözdör” olarak adlandırılmaktadır.

Tekrar grupları, çeşitli yollarla oluşturulmaktadır:

2.5.4.1. Aynı Kelimenin Tekrarlanmasıyla Oluşan Tekrar Grubu

Üy-üylerdey böböktör (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Ev-evlerdeki bebekler”

Kardan çoñ-çoñ sugundu, (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Kardan büyük büyük yuttu,”

Ulam-ulam bakırdı, (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Boyuna boyuna bağardı,”

Tuş-tuş caktan toroşup, (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Her taraftan alıkoyup,”

Kılçak-kılçak karanıp. (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Gerisin geri bakınıp.”

2.5.4.2. Zıt Anlamlı Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu

Arı-beri kaltırıp, (Kocomberdiyev,1977:5) “Sağa sola titreyerek”

Arkı-terki boylodu (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Yukarı aşağı boyunu ölçtü”

Andan-mından görünüp, (Kocomberdiyev, 1977: 26) “Öteden beriden görünüp,”

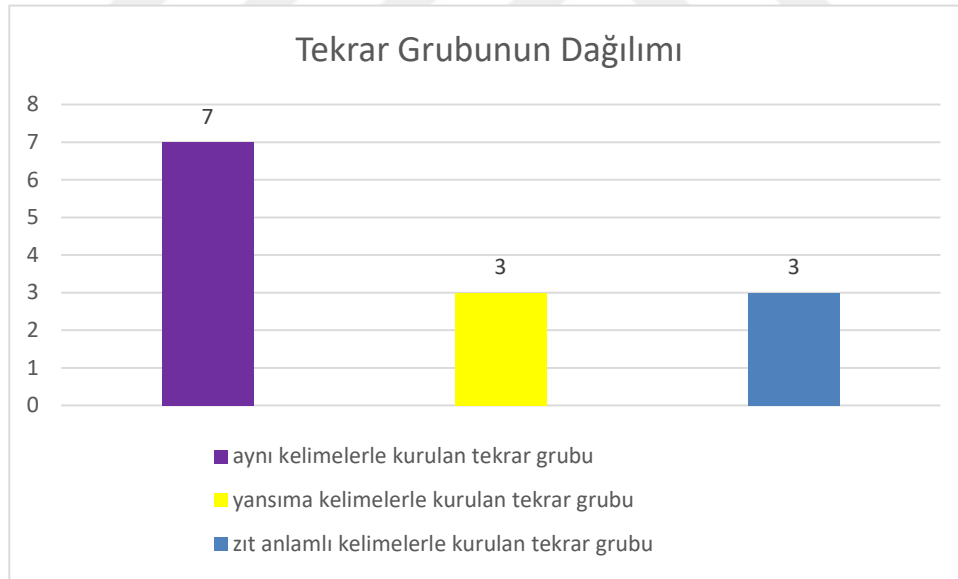
2.5.4.3. Taklidi Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu

Ünün bors-bors çıkardı. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Sesini hav hav (diye) çıkardı.”

“Kürs-kürs” etip cötölüp, (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Kürs kürs öksürüp,”

Kalç-kalç etip titirep, (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Kalç kalç titreyip,”

Grafik 2.13. Tekrar Grubunun Dağılımı

2.5.5. Edat Grubu

“Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur.”
(Karahana, 2011: 62)

Hülya Kasapoğlu Çengel, “gramer görevli müstakil kelimeler” olarak adlandırdığı çekim edatlarını; yalın halle bağlananlar, yükleme haliyle bağlananlar,

yönelme haliyle bağlananlar ve çıkma haliyle bağlanan edatlar olarak dört gruba ayırmaktadır. (Çengel, 2005: 329)

“Kölçüktöğü Ay” adlı eserin incelemesinde bu tasnif esas alınarak, yalın halle ve çıkma haliyle bağlanan çekim edatlarına ait örneklerle rastlanmıştır.

2.5.5.1. Yalın Halle Bağlanan Çekim Edatları

2.5.5.1.1. “Boydon” (gibi, olarak) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

-Sopsoo boydon tura, -dep (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Sapasağlam olarak duruyor, diye.

2.5.5.1.2. “Boy” (boyu) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Ay asmanda tün boyu. / Kün asmanda kün boyu. / Ay col karayt tün boyu. / Kün col karayt kün boyu. (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Ay gökyüzünde gece boyu. / Güneş gökyüzünde gün boyu. / Ay yol gözler gece boyu. / Güneş yol gözler gün boyu.

2.5.5.1.3. “Dep” (diye, için) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Kumşeker dep oylodu... (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Toz şeker diye düşündü...”

Maktanam dep Kekige, /Körgözöm dep Bekige, (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Övüneceğim diye Keki’ye, / Göstereceğim diye Beki’ye

Aydı körüp kelem dep. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Ayı görüp geleyim diye.”

Tars dep tiydi başıma. (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Tars diye değdi başıma.”

2.5.5.1.4. “Menen” (ile) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Çaka menen suu alıp, “Kova ile su alıp,” (Kocomberdiyev, 1977: 6)

Karga menen kık talaş! (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Karga ile tezek dalaş!”

Meni menen dos bolsoñ (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Benimle dost olsun”

2.5.5.1.5. “Öndüü” (gibi) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Tapkan öndüü akıldı (Kocomberdiyev, 1977: 26) “Bulduğu gibi fikri”

2.5.5.1.6. “Sayın” (her) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Ar tün sayın uşintip (Kocomberdiyev, 1977: 26) “Her gece böylece”

2.5.5.2. Çıkma Haliyle Bağlanan Çekim Edatları

2.5.5.2.1. “Berî” (-dan beri) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

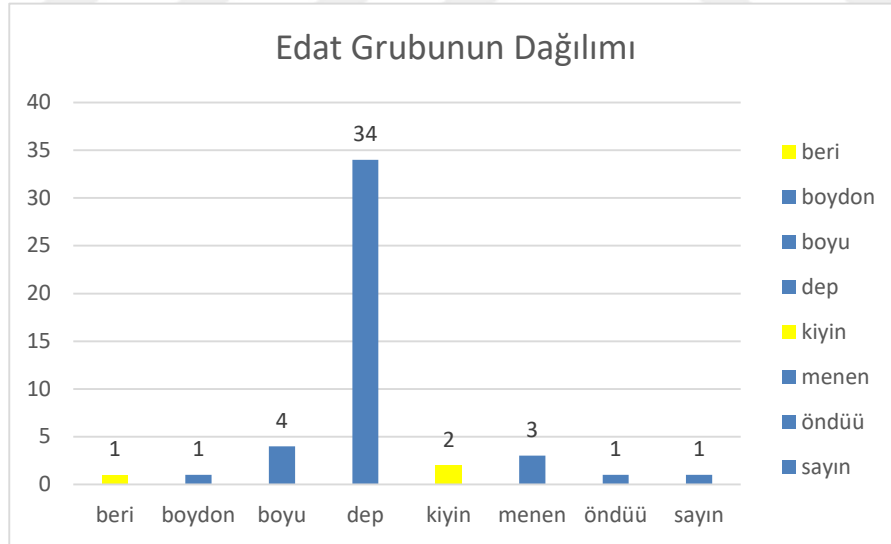
Andan beri aradan (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Ondan beri aradan”

2.5.5.2.2. “Kiyin” (sonra) Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Azdan kiyin boyodu (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Ondan sonra boyadı”

Oşondon kiyin kök baka (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Ondan sonra kurbağa”

Grafik 2.14. Edat Grubunun Dağılımı

2.5.6. Bağlama Grubu

Muharrem Ergin, bağlama grubunu “en zayıf, birliği ve yapısı en iğreti olan kelime gurubu” olarak adlandırmış, bağlaçları edatlar içerisinde ele alarak bağlaçlara “bağlama edatları” ismini vermiştir. (Ergin, 2005: 352-365)

Cahiş Başdaş ve Abdölmukaddes Kutlu, “Kırgız Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi” adlı eserlerinde bağlama edatlarını, “antkeni”, “al emi”, “birok”, “cana”, “ce”, “da”, “dağı”, “eger”, “kana” olarak vermişlerdir.

2.5.6.1. “Antkeni” (çünkü) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu

Al antkeni “baykuştun” (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Çünkü o zavallının”

2.5.6.2. “Cana” (ve) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu

Çoñ kursak Beke, /Uzun but Keke, /Cana da Meke, (Kocomberdiyev, 1977:27) “Büyük kursak Beke, /Uzun bacak Keke, /Ve de Meke,”

2.5.6.3. “Ce” (ya da) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu

Ce alar menen ilgerten (Kocomberdiyev, 1977: 26) “Ya da onlarla eskiden”

2.5.6.4. “Da” (da/de) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu

Küçüktör da külöbü?.. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Enikler de güler mi?..”

Mışkırtaday bizdin da (Kocomberdiyev, 1977: 26) “Kediler gibi bizim de”

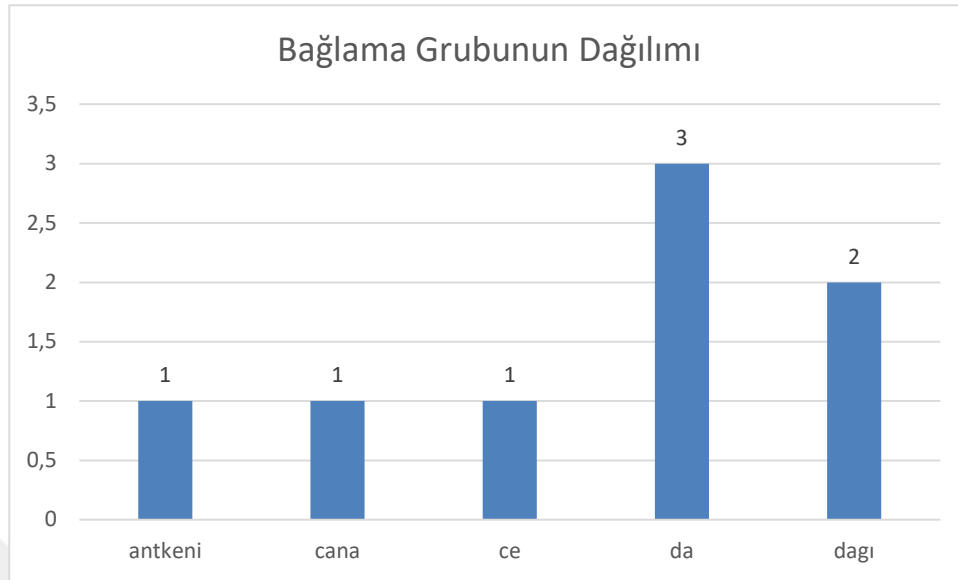
Sen da kelseñ, sadaga! (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Sen de gelsene canım!”

2.5.6.5. “Dağı” (da/de, dahi, ve) Bağlacıyla Kurulan Bağlama Grubu

Köödön çiyse cakşıbı /Senin dağı Betiñe? (Kocomberdiyev, 1977: 9) “İsle çizse iyi mi / Senin de yüzüne?”

Köldü dağı çoñ ata, (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Göldü ve büyük baba,”

Grafik 2.15. Bağlama Grubunun Dağılımı

2.5.7. Ünlem Grubu

Ünlemler, bir cümle içerisinde duygu ve düşüncelerin etkileyici şekilde aktarılmasını sağlayan kelimelerdir. Ünlem grubu, bir isim ile ünlemin birleşmesiyle oluşur.

Kırgız Türkçesinde ünlem grubu “sırdık söz” terimi ile ifade edilmektedir. Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin sözdizimi, ünlem grubu sebebiyle ayrı düşmektedir. Kırgız Türkçesinde ünlem grubu, kelime grupları içerisinde ayrı bir başlıkla yer almaz.

İi, seketim, Ermegin! “Hı, yavrum, Ermek'im!”

-Eey! Bayke, karasañ, (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Hey! Ağabey, baksana,”

Eey! Ey! Iylaak, ikinci (Kocomberdiyev, 1977: 17) “Hey! Hey! Sulugöz, ikinci”

2.5.8. Birleşik Fiil Grubu

Bir ismin veya fiilimsinin bir yardımcı fiille birleşerek oluşturduğu kelime grubudur. Kırgız Türkçesinde birleşik fiil grubu için “tataal etiş” terimi kullanılmaktadır.

Birleşik fiiller, yardımcı fiillerin isim ya da fiil türündeki sözcüklerle birleşmesi esasına dayanarak iki grupta incelenir. Türkiye Türkçesinde “et-”, “ol-”, “eyle-” ve “kıl-” isimlerle kullanılan yardımcı fiillerdir. Kırgız Türkçesinde ise bu yardımcı fiiller, “bol-”, “et-” ve “kıl-”tır.

Cahit Başdaş ve Abdülmukaddes Mutlu (2016: 153) “Kırgız Türkçesinde birleşik fiiller, diğer Türk lehçe ve ağızlarında olduğu gibi genel olarak isim + yardımcı fiil ve fiil + yardımcı fiil olmak üzere başlıca iki şekilde oluşturulmuştur. İsim + fiil biçiminde oluşturulanlarda, “er-” (>ele/eken) ve “bol-” yardımcı fiilleri kullanılmaktadır.” der.

2.5.8.1. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

2.5.8.1.1. bol- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Kantip cakşı bolsun deyt. (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Nasıl iyi olsun diyor.”

A çoñ bolsom emnege, (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Büyük olsam neden,”

Caman eken debeybi. (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Kötü imiş demezler mi?”

Salamat bol degendey (Kocomberdiyev, 1977: 10) “Selamette ol der gibi”

Toodoy eken tişteri (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Dağ kadar imiş dişleri”

Kızık eken Malabay! (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Komik imiş Malabay!”

Meni menen dos bolsoñ (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Benimle dost olsun”

2.5.8.1.2. et- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Koñguroosu “şañk” etti (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Çanı “şank” etti

“Kürs-kürs” etip cötölüp, (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Kürs kürs öksürüp,”

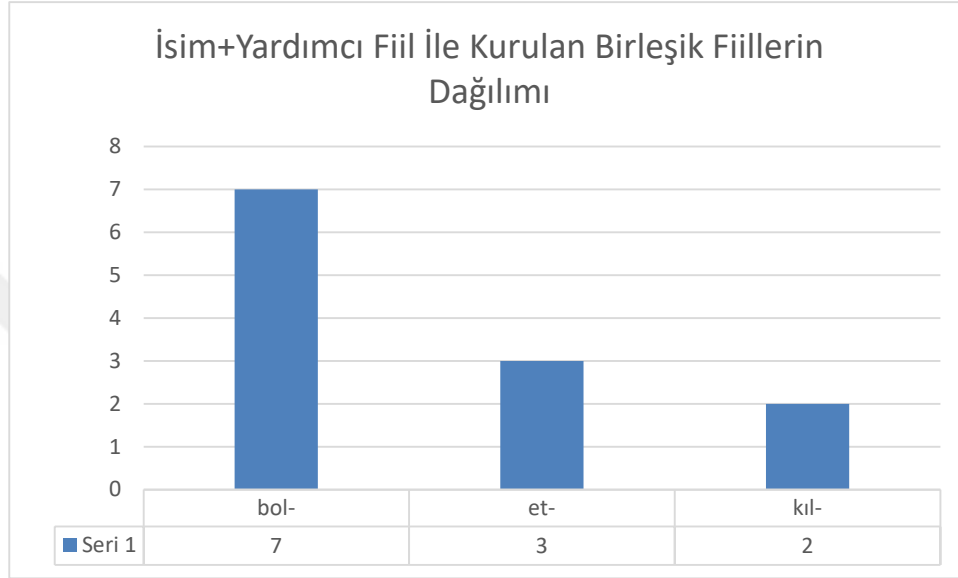
Kalç-kalç etip titirep, (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Tir tir edip titreyip,”

2.5.8.1.3. kıl- Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Appak kılıp tamdardı. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Bembeyaz yapıp çatıları.”

Tentek kılıp cürösün? (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Yaramazlık ediyorsun?”

Grafik 2.16. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiillerin Dağılımı

2.5.8.2. Zarf-Fiil + Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fiil Grubu

2.5.8.2.1. bar- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Bara catsa kıştakka, (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Gitse kışlağa,”

Çurkap ketip baratsa, (Kocomberdiyev, 1977: 8) “Koşarak gitse,”

-Azır çurkap barayın, (Kocomberdiyev, 1977: 13) “-Şimdi koşarak gideyim,”

Çurkap bardı baldarga (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Koştı çocuklara”

Kötöpüşüp barayın. (Kocomberdiyev, 1977: 21) “Götüreyim.”

Kaçıp barat zırıldap (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Titreyerek kaçıyor”

Çurkap barat Mayra. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Koşuyor Mayra.”

Kaçıp barat Aşım. (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Kaçıyor Aşım.”

2.5.8.2.2. başta- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Mintip süylöy baştadı: (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Böyle söylemeye başladı.”

Ulam küçöy baştadı. (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Gittikçe şiddetlenmeye başladı.”

Baştağn dep uruştu, (Kocomberdiyev, 1977: 18) “Başladın deyip dövüşe,”

2.5.8.2.3. ber- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Karmap berip köpölök. (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Yakalayiverip kelebek.”

2.5.8.2.4. cat- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Ay catıptır caltırıp. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Ay parlayıp bulunuyormuş.”

Aylananın uktap catkan ubağı. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Çevrenin uyuduğu vakitte.”

Tiyip catat şakıldap. (Kocomberdiyev, 1977: 9) “Vurarak gidiyor.”

-Alma berip catat deyt, (Kocomberdiyev, 1977: 13) “-Elma veriyor diyor,”

Çıgıp catsam şaşıla, (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Çıksam aceleyle,”

Iylap catsam köp baldar (Kocomberdiyev, 1977: 17) “Ağlasam birçok çocuk”

Kele catsa Kasım (Kocomberdiyev, 1977: 21) “Gelse Kasım”

Cantay cattı bırıldap. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Cantay yattı burnunu çekip.”

Catpayt elem taarınıp. (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Yatmazdım darılıp.”

2.5.8.2.5. cür -Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Cürsöm, körüp çoñ atam (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Çalışırken dedem görüp”

Tentek kılıp cürösün? (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Yaramazlık ediyorsun?”

İzdep cüröt Kasım. (Kocomberdiyev, 1977: 21) “İzliyor Kasım.”

Tiliñdi alıp cürömün, (Kocomberdiyev, 1977: 21) “Sözünü dinleyeceğim,”

İzdep cüröt Malakeñ (Kocomberdiyev, 1977: 26) “İzliyor Malaken.”

Minip cürgön atıñdı? (Kocomberdiyev, 1977: 26) “Bindiğin atı?”

İzdep cürgön turbaybı (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Aramıyor mu”

Cürböy kalıp köpölök (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Hareketsiz kalıp kelebek”

İzdep cürüp cadaşıp, (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Aramaktan usanıp,”

Cırgap çaşap cürüşöt. (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Refah içinde yaşayıp gittiler”.

2.5.8.2.6. çık -Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Çurkap çıktı cabırap. (Kocomberdiyev, 1977: 6) “Koşarak konuştu.”

Ayuu çıkta kürüldöp. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Ayı çıktı gürleyip.”

Kaçıp çıktı köçögö (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Sokağa kaçtı”

Küçük çıkta ırıldap. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Enik çıktı hırlayıp.”

2.5.8.2.7. kal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Sınıp kaldı çaçırap. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Paramparça oldu.”

Uktap kaldı almaların bardığı. (Kocomberdiyev, 1977: 5) “Elmaların hepsi uyudu.”

-Karap turup tañ kaldım, (Kocomberdiyev, 1977: 7) “-Şaşkınlıkla bakakaldım,”

Taş baka bolup kalıptır. (Kocomberdiyev, 1977: 7) “Kaplumbağa olmuş.”

Koyup kaldı taş menen, (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Taş ile (bir) koydum,”

Catıp kaldıñ, oylosoñ! (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Yatıyorsun, düşünsen!”

Butum kaldı basılıp. (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Ayağım basıldı.”

-Açıp kalat kursağıñ (Kocomberdiyev, 1977: 16) “Açıyor ağızını”

Çolok bolup kalbasın. (Kocomberdiyev, 1977: 18) “Çolak olmasın.”

Kuup kalsam cügürüp, Kocomberdiyev, 1977: 21) “Kovalasam hızla,”

Kalat tamga çaşınıp. (Kocomberdiyev, 1977: 21) “Dama saklanıyor.”

Catıp kaldı çalkalap, (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Yayılarak yattı.”

Çurkap kalsak dırıldap, (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Koşşak zangırdayarak,”

Dos boluşup kalsakçı. (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Dost olsaydık.”

Kaldı kıştap. (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Kış geçirdi.”

Catıp kaldım bük tüşüp, (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Üzüntü içinde yattım,”

Cönöp kaldım talaaga. (Kocomberdiyev, 1977: 32) “Yöneldim vadiye.”

Ketip kalat inisi. (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Gidiyor erkek kardeşi.”

Ketip kalat agası. (Kocomberdiyev, 1977: 33) “Gidiyor ağabeyi.”

2.5.8.2.8. kel- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

-Aydap keldim eçkini, - (Kocomberdiyev, 1977: 8) “Sürdüm keçini”

Aydı körüp kelem dep. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Ayı görüp geleyim diye.”

-Kaydan keldiñ enteñdep, (Kocomberdiyev, 1977: 18) “-Nereden geldin aceleyle,”

-Karmap keldim köçödön (Kocomberdiyev, 1977: 18) “Yakaladım sokaktan”

2.5.8.2.9. ket- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Korkup ketti eleñdep. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Korkuyla bakınarak gitti.”

Korkup kettim zirildep. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Gittim titreyerek.”

Oynop ketsem oorubay (Kocomberdiyev, 1977: 15) “Oynarsam ağrımıyor”

Basıp ketti talkalap. (Kocomberdiyev, 1977: 22) “Hezimet içinde gitti.”

Kaçıp ketçü ulagı (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Kaçtı oğlağı.”

Üydön uzap ketpesten, (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Evden uzaklaşmadan”

Oorup ketti kulagım. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Ağrıyor kulağım.”

Oorup ketti tuyagım. (Kocomberdiyev, 1977: 24) “Ağrıyor toynağım.”

Alıp ketti kötörüp. (Kocomberdiyev, 1977: 25) “Kaldırıp götürdü.”

Kulanıp kettim (Kocomberdiyev, 1977: 34) “Yuvarlandım”

Ötüp ketti bizderge (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Gösterdi bizlere”

Kaçıp ketti mıkaaçı, (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Kaçtı yamyam,”

2.5.8.2.10. koy- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Tosup koysom coluna: (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Kapatsam yolunu:”

Ene kelip koybodu, (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Anne diye çağırıldı,”

Baldın baarın cep koydu. (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Balın hepsini yiyiverdi.”

Tattuu bolot dep koydu. (Kocomberdiyev, 1977: 28) “Tatlı olur deyiverdi.”

2.5.8.2.11. sal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Suurup saldı kayrılıp. (Kocomberdiyev, 1977: 14) “Çekip çıkardı çevirip.”

Carıp salsa başındı. (Kocomberdiyev, 1977: 18) “Yarsa başını.”

Kaçırıp sala beriştı. (Kocomberdiyev, 1977: 35) “Kaçırıp yer.”

2.5.8.2.12. tur- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Tıñşap tursam Zarlıktı, (Kocomberdiyev, 1977: 10) “Dinlesem Zarlık’ı”

-Çıgıp turgam eşikte, (Kocomberdiyev, 1977: 14) “-Dışarıya çıktım,”

-Turup tepsem baarı bir (Kocomberdiyev, 1977: 23) “-Ne yapsam da her türlü”

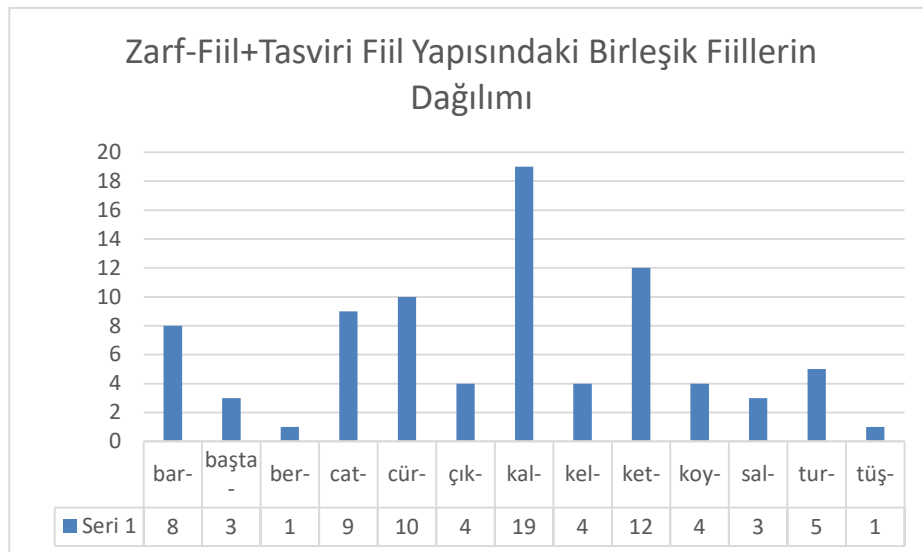
-Sopsoo boydon tura, -dep (Kocomberdiyev, 1977: 23) “-Sapasağlam olarak duruyor, - diye”

İzdep cürgön turbaybı (Kocomberdiyev, 1977: 27) “Aramıyor mu”

2.5.8.2.13. tüş- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Kerge tüşköm cetelep. (Kocomberdiyev, 1977: 31) “Yedeğini almadığıma pişman oldum.”

Grafik 2.17. Zarf+Fiil+Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fillerin Dağılımı

2.5.9. Kısaltma Grupları

“Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan kelime grubudur.” (Karahan, 2011: 79).

Kısaltma grupları, Kırgız Türkçesinde müstakıl bir kelime grubu olarak ele alınmamaktadır.

Turar Kocomberdiyev’in şiirlerinde yalnız bir tane kısaltma grubu örneğine rastlanmıştır.

Taşan-taşka sekirip, (Kocomberdiyev, 1977: 23) “Taşan taşa atlayıp,”

3. DİZİN

a, <i>ünl.</i>	efendim, hey
(3)	a. 146, 382, 622
aç, <i>is.</i>	aç
(1)	a. 517
aç-, <i>f.</i>	açmak, göstermek
(2)	a.-ıp 14, 300
adaş-, <i>f.</i>	yolu şaşırmak
(2)	a.-ıp 694, 706
Adıl, <i>is.</i>	Adıl
(2)	a . 369, 398
adır, <i>is.</i>	tepe
(1)	a.+dan 720
Afrika, <i>is.</i>	Afrika
(1)	a. 162
ak-, <i>f.</i>	akmak
(1)	a.-ıptır 710
aga, <i>zm.</i>	“o” zamirinin yönelme hali almış şekli
(3)	a. 132, 138, 257
aga, <i>is.</i>	ağabey
(3)	a.+s.1 376, 695, 698

agay, <i>is.</i>	erkek hoca
(1)	a. 147
agıl-, <i>f.</i>	kalabalık halinde yürümek
(1)	a.-ıp 322
ak, <i>sf.</i>	beyaz
(2)	a. 137, 650
akakta-, <i>f.</i>	dilini çıkararak sık sık solumak
(1)	a.-p 120
akcoltoy, <i>is.</i>	maskot
(1)	a. 78
(1)	a.+um 88
akça, <i>is.</i>	beyazımsı
(1)	a.+n.da 240
akıl, <i>is.</i>	akıl
(2)	a.+dı 511, 557
(2)	a.+ga 491, 507
akırın, <i>zf.</i>	yavaşça
(2)	a. 441, 7
al, <i>zm.</i>	o
(5)	a. 123, 161, 559, 632, 711
(1)	a.+da 421

alar, *zm.* “o” zamirinin 3. çoğul şekli

(1) a.-ar 538

al-, *f.* almak

(1) a.-a-bız 77

(1) a.-a-sıñ 377

(1) a.-am 680

(1) a.-ar-ım-da 9

(1) a.-ba-sa-ñ 468

(3) a.-ba-y 148, 438, 227

(1) a.-ba-yt 249

(2) a.-dı 437, 561

(14) a.-ıp 175, 253, 33, 383, 431, 448, 525, 526,
634, 635, 675, 676, 71, 737

(1) a.-ıptır 112

(1) a.-sa-k-çı 537

alakta-, *f.* korkarak etrafa bakmak

(3) a.-p 278, 483, 499

aldır-, *f.* aldırmak

(1) a.-bay 262

alış-, *f.* alışmak

(1) a.-ıp 626

(1) a.-tı 332

ali, *z.f.*

(1)

henüz

a. 639

alma, *is.*

(6)

elma

a. 15, 207, 307, 319, 335, 347

(1)

a.+lar.dı 34

(1)

a.+lar.dın 19

(1)

a.+lar.ı.n 309

altı, *sf.*

(2)

altı

a. 247, 643

altın, *is.*

(5)

altın

a. 50, 67, 72, 730, 76

Anaş, *is.*

(1)

Anaş

A. 357

(1)

A.+ım 359

anda, *zm.*

(2)

orada, o zaman

a. 265, 638

andan, *zm.*

(2)

oradan, ondan

a. 302, 642

(1)

a.-mından 553

anın, *zm.*

onun

(1)	a. 753
aniy, <i>zf.</i>	niçin, mec. istemiyorum
(1)	a. 260
antkeni, <i>bağ.</i>	o yüzden
(1)	a. 711
apa, <i>is.</i>	anne
(3)	a. 128, 192, 3
(2)	a.+m 143, 649
(1)	a.+m. dı 663
(1)	a.+nı 97
(1)	a.+sı.nan 15
apake, <i>is.</i>	annecik
(1)	a. 100
apala-, <i>f.</i>	anne diye seslenmek
(1)	a.-gan 311
(1)	a.-p 438
apkel-, <i>f.</i>	alıp gelmek
(1)	a.-çi 201
(1)	a.-di-m 686
(1)	a.-di-ñ 194
appak, <i>sf.</i>	bembeyaz

	(2)	a. 45, 86
ar, <i>is.</i>		her
	(2)	a. 382, 544
ara, <i>is.</i>		aralık, mesafe
	(1)	a.+dan 642
arala-, <i>f.</i>		dolaşmak
	(1)	a.-p 599
arbyn, <i>zf.</i>		çok
	(1)	a. 541, 755
arı, <i>zf.</i>		ötede(ki)
	(1)	a. 4
arkı, <i>zf.</i>		öteki
	(1)	a. 452
arna-, <i>f.</i>		adamak
	(1)	a.-dı 196
arştan, <i>is.</i>		arslan
	(1)	a.+dar.ga 547
art, <i>is.</i>		arka
	(1)	a. 416
	(1)	a.+ı.n 515
	(2)	a.+ı.n.a 561, 158

(2) a.+1.nan 436, 119

aska, *is.* kaya

(1) a.+nın 455

Askar, *is.* Askar

(2) A. 308, 310

(2) A.+dı 313, 338

asman, *is.* gök yüzü

(4) a.+da 43, 47, 699, 700

(1) a.+dan 728

Aşım, *is.* Aşım

(5) A. 369, 375, 433, 435, 444

(2) A.+dı 154, 341

Aşımahun, *is.* Aşımahun

(1) a. 412

aşın-, *f.* fazla olmak

(1) a.-ba 475

(1) a.-dı 342

aş-, *f.* geçmek

(1) a.-sın 149

at, *is.* binek hayvanı

(3) a.+1.n 136, 554, 564

	(1)	a.+ı.ñ 548
	(1)	a.+ıñ.dı 560
	(3)	a.+ka 42, 48, 652
at-, <i>f.</i>		atmak
	(1)	a.-at 425
ata, <i>is.</i>		baba
	(4)	a. 155, 30, 616, 73
	(1)	a.+bız 66
	(3)	a.+m 35, 620, 652
	(1)	a.+m.dı 659
	(1)	a.+nın 221
	(1)	a.+s.ı 558, 154
atala-, <i>f.</i>		baba diye seslenmek
	(1)	a.-p 229
ay, <i>is.</i>		ay
	(8)	a. 180, 2, 29, 44, 6, 690, 699, 701
	(3)	a.+dı 224, 234, 682
	(4)	a.+dın 30, 47, 53, 58
	(2)	a.+dın 25, 41
	(3)	a.+ga 176, 637, 719
ayabay, <i>z.f.</i>		oldukça

(1)	a. 722
aybat, <i>is.</i>	heybet
(1)	a.+ın 546
ayda-, <i>f.</i>	sürmek
(1)	a.-p 125
aylana, <i>is.</i>	etraf
(1)	a.+nın 13
Ayna, <i>is.</i>	Ayna
(1)	a.+dan 269
ayrı-, <i>f.</i>	bölmek
(1)	a.-p 605
ayrıl-, <i>f.</i>	ikiye bölünmek
(1)	a.-ıp 217
ayt-, <i>f.</i>	söylemek
(1)	a.-a 210
(1)	a.-at 522
(2)	a.-kan 296, 511
(1)	a.-kan-dı 379
(1)	a.-pay-sıñ-bı 204
(1)	a.-sa-ñ 96
(1)	a.-tı 138

ayuu, *is.*

(1)

ayı

a. 236

az, *zf.*

(2)

bir parça

a. 482, 498

(1)

a.+dan 85, 298

azamat, *ünl.*

(3)

aferin

a. 348, 36, 732

Azat Kız, *is.*

(1)

Azat Kız

a. 138

azır, *zf.*

(1)

şimdi

a. 209

B

baarı, *zm.*

(4)

hepsi

b. 287, 429, 290, 294

(1)

b.+bız 760

(3)

b.+n 194, 584, 617

baba, *is.*

(1)

baba

b.+sı 27

baçım, *zf.*

(1)

çabucak

b. 370, 612

badal, *is.*

çalı

	(1)	b.+dar.ga 462
bag, is.		bahçe
	(1)	b.+ı.n.da 306
bak-, f.		bakmak
	(1)	b.-tı 588
baka, is.		kurbağa
	(6)	b. 102, 106, 113, 114, 225, 95
	(1)	b.+day 50
	(1)	b.+nı 99
bakır-, f.		bağırmaq
	(2)	b.-ba 492, 508
	(3)	b.-dı 512, 520, 582
	(1)	b.-ıp 410
bal, is.		bal
	(1)	b. 620
	(1)	b.+dı 612
	(1)	b.+dın 617
bala, is.		yavru, çocuk
	(2)	b. 127, 131
	(1)	b.+bı 115
	(1)	b.+s.ı.n 361

(2)	b.+sı 25, 31
(1)	b.+sın 380
balakta-, <i>f.</i>	değnekle vururcasına yürümek, keçi için
(1)	b.-p 484
balapan, <i>is.</i>	yavru
(1)	b. 592
balban, <i>is.</i>	pehlivan
(1)	b. 666
baldar, <i>is.</i>	çocuk
(7)	b. 216, 265, 323, 329, 407, 628, 742
(2)	b.+dı 675, 84
(1)	b.+ga 263
(1)	b.+dar.dın 632
balık, <i>is.</i>	balık
(2)	b.+tar 630, 716
(1)	b.+tay 59
bar-, <i>f.</i>	varmak, ulaşmak
(2)	b.-a 103, 107
(2)	b.-a-y-ın 209, 387
(2)	b.-am 176, 203
(3)	b.-at 422, 428, 435

	(1)	b.-at-sa 118
	(1)	b.-at-tı-k 406
	(2)	b.-bı 21, 22
	(1)	b.-dı 263
	(1)	b.-ga-m 637
	(1)	b.-gan-dar-ga 208
	(2)	b.-ıp 202, 7
	(1)	b.-ıptır 110
barat-, <i>f.</i>		yapmak
	(1)	b.-ıp 724
bardığı, <i>zm.</i>		hepsi
	(2)	b. 19, 331
	(1)	b.+n 717
	(1)	b.+nan 421
barış, <i>is.</i>		yön, yürüyüş
	(1)	b.+tı 330
bas-, <i>f.</i>		basmak
	(3)	b.-ıp 214, 413, 7
basıl-, <i>f.</i>		basılmak, baskına uğramak
	(1)	b.-dı 152
	(1)	b.-ıp 281

baş, <i>is.</i>	baş, kafa
(5)	b. 258, 264, 266, 266, 336
(4)	b.+ı.n 270, 373, 437, 442
(1)	b.+ı.n.a 317
(1)	b.+ı.ñ.a 478
(1)	b.+ı.ñ.dı 344
(1)	b.+ım 325
(1)	b.+ım.a 320
(1)	b.+ıñ 470
başta-, <i>f.</i>	başlamak
(2)	b.-dı 232, 312
(1)	b.-dı-ñ 353
bat, <i>is.</i>	çabuk
(2)	b. 603
bat-, <i>f.</i>	batmak
(1)	b.-ıptır 709
batır-, <i>f.</i>	batırmak
(1)	b.-aak 8
bayke, <i>is.</i>	ağabey
(1)	b. 399
baykuş, <i>is.</i>	zavallı

(1)	b.+ka 123
(1)	b.+tun 711
baylat-, <i>f.</i>	bağlamak
(1)	b.-tı-m 682
Beke, <i>is.</i>	Beke
(5)	b. 565, 567, 574, 578, 581
beker, <i>is.</i>	beyhude
(2)	b. 492, 508
Beki, <i>is.</i>	Beki
(1)	b.+ge 135
Bekin, <i>is.</i>	Bekin
(1)	b. 291, 297
bekin-, <i>f.</i>	aklanmak
(1)	b.-ip 462
Bekintay, <i>is.</i>	Bekintay
(1)	b. 292
ber-, <i>f.</i>	vermek
(2)	b. 15, 299
(1)	b.-be-yt 612
(1)	b.-bey-bi 132
(4)	b.-ip 207, 471, 654, 660

Berdi, <i>is.</i>	Berdi
(3)	b. 116, 121, 115
bereke, <i>is.</i>	bereket
(1)	b. 68
(1)	b.+m 656
beri, <i>e.</i>	-den beri
(3)	b. 28, 4, 642
beriş-, <i>f.</i>	hep beraber yemek
(1)	b.-ti 762
beşik, <i>is.</i>	beşik
(1)	b.+i.n 655
(1)	b.+ke 650
bet, <i>is.</i>	yüz
(1)	b.+i.n 289
(1)	b.+i.ñ.e 140
(1)	b.+in.de 628
(1)	b.+iñ.de 625
bırıl-da-, <i>f.</i>	burnunu çekmek
(1)	b.-p 415
bırkır-a-, <i>f.</i>	kırılıp bin parça olmak
(1)	b.-p 174

bışakta-, *f.* sık sık burnundan solumak, hıçkırmak

(1) b.-p 231, 327

bışkır-, *f.* aksırmak

(1) b.-at 576

bıyak, *zm.* bu taraf

(1) b.+ı.nan 451

bil-, *f.* bilmek

(1) b.-be-di-ñ 314

(2) b.-be-yt 337, 396

(2) b.-bey-m 326, 356

(1) b.-bey-siñ 336

(1) b.-gen-de 622

bir, *is.* bir

(18) b.235, 287, 290, 294, 307, 347, 385, 407,
408, 416, 427, 429, 515, 693, 694, 705,
706, 714

(2) b.+i+nen 694, 706

(1) b.+in 351

birimdik, *is.* koalisyon

(1) b. 765

birinci, *sf.* birinci, ilk

(1) b. 197

biröö, zm.	birisi
(1)	b.551
biyik, zf.	büyük
(1)	b. 193
biz, zm.	biz
(1)	b.+der.ge 748
(5)	b.+din 542, 735, 739, 743, 755
(2)	b.+diñ 727, 734
(1)	b.+ge 540
(1)	b.+çilep 23
bol, is.	çabuk
(1)	b. 349, 350
bol-, f.	olmak
(2)	b. 159, 52
(2)	b.-bos 493, 509
(1)	b.-bos-ton 414
(2)	b.-du 487, 503
(1)	b.-gon-do 549
(1)	b.-goñ 586
(1)	b.-o-mu-n 127
(2)	b.-ot 291, 619

(1)	b.-so-çu 54
(1)	b.-so-n 688
(1)	b.-sun 145
(1)	b.-sun-çu 175
(6)	b.-up 109, 114, 171, 365, 537, 609
(1)	b.som 146
boluş-, <i>f.</i>	dost olmak
(1)	b.-up 539
boor, <i>is.</i>	bağır, göğüs
(1)	b.+um.a 364
bors, <i>is.</i>	köpek sesi, hav
(1)	b. 391
(1)	b.-bors 90
boş, <i>is.</i>	zayıf
(1)	b. 596
boy, <i>is.</i>	vücut
(1)	b.+un 65
boydon, <i>e.</i>	gibi
(1)	b. 443
boylo-, <i>f.</i>	boyunu ölçmek
(1)	b.-du 452

boyo-, <i>f.</i>	boyamak
(1)	b.-du 85
boyu, <i>z.f.</i>	boyunca
(4)	b. 699, 700, 701, 702
böbök, <i>is.</i>	bebek
(1)	b.+ü.n 426
(2)	b.+üm.dü 142, 636
(2)	b.+tör 168, 63
(2)	b.+tör.düñ 1, 20
bölök, <i>is.</i>	farklı
(1)	b. 216
bölön-, <i>f.</i>	çocuğu kundaklamak
(1)	b.-üp 650
böpölö-, <i>f.</i>	yetiştirmek, eğitmek
(1)	b.-p 658
börü, <i>is.</i>	kurt
(1)	b.+lör.dün 757
bul, <i>zm.</i>	bu
(6)	b. 133, 163, 268, 374, 72, 74
bular, <i>zm.</i>	“bu” zamirinin 3.çoğul şekli,bunlar
(1)	b. 169

(1)	b.+dı 87
bulut, <i>is.</i>	bulut
(1)	b.+tan 718
(1)	b.+tar.dı 729
(1)	b.+tu 175
bura-, <i>f.</i>	koklamak
(1)	b.-dı 297
burtuldat-, <i>f.</i>	gürletmek
(1)	b.-ıp 92
burulda-, <i>f.</i>	çatırtı ile fırlamak
(1)	b.-p 633
Buruş, <i>is.</i>	Buruş
(1)	b.+tu 345, 350
but, <i>is.</i>	ayak, bacak
(1)	b. 568
(1)	b.+tan 668
(1)	b.+tar.ıñ 276
(1)	b.+u.m 274
(2)	b.+u.n 411, 712
(1)	b.+u.n.a 187
(1)	b.+u.nan 632

(1) b.+um 281

(1) b.+um.a 505

(1) b.+um.du 412

butak, *is.* dal

(1) b.+tın 317

buuday, *is.* buğday

(1) b.+dı 76

büğün, *zf.* bugün

(1) b. 385, 83

bük, *is.* sıkıntı, keder

(1) b. 614

Bükön, *is.* Bükön

(1) b.+gö 204, 210

bürüş-, *f.* büzülmek

(1) b.-öt 774

büt, *sf.* bütün

(1) b. 104, 108, 111

C

caa-, *f.* yağmak

(1) c.-dı 83

caan, <i>is.</i>	yağmur
(1)	c. 594
cabıl-, <i>f.</i>	birlikte hareket etmek
(1)	c.-ıp 324
cabıra-, <i>f.</i>	konuşmak
(1)	c.-p 64
cabış-, <i>f.</i>	yapışmak
(1)	c.-tı 255
cadaş-, <i>f.</i>	usanmak
(1)	c.-ıp 691, 703
cak, <i>is.</i>	taraf
(2)	c.+tan 416, 274
cak-, <i>f.</i>	yakmak, beğenmek
(1)	c. 763
(1)	c.-tı 590
cakşı, <i>is. sf.</i>	iyi
(5)	c. 115, 127, 131, 145, 394
(1)	c.+bı 139
cal-, <i>f.</i>	çekmek
(2)	c.-ıp 675, 676
cala-, <i>f.</i>	yalamak

(1)	c.-ba 256
(1)	c.-bay 249
(1)	c.-p 253
calakay, <i>sf.</i>	sabırsız
(1)	c. 403
calbar-, <i>f.</i>	yalvarmak
(1)	c.-at 188
calbırak, <i>is.</i>	yaprak
(1)	c.+ka 404
(1)	c.+tar 61
calın-, <i>f.</i>	yalvarmak
(1)	c.-ıp 621
calpı, <i>is.</i>	genel
(1)	c. 332
(1)	c.+ga 160
caltıra-, <i>f.</i>	parlamak
(1)	c.-p 6
caman, <i>is.</i>	kötü
(1)	c. 130
cambaş, <i>is.</i>	kalça kemiği
(1)	c.+ı.nan 708

camgır, <i>is.</i>	yağmur
(3)	c. 405, 62, 70
(1)	c.+day 259
(1)	c.+dın 74
camın-, <i>f.</i>	örtünmek
(1)	c.-ıp 615
can, <i>is.</i>	can, yan
(1)	c. 687
(1)	c.+ı.m.da 308
(1)	c.+ım.an 79
cana, <i>e.</i>	ve
(1)	c. 569
canaşa, <i>zf.</i>	yan yana
(1)	c. 516
Cantay, <i>is.</i>	Cantay
(1)	c. 415, 403
(1)	c.+dı 418
Cantaybek, <i>is.</i>	Cantaybek
(1)	c. 408
(1)	c.+ti 420

cana, <i>e.</i>	ve
(1)	c. 565
canı, <i>sf.</i>	yeni
(3)	c. 649, 83, 9
cañılık,	
(1)	c. 283
car-, <i>f.</i>	yarmak
(1)	c.-at 606
(1)	c.-ıp 344
cara-, <i>f.</i>	münasip olamk
(1)	c.-bay 251
(2)	c.-ym 681, 689
caraluu, <i>sf.</i>	yaralı
(1)	c. 707
carıl-, <i>f.</i>	patlamak
(1)	c.-at 530
carım, <i>is.</i>	yarım
(1)	c.+ı 53
carış-, <i>f.</i>	yarışmak
(1)	c.-ıp 629

cark, *is.* ışığın taklidi ifadesi

(1) c. 182, 731

cartı, *is.* yarım

(1) c. 258, 266, 266

casa- *f.* yapmak

(1) c.-p 112

(1) c.-yt 528

caş, *is.* yaş, ıslak, genç

(2) c. 322, 149

(1) c.+ı 710

(2) c.+ı.n 259, 439

caşa-, *f.* yaşamak

(1) c. 732

(1) c.-p 772

(1) c.-ptır 457

caşar, *is.* yaşındaki, akran

(1) c. 247

caşın-, *f.* saklanmak gizlenmek

(1) c.-aar 395

(1) c.-ıp 392

(1) c.+dı 156

caşınış-, <i>f.</i>	saklanmak
(1)	c.-tı 370
caşınbak, <i>is.</i>	saklambaç
(1)	c. 393, 367
caşır-, <i>f.</i>	gizlemek
(1)	c.-dı 151
caşırıl-, <i>f.</i>	saklı, saklanan
(1)	c.-gan 730
caşta-, <i>f.</i>	ağlamak
(1)	c.-dı 230, 310
cat-, <i>f.</i>	yatmak, bulunmak
(2)	c.-at 124, 207
(4)	c.-ıp 275, 409, 614, 728
(2)	c.-ıptır 6, 708
(1)	c.-kan 13
(1)	c.-pa-yt 623
(1)	c.-pay-bı 54
(3)	c.-sa 103, 107, 372
(2)	c.-sa-m 318, 323
(1)	c.-tı 415

Cayna, *is.* Cayna

(1) c. 425

caz-, *f.* yazmak

(1) c.-dı 136

cazgı, *is.* ilkbahar

(1) c. 60

ce, *bağ.* ya da

(1) c. 141, 538

ce-, *f.* yemek

(2) c.-p 243, 617

(1) c.-se 750

(1) c.-se-ñ 620

ceke, *is.* ayrı, farklı

(1) c. 572

cel, *is.* yel

(1) c. 57

cem, *is.* yem

(1) c. 132

cemiş, *is.* yemiş

(1) c. 305

ceñiş-, *f.*

yarışmak

(1)

c.-ti 766

cer, *is.*

yer

(1)

c. 179

(1)

c.+de 374

(1)

c.+di 151

(2)

c.+ge 181, 46

cet-, *f.*

gitmek

(1)

c.-ip 761

(2)

c.-ken 105, 108

(1)

c.-ken-de 436

(1)

c.-pe-yt 551

(2)

c.-pes-ten 479, 495

(2)

c.-pey 244, 678

ceti, *is.*

yedi

(1)

c.+den 149

cıgıl-, *f.*

yığılmak, düşmek

(1)

c.-aar 216

(1)

c.-am 430

(1)

c.-at 186

(1)

c.-dı 580

(1)	c.-dı-m 241
(2)	c.-ıp 424, 669
cık-, <i>f.</i>	yıkmak
(1)	c.-tı 671
cıl, <i>is.</i>	yıl
(1)	c. 643
cılañ, <i>sf.</i>	açık
(1)	c. 264
cılañaylak, <i>sf.</i>	yalın ayak
(1)	c. 264, 362
cılın-, <i>f.</i>	ısınmak
(1)	c.-dı-m 721
cılıt-, <i>f.</i>	ısıtmak
(1)	c.-a-m 364
cılkı, <i>is.</i>	at
(1)	c.+lar.dı 550
cılmay-, <i>f.</i>	gülümsemek
(1)	c.-ıp 45
cıltılda-, <i>f.</i>	parıldamak
(1)	c.-gan 473

cıluu, <i>sf.</i>	ılık
(1)	c. 152
cıñaylak, <i>is.</i>	yalın ayak
(1)	c. 109
cırğa-, <i>f.</i>	haz duymak, lezzetlenmek
(1)	c.-p 772
cırtıl-, <i>f.</i>	yırtılmak
(1)	c.-ıptır 10,14
cıy-, <i>f.</i>	yığmak
(1)	c.-ıp 77
cibek, <i>is.</i>	ipek
(1)	c. 102
cindi, <i>is.</i>	kaçık, deli
(1)	c.+siñ 327
cip, <i>is.</i>	ip
(1)	c.+ke 682
cogu, <i>is.</i>	çoğunluk
(1)	c.+nan 756
cok, <i>is.</i>	yok
(1)	c.+mun 374
col, <i>is.</i>	yol, kez, defa

(2)	c. 701, 702
(2)	c.+u 385, 514
(1)	c.+u.n.a 449
colbors, <i>is.</i>	kaplan
(1)	c.+tor.go 533
condu, <i>is.</i>	dağ sırtı
(1)	c. 600
conduu, <i>is.</i>	sırtlı
(1)	c. 50, 59
cölö-, <i>f.</i>	desteklemek
(1)	c.-p 65
cön, <i>is.</i>	yön
(1)	c. 249, 333
cönö-, <i>f.</i>	yönelmek
(1)	c.-p 674
(1)	c.-dü 214
cötöl-, <i>f.</i>	öksürmek
(1)	c.-üp 524
cuk-, <i>f.</i>	yapışmak
(1)	c.-kan 215

cum-, <i>f.</i>	yummak
(1)	c.-gan-dı 396
cumuş, <i>is.</i>	iş
(1)	c.+ka 446
Cunuş, <i>is.</i>	Cunuş
(1)	c. 319
(4)	c.+tu 328, 348, 349, 354
cuu-, <i>f.</i>	yıkamak, yaklaşmak
(1)	c. 72
(1)	c.-gun 289
cügür-, <i>f.</i>	koşmak
(1)	c.-öt 57
(1)	c.-üp 389
Cükön, <i>is.</i>	Cükön
(4)	C. 279, 184, 198, 272
(2)	C.+gö 200, 206
cün, <i>is.</i>	yün
(1)	c.+ü.nön 529
cür-, <i>f.</i>	hareket etmek
(1)	c.-bö-gün 316
(1)	c.-böy 640

	(1)	c.-böy-sün 333
	(1)	c.-gön 17, 560, 563, 638
	(1)	c.-ö 249
	(1)	c.-ö-mün 383
	(1)	c.-ö-sün 340
	(1)	c.-öt 371, 555
	(1)	c.-sö-m 35
	(3)	c.-üp 306, 548, 703
	(1)	c.-üptür 715
cürök, <i>is.</i>		yürek
	(1)	c.+ü 189, 22
	(1)	c.+tör.ü 530
cürüş-, <i>f.</i>		
	(1)	c.-öt 772
cüz, <i>sf.</i>		yüz
	(2)	c. 643, 754
	(1)	c.+ü.n 731

Ç

çabıl-, <i>f.</i>		kesilmek
	(1)	ç.-ıp 189

çaç, <i>is.</i>		saç
	(1)	ç.+1.n 262
çaç-, <i>f.</i>		saçmak
	(1)	ç.-at 161
	(1)	ç.-kan-da 242
çaçıra-, <i>f.</i>		paramparça olmak
	(1)	ç.-p 10
çağ, <i>is.</i>		çağ, asır
	(1)	ç.+1.nan 82
çağ-, <i>f.</i>		sokmak
	(1)	ç.-iptır 712
çağıl-, <i>f.</i>		yansımak
	(1)	ç.-ıp 321
çaka, <i>is.</i>		kova
	(1)	ç. 33
çakır-, <i>f.</i>		çağırmaq
	(2)	ç.-ba 494, 510
	(3)	ç.-dı 514, 519, 558
çal-, <i>f.</i>		sarsmak
	(1)	ç.-gan-da 668
çaldar, <i>is.</i>		yaşlı

(1)	ç.+dı 676
çalın-, <i>f.</i>	çalkalanmak, sarınmak
(1)	ç.-ıp 187, 213
çalkala-, <i>f.</i>	yayılarak oturmak
(1)	ç.-p 409
çana, <i>is.</i>	kızak
(1)	ç. 426, 672
(2)	ç.+ga 673, 680
çañ, <i>is.</i>	toz
(2)	ç. 633, 119
(1)	ç.+dı 215
çapan, <i>is.</i>	kaftan
(1)	ç.+ı 101
çarca-, <i>f.</i>	yorulmak
(1)	ç.-bas 536
çarda-, <i>f.</i>	vıraklamak, bağırmak
(1)	ç.-yt 225
çayneg, <i>is.</i>	çaydanlık
(1)	ç.+im.e 684
çeçem, <i>is.</i>	anne
(1)	ç. 295

çek-, <i>f.</i>		çekmek
	(1)	ç.-ip 673
çegil-, <i>f.</i>		çekilmek
	(1)	ç.-geñ 673
çert-, <i>f.</i>		acemice çalmak
	(1)	ç.-ip 741
çet, <i>is.</i>		kenar
	(1)	ç.+i.ne 137
cetele-, <i>f.</i>		yedeğe almak
	(3)	ç.-p 51, 641, 657
çıbıg, <i>is.</i>		değnek
	(1)	ç.+ı 123
çıçkan, <i>is.</i>		fare
	(2)	ç. 349, 401
	(2)	ç.+dar 528, 527
çıda-, <i>f.</i>		dayanmak
	(1)	ç.-y 438
çık-, <i>f.</i>		çıkmaq
	(1)	ç.-a 745
	(1)	ç.-am 172
	(3)	ç.-ıp 233, 26, 318

(1)	ç.-çı 28
(1)	ç.-pas-tan 254
(1)	ç.-sa-m 3
(5)	ç.-tı 223, 236, 261, 417, 64
çıgar-, <i>f.</i>	çıkarmak
(1)	ç.-dı 90
(2)	ç.-ıp 193, 373
çımçık, <i>is.</i>	serçe
(1)	ç. 171
çımın, <i>is.</i>	sinek
(2)	ç. 489, 505
çındık, <i>is.</i>	doğru
(1)	ç.+pı 169, 163
çıñır-, <i>f.</i>	çığlık atmak
(1)	ç.-dı 583
çırag, <i>is.</i>	kandil, mum
(1)	ç.+ım 201
(1)	ç.+ı 12
çırkır-, <i>f.</i>	yaygara etmek
(1)	ç.-p 171
çırkey, <i>is.</i>	sivrisinek

(4)	ç. 665, 668, 671, 712
çiy-, <i>f.</i>	çizmek
(1)	ç.-se 139
çogul-, <i>f.</i>	toplanmak
(1)	ç.-du 752
(1)	ç.-up 534
çolok, <i>is.</i>	çolak
(1)	ç. 365
çoñ-, <i>f.</i>	büyümek
(1)	ç.-oy-sun 9
çoñ, <i>is. sf.</i>	büyük, ulu
(19)	ç. 35, 93, 141, 146, 154, 221, 229, 317, 455, 5, 51, 54, 558, 567, 613, 616, 620, 659, 66, 663
(1)	ç.+suñ 143
çoñduk, <i>is.</i>	büüklük
(1)	ç.+u 749
Çoro, <i>is.</i>	Çoro
(2)	ç. 588, 597
(1)	ç.+nun 589
çökö taan, <i>sf.</i>	alaca karga
(1)	ç. 586

çömül-, <i>f.</i>	batmak
(1)	ç.-üp 556
çöp, <i>is.</i>	ot
(2)	ç. 132, 406
(2)	ç.+tön 456, 472
çubal-, <i>f.</i>	sürüklenmek
(1)	ç.-t 119
çunak, <i>f.</i>	kesik kulak
(4)	ç.+ım 466, 468, 488, 504
çurka-, <i>f.</i>	koşmak
(1)	ç.-dı 745
(9)	ç.-p 116, 118, 202, 209, 263, 330, 419, 428, 64
(1)	ç.-y 227
(2)	ç.-yt 484, 500
çurulda-, <i>f.</i>	gürültü yapmak
(1)	ç.-p 631
çüdö-, <i>f.</i>	haydamak, atı sürmeye teşvik etmek
(1)	ç.-p 554
çürpö, <i>is.</i>	mec. piliç
(1)	ç.+m 28

D

da, <i>e.</i>	da/de
(8)	d. 24, 295, 458, 540, 542, 569, 679, 750
dabıra-, <i>f.</i>	gümbürdemek
(1)	d.-p 62
dağı, <i>e.</i>	ve
(2)	d. 140, 616
danduu, <i>is.</i>	taneli
(1)	d. 76
dayım, <i>is.</i>	daima
(1)	d. 382, 203, 645, 661, 681, 689
de-, <i>f.</i>	söylemek
(1)	d. 348
(1)	d.-bey-bi 130
(2)	d.-çü 465, 656
(6)	d.-di 200, 206, 559, 96
(1)	d.-gen 773
(1)	d.-gen-dey 159
(1)	d.-it 69
(2)	d.-se 289
(1)	d.-se-k 414

	(1)	d.-se-m 274
	(1)	d.-y 212
	(10)	d.-yt 143, 145, 192, 207, 291, 295, 374, 55
dep, <i>e</i> .	(36)	d. 134, 135, 147, 149, 15, 224, 260, 274, 299, 320, 327, 343, 349, 350, 353, 354, 401, 418, 430, 441, 443, 453, 459, 52, 520, 522, 596, 598, 612, 619, 620, 670, 671, 731, 732, 94
dıbıra-, <i>f</i> .		sepelemek
	(1)	d.-p 405
dırıl-da-, <i>f</i> .		titreyen ses çıkarmak
	(2)	d.-p 419, 678
dırkır-a-, <i>f</i> .		bağırıp çağırarak
	(1)	d.-p 172
dobuş, <i>is</i> .		ses
	(1)	d.+u 311
dos, <i>is</i> .		dost
	(2)	d. 688, 539
	(1)	d.+un 608
dubal, <i>is</i> .		duvar
	(1)	d.+dın 137
	(1)	d.+ga 602

dükön, <i>is.</i>	dükkan
(1)	d.+dö 208
(1)	d.+gö 202
dürüldö-, <i>f.</i>	gürültü yapmak, titrelemek
(1)	d.-p 179
degi,	hele
(1)	d. 380

E

ece, <i>is.</i>	abla
(1)	e.+s.i 293, 303
eceke, <i>is.</i>	abla
(1)	e.+m 654
(1)	e.+si 288
eçki, <i>is.</i>	keçi
(4)	e. 120, 457, 484, 500
(1)	e.+ler.di 129
(1)	e.+n.i 117
(1)	e.+ni 125
edireñde-, <i>f.</i>	hareketlerinde Edirekey'e benzemek
(1)	e.-p 191

eerçi-, <i>f.</i>		takip etmek
	(2)	e.-p 377, 97
eerçit-, <i>f.</i>		peşinden götürmek
	(1)	e.-çü-mün 664
eeey, <i>ünl.</i>		seslenme belirten ünlem
	(2)	e. 315, 399
eken, <i>is.</i>		imiş
	(4)	e. 130, 239, 453, 562
	(1)	e.+in 246
eki, <i>sf.</i>		iki
	(7)	e. 190, 230, 278, 411, 483, 499, 666
ekinci, <i>is.</i>		ikinci
	(1)	e. 315, 494, 510
el, <i>is.</i>		halk
	(2)	e. 670, 733
	(1)	e.+ge 68
ele, <i>f.</i>		olmak yardımcı fiilinin isimlere gelen şekli
	(9)	e. 203, 290, 294, 301, 377, 385, 493, 509, 605
	(1)	e.+m 623
elek, <i>is.</i>		elek
	(1)	e.+ke 686

eleñde-, *f.* başını süratle çevirerek bakınmak

(1) e.-p 226

emes, *is.* değil

(1) e. 72

emgek, *is.* emek

(1) e.+i 185

(1) e.+i.n 197

emi, *zf.* şimdi

(5) e. 161, 378, 591, 667, 758

emne, *zf.* nedir ki

(7) e. 246, 326, 356, 487, 488, 503, 504

emnege, *zf.* niçin

(1) e. 146

emnelikten, *zf.* neden

(1) e. 100

ene, *is.* anne

(5) e. 188, 199, 205, 52, 521

(1) e.+m.e 613

(4) e.+s.i 273, 282, 465

(2) e.+s.i.n 126, 513

(1) e.+s.i.n.e 196

(1)	e.+s.in 51
eneke, <i>is.</i>	annecik
(1)	e.+m 653
enekele-, <i>f.</i>	annecik diye seslenmek
(2)	e.-p 410, 519
enekendi, <i>is.</i>	annecik
(1)	e. 18
entele-, <i>f.</i>	şaşkın bir hale düşmek
(2)	e.-p 39, 52
enteñde-, <i>f.</i>	acele ve şaşkın hareketler yapmak
(1)	e.-p 358
eñ, <i>zf.</i>	en
(1)	e. 197
erdik, <i>is.</i>	cesaret
(1)	e.+in 532
Erkebek, <i>is.</i>	Erkebek
(3)	e. 32, 37, 55
erkelet-, <i>f.</i>	okşamak
(1)	e.-ip 658
erk, <i>is.</i>	güç
(1)	e.+iñ 596

Ermek, <i>is.</i>	Ermek
(1)	e. 186
(1)	e.+tiñ 185
(1)	e.+im 195
ertelep, <i>zf.</i>	erken, ertelemeden
(1)	e. 40
erteñ, <i>zf.</i>	yarın, sabah
(4)	e. 290, 301, 384, 440
es, <i>is.</i>	akıl, hafıza
(2)	e.+im.de 645, 661
(1)	e.+im.den 639
(1)	e.+im.De 644
ese, <i>is.</i>	hisse
(1)	e. 754
esteş-, <i>f.</i>	hatırlamak
(1)	e.-ip 775
eşik, <i>is.</i>	kapı ağzı, dışarı
(1)	e.+te 233
(1)	e.+tin 252
(3)	e.+e 223, 26, 3

et, <i>is.</i>	et
(1)	e. 189
et-, <i>f.</i>	etmek, yapmak
(3)	e.-ip 182, 524, 769
(2)	e.-ti 481, 497
ey, <i>ünl.</i>	seslenme ünlemi
(4)	e. 266, 315, 466, 732

F

futbol, <i>is.</i>	futbol oyunu
(1)	f. 629

G

go, <i>ünl.</i>	anlamsız ünlem
(3)	g. 157, 243, 441
Gül, <i>is.</i>	Gül
(1)	g.+dön 269
Gülay, <i>is.</i>	Gülay
(1)	g. 97
Gülü, <i>is.</i>	Gülü
(1)	g. 257

I

ingaala-, <i>f.</i>	ağlamak
(1)	1.-sa 653
ır, <i>is.</i>	şarkı
(1)	1. 407
ırda-, <i>f.</i>	şarkı söylemek
(1)	1.-p 407
(1)	1.-sa 741
ırgı-, <i>f.</i>	atılmak
(1)	1.-dı 578
ırgıt-, <i>f.</i>	fırlatmak
(1)	1.-tı 319
ırılta-, <i>f.</i>	hırlamak
(1)	1.-p 417
ıya, <i>ünl.</i>	ha manasında ünlem
(1)	1. 155
ıyla-, <i>f.</i>	ağlamak
(1)	1.-dı 581
(1)	1.-gan-da 651
(1)	1.-p 323

ıylaa-, *is.* ağlak, çok ağlayan

(1) 1.-k 315

ıylat-, *f.* ağlatmak

(1) 1.-a-siñ 345

(1) 1.-kan 144

(1) 1.-sa-m 142

ıza-, *is.* küskünlük, dargınlık

(1) 1. 109

ızgı-, *f.* fırlamak

(1) 1.-dı 633

İ

iç-, *is.* iç kısım

(1) i.+i 16

(1) i.+i.nde 534

(1) i.+in.de 182

iç-, *f.* içmek, yemek

(1) i.-pe-gin 302

ii-, *ünl.* ünlem

(1) i. 195

ilgerten, <i>zf.</i>	eskiden
(1)	i. 538
ini, <i>is.</i>	erkek kardeş
(1)	i.+m 32
(2)	i.+s.i 696, 697
(1)	i.+s.i.ñe 376
iret, <i>is.</i>	kez, defa
(1)	i. 494, 510
iri, <i>sf.</i>	büyük, iri
(1)	i. 421
irme-, <i>f.</i>	çekmek
(1)	i.-p 160
iş, <i>is.</i>	iş
(1)	i.+ter.ge 493, 509
iy, <i>ünl.</i>	memnuniyetsizlik bildiren ünlem
(1)	i. 359
iy-, <i>f.</i>	çevirmek
(1)	i.-di 444
iymekey, <i>is.</i>	kavisli
(1)	i. 44
izde-, <i>f.</i>	

i.-gen 548

i.-gen-den 691

i.-p 371, 555, 563, 703

K

kaal-, *f.*

kalmak

kaç-, *f.*

kaçmak

(1)

k.-at 120

(6)

k.-ıp 261, 391, 422, 435, 461, 767

(1)

k.-kan-da 244

(1)

k.-tı 271

kaçan, *zf.*

ne zaman

(1)

k. 378

kaçankıga, *zm.*

nereye

(1)

k. 339

kaçır-, *f.*

kaçırmak

(1)

k.-alı 760

(1)

k.-ıp 762

kadaş-, *f.*

dikkatle bakmak

(1)

k.-ıp 692, 704

kagıl-, *f.*

çarpmak

(1)

k.-ıp 603

kagın-, *f.*

silkelenmek

(1)

k.-ıp 215

kak-, *f.*

çakmak, vurmak

(2)

k.-çu 42, 48

kal-, *f.*

kalmak

(1)

k.-a-sın 378

(1)

k.-a-sa-ñ 595

(1)

k.-a-y-ın 384

(5)

k.-at 300, 392, 470, 696, 698

(1)

k.-ba-sın 365

(7)

k.-dı 10, 19, 237, 244, 281, 409, 610

(1)

k.-dı-bı 17

(2)

k.-dı-m 614, 674

(1)

k.-dı-ñ 275

(1)

k.-dım 98

(1)

k.-gan-da 669

(1)

k.-ıp 640

(1)

k.-ıptır 114

(1)

k.-sa-k 419

(1)	k.-sa-k-ç1 539
(2)	k.-sa-m 389, 80
kalç, <i>is.</i>	tir
(2)	k. 769
kalış-, <i>f.</i>	kalmak
(1)	k.-ıp 627
(1)	k.-tı 329
kalk, <i>is.</i>	halk
(1)	k.+ı.n.a 162
kalk-, <i>f.</i>	yüzeye çıkmak
(1)	k.-ıp 43
kalkala-, <i>f.</i>	örtmek
(1)	k.-p 270, 411
kalkılda-, <i>f.</i>	kımıldamak
(1)	k.-yt 58
kalp, <i>is.</i>	yalan
(1)	k. 522
(1)	k.+tar 624
kaltıra-, <i>f.</i>	titremek
(1)	k.-p 4

kamsız, <i>is.</i>	gamsız
(1)	k. 766
kana, <i>zm.</i>	hani, nerede
(1)	k. 30
kanaattan-, <i>f.</i>	tatmin olmak
(1)	k.-ıp 751
kanat, <i>is.</i>	kanat
(1)	k. 604
(1)	k.+ım.dın 173
Kanatbek, <i>is.</i>	Kanatbek
(1)	k.+tin 27
kañabız, <i>zm.</i>	kaçımız
(1)	k.+dı 750
kanday, <i>zf.</i>	nasıl
(2)	k. 283, 380
kantip, <i>zf.</i>	nasıl
(2)	k. 145, 194
kar, <i>is.</i>	kar
(2)	k. 83, 91
(1)	k.+dan 93
kara, <i>sf.</i>	koyu, siyah

(1)	k. 556, 604
kara-, <i>f.</i>	bakmak
(2)	k.-bay 246, 561
(1)	k.-çı 29
(2)	k.-dı 450, 451
(2)	k.-kız 71, 75
(1)	k.-ñız 73
(2)	k.-p 234, 98
(1)	k.-sa 551, 515
(1)	k.-sa-k 420
(2)	k.-sa-ñ 399, 41
(2)	k.-yt 701, 702
karan-, <i>f.</i>	bakınmak
(1)	k.-ıp 770
karañgı, <i>sf.</i>	karanlık
(2)	k. 16, 151
karat-, <i>f.</i>	çevirmek
(1)	k.-tı 731
Kara Kız, <i>is.</i>	Kara Kız
(2)	K.71, 75

karekter, *is.* göz bebeği
(2) k.+i.n 692, 704

karga *is.* karga
(1) k. 267

karışkır, *is.* kurt
(3) k. 517, 523, 761
(2) k.+dın 469, 749
(1) k.+lar 774

karma-, *f.* yakalamak, tutmak
(5) k.-p 360, 463, 657, 660, 9
(1) k.-sa 243
(1) k.-y-mın 459
(1) k.-yt 738

kartañ, *sf.* yaşlı
(1) k. 199, 457

Kasım, *is.* Kasım
(2) k. 371, 372

kaş, *is.* yan
(1) k.+ı.n.da 476

katkır-, *f.* kahkaha atmak
(1) k.-at 575

kayak, *zm.* nereye, nerede, nereden

(1) k+ka. 156

(1) k.+ta 150

(1) k.+dan 358

kaygı, *is.* keder, sıkıntı

(1) k.+ga 709

kaynat-, *f.* kaynatmak

(1) k.-tı-m 685

kayra, *zf.* tekrar, yine

(4) k. 110, 205, 295, 301, 430

kayradan, *zf.* yeniden

(3) k. 111, 271, 601

kayrat, *is.* gayret

(1) k. 765

kayrıl-, *f.* kıvrılmak, dönmek

(1) k.-ıp 219

kaytar-, *f.* yaymak

(1) k.-ıp 647

kazık, *is.* direk

(1) k.+tı 218

(1) k.+ça 211

(1)	k.+ça.+ga 213
keçee, <i>zf.</i>	dün
(1)	k. 341
keçinde, <i>zf.</i>	akşamleyin
(3)	k. 294, 648, 664
kee, <i>zf.</i>	bazen
(1)	k.+de 627
Keke, <i>is.</i>	Keke
(5)	k. 565, 568, 576, 579, 583
Keki, <i>is.</i>	Keki
(1)	k.+ge 134
kekilik, <i>is.</i>	keklik
(1)	k. 459
kel-, <i>f.</i>	gelmek
(2)	k.-bey 607, 621
(2)	k.-di-m 125, 360
(1)	k.-di-ñ 358
(1)	k.-e 372
(1)	k.-em 224
(2)	k.-gen 695, 697
(2)	k.-gen-de 759, 761

(5)	k.-ip 180, 231, 463, 521, 601
(2)	k.-se 485, 501
(1)	k.-se-m 648
(1)	k.-se-ñ 679
kelat-, <i>f.</i>	geliş/yaklaşma sürecinde olmak
(1)	k.-ıptır 446
Kemelbek, <i>is.</i>	Kemelbek
(1)	k. 222
keñeş-, <i>f.</i>	istişare etmek
(2)	k.-et 535, 545
kepiç, <i>is.</i>	ayakkabı
(1)	k.+i.n 221
(1)	k.+ter.di 228
ker, <i>is.</i>	kin, azap
(1)	k.+ge 641
kerek, <i>is.</i>	gerek
(1)	k. 286
(2)	k.+ke 681, 689
ket-, <i>f.</i>	gitmek
(1)	k.-çü 461
(1)	k.-e-siñ 381

	(1)	k.-elek 639
	(5)	k.-ip 118, 241, 391, 696, 698
	(1)	k.-ken-in 157
	(1)	k.-ki-si 607
	(1)	k.-kin 595
	(1)	k.-pesten 480, 496
	(2)	k.-pey 645, 79
	(1)	k.-se-m 280
	(7)	k.-ti 226, 413, 490, 506, 526, 748, 767
	(2)	k.-tim 238, 723
kez, is.		an, zaman
	(8)	k.+de 105, 108, 17, 515, 695, 697, 771, 87
	(3)	k.+der.de 235, 408, 416
	(1)	k.+der.im 638
	(2)	k.+im.de 646, 662
	(1)	k.+in 775
kezek, is.		zaman, an
	(1)	k.+te 395
kık, is.		tezek
	(1)	k. 267
kıl, is.		kıl

	(1)	k. 447
kıl-, <i>f.</i>		kılmak, yapmak
	(1)	k.-dı 766
	(1)	k.-gan 584
	(2)	k.-ıp 340, 86
kılçak, <i>is.</i>		geriye doğru
	(2)	k. 770
kılığ, <i>is.</i>		davranış
	(1)	k.-ı 133
kılış-, <i>f.</i>		yapmak
	(2)	k.-tı 326, 356
kıs-, <i>f.</i>		basamak
	(1)	k.-ıp 364
kış, <i>is.</i>		kış
	(1)	k.+tın 250
kışta-, <i>f.</i>		kışı geçirmek
	(1)	k.-p 610
kıştak, <i>is.</i>		kışlak
	(2)	k.+ka 103, 107
kıykır-, <i>f.</i>		haykırmak
	(2)	k.-dı 265, 670

(1)	k.-ıp 229
(1)	k.-sa-m 178
kıykırış-, <i>f.</i>	karşılıklıca seslenmek
(1)	k.-at 631
(1)	k.-ıp 166
kıymıldoo-, <i>f.</i>	kımıldamak
(1)	k.-go 251
kıyna-, <i>f.</i>	kahretmek, işkence yapmak
(1)	k.-bay 18
kızart-, <i>f.</i>	kızartmak
(1)	k.-ıp 362
kızık, <i>sf.</i>	ilginç, tuhaf
(6)	k. 352, 518, 552, 562, 714, 726
kızıl, <i>sf.</i>	kızıl
(1)	k. 523
kiçinekey, <i>sf.</i>	küçücük
(5)	k. 31, 375, 587, 82, 357
kiçüü, <i>is.</i>	küçük
(1)	k.+lör.ün 144
kidiñde-, <i>f.</i>	hareketlerinde cüceye benzemek
(1)	k.-p 223

kim, <i>zm.</i>	kim
(1)	k. 284
kir, <i>is.</i>	kir
(1)	k. 291
kir-, <i>f.</i>	içeri girmek
(2)	k.-di 439, 667
(1)	k.-di-m 328
(1)	k.-gen-de 155
kirgiz-, <i>f.</i>	girdirmek
(1)	k.-di-m 687
kitep, <i>is.</i>	kitap
(1)	k.+i.ñ.di 386
kiy-, <i>f.</i>	giymek
(1)	k. 292
(2)	k.-ip 102, 222
(3)	k.-in 106, 113, 85
kiyim, <i>is.</i>	giysi
(2)	k.+i 104, 108
(1)	k.+in 111
kiyimdüü, <i>is.</i>	giyimli
(1)	k. 95

kiyin, <i>zf.</i>	sonra
(2)	k. 128, 298
kol, <i>is.</i>	el, kol
(1)	k. 250
(1)	k.+don 657
(2)	k.+u.n.a 471, 70
(1)	k.+um 8
(1)	k.+um.a 448
(1)	k.+un.da 190
kol bulga-, <i>f.</i>	el sallamak
(1)	b.-p 598
kolhoz, <i>is.</i>	çiftlik
(1)	k. 306
kolot, <i>is.</i>	çukur
(2)	k.+tor.go 479, 495
komuz, <i>is.</i>	kopuz
(1)	k. 741
kon-, <i>f.</i>	konmak
(1)	k.-du 602
(1)	k.-ot 181
(2)	k.-so 489, 505

konkiçen, <i>is.</i>	patenli
(1)	k. 427
konok, <i>is.</i>	misafir, konuk
(1)	k. 609, 586
koñguroo, <i>is.</i>	çan
(1)	k. 474
(1)	k.+n.u 477
(4)	k.+s.u 81, 486, 497, 502
koñuz, <i>is.</i>	böcek
(3)	k. 672, 673, 677
korduk, <i>is.</i>	küçümseme
(1)	k.+u 753
kork-, <i>f.</i>	korkmak
(1)	k.-koñ-go 220
(1)	k.-pos 747
(2)	k.-up 226, 238
korkok, <i>sf.</i>	korkak
(1)	k. 775
korkunuç, <i>is.</i>	tehlike
(1)	k. 478

korkut-, *f.* korkutmak
(2) k.-pa-yt 593, 594

korot-, *f.* eksiltmek
(1) k.-poy 46

koş-, *sf.* çift
(2) k. 220, 604

koş-, *f.* uçmak
(1) k. 598

koy-, *f.* çarpmak
(2) k. 260, 414
(1) k.-bo-du 521
(4) k.-du 148, 617, 619, 621

(1) k.-du-m 307

(1) k.-gon 347

(1) k.-mok 243

(1) k.-so-m 449

(2) k.-up 237, 685

koyn, *is.* koyun

(1) k.+u.n.a 472

koyon, *is.* tavşan

(2) k. 740, 773

(2)	k.+dor 752, 771
(1)	k.+dor.don 768
(1)	k.+dor.du 683
(2)	k.+ekter 776, 747
koyuş-, <i>f.</i>	koymak
(1)	k.-tu 355
kozu, <i>is.</i>	kuzu
(1)	k.+lar.dı 647
köçö, <i>is.</i>	sokak
(1)	k.+dön 360
(1)	k.+gö 261
kök, <i>is.</i>	mavi, yeşil, gök yüzü
(5)	k. 102, 106, 113, 117, 252
(1)	k.+kö 745
kökölö-, <i>f.</i>	şahlanmak, göklere çıkarmak
(1)	k.-p 637
köl, <i>is.</i>	göl
(2)	k. 625, 628
(1)	k.+dön 739
(1)	k.+döy 710

kölçük, <i>is.</i>	gölcük, gölet
(1)	k. 56
(3)	k.+tö 225, 49, 54
(1)	k.+tö.gü 2
(1)	k.+tön 235
(1)	k.+tün 5
kölökö, <i>is.</i>	gölge
(1)	k.+s.ü.n 746
(1)	k.+s.ü 49
köndür-, <i>f.</i>	alıştırmak
(1)	k.-gö-m 81
köö, <i>is.</i>	lamba isi, is
(1)	k.+dön 139
köp, <i>sf.</i>	çok
(3)	k. 323, 628, 630
köpölök, <i>is.</i>	kelebek
(4)	k. 634, 635, 640, 660
kör-, <i>f.</i>	görmek
(1)	k.-bö 210
(1)	k.-böy 80
(1)	k.-çü 16

(1)	k.-dũ-ñ 157
(2)	k.-gön 87, 30
(1)	k.-gön-dö 126
(1)	k.-ö 302
(1)	k.-ö-sũñ 34
(1)	k.-ölü 128
(1)	k.-öt 394
(1)	k.-söt 30
(4)	k.-üp 188, 224, 35, 442
körgöz-, <i>f.</i>	göstermek
(1)	k.-öm 135
körün-, <i>f.</i>	görünmek
(2)	k.-gön-dü 256, 334
(2)	k.-öt 183, 220
(1)	k.-üp 553
kötöpüş-, <i>f.</i>	götürmek
(1)	k.-üp 387
kötör-, <i>f.</i>	kaldırmak
(1)	k.-öt 573
(1)	k.-üp 526

köynök, *is.*

gömlek

(1)

k. 101

(1)

k.+ü.ñ 292

köz, *is.*

göz

(2)

k.+ü 483, 499

(4)

k.+ü.n 160, 230, 310, 396

(1)

k.+üm.dön 321

(1)

k.+üm.ön 322

(1)

k. +ü 278

(1)

k.+ün 14

közdüü, *is.*

gözlü

(1)

k. 523

kubala-, *f.*

kovalamak

(7)

k.-p 117, 351, 402, 434, 738, 740, 746

kuban-, *f.*

sevinmek

(4)

k.-at 116, 398, 574, 742

(1)

k.-dı 88

(1)

k.-gan-da 23, 433

(2)

k.-ıp 191, 36

kubandır-, *f.*

sevindirmek

(1)

k.-ıp 84

kuduñda-, *f.* aşırı derecede sevinmek

(1) k.-p 630

kula-, *f.* yuvarlanmak, yığılmak

(1) k.-dı 579

(1) k.-yt 174

kulak, *is.* kulak

(2) k. 491, 507

(2) k.+ı.n 464, 470

(1) k.+ım 490

kulan-, *f.* yuvarlanmak

(1) k.-ıp 723

kulun, *is.* tay

(1) k.-du 737

Kumalak, *is.* Kumalak

(4) k. 734, 735, 739, 743

kumşeker, *is.* toz şeker

(1) k. 94

(1) k.+ge 81

kumurska, *is.* karınca

(2) k. 445, 447

kur, <i>is.</i>	kuru, düz
(2)	k.492, 508
kurç, <i>is.</i>	taklidi ses
(1)	k. 54
kursak, <i>is.</i>	kursak
(1)	k. 567
(1)	k.+ı.ñ 300
kurt, <i>is.</i>	kurt
(1)	k.+tun 22
kuruş-, <i>f.</i>	kurmak
(1)	k.-tu 352
kuu-, <i>f.</i>	kovalamak
(1)	k.-gan-dı 394
(3)	k.-p 121, 285, 389
kuuray, <i>is.</i>	bitki
(1)	k. 190
kuy-, <i>f.</i>	koymak, dökmek
(1)	k.-at 39
(1)	k.-du 62
(1)	k.-up 684

kuyruk, <i>is.</i>	kuyruk
(2)	k.+u.n 401, 89
kücüldöş-, <i>f.</i>	hararetllice hepsini söylemek
(1)	k.-üp 331
küç, <i>is.</i>	güç
(1)	k.+nön 312
küçö-, <i>f.</i>	attırmak
(1)	k.-öy 312
küçtön-, <i>f.</i>	güçlenmek
(1)	k.-dü 591
küçtör, <i>is.</i>	güçlü
(1)	k. 541
küçük, <i>is.</i>	enik
(4)	k. 417, 734, 735, 743
(1)	k.+tör 24
(1)	k.+ü.nün 38
(2)	k.+üm 388, 78
(1)	k.+üm.dü 390
kül-, <i>f.</i>	gülmek
(1)	k.-böy 329
(1)	k.-dü 616

(1)	k.-ö-bü 24
(3)	k.-öt 324, 485, 501
(3)	k.-üp 398, 425, 444
(1)	k.-süN 338
Külayım, <i>is.</i>	Külayım
(1)	k. 199, 205
külük, <i>is.</i>	yarış atı
(1)	k. 180, 537
külümsürö-, <i>f.</i>	gülümsemek
(1)	k.-yt 26
külüñdö-, <i>f.</i>	neşelice gülümsemek
(2)	k.-p 183, 234
külüş-, <i>f.</i>	gülüşmek
(1)	k.-öt 776
kümüş, <i>sf.</i>	gümüş
(1)	k. 59
kün, <i>is.</i>	güneş
(8)	k. 150, 156, 157, 183, 690, 700, 700, 702, 702, 730
(1)	k.+dü 738
(1)	k.+dün 21
(1)	k.+gö 685

(1)	k.+ü 250
(1)	k.+ün.dö 458
kündö, <i>zf.</i>	her gün
(1)	k. 377
künöö, <i>is.</i>	günah
(1)	k.+sü.n 337
küp, <i>is.</i>	taklidi ses
(1)	k. 212
küröş-, <i>f.</i>	güreşmek
(1)	k.-üp 667
kürs, <i>is.</i>	taklidi ses
(2)	k. 534
küröldö-, <i>f.</i>	gürlemek
(1)	k.-p 178, 236
küü, <i>is.</i>	hava
(1)	k.+sü.nön 173
küz, <i>is.</i>	güz
(1)	k. 75
maal, <i>is.</i>	an, esna
(1)	m.+da 14

M

maalim, <i>is.</i>	bilinen, muayyen
(1)	m. 147
maga, <i>zm.</i>	ben zamirinin yönelme hal eki almış hali
(3)	m. 298, 324, 330
makta-, <i>f.</i>	övmek
(1)	m.-dı 733
maktan-, <i>f.</i>	övünmek
(1)	m.-am 134
Malabay, <i>is.</i>	Malabay
(5)	m. 245, 247, 253, 549, 562
Malakeñ <i>is.</i>	Malabay'ın kısaltılmış şekli
(1)	m. 555
Marat, <i>is.</i>	Marat
(1)	m. 727
(1)	m.+tı 733
Mayra, <i>is.</i>	Mayra
(1)	m. 428
Medeke, <i>is.</i>	Medeke
(1)	m. 96

Meke, <i>is.</i>	Meke
(5)	m. 565, 569, 575, 580, 582
mektep, <i>is.</i>	okul
(1)	m.+ke 381, 386
men, <i>zm.</i>	ben
(7)	m. 167, 178, 203, 313, 374, 382, 395
(1)	m.+dey 217
menen, <i>e.</i>	ile
(13)	m. 237, 267, 307, 316, 33, 335, 347, 426, 440, 516, 538, 688, 765
meni, <i>zm.</i>	ben zamirinin belirtme hali almış şekli
(5)	m. 143, 316, 355, 37, 688
menin, <i>zm.</i>	ben zamirinin iyelik almış hali
(2)	m. 32, 78
meyl, <i>is.</i>	meyil, istek
(1)	m.+i 248
mıkaaçı, <i>is.</i>	yamyam, barbar
(1)	m. 767
mıktı, <i>ünl.</i>	çok iyi
(1)	m. 670
mına, <i>zm.</i>	işte
(6)	m. 169, 192, 283, 518, 552, 73

mınakey, *zm.*

(1)

işte

m. 726

mınday, *zm.*

(4)

böyle

m. 200, 206, 343, 465

(1)

m.+dı 284

mışık, *is.*

(4)

kedi

m. 350, 366, 397, 400

(3)

m.+tar.day 536, 540, 542

(3)

m.+tar.dın 529, 532, 546

mıyoolo-, *f.*

(1)

miyavlamak

m.-gon 531

min-, *f.*

(1)

binmek

m.-gen 564

(1)

m.-gen-i 570

(4)

m.-ip 175, 560, 635, 737, 548, 634

mint-, *f.*

(1)

öyle yapmak

m.-eer-i-n 622

(1)

m.-ip 232

(1)

m.-ti 279

mobu, *zm.*

(1)

işte bu

m. 361

moyn, *is.*

boyun

(1)

m.+u.n 297

(1)

m.+u.n.a 474

möñkü-, *f.*

sıçramak

(1)

m.-dü 577

Muñduk, *is.*

Munduk

(1)

M. 177

(1)

M.+tu 165

muruttuu, *is.*

bıyıklı

(1)

m. 447

muz, *is.*

buz

(1)

m. 431

(1)

m.+da 423

(1)

m.+ga 721

müyüzdüü, *is.*

boynuzlu

(3)

m. 566, 571, 585

N

nan, *is.*

ekmek

(1)

n.+ı+bız 757

nur, *is.*

ışık

(1)

n.+un 45

nayza, *is.* mızrak

(1) n. 528

nöşör, *is.* sağanak

(1) n.+dö 60

Nur, *is.* Nur

(1) N.+dan 269

(1) N.+u.n 161

O

ooru, *is.* ağrı

(1) o.+un 336

ooru-, *f.* hastalanmak, ağrımak

(1) o.-bay 280

(1) o.-bay-bı 276

(1) o.-gan-da 285

(3) o.-p 325, 490, 506

(1) o.-yt 441

ooz, *is.* ağız

(1) o.+dor.u.n 240

(1) o.+u.nan 242

(1) o.+un.da 469

orok, <i>is.</i>	orak
(1)	o.+toy 44
oro(m)poy teep, <i>is.</i>	bir oyun adı
(1)	o. 277
orto, <i>is.</i>	orta
(2)	o.+go 332, 626
(1)	o.+su 12
(3)	o.+sun.da 5, 11
oşondon, <i>zf.</i>	ondan itibaren
(1)	o. 113
ot , <i>is.</i>	ot, odun, ateş
(3)	o. 242, 274, 321
(1)	o.+un 192
otur-, <i>f.</i>	oturmak
(1)	o.-up 431
oy, <i>ünl.</i>	ünlem
(1)	o. 520
oygon-, <i>f.</i>	uyanmak
(1)	o.-up 440
(1)	o.-gon-so-m 725
oygoo, <i>is.</i>	uyanık

(1)	o. 17
oylo-, <i>f.</i>	düşünmek
(3)	o.-du 453, 522, 94
(1)	o.-so-ñ 275
oylon-, <i>f.</i>	düşünmek
(1)	o.-up 218
oyno-, <i>f.</i>	oynamak
(1)	o. 476
(1)	o.-du 92
(1)	o.-gon-do 393
(1)	o.-p 280
(1)	o.-so-ñ 277
(2)	o.-yt 629, 79
oynoo, <i>is.</i>	oyun
(1)	o. 467
oynoş, <i>is.</i>	oynaş
(1)	o. 286
oynot-, <i>f.</i>	oynatmak
(1)	o.-poy 355
(1)	o.-ko-m 659

oyun, *is.*

oyun

(1)

o. 352

Ö

öç-, *f.*

sönmek

(1)

ö.-kön 12

öl-, *f.*

ölmek

(1)

ö.-düm 520

öñdүү, *e.*

gibi edatı

(1)

ö. 557

öñör-, *f.*

bir şeyi at üzerinde götürmek

(2)

ö.-üp 636, 652

ööp-, *f.*

öpmek

(1)

ö. 464

ördök, *is.*

ördek

(1)

ö.+tün 361

öt-, *f.*

geçmek

(1)

ö.-ölek 643

(2)

ö.-pös-tön 482, 498

(1)

ö.-tü 753

(1)

ö.-üp 748

öz, <i>zm.</i>	kendi dönüşlülük zamiri
(3)	ö. 187, 401, 596
özdörünçö, <i>zm.</i>	kendi dönüşlülük zm. çoğul hali
(1)	ö. 535, 545
özü, <i>zm.</i>	
(2)	ö. 337, 516

S

saba-, <i>f.</i>	pataklamak, sopa ile vurmak
(1)	s.-sañ 129
sadaga, <i>is.</i>	canım
(1)	s. 679
Sadırbay, <i>is.</i>	Sadırbay
(2)	S. 260, 270
saga, <i>zm.</i>	sen zamirinin yönelme almış şekli, sana
(1)	s. 343
sagın-, <i>f.</i>	özlemek
(1)	s.-am 80
sal-, <i>f.</i>	yapmak
(1)	s.-dı 219
(1)	s.-gan 456

(1)	s.-gın 507
(1)	s.-gın 491
(2)	s.-ıp 472, 680
(1)	s.-sa 344
(1)	s.-a 762
sala, <i>is.</i>	parmak
(1)	s.+s.ı.n 363
salamat, <i>is.</i>	selamet
(1)	s. 159
sana-, <i>f.</i>	saymak
(1)	s.-bay 564
(1)	s.-sa 550
(1)	s.+dın+bı 559
sanı, <i>is.</i>	sayı
(1)	s.+bız 755
sarı, <i>sf.</i>	sarı
(1)	s. 615
sayın, <i>sf.</i>	her
(1)	s. 544
Sayra, <i>is.</i>	Sayra
(4)	S. 288, 293, 303, 432

	(1)	S.+dan 268
sayrat-, <i>f.</i>		öttürmek
	(1)	s.-tı-m 683
seket, <i>is.</i>		sevgili, aziz
	(3)	s. 18, 488, 504
	(3)	s.+im 195, 359, 466
sekir-, <i>f.</i>		atlamak
	(1)	s.-di-m 719
	(1)	s.-ip 460
sen, <i>zm.</i>		sen
	(3)	s. 346, 381, 679
senin, <i>zm.</i>		sen zamirinin iyelik almış şekli
	(1)	s. 140
sep-, <i>f.</i>		çiselemek
	(1)	s.-ti 405
sıla-, <i>f.</i>		okşamak
	(1)	s.-p 442, 464
sıltı-, <i>f.</i>		hafifçe aksamak
	(1)	s.-y 214
sın-, <i>f.</i>		kırılmak
	(1)	s.-ıp 10

sına-, <i>f.</i>	denemek
(1)	s.-y-lı 418
sız-, <i>f.</i>	süzülmek
(1)	s.-ıp 724
silkin-, <i>f.</i>	silkinmek
(1)	s.-et 179
soorot-, <i>f.</i>	avutmak
(1)	s.-kon 651
sopsoo, <i>is.</i>	sapasağlam
(1)	s. 443
sorokto-, <i>f.</i>	sivrilip durmak
(1)	s.-p 427
soylo-, <i>f.</i>	sürünmek, yayılıp yatmakl
(1)	s.-du 91
söz, <i>is.</i>	söz
(1)	s. 773
(1)	s.+dü 268
sugalak, <i>sf.</i>	obur
(5)	s. 366, 397, 400, 736, 744
sugar-, <i>f.</i>	sulamak
(1)	s.-ıp 34

sugun-, *f.* yutmak

(1) s.-du 93

sun-, *f.* uzatmak

(1) s.-up 8

sura-, *f.* istemek

(2) s.-dı 15, 299

(1) s.-yt 153

suroo-, *is.* soru

(1) s.+su 1, 20

suu-, *is.* su

(3) s. 33, 684, 686

(1) s.+dan 39

(2) s.+s.un 56, 70

suur-, *f.* çekip çıkarmak

(1) s.-up 219

süylö-, *f.* söylemek

(1) s.-y 232

süylöş-, *f.* konuşmak

(1) s.-tü 166

süyö-, *f.* desteklemek

(1) s.-süñ 346

süyrö-, *f.* sürüklemek

(1) s.-y 222

süz-, *f.* yüzmek

(1) s.-öt 43

(1) s.-üp 716

Ş

şabıra-, *f.* hışırdamak

(1) ş.-p 61

şak, *is.* dal

(1) ş.+1.n.da 305

şakılda-, *f.* şaklamak, şakıldamak

(1) ş.-p 124

şalakta-, *f.* hızlıca ve canlıca koşmak

(1) ş.-p 500

şalpakta-, *f.* şalp etmek

(1) ş.-p 227

şamal, *is.* rüzgar

(3) ş. 152, 593, 678

(1) ş.+d1 606

şañk, <i>is.</i>	taklidi ses
(2)	ş. 481, 497
şar, <i>is.</i>	akın, cereyan
(1)	ş. 605
şarakta-, <i>f.</i>	gürlemek
(2)	ş.-p 486, 502
şaşıl-, <i>f.</i>	acele ettirmek
(1)	ş.-a 318
(2)	ş.-ıp 279, 390
şaştır-, <i>f.</i>	acele ettirmek
(1)	ş.-ıp 153
şayı, <i>is.</i>	kumaş adı
(1)	ş. 106
şıbıra-, <i>f.</i>	fısıldamak
(1)	ş.-p 404
şım, <i>is.</i>	pantolon
(1)	ş.+1 217
şıngır-, <i>f.</i>	şıkırdamak
(1)	ş.-at 477
şıngırak, <i>is.</i>	çingırak
(1)	ş. 473

şıypañdat-, *f.* kuyruk sallamak

(1) ş.-ıp 89

şumduk, *is.* masal

(1) ş.+tu 167

T

taan, *is.* karga

(1) t. 592

(1) t.+dı 587

(1) t.+ga 590

taarın-, *f.* alınmak, gücenmek

(1) t.-gan-dın 618

(2) t.-ıp 613, 623

(1) t.-çaak 611

tak-, *f.* takmak

(1) t.-tı 474

taka, *is.* nal

(2) t.+day 42, 48

takıkta-, *f.* acele ettirmek

(1) t.-p 121

talaa, *is.* sahra, vadi

(1)	t.+da 715
(1)	t.+ga 674
talan-, <i>f.</i>	savrulmak
(1)	t.-ip 768
talaş-, <i>f.</i>	dalaşmak
(1)	t. 267
talık-, <i>f.</i>	yorulmak
(1)	t.-pay 57
talkala-, <i>f.</i>	hezimete uğramak
(1)	t.-p 413
tam, <i>is.</i>	dam, çatı
(1)	t.+dar.dı 86
(1)	t.+ga 392
tamak, <i>is.</i>	yiyecek
(1)	t. 299
(1)	t.+ı 618
tamaşa, <i>is.</i>	şaka
(3)	t. 304, 518, 552
(1)	t.+n.ı 314
tamaşala-, <i>f.</i>	alaya almak
(1)	t.-p 513

tañ kal-, *f.* şaşırmaq

(1) t. 98

tap-, *f.* bulmaq

(1) t.-kan 557

tarat-, *f.* dağıtmak

(1) t.-tı 729

tars, *is.* taklidi ses

(1) t. 320

taş, *is.* taş

(5) t. 114, 237, 95, 95, 99

(1) t.+ka 460

(3) t.+tan 101, 112, 460

(1) t.+tı 248

Taşın, *is.* Taşın

(1) T. 368

taşta-, *f.* atmak

(2) t.-dı 228, 309

(1) t.-p 608

taştak, *is.* taşlık

(1) t.+ka 105, 108

tattuu, <i>sf.</i>	tatlı
(1)	t. 619
tayak, <i>is.</i>	baston
(1)	t. 471
taygalan-, <i>f.</i>	kaymak
(1)	t.-ip 424
taytayla-, <i>f.</i>	yürütmek
(1)	t.-p 663
teb-, <i>f.</i>	tepmek
(1)	t. 431
(1)	t.-se-m 14
tebiş-, <i>f.</i>	tepişmek
(1)	t.-ti 764
tegeren-, <i>f.</i>	yuvarlanmak
(1)	t.-et 402
tegiz, <i>zf.</i>	düzgün
(1)	t. 262
teke, <i>is.</i>	teke hayvanı
(5)	t. 566, 571, 573, 577, 585
temin-, <i>f.</i>	atı sürmek için böğürlerine vurmak
(1)	t.-ip 554

temir, <i>is.</i>	demir
(1)	t.+di 248
tentek, <i>sf.</i>	haylaz
(4)	t. 28, 340, 467, 454
tentekten-, <i>f.</i>	yaramazlık yapmak
(1)	t.-ip 475
tentektik, <i>is.</i>	haylazlık
(1)	t.+iñ 342
teñ, <i>is.</i>	yarı, eşit
(2)	t.+i 47, 58
(1)	t.+iñ 41
teñeş-, <i>f.</i>	boy ölçüşmek
(2)	t.-et 533, 547
ter, <i>is.</i>	ter
(1)	t.+ge 556
terek, <i>is.</i>	kavak
(1)	t.+ke 65, 687
terki, <i>is.</i>	geri
(1)	t. 452
termeldir-, <i>f.</i>	sallandırmak
(1)	t.-ip 655

termet-, *f.* sallandırmak

(1) t.-ip 56

tetigil, *zm.* orada

(1) t. 99

tıñşa-, *f.* dinlemek

(2) t.-p 164, 165

tırış-, *f.* kıvranmak

(1) t.-t1 325

tıyak, *is.* o taraf

(1) t.+1.nan 450

tigi, *sf.* öteki

(1) t. 158, 400

tigil, *sf.* öteki

(1) t. 53

til, *is.* dil, söz

(1) t. 468

(1) t.+di 296

(1) t.+i 255

(1) t.+i.ñ.di 383

tilde-, *f.* söylemek

(1) t.-di-m 313

	(1)	t.-di-ñ 354
	(1)	t.-p 328
	(1)	t.-y-siñ 334
tireş-, <i>f.</i>		direnmek
	(1)	t.-ip 666
tiş, <i>is.</i>		diş
	(1)	t.+ibiz 54
	(1)	t.+ter.i 239
tişte-, <i>f.</i>		dişlemek
	(2)	t.-p 437, 525
	(1)	t.-yt 740
titire-, <i>f.</i>		titremek
	(1)	t.-p 769
tiy-, <i>f.</i>		değmek
	(1)	t.-di 320
	(1)	t.-ip 124
toguz, <i>is.</i>		dokuz
	(1)	t. 514
Tokon, <i>is.</i>		Tokon
	(1)	t. 368

tokoy, <i>is.</i>	orman
(1)	t.+du 600
tokto-, <i>f.</i>	durmak
(1)	t.-y 627
Toktorbek, <i>is.</i>	Toktorbek
(1)	t. 14
tol-, <i>f.</i>	dolmak
(1)	t.-gon 305
(1)	t.-so-çu 541
tompoñdogoh, <i>sf.</i>	pofuduk
(1)	t. 432
tondu, <i>is.</i>	kürklü
(1)	t. 615
too, <i>is.</i>	dağ
(1)	t. 445, 453
(2)	t.+doy 239, 77
(1)	t.+lor 174
(1)	t.+nun 158
top, <i>is.</i>	top
(2)	t.+tu 285, 626

top, <i>sf.</i>	çok
(1)	t. 407
topçu, <i>is.</i>	düğme
(1)	t.+n.u 448
topuldat-, <i>f.</i>	şakırdayan boğuk ses çıkarmak
(1)	t.-ıp 764
toroş-, <i>f.</i>	engel olmak
(1)	t.-up 763
tos-, <i>f.</i>	engellemek, kapamak
(2)	t.-up 449, 71
toy-, <i>f.</i>	doymak
(2)	t.-bo-gon 736, 744
(1)	t.-du-bu 751
tök-, <i>f.</i>	dökmek
(1)	t.-üp 259, 439, 46
tögül-, <i>f.</i>	dökülmek
(3)	t. 67, 67, 68
Tölöke, <i>is.</i>	Tölöke
(1)	t. 66
Tölöndü, <i>is.</i>	Tölöndü
(1)	t. 212

töö, <i>is.</i>	deve
(5)	t. 434, 436, 665, 669, 707
(1)	t.+nü 671
töröl-, <i>f.</i>	doğmak
(2)	t.-ölek 646, 662
(1)	t.-üp 649
tur-, <i>f.</i>	durmak
(1)	t. 414
(1)	t.-a 443
(1)	t.-at 661
(2)	t.-bay-bı 286, 563
(1)	t.-ga-m 233
(1)	t.-sa 308
(2)	t.-sa-m 164, 165
(2)	t.-up 429, 98
(1)	t.-uptur 517
tuş, <i>is.</i>	karşı yanda bulunan mahal
(2)	t. 763
tuşa-, <i>f.</i>	kösteklemek
(1)	t.-dı-m 717

tutka, <i>is.</i>		sap
	(1)	t.+s.1.n 252
tuu-, <i>f.</i>		doğmak
	(1)	t.-ptur 29
tuugan, <i>is.</i>		kardeş
	(2)	t.+dar 693, 705
tuura, <i>is.</i>		doğru
	(1)	t.+b1 133
tuura-, <i>f.</i>		taklit etmek
	(1)	t.-p 37
tuyak, <i>is.</i>		toynak
	(1)	t.+ım 506
tuz, <i>is.</i>		tuz
	(1)	t. 201
tüb, <i>is.</i>		dip
	(1)	t.+ün.dö 455
tük, <i>zf.</i>		hiç
	(1)	t. 736
tün, <i>is.</i>		gece
	(8)	t. 12, 155, 182, 534, 544, 699, 701, 744
	(1)	t.+dö 714

	(1)	t.+ün.dö 458
tünök, <i>is.</i>		tünek, geceleme yeri
	(1)	t.+ü 21
tüş, <i>is.</i>		düş, rüya
	(1)	t. 549
	(1)	t.+ü.n.dö 434
	(1)	t.+üm 725
	(1)	t.+üm.dö 713
tüş-, <i>f.</i>		düşmek
	(1)	t.-kö-m 641
	(1)	t.-sö 478
	(1)	t.-tü 212
	(2)	t.-üp 614, 720
tüşün-, <i>f.</i>		düşünmek
	(1)	t.-bö-gön 379

U

ubak, <i>is.</i>		vakit
	(1)	u.+ı 13
	(1)	u.+ıñ 467

ubakıt, <i>is.</i>	vakit
(1)	u. 482, 498
ubara, <i>is.</i>	zahmet
(2)	u. 693, 705
uç, <i>is.</i>	uç
(1)	u.+u.n.a 489
uç-, <i>f.</i>	uçmak
(1)	u.-tu 677
(4)	u.-up 172, 180, 241, 599
uçur-, <i>f.</i>	uçurmak
(1)	u.-du 597
uk-, <i>f.</i>	işitmek
(1)	u.-kan 742
(1)	u.-ku-la-çı 168
(1)	u.-pa-gan 167
(2)	u.-pay 296, 511
(1)	u.-sa 773
(1)	u.-ta 656
(1)	u.-up 268
ukmuş, <i>is.</i>	muhteşem, keramet
(1)	u. 3

ukta-, *f.*

uyumak

(1)

u. 18, 656

(2)

u.-p 13, 19

ulak, *is.*

oğlak

(1)

u. 454

(3)

u.+ı 461, 485, 501

(1)

u.+ı.n 463

(2)

u.+ım 487, 503

(1)

u.+tı 525

ulam, *zf.*

gittikçe

(2)

u. 186, 312

(1)

u.-ulam 512

upçu, *is.*

emzik

(1)

u. 654

ur-, *f.*

vurmak

(1)

u.-bas-tan 131

(1)

u.-du-ñ 341

(1)

u.-gan 343

(1)

u.-gan-da 335

(1)

u.-up 338

(1)

u.-uptur 284

uruş, <i>is.</i>	dövüş
(1)	u.+tu 346, 353
uruş-, <i>f.</i>	dövüşmek
(1)	u.-pay 333
uşintip, <i>zf.</i>	böyle
(2)	u. 339, 544
uşul, <i>zm.</i>	bu
(3)	u. 14, 17, 771
uul, <i>is.</i>	oğul
(1)	u.+um 16
uza-, <i>f.</i>	uzaklaşmak
(2)	u.-p 480, 496
uzun, <i>sf.</i>	uzun
(1)	u. 568

Ü

üç, <i>is.</i>	üç
(1)	ü.+öö.n.ü 572
(1)	ü.+öö.nün 570
ün, <i>is.</i>	ses
(1)	ü.+ü 254
(1)	ü.+ü.nön 531

(2) ü.+ün 193, 90

ür-, *f.* ürmek

(1) ü.-p 391

Üsön, *is.* Üsön

(1) Ü. 153

Üsöyün, *is.* Üsöyün

(1) Ü. 136

üst, *is.* üst

(1) ü.+ü.nö 38

(1) ü.+ün.dö 91

üş-, *f.* üşümek, donmak

(1) ü.-p 722

(1) ü.-yt 250

üşüt-, *f.* üşütmek

(1) ü.-üptür 363

üy, *is.* ev

(1) ü. 63

(2) ü.+dö 382, 384

(2) ü.+dön 480, 496

(3) ü.+dün 12, 16, 476

(2) ü.+gö 231, 648

	(1)	ü.+ler.dey 63
	(1)	ü.+ü 589
	(2)	ü.+ü.nö 110, 271
	(1)	ü.+ün.dö 456
üy-, <i>f.</i>		yığmak
	(1)	ü.+gön.ü 406
üylö-, <i>f.</i>		üflemek
	(1)	ü.-p 728
üz-, <i>f.</i>		süzmek
	(1)	ü.-üp 718
Zarlık, <i>is.</i>		Zarlık
	(1)	Z. 170
	(1)	Z.+tı 164
zırıl-da-, <i>f.</i>		hızla koşmak
	(1)	z.-p 422, 677
zırkır-a-, <i>f.</i>		hızlıca koşmak
	(1)	z.-p 176
ziril-de-, <i>f.</i>		titremek
	(2)	z.-p 181, 238
zor, <i>sf.</i>		zor
	(1)	z. 709

4. METİN VE AKTARMA

4.1. Kiril Harfli Metin

БӨБӨКТӨРДҮН

СУРООСУ

КӨЛЧҮКТӨГҮ АЙ

Эшке чыksam укмуш, апа,

Ары-бери калтырап,

Чоң көлчүктүн ортосунда

Ай жатыптыр жалтырап.

Басып барып акырын

Колум сунуп батыраак,

Жаңы кармап аларымда

Сынып калды чачырап.

ТҮН ОРТОСУНДА

Түн ортосу. Өчкөн үйдүн чырагы,

Айлананын уктап жаткан убагы.

Ушул маалда көзүн ачып Токторбек

Апасынан алма бер деп сурады.

— Көрчү, уулум, үйдүн ичи караңгы,

Ушул кезде ойгоо жүргөн калдыбы?

Укта, секет, энекеңди кыйнабай,
Уктап калды алмалардын бардыгы.

БӨБӨКТӨРДҮН СУРООСУ

Күндүн барбы түнөгү?
Курттун барбы жүрөгү?
Кубанганда бизчилеп
Күчүктөр да күлөбү?..

АЙДЫН БАЛАСЫ

Эшке чыгып күлүмсүрөйт
Канатбектин бабасы.

—Бери чыкчы, тентек чүрпөм,

Ай тууптур карачы!

—Көрсөт, ата кана айдын

Кичинекей баласы?

МЕНИНИНИМ ЭРКЕБЕК

Чака менен суу алып,
Алмаларды сугарып,
Жүрсөм көрүп чоң атам

—Азамат,— дейт кубанып.

Мени туурап Эркебек

Күчүгүнүн үстүнө,

Суудан куят энтелеп,

—Чоңойсун,— деп эртелеп.

АЙДЫН ТЕҢИН КАРАСАҢ,

АТКА КАКЧУ ТАКАДАЙ!

Калкып сүзөт асманда

Ай иймекей, ороктой.

Аппак нурун жылмайып,

Жерге төгүп коротпой.

Айдын теңи асманда

Атка какчу такадай.

Көлөкөсү көлчүктө —

Алтын жондуу бакадай.

Чоң энесин жетелеп:

—Бол, эне,—деп энтелеп,—

—Тигил айдын жарымы

Чоң көлчүктө жатпайбы,

Көрөлү,— дейт Эркебек.

Көлчүк суусун терметип,
Жел жүгүрөт талыкпай.
Айдын теңи калкылдайт
Күмүш ж'ондуу балыктай.

ЖАЗГЫ НӨШӨРДӨ

Жалбырактар шабырап,
Жамгыр куйду дабырап.
Үй-үйлөрдөй бөбөктөр
Зуркап чыкты жабырап.
Боюн жөлөп терекке
Чоң атабыз Төлөкө:

—Төгүл алтын! Төгүл!—

Төгүл элге береке!

деит,—

Жамгыр суусун колуна

Тосуп алып Кара-Кыз:

—Алтын эмес бул суу,-

Мына, ата, караңыз.

деит.

—Бул жамгырдын күчүнөн,

Күз болсунчу, Кара-Кыз,

Алтын дандуу буудайды

Тоодой жыйып алабыз.

МЕНИН КҮЧҮГҮМ АКЖОЛТОЙ

Кетпей ойнойт жаныман.

Көрбөй калсам сагынам.

Кумшекерге көндүргөм

Кичинекей чагынан.

Бүгүн жаңы кар жаады

Кубандырып балдарды.

Аздан кийин боёду

Аппак кылып тамдарды.

Көргөн кезде буларды,

Акжолтоюм кубанды.

Шыйпаңдатып куйругун

Үнүн борс-борс чыгарды.

Кар үстүндө сойлоду.

Буртулдатып ойноду.

Кардан чоң-чоң сугунду,

Кумшекер деп ойлоду...

ТАШ КИЙИМДҮҮ ТАШ БАКА

Айтсаң деди Медеке

Ээрчип Гүлай апаны:

—Карап туруп таң калдым,

Тетигил таш баканы.

Эмнеликтен, апаке

Таштан көйнөк, чапаны?

—Жибек кийип көк бака

Бара жатса кыштакка,

Жыртылыптыр бүт кийими

Жеткен кезде таштакка.

Шайы кийип көк бака

Бара жатса кыштакка,

Жыртылыптыр бүт кийими

Жеткен кезде таштакка.

Ыза болуп жыңайлак

Кайра үйүнө барыптыр.

Бүт кийимин кайрадан

Таштан жасап алыптыр.

Ошондон кийин көк бака

Таш бака болуп калыптыр.

БЕРДИ ЖАКШЫ БАЛАБЫ?

Берди чуркап кубанат,

Көк эчкини кубалап.

Чуркап кетип баратса,

Артынан чаң чубалат.

Эчки качат акактап,

Берди кууп такактап,

Ал байкушка чыбыгы

Тийип жатат шакылдап.

—Айдап келдим эчкини,—

Дейт көргөндө энесин. —

—Жакшы бала боломун,

Апа, кийин көрөсүң.

—Эчкилерди сабасаң,

Жаман экен дебейби.

Жакшы бала урбастан,

Ага жем, чөп бербейби.

БУЛ КЫЛЫГЫ ТУУРАБЫ?

Мактанам деп Кекиге, "

Көргөзөм деп Бекиге,

Атын жазды Үсөйүн

Ак дубалдын четине.

Ага айтты Азат кыз:

—Көөдөн чийсе жакшыбы

Сенин дагы бетиңе?

ЧОҢМУНБУ ЖЕ...

Бөбөгүмдү ыйлатсам,

Апам мени «чоңсуң»,— дейт.

Кичүүлөрүн ыйлаткан,

Кантип жакшы болсун дейт.

А чоң болсом эмнеге,

Маалим агай «жашсың»,— деп

Албай койду мектепке

Жетиден жашың ашсын деп?

КҮН КАЯКТА

Караңгы жерди жашырды.

Жылуу шамал басылды.

Үсөн сурайт шаштырып,

.Чоң атасы Ашымды.

— Түн киргенде, ыя ата,

Күн каякка жашынды?

— Күн кеткенин көрдүң го

Тиги тоонун артына,

Саламат бол дегендей

Көзүн ирмеп жалпыга.

Нурун чачат ал эми,

Африка калкына.

БУЛ ЧЫНДЫКПЫ?

Тыңшап турсам Зарлыкты,

Тыңшап турсам Мундукту,

Кыйкырышып сүйлөштү

Мен укпаган шумдукту.

— Уккулачы, бөбөктөр!

Мына булар чындыкпы?

З а р л ы к —

Чымчык болуп чыркырап,

Учуп чыгам дыркырап.

Канатымдын күүсүнөн

Тоолор кулайт быркырап.

Минип алып булутту

Айга барам зыркырап.

М у н д у к —

Мен кыйкырсам күрүлдөп,

Жер силкинет дүрүлдөп.

Учуп келип күлүк ай

Жерге конот зирилдеп.

Түн ичинде жарк этип,

Күн көрүнөт күлүңдөп.

ЖҮКӨН

ЭРМЕКТИН ЭМГЕГИ

Эрмек улам жыгылат

Өз бутуна чалынып,

Эне көрүп жалбарат

Эт жүрөгү чабылып.

Эки куурай колунда

Эдиреңдеп кубанып:

— Мына, апа, отун,— дейт

Үнүн бийик чыгарып.

— Баарын кантип апкелдиң?

Ии, секетим, Эрмегим!

Энесине арнады

Эң биринчи эмгегин.

ЖҮКӨН

Картаң эне Күлайым

Мындай деди Жүкөнгө:

— Туз апкелчп, чырагым,

Чуркап барып дүкөнгө.

— Дайым эле мен барам,

Айтпайсыңбы Бүкөнгө.

Кайра эне Күлайым

Мындай деди Жүкөнгө:

— Алма берип жатат дейт,

Баргандарга дүкөндө.

— Азыр чуркап барайын,

Айта көрбө Бүкөнгө.

Күп дей түштү Төлөндү

Казыкчага чалынып.

Сылтый басып жөнөдү,

Жуккан чаңды кагынып

КАЗЫКЧА

Күп дей түштү Төлөндү

Казыкчага чалынып.

Сылтый басып жөнөдү,

Жуккан чаңды кагынып.

Бөлөк балдар жыгылаар

Мендей шымы айрылып,

Деп ойлонуп казыкты

Сууруп салды кайрылып.

КОРККОНГО КОШ КӨРҮНОТ

Чоң атанын кепичин

Сүйрөй кийип Кемелбек,

Эшке чыкты кидиндеп,

Айды көрүп келем деп.

Бака чардайт көлчүктө —

Коркуп кетти элеңдеп.

Чуркай албай шалпактап,

Кепичтерди таштады.

«Чоң аталап» кыйкырып,

Эки көзүн жаштады.

Үйгө келип бышактап,

Минтип сүйлөй баштады:

— Чыгып тургам эшикте,

Айды карап күлүндөп.

Бир кездерде көлчүктөн

Аюу чыкты күрүлдөп.

Коюп калды таш менен,

Коркуп кеттим зирилдеп.

Тоодой экен тиштери

Ооздорун ачканда.

Учуп кетип жыгылдым,

Оозунан от чачканда.

Жеп коймок го кармаса.

Жетпей калды качканда.

МАЛАБАЙ

Эмне экенин карабай,

Алты жашар Малабай,

Мейли, ташты, темирди

Жөн жүрө албайт жалабай.

Кыштын күнү кол үшүйт,

Кыймылдоого жарабай.

Көк эшиктин туткасын

Жалап алып Малабай.

Чыкпастан үнү,

Жабышты тили.

— Көрүнгөндү жалаба,—

Деди ага Гүлү.

ЖАРТЫ БАШ

Жашын төгүп жамгырдай

— Аний, кой,— деп Садырбай,

Качып чыкты көчөгө
Чачын тегиз алдырбай.
Чуркап барды балдарга
Жылаңайлак, жылаң баш.
Анда балдар кыйкырды:
— Эй, жарты баш, жарты баш!
Карга менен кык талаш!

Бул сөздү угуп Сайрадан,
Нурдан, Гүлдөн, Айнадан,
Калкалап башын Садырбай
Үйүнө качты кайрадан.

ЖҮКӨН МЕНЕН ЭНЕСИ

Э.н е с и:
— От жак десем бутум деп,
Жатып калдың, ойлөсөң!
Оорубайбы буттарың,
Оропой тээп ойносоң?

Эки көзү алактап,

Жүкөн минтти шашылып:

— Ойноп кетсем оорубай

Вутум калды басылып.

Э н е с и:

— Мына кандай жаңылык,

Ким угуптур мындайды.

Ооруганда топту кууп

Ойнош керек турбайбы.

БААРЫ БИР...

Эжекеси Сайра

Жуугун десе бетин:

— Эртең эле баары бир,

Кир болот,— дейт Бекин.

— Көйнөгүң кий, Бекинтай!—

Десе эжеси Сайра.

— Кечинде эле баары бир,

Чечем да,— дейт кайра.

Айткан тилди укпай,
Бекин мойнун бурады.
Аздан кийин,— мага
Тамак бер,— деп сурады.

— Ачып калат курсагың

Эртең эле кайра,

Андан көрө ичпегин,—

Деди эжеси Сайра.

ТАМАША

Жемиш толгон шагында

Жүрүп колхоз багында.

Алма менен бир койдум,

Аскар турса жанымда.

Алмаларын таштады,

Аскар көзүн жаштады.

Апалаган добушу

Улам күчөй баштады.

Мен Аскарды тилдедим:

— Тамашаны билбедиң,

Ээй! Эй! Ыйлаак, экинчи

Мени менен жүрбөгүн.

Чоң бутактын башына

Чыгып жатсам шашыла,

Жунуш алма ыргытты,

Тарс деп тийди башыма.

Көзүмдөн от чагылып,

Көзүмөн жаш агылып,

Ыйлап жатсам көп балдар

Мага күлөт жабылып.

Башым ооруп тырышты,

Билбейм эмне кылышты.

— Жиндисиң,— деп бышактап.

Тилдеп кирдим Жунушту.

Балдар күлбөй калышты,

Мага чуркап барышты.

Күжүлдөшүп бардыгы

Жалпы ортого алышты.

— Урушпай жөн жүрбөйсүң,

Көрүнгөндү тилдейсиң.

Алма менен урганда

Баш ооруун билбейсиң.

Өзү билбейт күнөөсүн,

Аскарды уруп күлөсүң.

Качанкыга ушинтип,

Тентек кылып жүрөсүң?

Кечээ урдун Ашымды,

Тентектигиң ашынды.

Урган сага мындай деп,

Жарып салса башыңды.

Ыйлатасың Бурушту,
Сен сүйөсүң урушту.
Алма менен бир койгон
«Азамат» де Жунушту.

«Чычкан» бол деп Жунушту,
«Мышык» бол деп Бурушту.

Бири-бирин кубалап,
Кызык оюн курушту.

Баштадың деп урушту,
Тилдедиң деп Жунушту.

Мени ойнотпой коюшту,
Билбейм эмне кылышты?

КИЧИНЕКЕЙ АНАШ

— Кайдан келдиң энтендеп,
Ий, секетим, Анашым?
— Кармап келдим көчөдөн
Мобу өрдөктүн баласын.
Жылаңайлак кызартып

Үшүтүптүр салаасын.

Боорума кысып жылытам,

Чолок болуп калбасын.

СУГАЛАК МЫШЫК

ЖАШЫНМАК

Токон, Ташын,

Адыл, Ашым

Жашынышты бачым,

Издеп жүрөт Касым.

Келе жатса Касым

Чыгарып башын:

— Мен бул жерде жокмун,—

дейт

Кичинекей Ашым.

ИНИСИНЕ АГАСЫ

— Күндө эле ээрчип аласың,

Эми качан каласың?

Түшүнбөгөн айтканды

Деги кандай баласың?

— Сен кетесиң мектепке,

А мен үйдө ар дайым.

Тилиңди алып жүрөмүн,

Эртең үйдө калайын.

Бүгүн эле бир жолу

Китебинди мектепке

Көтөрүшүп барайын.

КҮЧҮГҮМ

Кууп калсам жүгүрүп,

Күчүгүмдү шашылып,

Качып кетип борс үрүп,

Калат тамга жашынып.

Ойногондо жашынмак

Жакшы көрөт кууганды.

Мен жашынаар кезекте

Билбейт көзүн жумганды.

СУГАЛАК МЫШЫК

Адыл күлүп кубанат:

— Ээй! Байке, карасаң,

Тиги мышык сугалак

Өз куйругун чычкан деп,

Тегеренет кубалап.

ЖАЛАКАЙ ЖАНТАЙ

Жалбыракка шыбырап,

Жамгыр септи дыбырап.

Чөп үйгөнү бараттык

Бир топ балдар ыр ырдап

Бир кездерде Жантайбек

Жатып калды чалкалап,

Энекелеп бакырып,

Эки бутун калкалап.

— Ашымахун бутумду

Басып кетти талкалап.

— Кой, тур,— десек болбостон,

Жантай жатты бырылдап.

Бир кездерде арт жактан

Күчүк чыкты ырылдап.

Сынайлы деп Жантайды

Чуркап калсак дырылдап,

Жантайбекти карасак,

Бардыгынан ири алда

Качып барат зырылдап.

МУЗДА...

Тайгаланып жыгылып,

Күлүп атат Жайна.

Чана менен бөбөгүн

Сүйрөп жүрөт Айна.

Бир конькичен сороктоп,

Чуркап барат Майра.

— Туруп тепсем баары бир

Жыгылам деп кайра —

Отуруп алып муз тебет

Томпондогон Сайра.

АШЫМ КУБАНГАНДА

Түшүндө төө кубалап,

Качып барат Ашым.

Төө артынан жеткенде

Тиштеп алды башын.

Чыдай албай «апалап»

Төгүп кирди жашын...

Эртең менен ойгонуп,

Ооруйт го деп акырын

Сылап көрүп башын:

— Сопсоо бойдон тура,— деп

Күлүп ийди Ашым...

КУМУРСКА КӨРГӨН т о о

Келатыптыр жумушка

Кыл муруттуу кумурска.

Топчуну алып колума

Тосуп койсом жолуна:

Тыягынан карады,

Быягынан карады,

Аркы-терки бойлоду

Тоо экен деп ойлоду...

ТЕНТЕК УЛАК

Чоң асканын түбүндө,

Чөптөн салган үйүндө

Картаң эчки жашаптыр

Күнүндө да, түнүндө.

«Кармаймын деп кекилик»,

Таштан-ташка секирип,

Качып кетчү улагы

Бадалдарга бекинип.

Кармап келип улагын,

Сылап, өөп кулагын

Мындай дечү энеси:

— Эй, секетим, чунагым,

Ойноо тентек убагың.

Тил албасаң, чунагым,

Карышкырдын оозунда

Калат башың, кулагың.

Таяк берип колуна

Чөптөн салып койнуна,

Жылтылдаган шыңгырак

Коңгуроо такты мойнуна.

— Тентектенип ашынба,

Ойно үйдүн кашында.

Коңгуроону шыңгырат,

Коркунуч түшсө башыңа.

Колотторго жетпестен,

Үйдөн узап кетпестен,

Коңгуроосу «шаңк» этти

Аз убакыт өтпөстөн.

Эки көзү алактап,

Эчки чуркайт балактап.

Келсе күлөт улагы

Коңгуроосу шарактап.

— Эмне болду, улагым,

Эмне, секет, чунагым?

— Чымын консо учуна

Ооруп кетти кулагым.

— Кулак салгын акылга

Кур-бекерден бакырба.

Болбос эле иштерге

Экинчи ирет чакырба.

Колотторго жетпестен,

Үйдөн узап кетпестен,

Коңгуроосу «шаңк» этти

Аз убакыт өтпөстөн.

Эки көзү алактап,

Эчки чуркайт шалактап.

Келсе күлөт улагы
Коңгуроосу шараптап.

— Эмне болду, улагым,
Эмне, секет, чунагым?
— Чымын консо бутума
Ооруп кетти туягым.

— Кулак салгын акылга,
Кур-бекерден бакырба.
Болбос эле иштерге
Экинчи ирет чакырба.

Укпай айткан акылды,
Улам-улам бакырды,
Тамашалап энесин
Тогуз жолу чакырды.

Бпр кезде артын караса,
Өзү менен жанаша
Ач карышкыр туруптур,
Мына кызык тамаша.

Эне келеп чакырды,
«Ой, өлдүм!»—деп бакырды.
Эне келип койбоду,
«Калп айтат»,— деп ойлоду.

Кызыл көздүү карышкыр
«Күрс-күрс» этип жөтөлүп,
Тиштеп алып улакты
Алып кетти көтөрүп.

ЧЫЧКАНДАР

Найза жасайт чычкандар
Мышыктардын жүнүнөн.
Жүрөктөрү жарылат
Мыёёлогөн үнүнөн.

Мышыктардын эрдигин
Жолборсторго теңешет.
Түн ичинде чогулуп,
Өздөрүнчө кеңешет:

— Мышыктардай чарчабас

Күлүк болуп алсакчы.

Же алар менен илгертен

Дос болушуп калсакчы.

Мышыктардай бизге да

Күчтөр арбын толсочу.

Мышыктардай биздин да

Тишибиз курч болсочу...

Ар түн сайын ушинтип

Өздөрүнчө кеңешет.

Мышыктардын айбатын

Арстандарга теңешет.

МИНИП ЖҮРҮП АТЫН

ИЗДЕГЕН...

Түш болгондо Малабай

Жылкыларды санаса,

Бирөө жетпейт караса,

Мына кызык тамаша!

Андан-мындан көрүнүп,

Атын чүдөп теминип,

Издеп жүрөт Малакең

Кара терге чөмүлүп.

Тапкан өңдүү акылды

Чоң атасы чакырды:

— Санадыңбы,— деди ал,—

Минип жүргөн атыңды?

Алды-артына карабай

Кызык экен Малабай!

Издеп жүргөн турбайбы

Минген атын санабай...

БЕКЕ, МЕКЕ, КЕКЕ

ЖАНА МҮЙҮЗДҮҮ ТЕКЕ

Чоң курсак Беке,

Узун бут Кеке,

Жана да Меке,

Үчөөнүн мингени

Мүйүздүү теке.

Үчөөнү жеке
Көтөрөт теке,
Кубанат Беке,
Каткырат Меке,
Ышкырат Кеке.
Мөңкүдү теке,
Ыргыды Беке,
Кулады Кеке,
Жыгылды Меке.

Ыйлады Беке,
Бакырды Меке,
Чыңырды Кеке.
Баарын кылган
Мүйүздүү теке.

КОНОК БОЛГОН ЧӨКӨ ТААН

Кичинекей таанды
Чоро бакты.
Чоронун үйү
Таанга жакты.

Күчтөндү эми

Балапан таан.

Коркутпайт шамал

Коркутпайт жаан.

— Кааласаң кеткин,

Оз эркиң бош,— деп,

Учурду Чоро

Кол булгап «кош» деп...

Аралап учуп,

Токойду, жонду,

Кайрадан келип,

Дубалга конду.

Кагылып бат-бат

Кош кара канат,

Шар эле айрып

Шамалды жарат.

Кеткиси келбей

Досун таштап,

Конок болуп,

Калды кыштап.

ТАРЫНЧААК

Балды бачым бербейт деп,

Чоң энеме таарынып.

Жатып калдым бүк түшүп,

Сары тонду жамынып.

Күлдү дагы чоң ата,

Балдын баарын жеп койду.

Таарынгандын тамагы

Таттуу болот деп койду.

Бал ж^сең деп чоң атам,

Келбей койду жалынып.

А минтээрин билгенде

Жатпайт элем таарынып.

КАЛПТАР

КӨЛ БЕТИНДЕ

Топту ортого алышып,

Кээде токтой калышып,

Көл бетинде көп балдар

Футбол ойнойт жарышып.

Көп балыктар кудуңдап,

Кыйкырышат чурулдап.

Ал балдардын бутунан

Чаң ызгыды бурулдап.

МИНИП АЛЫП КӨПӨЛӨК

Минип алып көпөлөк

Бөбөгүмдү өңөрүп,

Айга баргам көкөлөп.

Анда жүргөн кездерим,

Али эсимден кетелек.

Жүрбөй калып көпөлөк

Жерге түшкөм жетелеп.

Андан бери арадан

Алты жүз жыл өтөлөк.

ЭСИМДЕ

Дайым кетпей эсимде,

Төрөлөлөк кезимде,

Колуларды кайтарып,

Үйгө келсем кечинде.

Апам жаңы төрөлүп,

Ак бешикке бөлөнүп,

Ыйлаганда соороткон

Атам атка өңөрүп.

Ыңгааласа энекем

Упчу берип эжекем,

Термелдирип бешигин:

—Укта,— дечү,— берекем.

Колдон кармап жетелеп,

Эркелетип бопөлөп,

Чоң атамды ойнотком

Кармап берип көпөлөк.

Дайым турат эсимде,
Торөлөлөк кезимде,
Чоң апамды тайтайлап,
Ээрчитчүмүн кечинде.

ЧИРКЕЙ МЕНЕН ТӨӨ

Эки балбан тирешип,
Эми кирди күрөшүп...
Чиркей буттан чалганда
Төө жыгылып калганда...
Эл кыйкырды «мыкты» деп,
Чиркей төөнү жыкты деп.

КОҢУЗ ЧЕГИЛГЕН ЧАНА

Коңуз чегип чанага,
Жөнөп калдым талаага.

Салып алып балдарды,
Салып алып чалдарды.

Коңуз учту зырылдап,
Шамал жетпей дырылдап...

Сен да келсең, садага!
Салып алам чанага.

ДАЙЫМ ЖАРАЙМ КЕРЕККЕ

Айды жипке байлаттым,
Коёндорду сайраттым.
Чайнегиме суу куюп,
Күнгө коюп кайнаттым.

Суу апкелдим элекке.
Жан киргиздим терекке.
Мени менен дос болсоң
Дайым жарайм керекке.

АЙ МЕНЕН КҮН

Издегенден жадашып,
Каректерин кадашып,
Бир туугандар убара
Бир-биринен адашып.

Келген кезде агасы,

Кетип калат иниси.

Келген кезде иниси,

Кетип калат агасы.

Ай асманда түн бою.

Күн асманда күн бою.

Ай жол карайт түн бою.

Күн жол карайт күн бою.

Издеп жүрүп жадашып,

Каректерин кадашып,

Бир туугандар убара

Бир-биринен адашып.

ЖАРАЛУУ ТӨӨ

Жамбашынан жатыптыр.

Зор кайгыга батыптыр.

Жашы көлдөй агыптыр.

Ал анткени «байкуштун»

Бутун чиркей чагыптыр.

ТҮШҮМДӨ

Түндө бир кызык:

Талаада жүрүптүр

Балыктар сүзүп.

Бардыгын тушадым

Булуттан үзүп.

Айга секирдим

Адырдан түшүп.

Музга жылындым

Аябай үшүп.

Куланып кеттим

Варатып сызып.

Ойгонсом түшүм,

Мынакей кызык.

БИЗДИН МАРАТ

Үйлөп жатып асмандан

Булуттарды таратты...

Жашырылган алтын күн

Жарк деп жүзүн каратты.

— Эй! Азамат, жаша!— деп,

Эл мактады Маратты.

БИЗДИН КҮЧҮК КУМАЛАК

Биздин күчүк Кумалак

Түк тойбогон сугалак.

Минип алып кулунду,

Күндү кармайт кубалап.

Көлдөн биздин Кумалак

Коён тиштейт кубалап.

Комуз чертип ырдаса,

Уккан балдар кубанат.

Биздин күчүк Кумалак

Түк тойбогон сугалак,

Көккө чыга чуркады,

Көлөкөсүн кубалап...

КОРКПОС КОЁНЕКТЕР

Өтүп кетти биздерге

Карышкырдын чоңдугу.

Канчабызды жесе да,

Канааттанып тойдубу.

Деп чогулду коёндор:

— Өттү анын кордугу.

1-коён—Карышкырдан жүз эсе

Арбын биздин саныбыз.

2-коён—Биримдиктин жогунан

Бөрүлөрдүн наныбыз.

3-коён—Карышкыр эми

келгенде

Качыралы баарыбыз.

Карышкыр жетип келгенде

Качырып сала беришти.

Туш-туш жактан торошуп,

Топулдатып тебишти.

Кайрат менен биримдик

Камсыз кылды жеңишти.

Качып кетти мыкаачы,

Коёндордон таланып.

Калч-калч этип титиреп,

Кылчак-кылчак каранып.

Ушул кезде коёндор

Жыргап жашап жүрүшөт.

«Коён»—деген сөз укса,

Карышкырлар бүрүшөт.

Коркок кезин эстешип,

Коёнектер күлүшөт.

4.2. Latin Harfli Metin

1. BÖBÖKTÖRDÜN SUROOSU
2. KÖLÇÜKTÖGÜ AY
3. Eşke çıksam ukmuş, apa,
4. Arı-beri kaltırıp,
5. Çoñ kölçüktün ortosunda
6. Ay catıptır caltırıp.
7. Basıp barıp akırın
8. Kolum sunup batıraak,
9. Cañı karmap alarımda
10. Sınıp kaldı çaçırıp. (Kocomberdiyev,1977:5)
11. TÜN ORTOSUNDA
12. Tün ortosu. Öçkөн üydün çırağı,
13. Aylananın uktap catkan ubağı.

14. Uşul maalda közün açıp Toktorbek
15. Apasınan alma ber dep suradı.
16. Körçü, uulum, üydün içi karañğı,
17. Uşul kezde oygoo cürgön kaldıbı?
18. Ukta, seket, enekendi kıynabay,
19. Uktap kaldı almaların bardığı. (Kocomberdiyev, 1977: 5)

20. BÖBÖKTÖRDÜN SUROOSU

21. Kündün barbı tünögü?
22. Kurtun barbı cürögü?
23. Kubanganda bizçilep
24. Küçüktör da külöbü?.. (Kocomberdiyev, 1977: 5)

25. AYDIN BALASI

26. Eşke çıgıp külümsüröyt
27. Kanatbektin babası.
28. -Beri çıkçı, tentek çürpöm,
29. Ay tuuptur karaçı!
30. -Körsöt, ata kana aydın
31. Kiçinekey balası? (Kocomberdiyev, 1977: 5)

32. MENİNİNİM ERKEBEK
33. Çaka menen suu alıp,
34. Almalardı sugarıp,
35. Cürsöm, körüp çoñ atam
36. -Azamat, -Deyt kubanıp.
37. Meni tuurap Erkebek
38. Küçüğünün üstünö,
39. Suudan kuyat entelep,
40. -Çoñoysun, -Dep ertelep. (Kocomberdiyev, 1977: 6)
41. AYDIN TEÑİN KARASAÑ
42. ATKA KAKÇU TAKADAY!
43. Kalkıp süzöt asmanda
44. Ay iymekey, oroktoy.
45. Appak nurun cılmayıp,
46. Cerge tögüp korotpoy.
47. Aydın teñi asmanda
48. Atka kakçu takaday.
49. Kölökösü kölçüktö-
50. Altın conduu bakaday.
51. Çoñ enesin cetelep:

52. Bol, ene, - dep entelep,
53. -Tigil aydın carımı
54. Çoñ kölçüktö catpaybı,
55. Körölü, - deyt Erkebek.
56. Kölçük suusun termetip,
57. Cel cügüröt talıkpay.
58. Aydın teñi kalkıdayt
59. Kümüş c'onduu balıktay. (Kocomberdiyev, 1977: 6)
60. CAZGI NÖŞÖRDÖ
61. Calbıraktar şabırıp,
62. Camgır kuydu dabırıp.
63. Üy-üylerdey böböktör
64. Çurkap çıktı cabırıp.
65. Boyun cölöp terekke
66. Çoñ atabız Tölöke:
67. -Tögül altın! Tögül! -
68. Tögül elge bereke!
69. deit, -
70. Camgır suusun koluna
71. Tosup alıp Kara-Kız:

72. -Altın emes bul cuu, -deit,
73. Mına, ata, karañız.
74. -Bul camgırdın küçünön,
75. Küz bolsunçu, Kara-Kız,
76. Altın danduu buudaydı
77. Toodoy cıyıp alabız. (Kocomberdiyev, 1977: 6-7)

78. MENİN KÜÇÜGÜM AKCOLTOY

79. Ketpey oynoyt canıman.
80. Körböy kalsam sagınam
81. Kumşekerge köndürgöm
82. Kiçinekey çağınan.

83. Bugün cañı kar caadı
84. Kubandırıp baldardı.
85. Azdan kiyin boyodu
86. Appak kılıp tamdardı.
87. Körgön kezde bulardı,
88. Akcoltoyum kubandı.
89. Şıypañdatıp kuyrugun

90. Ünün bors-bors ıgardı.
91. Kar üstündö soylodu.
92. Burtuldatıp oynodu.
93. Kardan çoñ-çoñ sugundu,
94. Kumşeker dep oylodu... (Kocomberdiyev, 1977: 7)

95. TAŞ KİYİMDÜÜ TAŞ BAKA

96. Aytsañ dedi Medeke
97. Eerçip Gülay apanı:
98. Karap turup tañ kaldım,
99. Tetigil taş bakanı.
100. Emnelikten, apake
101. Taştan köynök, çapanı?

102. - Cıbek kiyip kök baka
103. Bara catsa kıştakka,
104. Cırtılıptır büt kiyimi
105. Cetken kezde taştakka.

106. Şayı¹ kiyin kök baka
107. Bara catsa kıştakka,
108. Cırtılıptır büt kiyimi
109. Cetken kezde taştakka.
110. İza bolup cıñaylak
111. Kayra üyünö barıptır.
112. Büt kiyimin kayradan
113. Taştan casap alıptır.
114. Oşondon kiyin kök baka
115. Taş baka bolup kalıptır. (Kocomberdiyev, 1977: 7)

116. BERDİ CAKŞI BALABI?
117. Berdi çurkap kubanat,
118. Kök eçkini kubalap.
119. Çurkap ketip baratsa,
120. Artınan çañ çubalat.

121. Eçki kaçat akaktap,
122. Berdi kuup takıktap,
123. Al baykuşka çıbıgı

¹ Şayı: Ham ipekten yapılan bir nevi kumaş.

124. Tiyp catat şakıldap.
125. -Aydap keldim ečkini,-
126. Deyt körgöndö enesin. -
127. -Cakşı bala bolomun,
128. Apa, kiyin körösüñ.
129. -Ečkilerdi sabasañ,
130. Caman eken debeybi.
131. Cakşı bala urbastan,
132. Aga cem, çöp berbeybi. (Kocomberdiyev, 1977: 8-9)
133. BUL KILIGI TUURABI?
134. Maktanam dep Kekige,
135. Körgözöm dep Bekige,
136. Atın cazdı Üsöyün
137. Ak dubaldın çetine.
138. Aga aytı Azat kız:
139. -Köödön çiyse cakşıbı
140. Senin dagı Betiñe? (Kocomberdiyev, 1977: 9)
141. ÇOŃMUNBU CE...
142. Böböğümdü ıylatsam,

143. Apam meni “çoñsuñ”, -deyt.
144. Kiçüülörün ıylatkan,
145. Kantip cakşı bolsun deyt.
146. A çoñ bolsom emnege,
147. Maalim agay “çaşsıñ”, -dep
148. Albay koydu mektepke
149. Cetiden çaşıñ aşsın dep? (Kocomberdiyev, 1977: 9)
150. KÜN KAYAKTA
151. Karañgı cerdi çaşırdı.
152. Cıluu şamal basıldı.
153. Üsön surayt şaştırıp,
154. Çoñ atası Aşımdı.
155. -Tün kirgende, ıya ata,
156. Kün kayakka çaşındı?
157. -Kün ketkenin kördüñ go
158. Tigi toonun artına,

159. Salamat bol degendey
160. Közün ırmep calpıga.
161. Nurun çaçat al emi,
162. Afrika kalkına. (Kocomberdiyev, 1977: 9-10)

163. BUL ÇINDIKPI?

164. Tıñşap tursam Zarlıktı,

165. Tıñşap tursam Muñduktu,

166. Kıykırışıp süylöştü

167. Men ukpagan şumduktu.

168. -Ukkulaçı, böböktör!

169. Mına bular çındıkpı?

170. Zarlık-

171. Çımçık bolup çırkırap,

172. Uçup çıgam dırkırap.

173. Kanatımdın küüsünön

174. Toolor kulayt bırkırap.

175. Minip alıp buluttu

176. Ayga baram zırkırap.

177. Muñduk-
178. Men kıykırsam kürüldöp,
179. Cer silkinet dürüldöp.
180. Uçup kelip külük ay
181. Cerge konot zirildep.
182. Tün içinde cark etip,
183. Kün körünöt külüñdöp. (Kocomberdiyev, 1977: 10)

184. CÜKÖN
185. ERMEKTİN EMGEGİ
186. Ermek ulam cıgılat
187. Öz butuna çalınıp,
188. Ene körüp calbarat
189. Et cüröğü çabılıp.
190. Eki kuuray kolunda
191. Edireñdep kubanıp:
192. -Mına, apa, otun, -deyt
193. Ünün biyik çıgarıp.
194. -Baarın kantip apkeldin?
195. İi, seketim, Ermegim!

196. Enesine arnadı
197. Eñ birinçi emgegin. (Kocomberdiyev, 1977: 13)
198. CÜKÖN
199. Kartañ ene Külayım
200. Mınday dedi Cüköngö:
201. -Tuz apkelçi, çıragım,
202. Çurkap barıp düköngö.
203. -Dayım ele men baram,
204. Aytpaysıñbı Büköngö.
205. Kayra ene Külayım
206. Mınday dedi Cüköngö:
207. -Alma berip catat deyt,
208. Bargandarga düköndö.
209. -Azır çurkap barayın,
210. Ayta körbö Büköngö. (Kocomberdiyev, 1977: 13)
211. KAZIKÇA
212. Küp dey tüştü Tölöndü
213. Kazıkçağa çalınıp.
214. Sıltıy basıp cönödü,
215. Cukkan çañdı kagınıp.

216. Bölök baldar cığılaar
217. Mendey şımı ayrılıp,
218. Dep oylonup kazıktı
219. Suurup saldı kayrılıp. (Kocomberdiyev, 1977: 13-14)

220. KORKKONGO KOŞ KÖRÜNÖT

221. Çoñ atanın kepiçin
222. Süyröy kiyip Kemelbek,
223. Eşke çıktı kidiñdep,
224. Aydı körüp kelem dep.
225. Baka çardayt kölçüktö-
226. Korkup ketti eleñdep.
227. Çurkay albay şalpaktap,
228. Kepingterdi taştadı.
229. “Çoñ atalap” kıykırıp,
230. Eki közün çaştadı.
231. Üygö kelip bışaktap,
232. Mintip süylöy baştadı:
233. -Çığıp turgam eşikte,
234. Aydı karap külüñdöp.

235. Bir kezderde kölçüktön

236. Ayuu çıktı kürüldöp.

237. Koyup kaldı taş menen,

238. Korkup kettim zirildep.

239. Toodoy eken tişteri

240. Oozdoron akçanda.

241. Uçup ketip cıgıldım,

242. Oozunan ot çaçkanda.

243. Cep koymok go karmaşa,

244. Cetpey kaldı kaçkanda. (Kocomberdiyev, 1977: 14)

245. MALABAY

246. Emne ekenin karabay,

247. Altı caşar Malabay,

248. Meyli, taştı, temirdi

249. Cön cürö albayt calabay.

250. Kıştın künü kol üşüyt,

251. Kıymıldoogo carabay.

252. Kök eşiktin tutkasın

253. Calap alıp Malabay.

254. Çıkpastan ünü,
255. Cabıştı tili.
256. -Körüngöndü calaba, -
257. Dedi aga Gülü. (Kocomberdiyev, 1977: 14-15)
258. CARTI BAŞ
259. Çaşın tögüp camgırday
260. -Aniy, koy, -dep Sadırbay,
261. Kaçıp çıktı köçögö
262. Çaşın tegiz aldırbay.
263. Çurkap bardı baldarga
264. Cılañaylak, cılañ baş.
265. Anda baldar kıykırdı:
266. -Ey, cartı baş, cartı baş!
267. Karga menen kık talaş!
268. Bul sözdü ugup Sayradan,
269. Nurdan, Güldön, Aynadan,
270. Kalkalap başın Sadırbay
271. Üyünö kaçtı kayradan. (Kocomberdiyev, 1977: 15)
272. CÜKÖN MENEN ENESİ
273. Enesi:
274. -Ot cak desem butum dep,

275. Catıp kaldıñ, oylosoñ!

276. Oorubaybı buttarıñ,

277. Oropoy teep oynosoñ?

278. Eki közü alaktap,

279. Cükön mintti şaşılıp:

280. -Oynop ketsem oorubay

281. Butum kaldı basılıp.

282. Enesi:

283. -Mına kanday cañılık,

284. Kim uruptur mindaydı.

285. Ooruganda toptu kuup

286. Oynoş kerek turbaybı. (Kocomberdiyev, 1977: 15-16)

287. BAARI BİR...

288. Ecekesi Sayra

289. Cuugun dese betin:

290. -Erteñ ele barı bir,

291. Kir bolot, -deyt bekin.

292. -Köynögüñ kiy, Bekintay!

293. -Dese ecesi Sayra.

294. -Keçinde ele barı bir,
295. Çeçem da, -deyt kayra.

296. Aytkan tildi ukpay,
297. Bekin moynun buradı.
298. Azdan kiyin, -maga
299. Tamak ber, -dep suradı.

300. -Açıp kalat kursağıñ
301. Erteñ ele kayra,
302. Andan körö içpegin, -
303. Dedi ecesi Sayra. (Kocomberdiyev, 1977: 16)

304. TAMAŞA
305. Cemiş tolgon şagında
306. Cürüp kolhoz bağında.
307. Alma menen bir koydum,
308. Askar tursa canımda.

309. Almaların taştadı,
310. Askar közün çaştadı.
311. Apalagan dobuşu
312. Ulam küçöy baştadı.

313. Men askardı tildedim:

314. -Tamaşanı bilbediñ,

315. Eey! Ey! Iylaak, ekinçi

316. Meni menen cürbögün.

317. Çoñ butaktın başına

318. Çıgıp catsam şaşıla,

319. Cunuş alma ırgıttı,

320. Tars dep tiydi başıma.

321. Közümdön ot çağılıp,

322. Közümöñ caş agılıp,

323. Iylap catsam köp baldar

324. Maga külöt cabılıp.

325. Başım oorup tırıştı,

326. Bilbeym emne kılıştı.

327. -Cindisiñ, -dep bışıktap,

328. Tildep kirdim cunuştı.

329. Baldar külböy kalıştı,

330. Maga çurkap barıştı.
331. Kücöldöşüp bardığı
332. Calpı ortogo alıştı.
333. -Uruşpay cön cürböysün,
334. Körüngöndü tildeysiñ.
335. Alma menen urganda
336. Baş oorurun bilbeysiñ.

337. Özü bilbeyt künöösün,
338. Askardı urup külösün.
339. Kaçankıga uşintip,
340. Tentek kılıp cürösün?

341. Keçee urduñ Aşımdı,
342. Tentektigñ aşındı.
343. Urgan saga mınday dep,
344. Carıp salsa başıñdı.

345. Iylatasıñ Buruştu,
346. Sen süyösün uruştu.
347. Alma menen bir koygon
348. “Azamat” de Cunuştı.

349. “Çıçkan” bol dep Cunuştı,
350. “Mışık” bol dep Buruştı.
351. Biri-birin kubalap,
352. Kızık oyun kuruştı.
353. Baştadıñ dep uruştı,
354. Tildediñ dep Cunuştı.
355. Meni oynotpoy koyuştı,
356. Bilbeym emne kılıştı? (Kocomberdiyev, 1977: 16-18)
357. KİÇİNEKEY ANAŞ
358. -Kaydan keldiñ enteñdep,
359. İy, seketim, Anaşım?
360. -Karmap keldim köçödön
361. Mobu ördöktün balasın.
362. Cılañaylak kızartıp
363. Üşütüptür salasın.
364. Booruma kısıp cılıtam,
365. Çolok bolup kalbasın. (Kocomberdiyev, 1977: 18)

366. SUGALAK MIŞIK

367. CAŞINBAK

368. Tokon, Taşın,

369. Adıl, Aşım

370. Caşınıştı Baçım,

371. İzdep cüröt Kasım.

372. Kele catsa Kasım

373. Çıgarıp başım:

374. -Men bul cerde cokmun, - deyt

375. Kiçinekey Aşım. (Kocomberdiyev, 1977: 21)

376. İNİSİNE AGASI

377. -Kündö ele eerçip alasıñ,

378. Emi kaçan kalasıñ?

379. Tüşünbögön aytkandı

380. Degi kaday balasıñ?

381. -Sen ketesiñ mektepke,

382. A men üydö ar dayım.

383. Tiliñdi alıp cürömün,

384. Erteñ üydö kalayıñ.

385. Būgūn ele bir colu
386. Kitebiñdi mektepke
387. Kōtōpūşūp barayın. (Kocomberdiyev, 1977: 21)
388. KÜÇÜGÜM
389. Kuup kalsam cügürüp,
390. Küçügümdü şaşılıp,
391. Kaçıp ketip bor sürüp,
392. Kalat tamga çaşınıp.
393. Oynogondo çaşınmak
394. Cakşı köröt kuugandı.
395. Men çaşınaar kezekte
396. Bilbeyt közün cumgandı. (Kocomberdiyev, 1977: 21)
397. SUGALAK MIŞIK
398. Adıl külüp kubanat:
399. -Eey! Bayke, karasañ,
400. Tigi mışık sugalak
401. Öz kuyrugun çıçkan dep,
402. Tegerenet kubalap. (Kocomberdiyev, 1977: 22)

403. CALAKAY CANTAY
404. Calbırakka şıbırıp,
405. Camgır septi dıbırıp.
406. Çöp üygönü barattık
407. Bir top baldar ır ırdap
408. Bir kezderde Cantaybek
409. Catıp kaldı çalkalap,
410. Enekelep bakırıp,
411. Eki butun kalkalap.
412. -Aşımahun butumdu
413. Basıp ketti talkalap.
414. -Koy, tur, -desek bolboston,
415. Cantay cattı bırıldap.
416. Bir kezderde art caktan
417. Küçük çıktı ırıldap.
418. Sınaylı dep Cantaydı
419. Çurkap kalsak dırıldap,
420. Cantaybektı karasak,
421. Bardıgınan iri alda
422. Kaçıp barat zırıldap. (Kocomberdiyev, 1977: 22)

423. MUZDA...
424. Taygalanıp cıgılıp,
425. Külüp atat Cayna.
426. Çana menen böböğün
427. Bir konkiçen soroktop,
428. Çurkap barat Mayra.
429. -Turup tepsem baarı bir
430. Cıgılam dep kayra-
431. Oturup alıp muz tebet
432. Tompoñdogoh Sayra. (Kocomberdiyev, 1977: 22-23)
433. AŞIM KUBANGANDA
434. Tüşündö töö kubalap,
435. Kaçıp barat Aşım.
436. Töö artınan cetkende
437. Tiştep aldı başın.
438. Çıday albay ‘apalap’
439. Tögüp kirdi caşın...
440. Erteñ menen oygonup,
441. Ooruyt go dep akırın
442. Sılap körüp başın:

443. -Sopsoo boydon tura, -dep
444. Külüp iydi Aşım... (Kocomberdiyev, 1977: 23)
445. KUMURSKA KÖRGÖN TOO
446. Kelatıptır cumuşka
447. Kıl muruttuu kumurska.
448. Topçunu alıp koluma
449. Tosup koysom coluna:
450. Tıyagınan karadı,
451. Bıyagınan karadı,
452. Arkı-terki boylodu
453. Too eken dep oylodu... (Kocomberdiyev, 1977: 23)
454. TENTEK ULAK
455. Çoñ askanın tübündö,
456. Çöptön salgan üyündö
457. Kartañ eçki çaşaptır
458. Künündö da, tünündö.

459. “Karmaymın dep kekilik”

460. Taştan-taşka sekirip,

461. Kaçıp ketçü ulagı

462. Badaldarga bekinip.

463. Karmap kelip ulagın,

464. Sılap, ööp kulagın

465. Mınday deçü enesi:

466. -Ey, seketim çunagım,

467. Oynoo tentek ubagiñ.

468. Til albasañ, çunagım,

469. Karışkırdın oozunda

470. Kalat başıñ, kulagiñ.

471. Tayak berip koluna

472. Çöptön salıp koynuna,

473. Cıltıldagan şıñgırak

474. Koñguroo taktı moynuna.

475. -Tentektenip aşınba,

476. Oyno üydün kaşında.

477. Koñguroonu şıñgırat,

478. Korkunuç tüssä başıña.

479. Kolottorgo cetpesten,
480. Üydön uzap ketpesten,
481. Koñguroosu “şañk” etti
482. Az ubakit ötpöstön.

483. Eki közü alaktap,
484. Ečki çurkayt balaktap.

485. Kelse külöt ulagı
486. Koñguroosu şaraktap.

487. -Emne boldu, ulagım,
488. Emne, seket, çunagım?

489. -Çımın konso uçuna
490. Oorup ketti kulagım.

491. Kulak salgın² akılga
492. Kur-bekerdən bakırba.
493. Bolbos ele işterge
494. Ekinçi iret çakırba.

² Kulak sal-: Söz dinlemek anlamında bir deyim.

495. Kolottorgo cetpesten,
496. Üydön uzap ketpesten,
497. Koňguroosu “şaňk” etti
498. Az ubakit ötpöstön.
499. Eki közü alaktap,
500. Ečki çurkayt şalaktap.
501. Kelse külöt ulagı
502. Koňguroosu şaraktap.
503. -Emne boldu, ulagım,
504. Emne, seket, çunagım?
505. -Çımın konso butuma
506. Oorup ketti tuyagım.
507. -Kulak salgın akılga,
508. Kur-bekerden bakırba.
509. Bolbos ele işterge
510. Ekinçi iret çakırba.
511. Ukpay aytkan akıldı,
512. Ulam-ulam bakırdı,

513. Tamaşalap enesin

514. Toguz colu çakırdı.

515. Bir kezde artın karasa,

516. Özü menen canaşa

517. Aç karışkır turuptur,

518. Mına kızık tamaşa.

519. Enekelep çakırdı,

520. “Oy, öldüm!” -dep bakırdı.

521. Ene kelip koybodu,

522. “Kalp aytat”, -dep oyloodu.

523. Kızıl közdüü karışkır

524. “Kürs-kürs” etip cötölüp,

525. Tiştep alıp ulaktı

526. Alıp ketti kötörüp. (Kocomberdiyev, 1977: 23-25)

527. ÇIÇKANDAR

528. Nayza casayt çıçkandar

529. Mışiktardın cününön.

530. Cüröktörü carılat

531. Mıyoologon ününön.
532. Mışıktardın erdiğin
533. Colborstorgo teñeşet.
534. Tün içinde çoğulup,
535. Özdörünçö keñeşet:
536. -Mışıktarday çarçabas
537. Külük bolup alsakçı.
538. Ce alar menen ilgerten
539. Dos boluşup kalsakçı.
540. Mışıktarday bizge da
541. Küçtör arbın tolsoçu.
542. Mışıktarday bizdin da
543. Tişibiz kurç bolsoçu...
544. Ar tün sayın uşintip
545. Özdörünçö keñeşet.
546. Mışıktardın aybatın
547. Arstandarga teñeşet. (Kocomberdiyev, 1977:25-26)

548. MİNİP CÜRÜP ATIN İZDEGEN...
549. Tüş bolgondo Malabay
550. Cılkıladı sanasa,
551. Biröö cetpeyt karasa,
552. Mına kızık tamaşa!
553. Andan-mından körünüp,
554. Atın çüdöp teminip,
555. İzdep cüröt Malakeñ
556. Kara terge çömülüp.
557. Tapkan öñdüü akıldı
558. Çoñ atası çakırdı:
559. -Sanadıñbı, -dedi al, -
560. Minip cürgön atıñdı?
561. Aldı-artına karabay
562. Kızık eken Malabay!
563. İzdep cürgön turbaybı
564. Mingen atın sanabay... (Kocomberdiyev, 1977: 26-27)

565. BEKE, MEKE, KEKE CANA

566. MÜYÜZDÜÜ TEKE

567. Çoñ kursak Beke,

568. Uzun but Keke,

569. Cana da Meke,

570. Üçöönün mingeni

571. Müyüzdüü teke.

572. Üçöönü ceke

573. Kötöröt teke,

574. Kubanat Beke,

575. Katkırat Meke,

576. Bışkırat Keke.

577. Möñküdü teke,

578. İrgıdı Beke,

579. Kuladı Keke,

580. Cıgıldı Meke.

581. İyladı Beke,

582. Bakırdı Meke,

583. Çıñırdı Keke,

584. Baarın kılğan
585. Müyüzdüü teke. (Kocomberdiyev, 1977: 27)
586. KONOK BOLGON ÇÖKÖ TAAN
587. Kiçinekey taandı
588. Çoro baktı.
589. Çoronun üyü
590. Taanga caktı.
591. Küçtöndü emi
592. Balapan taan.
593. Korkutpayt şamal
594. Korkutpayt caan.
595. -Kaalasañ ketkin,
596. Öz erkiñ boş, -dep,
597. Uçurdu Çoro
598. Kol bulgap “koş” dep...
599. Aralap uçup,
600. Tokoydu, condu,
601. Kayradan kelip,
602. Dubalga konu.

603. Kagılıp bat-bat
604. Koş kara kanat,
605. Şar ele ayırıp
606. Şamaldı carat.
607. Ketkisi kelbey
608. Dosun taştap,
609. Konok bolup,
610. Kaldı kıştap. (Kocomberdiyev, 1977: 27-28)
611. TARINÇAANK
612. Baldı başım berbeyt dep,
613. Çoñ eneme taarınıp.
614. Catıp kaldım bük tüşüp,
615. Sarı tondu camınıp.
616. Küldü dagı çoñ ata,
617. Baldın baarın cep koydu.
618. Taaringandın tamagı
619. Tattuu bolot dep koydu.

620. Bal ceseñ dep çoñ atam,
621. Kelbey koydu calınıp.
622. A minteerin bilgende
623. Catpayt elem taarınıp. (Kocomberdiyev, 1977: 28)

624. KALPTAR

625. KÖL BETİNDE

626. Toptu ortogo alışıp,
627. Keede toktoy kalışıp,
628. Köl betinde köp baldar
629. Futbol oynoyt carışıp.

630. Köp balıktar kuduñdap,
631. Kıkırışat çuruldap.
632. Al baldardın butunan
633. Çañ bızgıdı buruldap. (Kocomberdiyev, 1977: 31)

634. MİNİP ALIP KÖPÖLÖK

635. Minip alıp köpölök
636. Böbögümdü öñörüp,
637. Ayga bargam kökölöp.
638. Anda cürgön kezderim,

639. Ali esimden ketelek.
640. Cürböy kalıp köpölök
641. Kerge tüşköm cetelep.
642. Andan beri aradan
643. Altı cüz cıl ötölek. (Kocomberdiyev, 1977: 31)

644. ESİMDE

645. Dayım ketpey esimde,
646. Törölölek kezimde,
647. Kozulardı kaytarıp,
648. Üygö kelsem keçinde.

649. Apam cañı törölüp,
650. Ak beşikke bölönüp,
651. Iylaganda soorotkon
652. Atam atka öñörüp.

653. İñgaalasa enekem
654. Upçu berip ecekem,
655. Termeldirip beşigin:
656. -Ukta, -deçü, - berekem.

657. Koldon karmap cetelep,
658. Erkeletip böpölöp,
659. Çoñ atamdı oynotkom
660. Karmap berip köpölök.
661. Dayım turat esimde,
662. Törölölek kezimde,
663. Çoñ apamdı taytaylap,
664. Eerçitçümün keçinde. (Kocomberdiyev, 1977: 31-32)
665. ÇİRKEY MENEN TÖÖ
666. Eki balban tireşip,
667. Emi kirdi küröşüp...
668. Çirkey buttan çalganda
669. Töö cıgılıp kalganda...
670. El kıykırdı “mıktı” dep,
671. Çirkey töönü çıktı dep. (Kocomberdiyev, 1977: 32)
672. KOÑUZ ÇEGİLGEN ÇANA
673. Koñuz çegip çanaga,
674. Cönöp kaldım talaaga.

675. Calıp alıp baldardı,

676. Calıp alıp çaldardı.

677. Koñuz uçtu zırıldap,

678. Şamal cetpey dırıldap...

679. Sen da kelseñ, sadaga!

680. Salıp alam çanaga. (Kocomberdiyev, 1977: 32)

681. DAYIM CARAYM KEREKKE

682. Aydı cipke baylattım,

683. Koyondordu sayrattım.

684. Çaynegime suu kuyup,

685. Küngö koyup kaydattım.

686. Suu apkeldim elekke.

687. Can kirgizdim terekke.

688. Meni menen dos bolsoñ

689. Dayım caraym kerekke. (Kocomberdiyev, 1977: 32-33)

690. AY MENEN KÜN

691. İzdegenden cadaşıp,

692. Karakterin kadaşıp,

693. Bir tuugandar ubara

694. Bir-birinen adaşıp.

695. Kelgen kezde agası,

696. Ketip kalat inisi.

697. Kelgen kezde inisi,

698. Ketip kalat agası.

699. Ay asmanda tün boyu.

700. Kün asmanda kün boyu.

701. Ay col karayt tün boyu.

702. Kün col karayt kün boyu.

703. İzdep cürüp cadaşıp,

704. Karakterin kadaşıp,

705. Bir tuugandar ubara

706. Bir-birinen adaşıp. (Kocomberdiyev, 1977: 33)

707. CARALUU TÖÖ
708. Cambaşınan catıptır.
709. Zor kaygıga batıptır.
710. Caşı köldöy agıptır.
711. Al antkeni “baykuştun”
712. Butun çirkey çağıptır. (Kocomberdiyev, 1977: 33)

713. TÜŞÜMDÖ
714. Tündö bir kızık:
715. Talaada cürüptür
716. Balıktar süzüp.
717. Bardığın tuşadım
718. Buluttan üzüp.
719. Ayga sekirdim
720. Adırdan tüşüp.
721. Muzga cılındım
722. Ayabay üşüp.
723. Kulanıp kettim
724. Baratıp sızıp.
725. Oygonsom tüşüm,
726. Mınakey kızık. (Kocomberdiyev, 1977: 33-34)

727. BİZDİN MARAT
728. Üylöp catıp asmandan
729. Buluttardı tarattı...
730. Caşırılğan altın kün
731. Cark dep cüzün karattı.
732. -Ey! Azamat, çaşa! -dep,
733. El maktadı Marattı. (Kocomberdiyev, 1977: 34)

734. BİZDİN KÜÇÜK KUMALAK

735. Bizdin küçük Kumalak
736. Tük toybogon sugalak.
737. Minip alıp kulundu,
738. Kündü karmayt kubalap.

739. Köldön bizdin Kumalak
740. Koyon tişteyt kubalap.
741. Komuz çertip ırdasa,
742. Ukkan baldar kubanat.

743. Bizdin küçük Kumalak
744. Tün toybogon sugalak,
745. Kökkö çıga çurkadı,
746. Kölökösün kubalap... (Kocomberdiyev, 1977: 34)

747. KORKPOS KOYONEKTER

748. Ötüp ketti bizderge
749. Karışkırdın çoñdugu.
750. Kañabızdı cese da,
751. Kanaattanıp toydubu.
752. Dep çoğuldu koyondor:
753. -Öttü anın kordugu.
754. 1-Koyon-Karışkırdan cüz ese
755. Arbın bizdin sanıbiz.
756. 2-Koyon-Birimdiktin cogunan
757. Börülördün nanıbiz.
758. 3-Koyon-Karışkır emi
759. kelgende
760. Kaçırallı baarıbiz.

761. Karışkır cetip kelgende

762. Kaçırıp sala berişti.

763. Tuş-tuş caktan toroşup,

764. Topuldatıp tebişti.

765. Kayrat menen birimdik

766. Kamsız kıldı ceñiştı.

767. Kaçıp ketti mıkaaçı,

768. Koyondordon talanıp.

769. Kalç-kalç etip titirep,

770. Kılçak-kılçak karanıp.

771. Uşul kezde koyondor

772. Cırgap çaşap cürüşöt.

773. “Koyon” -degen söz ukça,

774. Karışkırlar bürüşöt.

775. Korkok kezin esteşip,

776. Koyonekter külüşöt. (Kocomberdiyev, 1977: 35)

4.3. Türkiye Türkçesine Aktarma

1. BEBEKLERİN SORUSU (1.BÖLÜM)
2. GÖLCÜKTEKİ AY
3. Dışarı çıksam muhteşem, anne,
4. İleri geri titreyip,
5. Ulu gölcüğün ortasında
6. Ay yatmış parlayıp.
7. Basıp usulca varıp
8. Elimi batırıp,
9. Onu yakaladığım anda
10. Kırıldı paramparça olup.
11. GECE YARISI
12. Gece yarısı. Söndüğünde evin ışığı,
13. Çevrenin uyuduğu vakitte.
14. O sırada gözünü açıp Toktorbek
15. Annesinden elma istedi.
16. -Baksana, oğlum, evin içi karanlık,
17. Bu vakitte, uyanık gezen kaldı mı?
18. Uyu, yavrum, anneciğini kahretme,
19. Uyuyakaldı elmaların hepsi.

20. BEBEKLERİN SORUSU

- 21. Güneşin var mı evi?
- 22. Solucanın var mı yüreği?
- 23. Sevindiklerinde bizim gibi
- 24. Enikler de güler mi?

25. AYIN YAVRUSU

- 26. Dışarı çıkıp gülümseyerek
- 27. Kanatbek'in babası.
- 28. Buraya çıksana, afacan yavrum.
- 29. Ay doğmuş baksana!
- 30. -Göster, baba hani ayın
- 31. Küçük yavrusu.

32. ERKEK KARDEŞİM ERKEBEK

- 33. Kova ile su alıp,
- 34. Elmaları sulayıp,
- 35. Çalışırken, dedem görüp
- 36. Aferin, dedi sevinip.
- 37. Beni taklit edip Erkebek
- 38. Eniğin üstüne,

39. Su döküp telaşla,
40. -Büyüsün, diye çarçabuk.
41. AYIN YARISINA BAKSAN
42. ATA ÇAKILAN NAL GİBİ
43. Yüzeyinde yüzer gökyüzünün
44. Ay kavisli, orak gibi.
45. Bembeyaz ışığını gülümseyerek,
46. Yeryüzüne döküp eksiltmez.
47. Ayın yarısı gökyüzünde
48. Ata çakılan nal gibi.
49. Gölgesi gölcükte-
50. Altın sırtlı kurbağa gibi.
51. Büyükannesini atlayıp:
52. -Çabuk, anne, diye hayretle,
53. Ayın öteki yarısı,
54. Büyük gölcükte bulunmuyor mu,
55. Bakın, -dedi Erkebek.
56. Gölcüğün suyunu dalgalandırıp,
57. Rüzgar koşar yorulmaz.
58. Ayın yüzeyi kımıldar
59. Gümüş sırtlı balık gibi.

60. İLKBAHAR SAĞANAĞINDA

61. Yapraklar hışırdayıp,

62. Yağmur gümbürdeyerek döküldü.

63. Evlerdeki bebekler

64. Konuşarak koştı.

65. Vücudunu kavağa yaslayıp

66. Tölöke dedemiz:

67. -Dökül altın! Dökül!-

68. Dökül halka bereket!

69. -diyor

70. Yağmur suyunu koluna

71. Karşılayıp Kara- Kız:

72. -Altın değil bu yaklaş, -diyor,

73. -İşte, baba, bakınız.

74. -Bu yağmurun gücüyle,

75. Güz olsun, Kara-Kız,

76. Dolgun taneli altın buğdayı

77. Dağ kadar yığıp alırsız.

78. BENİM MASKOT ENİĞİM
79. Uzaklaşmıyor oynuyor yanımda
80. Görmezsem özlerim
81. Toz şekere alıştırdım
82. Küçük yaşında.
83. Bugün yeni kar yağdı
84. Sevindirdi çocukları.
85. Bir süre sonra boyadı
86. Bembeyaz yaptı çatıları.
87. Bunu gördüğü anda
88. Maskotum sevindi.
89. Sallayıp kuyruğunu
90. Hav hav³ ses çıkardı.
91. Kar üstünde yuvarlandı.
92. Kışneyerek oynadı.
93. Kardan büyük-büyük yuttu.
94. Toz şeker diye düşündü...

³ Kırgızca karşılığı bors bors.

95. TAŞ GIYSİLİ KAPLUMBAĞA

96. Söylesen dedi Medeke

97. Takip edip Gülay annesini:

98. -Şaşkınlıkla bakakaldım,

99. Bu kaplumbağanın.

100. Neden, anne

101. Gömleği, kaftanı taştan?

102. -İpek giyip gök renkli kurbağa

103. Gitse kışlağa,

104. Çatırdamış bütün giysisi,

105. O anda taşlıkta.

106. Şayı giyip gök renkli kurbağa

107. Gitse kışlağa

108. Çatırdamış bütün giysisi

109. O anda taşlıkta.

110. Kızarak yalın ayak

111. Geri evine gitmiş.

112. Bütün giysisini yeniden

113. Taştan yapmış.

114. Ondan sonra gök renkli kurbağa

115. Kaplumbağa olmuş.

116. BERDİ İYİ ÇOCUK MU?

117. Berdi koşup seviniyor,

118. Gök renkli keçiyi kovalayıp.

119. Koşarak giderse,

120. Ardından toz sürükleniyor.

121. Keçi kaçıyor soluyup

122. Berdi kovalayıp aceleyle

123. O zavallıya değnekle

124. Vurarak gidiyor.

125. -Sürüp buraya getirdim keçiyi,-

126. Diyor görünce annesini.-

127. -İyi olacağım,

128. Anne, bundan sonra görsen.

129. -Keçileri pataklarsan,

130. Kötü imiş demezler mi?

131. İyi çocuk vurmadañ,
132. Ona ot, yem vermez mi?
133. BU DAVRANIŞI DOĞRU MU?
134. Övüneceğim diye Keki'ye,
135. Göstereceğim diye Beki'ye,
136. Adını yazdı Üsöyün
137. Beyaz duvarın kenarına.
138. Ona söyledi Azat Kız:
139. -İsle çizilse iyi mi
140. Senin de yüzüne?
141. BÜYÜK MÜYÜM? YOKSA...
142. Bebeğimi ağlatsam,
143. Annem bana “büyüksün” diyor.
144. Küçüklerini ağlatan,
145. Nasıl iyi olsun diyor.
146. Büyüksün neden,
147. Hoca “küçüksün”, diye
148. Geri gönderdi okuldan.
149. Yaşın yediyi geçsin deyip?

150. GÜNEŞ NEREDE?

151. Karanlık yeri gizledi.

152. Ilık rüzgar dindi.

153. Üsön aceleyle sordu,

154. Dedesi Aşım'a.

155. -Evet dede! gece olduğunda,

156. Güneş nereye saklandı?

157. -Güneş gittiğinde gördün

158. Öteki dağın arkasına,

159. Selametle derken

160. Hepsine gözünü çektiğinde.

161. Işığını saçar o şimdi,

162. Afrika halkına.

163. BU HAKİKAT Mİ?

164. Dinlesem Zarlık'ı,

165. Dinlesem Munduk'u,

166. Seslenerek konuştu

167. Masal işitmeyen.

168. -Bebekler dinlesin!
169. İşte bunlar gerçek mi?
170. Zarlık-
171. Küçük bir kuş gibi yaygara edip,
172. Uçsam bağıra çağıra.
173. Kanadımın rüzgârından
174. Dağlar parça parça olup yıkılıyor.
175. Binip buluta
176. Hızlıca aya varsam.
177. Munduk-
178. Gürleyip haykırsam,
179. Yer silkiniyor titreyip.
180. Uçarak yürük at ayda
181. Yere konuyor ürperip.
182. Geceleyin ansızın parlayıp,
183. Güneş görünüyor gülümseyerek.

184. CÜKÖN (2.BÖLÜM)
185. ERMEK'İN EMEĞİ
186. Ermek sürekli düşer,
187. Kendi ayağına takılıp,
188. Annesi görüp yalvarır,
189. Yüreği parçalanıp.
190. İki çalı elinde
191. Edirekey⁴ gibi bakıp sevinip:
192. -İşte, anne, odun, -diyor
193. Yüksek sesle haykırıp.
194. -Onların hepsini nasıl alıp geldin?
195. Ah, yavrum, Ermek'im!
196. Annesine ithaf etti
197. İlk emeğini.
198. CÜKÖN
199. İhtiyar anne Külayım
200. Böyle dedi Cükön'e:

⁴ Edirekey: Kabarık ve hafifçe kıvrılmış olan burun kanatlarına malik olan.

201. -Tuz alıp gelsen, nurum,
202. Koşarak gidip dükkâna.
203. -Her zaman ben gidiyorum,
204. Demesin mi Bükön'e.
205. Tekrar anne Külayım
206. Böyle dedi Cükön'e:
207. -Elma veriyor diyor,
208. Varanlara dükkanda.
209. -Şimdi koşarak gideyim,
210. Söyleme Bükön'e.
211. KAZIKÇIK
212. Güm diye düştü Tölöndü
213. Kazıkçığa takılıp.
214. Aksak basıp yöneldi,
215. Yapışan tozu silkeleyip.
216. Diğer çocuklar da düşer
217. Benim gibi pantolonu ayrılıp,
218. Diye düşünüp kazığı
219. Çekip çıkardı geri dönüp.

220. KORKANA ÇİFT GÖRÜNÜYOR

221. Dedesinin ayakkabısını

222. Sürükleyerek giyip Kemelbek,

223. Cüce gibi dışarıya çıktı,

224. Ayı görüp geleyim diye.

225. Kurbağa vıraklıyor gölcükte-

226. Korkuverdi telaşlanıp.

227. Koşamadı şıpırdayarak,

228. Ayakkabıları fırlattı.

229. “Dede” diye haykırıp,

230. İki gözünden yaş döktü.

231. Eve gelip hıçkırarak,

232. Şöyle söylemeye başladı:

233. -Dışarıya çıktım,

234. Ayı seyredip gülümseyerek.

235. Bu sırada gölcükten

236. Ayı çıktı gürleyerek.

237. Vurdum taşla,

238. Korkuverdim titreyerek.

239. Dağ gibiymiş dişleri
240. Ağzını açtığında.
241. Uçarak yere serildim,
242. Ağzından ateş saçtığında.
243. Yiyecekti sanırım yakalasa,
244. Yetişemedi kaçınca.

245. MALABAY

246. Ne olduğuna bakmıyor
247. Altı yaşında Malabay,
248. İsteddiği, taşı, demiri
249. Sade yalamıyor

250. Kış günü el üşüyor,
251. Kımıldıyor hoşuna gidiyor.
252. Mavi kapının sapını
253. Yalayıp Malabay.

254. Çıkmadan sesi,
255. Yapıştı dili.
256. -Gördüğünde yalama, -
257. Dedi ona Gülü.

258. YARIM BAŞ

259. Gözyaşını döküp yağmur gibi

260. -İstemiyorum, bırak, - deyip Sadırbay,

261. Kaçıp çıktı sokağa

262. Saçını düzgün kestirmiyor.

263. Koşup gitti çocuklara

264. Yalın ayak, açık baş.

265. O anda bir çocuk haykırdı:

266. -Ey, yarım baş, yarım baş!

267. Karga ile tezek için dalaş!

268. Bu sözü duyup Sayra'dan,

269. Nur'dan, Gül'den, Ayna'dan,

270. Örterek başını Sadırbay

271. Evine kaçtı yeniden.

272. CÜKÖN İLE ANNESİ

273. Annesi:

274. -Ateş yak desem ayağım diye,

275. Yatıyorsun, düşünüsen!

276. Hastalanmaz mı ayakların,

277. Orompoy oynarsan?

278. İki gözü dışarı fırlayıp,

279. Cükön şaşırp:

280. -Oynasam ağrıyorum

281. Ayağımın ağrısı dindi.

282. Annesi:

283. -İşte ne yeni,

284. Kim vurmuş bunlara?

285. Hastalandığında top kovalayıp

286. Oynamak gerek değil mi?

287. HEPSİ BİR...

288. Ablası Sayra

289. Yıka dese yüzünü:

290. -Yarın artık hepsi bir,

291. Kir oluyor, -diyor Bekin.

292. -Gömleğini giy, Bekintay!-

293. Dese ablası Sayra.

294. -Akşamleyin artık hepsi bir,

295. Annem de, -diyor tekrar.

296. Söylenen sözü dinlemiyor,

297. Bekin boynunu kokladı.

298. O sırada bana,

299. Yiyecek ver, -dedi.

300. -Açıyor ağzını

301. Yarın artık yine,

302. Oradan yemek yemezsin

303. Dedi ablası Sayra.

304. ŞAKA

305. Yemiş dolmuş dalında

306. Çiftliğin bahçesinde.

307. Elma ile bir vurdum,

308. Askar otursa yanımda.

309. Elmalarını attı,
310. Askar gözyaşı döktü.
311. Annesini çağıran sesi
312. Gittikçe şiddetlenmeye başladı.
313. Askar'ı azarladım:
314. -Şakayı bilmiyorsun,
315. Eey! Ey! Sulu göz, ikinci
316. Benimle olmayan.
317. Büyük dalın üzerine
318. Çıksam aceleyle
319. Cunuş elma fırlattı,
320. Tak deyip değdi başına.
321. Gözümden ateş yansıyıp,
322. Gözümden yaşlar akın akın
323. Ağlasam çocuklar
324. Bana hep birlikte gülüyor
325. Başımın ağrısından kıvranırken,
326. Bilmiyorum ne yaptılar.

327. -Kaçıksın, -diye burnumdan soluyarak,

328. Azarladım Cunuş'u.

329. Çocuk gülmeden,

330. Bana koşup.

331. Hararetle hepsini söyleyip

332. Ortama alıştı.

333. -Dövüşmeden duramıyorsun,

334. Gördüğünü azarlıyorsun.

335. Elma ile vurduğunda

336. Baş ağrısını bilmiyorsun.

337. Kendi günahını bilmiyor,

338. Askar'ı vurup gülüyorsun.

339. Böyle haylazca,

340. Nereye gidiyorsun?

341. Dün vurdun Aşım'ı.

342. Haylazlığın arttı.

343. Vurmuş sana böyle diye,

344. Yarsa başını.

345. Ağlattın Buruş'u,
346. Seviyorsun dövüşü.
347. Elma ile bir vurmuş
348. "Aferin" de Cunuş'a.
349. "Sıçan" o diyip Cunuş'u,
350. "Kedi" o diyip Buruş'u.
351. Kovalayıp birbirini,
352. Komik oyun kurdu.
353. Başlattın deyip dövüşü,
354. Azarladın deyip Cunuş'u.
355. Beni oynatmıyor
356. Bilmiyorum ne yaptım?
357. KÜÇÜCÜK ANAş
358. -Nereden geldin aceleyle
359. Hı, azizim, Anaş'ım?
360. -Yakaladım sokaktan
361. İşte bu ördeğin yavrusunu.
362. Yalın ayak kızartıp

363. Üşütmüş parmağını.

364. Bağıma basıp ısıtayım,

365. Çolak kalmasın.

366. OBUR KEDİ (3.BÖLÜM)

367. SAKLAMBAÇ

368. Tokon, Taşın,

369. Adıl, Aşım

370. Saklandı Baçım,

371. Arıyor Kasım.

372. Gelse Kasım

373. Başını çıkarıp:

374. -Ben burada yokum, -diyor

375. Küçücük Aşım.

376. ERKEK KARDEŞİNE AĞABEYİ

377. Her gün takip ediyorsun,

378. Peki ne zaman kalacaksın?

379. Düşünmeden söyledi

380. Sen nasıl çocuksun?

381. -Sen okula gidiyorsun,

382. Ben her zaman evdeyim.

383. Sözünü dinleyeceğim,

384. Yarın evde kalayım.

385. Bugün bir kez

386. Kitabını okula

387. Götüreyim.

388. ENİĞİM

389. Kovup kalsam koşarak,

390. Eniğim acele edip,

391. Havlayıp kaçarak,

392. Dama saklanıyor.

393. Oynadığında saklambaç

394. İyi görüyor kovalayanı.

395. Saklanacağım anda

396. Bilmiyor gözünü yummayı.

397. OBUR KEDİ

398. Adıl gülüp seviniyor:

399. -Hey! Ağabey, baksana,
400. Öteki obur kedi
401. Kuyruğunu fare diye
402. Yuvarlanıyor kovalayıp.
403. SABIRSIZ CANTAY
404. Yaprak hışırdayıp,
405. Yağmur çiseledi tıkırdayıp,
406. Ot yığınınna vardık
407. Birçok çocuk şarkı söyleyip
408. O anda Cantaybek
409. Yatıverdi, yayılıp,
410. Anneciğim diye bağırıp,
411. Ayaklarını örtüp.
412. -Aşımahun ayaklarımı
413. Gitti param parça yapıp.
414. -Bırak, dur,- demeden,
415. Cantay yattı burnunu çekip.
416. O sırada arka taraftan
417. Enik çıktı hırlayıp.

418. Deneyelim deyip Cantay'ı

419. Koşsak zangırdayıp,

420. Cantaybek'e baksak,

421. Hepimizden daha çabuk

422. Kaçıyor hızla koşup.

423. BUZDA

424. Kayıp düşünce,

425. Gülüyor Cayna,

426. Kızak ile bebeğini

427. Bir patenli sivrilip durup,

428. Koşuyor Mayra.

429. -Ne yapsam da her türlü

430. Düşerim diye yeniden-

431. Oturup buz üzerinde kayıyor

432. Pofuduk Sayra.

433. AŞIM SEVİNDİĞİNDE

434. Düşünde deve kovalayıp,

435. Kaçıyor Aşım.

436. Deve yetiştiğinde

437. Isırdı başını.

438. Dayanamayıp “anne” diye

439. Döküverdi gözyaşını...

440. Sabahleyin uyanıp,

441. Ağrıyor deyip usulca,

442. Okşadığımı görüp başını:

443. -Sağlam gibi duruyor, - deyip

444. Güldü Aşım...

445. KARINCA DAĞ GÖRDÜĞÜNDE

446. Gidiyormuş çalışmaya

447. Kıl bıyıklı karınca.

448. Düğme alıp elime

449. Kapatıp koysam yoluna:

450. O taraftan baktı,

451. Bu taraftan baktı,

452. İleri geri yürüdü

453. Bu dağ imiş diye düşündü...

454. HAYLAZ OĞLAK

455. Büyük kayanın dibinde,

456. Ottan yapılan evinde

457. İhtiyar keçi yaşarmış

458. Gündüz de gece de.

459. “Yakalayacağım diye kekliği”

460. Taştan-taşa atlayıp,

461. Kaçıp giderdi oğlağı.

462. Çalılıklara saklanıp.

463. Yakalayıp oğlağını,

464. Okşayıp, öpüp kulağını

465. Böyle demiş annesi:

466. -Ah, yavrum, kesik kulaklım,

467. Oyun vaktin haylaz.

468. Söz dinlemezsen, kesik kulaklım,

469. Kurtun ağzında

470. Kalır başın, kulağın.

471. Değnek verip koluna

472. Ottan sokup koynuna,

473. Parıldayan ıngırak

474. an taktı boynuna.

475. -Fazla yaramazlık yapma,

476. Oyna evin önünde.

477. anını şıkırdat,

478. Bir tehlike gelse başına.

479. Çukurlara varmadan,

480. Evden uzaklaşmadan,

481. Çanı “şank” etti

482. Çok vakit geçmeden.

483. Korkuyla etrafa bakıp,

484. Keçi koşuyor balaktap.

485. Gelse gülüyor oğlağı.

486. Çanı gürleyip.

487. -Ne oldu, oğlağım,

488. Ne, yavrum, kesik kulaklım?

489. -Sinek konsa ucuna

490. Ağrıyor kulağım.

491. -Kulak ver öğüde,

492. Boşu boşuna bağırma.

493. Olur olmaz işlere

494. İkinci defa çağırma.

495. Çukurlara varmadan,

496. Evden uzaklaşmadan,

497. Çanı “şank” etti

498. Çok vakit geçmeden.

499. Korkuyla etrafa bakıp,

500. Keçi koşuyor balaktap.

501. Gelse gülüyor oğlağı.

502. Çanı gürleyip.

503. -Ne oldu, oğlağım,

504. Ne, yavrum, kesik kulaklım?

505. -Sinek konsa ayağıma

506. Ağrıyor toynağım.

507. -Kulak ver öğüde,

508. Boşu boşuna bağırma.

509. Olur olmaz işlere

510. İkinci defa çağırma.

511. Dinlemeyip verilen öğüdü,

512. Tekrar tekrar bağırdı,

513. Şaka yapıp annesine

514. Dokuz kez çağırdı.

515. O anda arkasına baksa,

516. Kendi ile yan yana

517. Aç kurt durmuş.

518. İşte ilginç şaka.

519. Anne diye çağırdı,
520. “Oy öldüm!”- diye bağırdı.
521. Annesi gelmedi,
522. “Yalan söylüyor”- diye düşündü.

523. Kızıl gözlü kurt
524. “Kürs-kürs” öksürüp,
525. Isırıp oğlağı
526. Alıp gitti kaldırıp.

527. FARELER
528. Mızrak yapıyor fareler
529. Kedilerin tüyüyle.
530. Ödleri patlıyor
531. Miyavlayan sesinden.
532. Kedilerin cesaretini
533. Kaplanlarla denk görüyor.
534. Geceleyin toplanıp,
535. Kendilerince istişare ediyorlar:

536. -Kediler gibi yorulmaz

537. Yarış atı olup hızlı olsaydık.

538. Ya da onlar ile eskiden

539. Dost olsaydık.

540. Kediler gibi bize de

541. Güçler çok dolsaydı.

542. Kediler gibi bizim de

543. Dişimiz keskin olsaydı.

544. Her gece böylece

545. Kendilerince istişare ediyorlar.

546. Kedilerin heybetini

547. Arslanlarla denk görüyorlar.

548. BİNDİĞİ ATI ARAYAN

549. Öğle olduğunda Malabay

550. Atları saysa,

551. Biri eksik baksa,

552. İşte tuhaf şaka!

553. Oradan buradan görünüp,

554. Atını dehleyip,

555. Arıyor Malaken

556. Kara tere batıp.

557. Bulmuş gibi fikri

558. Dedesi çağırdı:

559. -Saydın mı, -dedi o,-

560. Bindığın atı?

561. Önüne arkasına bakmıyor

562. Eğlenceli imiş Malabay!

563. Arayıp durmuyor mu

564. Bindığı atı saymıyor...

565. BEKE, MEKE, KEKE VE

566. BOYNUZLU TEKE

567. Obur Beke,

568. Uzun bacak Keke,

569. Ve de Meke,

570. Üçünün bindiği

571. Boynuzlu teke.

572. Üçünü tek başına
573. Kaldırıyor teke,
574. Seviniyor Beke,
575. Kahkaha atıyor Meke,
576. Aksırıyor Keke.

577. Sıçradı teke,
578. Atladı Beke,
579. Yuvarlandı Keke,
580. Düştü Meke.

581. Ağladı Beke,
582. Bağırdı Meke,
583. Çığlık attı Keke,
584. Hepsini yapan
585. Boynuzlu teke.

586. MİSAFİR OLAN ALACA KARGA

587. Küçücük kargayı
588. Çoro besledi.
589. Çoro'nun evini

590. Karga beğendi.
591. Güçlendi şimdi
592. Yavru karga.
593. Korkutmuyor rüzgar
594. Korkutmuyor yağmur.

595. -İstersen git,
596. Kendi gücünle özgürsün, -deyip
597. Uçurdu Çoro.
598. El sallayıp “hoşça kal” deyip...
599. Dolaşıp uçup,
600. Ormanı, dağ sırtını,
601. Yeniden gelip,
602. Duvara kondu.

603. Hızlı hızlı çarpıp
604. Çift siyah kanat,
605. Havayı ayırıp
606. Rüzgarı yırtıp.
607. Gitmesini istemiyor
608. Arkadaşını bırakıp,

609. Misafir olup
610. Kaldı kışı geçirip.
611. ALINGAN
612. Balı hemen vermiyor diye,
613. Büyükanneme darılarak.
614. Yatıverdim üzüntüye kapılarak.
615. Sarı kürkü örtünerek.

616. Güldü ve büyük babam,
617. Balın hepsini yiyiverdi.
618. Küsenin yiyeceği
619. Tatlı olur deyiverdi.

620. Bal yesene deyip büyük babam,
621. Gelmedi yalvararak.
622. Böyle yapacağını bilseydim
623. Yatmazdım darılarak.

624. YALANLAR (4.BÖLÜM)

625. GÖL ÜSTÜNDE

626. Topu ortaya alarak,
627. Bazen durup kalarak

628. Gölün üstünde birçok çocuk

629. Futbol oynar yarışarak.

630. Birçok balık sevinip,

631. Bağrışırılar gürültü yapıp.

632. O çocukların ayağından

633. Toz yükselir dönerek.

634. KELEBEĞE BİNİP

635. Kelebeğe binip,

636. Bebeğimi üzerinde götürüp,

637. Aya çıksam şahlanıp.

638. Orada gezdiğim zamanlar,

639. Henüz aklımdan gitmedi.

640. Hareketsiz kalıp kelebek

641. Yedeğini almadığıma pişman oldum

642. O zamandan beri aradan

643. Altı yüz yıl henüz geçmedi.

644. AKLIMDA

645. Hiçbir zaman gitmez aklımda,

646. Henüz doğmadığım zamanlar

647. Kuzuları yayıp,

648. Eve geldiğim akşamda.

649. Annem yeni doğup,

650. Beyaz beşiğe kundaklayıp,

651. Ağlarken teselli etti.

652. Babam ata bindirip.

653. Ağlasa anneciğim

654. Emzik verip ablam,

655. Sallayıp beşiğini:

656. -Uyu, - derdi,- nurum.

657. Kolundan yakalayıp,

658. Okşayarak eğitip,

659. Dedemi oynatıyor

660. Yakalayiverip kelebek.

661. Her zaman aklımda durur,

662. Henüz doğduğum zaman,

663. Büyükannemi yürütüp,

664. Peşimden götürdüğüm akşamda.

665. SİVRİSİNEK İLE DEVE

666. İki pehlivan bastırıp,

667. Şimdi güreşe tutuşup...

668. Sivrisinek bacağından (yere) çaldığında,

669. Deve yığılıp kaldığında...

670. Halk bağırdı “çok iyi” diye,

671. Sivrisinek deveyi yıktı diye.

672. BÖCEĞİN ÇEKTİĞİ KIZAK

673. Böceği çekip kızağa,

674. Vadiye gittim.

675. Çekip alıp çocukları,

676. Çekip alıp yaşlıları.

677. Böcek uçtu zangırdarak,

678. Rüzgârda titreyen sesle...

679. Sen de gelsene, canım!

680. Yerleştireyim kızağa.

681. HEP İŞE YARARIM

682. Ayı iple bağladım,

683. Tavşanları öttürdüm.

684. Çaydanlığıma su koyup,

685. Güneşe koyup kaynattım.

686. Su alıp geldim elekle.

687. Can verdim kavağa.

688. Benim ile dost olursan

689. Hep işe yararım.

690. AY İLE GÜNEŞ

691. Aramaktan usanıp,

692. Gözlerini dikip,

693. Zavallı kardeşler

694. Birbirinden ayrı düşüp

695. Geldiği vakit ağabeyi,

696. Gidiverir erkek kardeşi.

697. Geldiği vakit erkek kardeşi,

698. Gidiverir ağabeyi.

699. Ay gökyüzünde gece boyu.

700. Güneş gökyüzünde gün boyu.

701. Ay yol gözler gece boyu.

702. Güneş yol gözler gün boyu.

703. Aramaktan usanıp,

704. Gözlerini dikip,

705. Zavallı kardeşler

706. Birbirinden ayrı düşüp.

707. YARALI DEVE
708. Uzanıp yatmakta.
709. Büyük üzüntüye girmekte.
710. Gözyaşı sel gibi akmakta.
711. Çünkü o “zavallının”
712. Ayağını sivrisinek sokmakta.

713. DÜŞÜMDE
714. Geceleyin bir tuhafılık:
715. Vadide yürüyordu.
716. Balıklar yüzüp.
717. Hepsini köstekledim
718. Buluttan koparıp.
719. Aya sıçradım
720. Tepelerden düşüp.
721. Buzda ısındım
722. Bir hayli üşüyüp.
723. Yuvarlanıverdim
724. Süzülerek gidip.
725. Uyandığımda rüyadan,
726. Böyle tuhafılık.

727. BİZİM MARAT
728. Üfleyiverip gökyüzünden
729. Bulutları dağıttı...
730. Gizlenen altın güneş
731. Hop deyip yüzünü çevirdi.
732. -Hey! Aferin, yaşa!- diye
733. Halk övdü Marat'ı.

734. BİZİM ENİK KUMALAK

735. Bizim enik Kumalak
736. Hiç doymayan obur.
737. Taya binip,
738. Güneşi kovalayıp yakalar.
739. Bizim Kumalak gölden
740. Tavşan kovalayıp yakalar.
741. Kopuz çalıp şarkı söylese,
742. Dinleyen çocuklar sevinir.

743. Bizim enik Kumalak
744. Hiç doymayan obur,
745. Göğe çıkıp koştu,
746. Gölgesini kovalayıp...

747. KORKMAYAN TAVŞANCIKLAR

748. Uğramadan geçti bizlere

749. Kurdun büyüğü.

750. Kaçımızı yediyse de,

751. Tatmin olup doydu mu?

752. Deyip toplandı tavşanlar:

753. -Yetti onun küçümsemesi.

754. 1.Tavşan- Kurttan yüz kat

755. Bizim sayımız daha fazla.

756. 2.Tavşan-Koalisyonun çoğunluğuyla

757. Kurtların ekmeğiyiz.

758. 3.Tavşan-Kurt şuan

759. gelse

760. hepimizi kaçırrır.

761. Kurt ulaşır geldiğinde

762. Kaçırıp yer.

763. Her taraftan alıkoyup,

764. Boğuk ses çıkarıp tepişti.

765. Gayret içinde koalisyon

766. Elde etti zaferi.

767. Kaçıp gitti yamyam,

768. Tavşanlardan savrulup.

769. Tır tır edip titreyip,

770. Gerisin geri bakarak.

771. O sırada tavşanlar

772. Refah içinde yaşayıp gittiler.

773. “Tavşan”- denilen sözü duysa,

774. Kurtlar büzülür.

775. Korktuğu anı hatırlayıp,

776. Tavşancıklar gülüşür.

SONUÇ

Modern Kırgız edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahip olan Turar Kocomberdiyev, çocuklara yönelik yazdığı şiirlerle tanınmış bir şairdir. Döneminin en iyi lirik şairi olarak anılmaktadır. Ona bu unvanın verilmesini sağlayan ise “Kölçüktöğü Ay” adlı eseridir.

Şair, şiirlerinde çocuksu bir düşünce biçimiyle didaktik unsurları başarı ile birleştirmiştir. Şiirlerinde ağır bir didaktizm yoktur. Aksine çocuğu kendi davranışlarını sorgulamaya sevk eden, doğruya ulaşmada ona yalnızca yol gösteren bir tavır vardır. Şairin hedef kitlesi olan çocuğu, etkileyici bir anlatım ve yaklaşım tarzı vardır. Doğaya ve köy hayatına oldukça bağlı bir şairdir. Lirik bir havada kaleme aldığı şiirleriyle ün kazanan Kocomberdiyev’in şiirlerini okuduktan sonra doğaya daha farklı bir ilgi ve merak uyanmaktadır. Şiirlerindeki kafiyeler son derece akılda kalıcıdır. Eser, çocuklara hitap ettiği için karmaşık cümle yapıları veya anlaşılması güç tamlamalar kullanılmamıştır. Şairin dili oldukça etkileyici, ahenkli ve yalındır. Şiirleri yapaylıktan son derece uzaktır.

Şair geçmişine, memleketine ve geleneklerine oldukça bağlıdır. Çocukluğunun geçtiği köyleri, vadileri, gölleri unutmamıştır. At sürdüğü, çobanlık yaptığı günler hala hafızasındadır. Şiirlerinde yer verdiği çocuklar, kültürlerine sıkı sıkıya bağlı, milli özellikler gösteren tiplerdir. Şair, milletine ve memleketine faydalı bir nesle öncülük etmek istemektedir. Sorgulayan, düşünen ve araştıran birer vatandaş olmaları arzusu içinde olan şair, şiirleriyle çocukları düşünmeye sevk etmektedir. Onların hayal gücünü geliştirmekte ve kelime hazinesini genişletmektedir.

Kocomberdiyev’in “Kölçüktöğü Ay” adlı kitabında yer alan 50 şiir incelenmiş ve kelime dünyası tasnif edilmiştir. Bu tasnif sonucunda şu sayısal veriler ortaya çıkmaktadır: akraba, aile ve unvan ile ilgili 28 farklı kelime 96 defa, eşya, araç-gereç ile ilgili 27 farklı kelime 46 defa, renkler ile ilgili 7 farklı kelime 15 defa, sayılar ve sayısal ifadeler ile ilgili 9 farklı kelime 38 defa, coğrafya ile ilgili 42 farklı kelime 132 defa, yiyecek- içecek ile ilgili 9 farklı kelime 21 defa, zaman ve yön ile ilgili 34 farklı kelime 90 defa, vücut ile ilgili 28 farklı kelime 90 defa, yer ile ilgili 11 farklı kelime 32 defa, hayvanlar ile ilgili 30 farklı kelime 112 defa,

oyun ile ilgili 3 farklı kelime 4 defa kullanılmıştır. Bu sayısal veriler sonucunda coğrafi kelimelerin çoğunlukta olması onun bir kez daha doğaya olan sevgisini gözler önüne sermektedir. Köy hayatı içinde doğup büyüyen şairin bu geleneksel unsurlara bağlı yazı dili de olağan bir sonuçtur. Şair, çocuklara doğa sevgisini aşılamak istemektedir. Doğa sevgisi, çocukta sorumluluk duygusunu geliştirecek önemli unsurlardan biridir. Sorumluluk, empati kurma, özen gösterme gibi kavramlar soyuttur. Soyut kavramların çocuklar tarafından anlaşılması zordur. Bu kavramlar, doğa vasıtasıyla somutlaştırılıp çocuğa daha etkili bir biçimde öğretilmektedir. Çocuğun öğrenme sürecine, anlamlandıramadığı soyut kavramlardan ziyade görerek ve deneyimleyerek anlamlandığı somut kavramlar büyük katkıda bulunmaktadır. Şairin şiirlerinde kullandığı kelimelerin büyük bir kısmını, somut kelimeler oluşturmaktadır. Cisimlerin dikkat çekici özellikleri çocukların odak noktasıdır. Turar Kocomberdiyev'in şiirleri içerisinde önemli bir yere sahip olan “ay” ve “kүн” sözcükleri, bu esasa dayanılarak fazla sayıda kullanılmıştır. “Ay” ve “güneş” parlak görünüşü itibariyle çocukların dikkatini kolayca çebedecek gök cisimleridir. Çocuğun algısı, duyu organlarıyla sınırlı olduğu için ancak gördüğüne inanmaktadır. Çocuk, yapacağı gözlemler neticesinde de doğa ile daha yakın bir ilişki halinde olacaktır.

Şairin şiirlerinde kullandığı sözcük türleri incelendiğinde ise şu sayısal veriler ortaya çıkmaktadır; şiirlerinde toplamda 268 farklı isim 691 defa kullanılmıştır. Sıfat olarak kullanm sıklığı 128'tir. Kocomberdiyev'in şiirlerindeki diğer kullanımların sıklık dereceleri ise; zarflarda 99, zamirlerde 79, edatlarda 89, bağlaçlarda 6, ünlemlerde 30 ve diğer unsurlar olarak ele alınan ikileme, taklidi kelimeler gibi kelimelerde 99'dur. Şiirlerde fiil olarak kullanılan 330 kelime toplamda 1342 defa geçmektedir. Şairin şiirlerinde “fiil” ve “isim” en çok kullanılan sözcük türüdür. Fiillerin yoğun olması, onun üslubunun bir getirisidir. İsimlerin fazla olması ise dilin kendi özelliğidir. Eserde kullanılan sözcük türlerinin sayısına bakıldığında isim ve fiilden sonra sıfat ve zarflar dikkat çekicidir. Şairin hayatı algılayış ve yorumlayış tarzına dair önemli ipuçları veren sıfatlar, anlatımı sıradanlıktan çıkarmaktadır. Kocomberdiyev, kullandığı sıfatlarla anlatımını zenginleştirmiştir. Kelimelerin gücünü, hayal gücüyle destekleyerek özgün bir anlatıma ulaşmıştır. Fiileri sınırlandıran zarflar, aynı zamanda onun özellikliklerini de belirtmektedir. Nitekim şiirlerde yer alan çocuk tipleri, dinamik özelliğe sahip

olup hep hareket halindedir. Bu durum da çocuğun, dikkatini ve heyecanını canlı tutmasını sağlamaktadır. Ünlem, ikileme gibi diğer sözcük türleri ile şiirlerdeki heyecanın devamlılığına ve cümlelerin etkileyiciliğine katkıda bulunulmuştur.

Şair, hedef kitlesinin çocuklar olması sebebiyle karmaşık cümle yapılarından ve ağdalı bir anlatımdan uzak durmuştur. Onun şiirleri son derece anlaşılırdır. Kurduğu isim ve sıfat tamlamalarının büyük bir kısmı somut kelimelerden oluşmaktadır. Şairin anlaşılabilirliğe gösterdiği özen ortadadır. Yine şiirlerinde kullandığı söz sanatları da, çocuğun düşünce dünyasına uygun düşmektedir. Şairin kullandığı bilmezlikten gelme, soru sorma, abartma gibi sanatlar, çocuğun bakış açısına uygun, sade fakat bir o kadar da etkileyici bir üslupla verilmiştir. Birbirleriyle son derece uyumlu şekilde kullanılan ses tekrarları şiirlere ritmik bir hava kazandırmaktadır. Akılda kalıcı ve ritmik kafiye şeması da çocuğun öğrenmesini kolaylaştırmaktadır. Çocuk şiiri okurken yahut dinlerken bu ses uyumlarından keyif duyacak ve şiirleri benimsemesi kolaylaşacaktır. Öyle ki şiirleri bestelenerek dilden dile dolaşan şairin, kullandığı kafiyelerin etkileyiciliğine şaşırmamak gerekir. Şair, yalnızca “Tentek Ulak” (Haylaz Oğlak) adlı şiirde nakarat kullanmıştır. Şiirlerde yer alan kafiyenin büyük bir kısmının “-(I)p” zarf-fiil ekiyle sağlandığı görülmektedir. Bu noktada şairin hareket unsuru ile estetik unsurları başarı ile birleştirdiği görülmektedir.

Yapılan bu çalışma ile Kırgız edebiyatı bilhassa Kırgız Çocuk edebiyatı için kıymetli şiirler kaleme almış Turar Kocomberdiyev’i ve onun “Kölçüktöğü Ay” adlı eserini yakından tanıma imkanı doğmuştur. Çalışmada şairin seçilen eseri üzerine bir dil ve üslup incelemesi yapılmıştır. Şiirlerin kelime dünyası analiz edilerek elde edilen veriler ışığında şairin; lirizm odaklı, ses uyumuna dayanan ve tabiata yönelen edebi kişiliği daha net anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1983); Sözcük Türleri (Neşe Kutluk, İbrahim Özel, Sevgi Atabay), TDK, , 2. Baskı, 288 s. (2003), Papatya Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (1998); Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi Engin Yayınevi, İstanbul.
- Aksan, Doğan (2015); Türkçe'nin Sözcük Varlığı, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Akmataliyev, Amantur (2002); Esenkocoyev Kuseyin, Kırgız Adabiyatının Tarihi, C. VI s.530-536 İlimder Akademiyası Yayınları, Bişkek.
- Arıcan, Osman (2007); "Süyünbay Eraliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Atabey, İbrahim (2015); Kırgızistan Gramerciliğinde Kelime Grubu Anlayışı, Türk Dünyası, <http://dergipark.gov.tr/tdded/issue/12710/154687> (Erişim tarihi: 25.06.2017)
- Banguoğlu, Tahsin (2004); Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Başdaş, Cahit, Abdülmukaddes Kutlu (2016); Kırgız Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Bilgegil, Kaya (1963); Türkçe Dilbilgisi, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Beşirli, Hayati (2011); "Kırgızistan'ın Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yapısı", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz (15), s.313-332, Ankara.
- Böler, Tuncay ve Hanifi Vural (2012); Ses ve Şekil Bilgisi, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Ceritoğlu, Murat (2012); Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi, Kesit Yayınları, İstanbul.

- Çankaya, Selahaddin (2014); Kırgız Sözlüğü, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Duman, Gül Banu (2011); “Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bışkek.
- Duman, Gül Banu (2016); Kırgız Çocuk Edebiyatı, Kriter Yayınları, İstanbul.
- Eker, Süer (2005); Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (2013); Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınevi, İstanbul.
- Hatipoğlu, Vecihe (1997); Türkçenin Sözdizimi, TDK. Yayınları, Ankara.
- İsakov, Abdurasul (2010); “Kırgızlar ve Kırgızistan Tarihi ile İlgili Türkiye’de Yayımlanmış Bilimsel Çalışmalar”, (1910-2009) Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları, Yıl: 5, Sayı: 9, USAK Yay., 2010, ss. 101-131, Ankara.
- Karaağaç, Günay (2013); Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.
- Karahan, Leyla (2011); Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karaörs, Metin (1993); Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- Kasapoğlu Ç., Hülya (2005); “Kırgız Türkçesi Grameri”, Ses ve Şekil Bilgisi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kocomberdiyev, Turar (1968); “Tañkı Simfoniya”, Kırgızistan Basması, Frunze.
- Kocomberdiyev, Turar (1975); “Nurluu Tereze”, Mektep Basması, Frunze.
- Kocomberdiyev, Turar (1977); “Kölçüktöğü Ay”, Mektep Basması, Frunze.
- Kocomberdiyev, Turar (1981); “Ay Tiygen Too”, Kırgızistan Basması, Frunze.
- Kocomberdiyeva, Uulça (2010); “Turar Kocomberdiyev”, Biyiktik, Bışkek.

Korkmaz, Zeynep (2013); Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK yayınları, Ankara.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2010); Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırgız Edebiyatı-2, 32.Cilt, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78592/kirgiz-edebiyati----ii-32-cilt.html> (Erişim tarihi: 12.04.2017).

Sulaymanov, Mirza (1992); Kırgız Baldar Adabiyatının Tarihi, İlim Basması, Oş.

Şimşek, Tacettin (2011); Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı, Grafiker Yayınları, Ankara.

Tan, Ali (2005); Kırgız Türkçesinde Tasvir Fiilleri, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yudahin, Konstantin Kuzmiç (1994); Kırgız Sözlüğü, (Çev.: Abdullah Taymas), Türk Dil Kurumu Yayınları:93, 3. Baskı, Cilt: I (A-J), Ankara.

Yudahin, Konstantin Kuzmiç (1994); Kırgız Sözlüğü, (Çev.: Abdullah Taymas), Türk Dil Kurumu Yayınları:93, 3. Baskı, Cilt: II (K-Z), Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

22 Temmuz 1992 tarihi, Adana ili Seyhan ilçesi doğumluyum. Ailemle yaşıyorum. Bir kız kardeşim var. İlkokul, ortaokul ve liseyi aynı ilçede tamamladıktan sonra Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 2014 yılında mezun olduktan sonra, aynı üniversitede 2015 yılında Pedagojik Formasyon Sertifikası aldım. 2015 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi, Türk Dili Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım. 2016 yılında da Çukurova Üniversitesi tarafından yabancılara Türkçe öğretimi kapsamında verilen TÖMER Sertifikasını aldım.

Yabancı dilim İngilizce olup, özel bir kurumda Türkçe Öğretmeni olarak görev yapmaktayım.